

Muzeum v srdci

*Půlstoletí Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách pracovníků*

Muzeum v srdci

*Půlstoletí
Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách
pracovníků*

Jaroslav Štika / Vanda Vrlová / Michal Chumchal
Jiřina Veselská / Marie Brandstettróvá / Milena Habustová
Jiří Langer / Petr Šuleř / Václav Tetera / Drahomíra Hrubanová
Emílie Haroková / Doubravka Vejmelková / Irena Děcká / Oldřich Kramoliš

Muzeum v srdci

*Půlstoletí
Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách
pracovníků*

Petr Lidák
(ed.)

Národní muzeum v přírodě
Rožnov pod Radhoštěm
2020

Publikace byla vydána

k 95. výročí založení Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Vydalo: © Národní muzeum v přírodě, 2020

Texty: © Marie Brandstettrůvá, Irena Děcká, Milena Habustová, Emílie Haroková, Drahomíra Hrubanová,
Michal Chumchal, Oldřich Kramoliš, Jiří Langer, Petr Lidák, Jaroslav Štika, Petr Šuleř, Václav Tetera,
Doubravka Vejmelková, Jiřina Veselská, Vanda Vrlová, 2020

Grafická úprava a sazba: © Břetislav Vašek, 2020

ISBN: 978-80-87210-81-9

Obsah

1.	Úvodem – <i>Jindřich Ondruš</i>	7
2.	Aby se nezapomnělo – <i>Petr Lidák</i>	8
3.	Valašské muzeum – moje první štace – <i>Jaroslav Štika</i>	22
4.	Kopuleť s rožnovským muzeem – <i>Vanda Vrlová</i>	28
5.	Čtyřicet let s rožnovským muzeem – první etapa 1966–1972 – <i>Michal Chumchal</i>	46
6.	V pátek brzo nazpátek – <i>Jiřina Veselská</i>	64
7.	Dělníkem na poli užitého národopisu – <i>Marie Brandstetrová</i>	72
8.	Můj život s Valašským muzeem v přírodě – <i>Milena Habustová</i>	90
9.	Putování životem – první roky v Rožnově – <i>Jiří Langer</i>	100
10.	Vzpomínky na Valašské muzeum – <i>Petr Šuleř</i>	118
11.	Co my už toho pamatujeme – <i>Václav Tetera</i>	126
12.	Byla jsem zahradnicí v muzeu v přírodě – <i>Drahomíra Hrubanová</i>	138
13.	O muzeu, které mám rád – <i>Jaroslav Štika</i>	144
14.	Čtyřicet let s rožnovským muzeem – druhá etapa 1972–2006 – <i>Michal Chumchal</i>	152
15.	Jak vzpomínám na Valašské muzeum – <i>Emílie Haroková</i>	162
16.	Vzpomínky průvodkyně – <i>Doubravka Vejmelková</i>	168
17.	Průvodkyní ve Valašském muzeu – <i>Irena Děcká</i>	174
18.	Muzeum, skanzen – filozofická anamnésis – <i>Oldřich Kramoliš</i>	180
19.	Jiné muzeum, jiné problémy – <i>Jiřina Veselská</i>	188
20.	Závěrem – <i>Petr Lidák</i>	194
21.	Výběr z literatury, fotografie	195

Úvodem

Jindřich Ondruš

Vážení kolegové, milí přátelé a příznivci muzea,

rok 2020 je pro Valašské muzeum v přírodě jedním z nejvýznamnějších v jeho historii.

Připomínáme si 95. výročí jeho založení zpřístupněním prvních staveb v městském parku, můžeme se pochlubit dokončenou rekonstrukcí Libušína, ale i druhým rokem činnosti Národního muzea v přírodě. Všechny tyto významné události by se nemohly uskutečnit bez těch „dělníků oboru“, kteří se po mnoho desetiletí snažili svým pracovním nasazením posouvat kvalitu práce na záchraně kulturního dědictví na úroveň srovnatelnou, ba v mnoha případech úroveň převyšující ostatní evropská muzea v přírodě.

Knížka, která se Vám dostává do rukou, je jen jedním malým připomenutím jejich oddané a mnohdy zcela nedocenené práce. Neobsahuje vzpomínky všech, kteří za poslední desetiletí byli páteří muzejních činností. Ačkoliv jsme oslovili většinu dosud žijících pamětníků, jen část z nich byla ochotna podělit se o to, co považovali a dosud považují za určující pro chod muzea a jeho nepřetržité rozvíjení za nejvýznamnější. Ani jeden z nich se nesoustředil pouze na svou činnost. V mnoha vzpomínkách jsou zaznamenána jména spolupracovníků, kteří již nejsou bohužel mezi námi, ale jejich podíl na profilu muzea je neopominutelný. Bylo by neodpustitelné, kdybychom nevyužili možnosti zaznamenat jejich vyprávění, je to příležitost obohatit již známou historii o postřehy a informace, které žádný oficiální dokument nemůže zaznamenat.

Sám název vychází ze skutečnosti, že generace pracovníků, kteří byli součástí budování muzea od 60. let 20. století, jež můžeme považovat za počátek moderní, odborně fundované instituce, měli a mají muzeum v srdci. Bez tohoto vztahu, který se snažíme i my rozvíjet, by naše muzeum nedosáhlo postavení, jemuž se dnes těší mezi odbornou i laickou veřejností.

*Ing. Jindřich Ondruš
generální ředitel Národního muzea v přírodě*

Kolektiv zaměstnanců Valašského muzea v přírodě u příležitosti oslav 60. výročí jeho založení v roce 1985:

1. řada zleva: Ludmila Bolcková, Jiřina Žáková, Jan Wilk, Irča Drápalová, Zdenka Bulavová, Vanda Vrlová, Michal Zezulka, Petr Beránek – inspektor KNV Ostrava, Jaroslav Štika, Eva Štiková, František Svačina, p. Vašek, p. Štěpánek

2. řada zleva: Zdenka Vráželová, Jaroslava Štruncová, Michal Hlucháň, p. Halamíček, p. Štěpánek v pozadí za nimi Anastázie Čáňová, Irena Děcká, Emílie Haroková, Doubravka Vejmelková, Marie Adámková, Jaroslava Vašková, Marie Blinková, Jaroslava Johnová, Marie Brandstettróvá, Zdenka Toflová, Anna Chytková, Ludmila Hubová, Věra Janáčková, Miroslav Škerobák, Milena Habustová, Alena Divínová, Václav Tetera, Irena Bělunková, Jaroslava Langrová, Drahomíra Hrubanová, Marie Žitníková, Ludmila Klímová, Jana Macháčková, Jaroslava Mikulenková, p. Majestik, p. Křiva

3. řada zleva: Arnošt Kubeša, Lubomír Piperek, Jaroslav Sedláček, Ivo Stolařík, Alena Klesová, Marie Baduříková, Michal Chumchal, Ema Kubíčková, Ivana Jurčová, Ivan Vaculín, Miroslav Vaněk, Milan Gesierich, Josef Slovák, Zdeněk Hanáček, Ladislav Mičkal, Jan Štefela, Václav Žitník, Zdeněk Kresta, Zdeněk Cvikl, Jiří Langer

4. řada zleva: Oldřich Kramoliš, Josef Malěř, Josef Kulišťák, Antonín Hruban, Josef Polášek, Josef Červený, Václav Polášek, Bedřich Chuděj, František Janošec, Jiří Vaculín, Antonín Závada, Jaromír Jaroň, Mira Děcký, Petr Bělunek, Jaroslav Machýček, Petr Koňář, Vlastimil Mičkal, Jiří Šimurda, Karel Vašina

Aby se nezapomnělo

Petr Lidák

Významná výročí a jubilea nejen osobností, ale též paměťových institucí s mnohaletou tradicí jsou vždy vzácnou příležitostí k bilancování. Zároveň skýtají jedinečnou možnost zastavit se nejen nad historií instituce, ale zejména připomenout osobnosti, které se významně podílely na jejím budování a spolu-vytvářely pozitivní obraz této organizace na veřejnosti. Nejinak je tomu v případě Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, jehož 95. výročí založení si v letošním roce připomínáme.

Protože nemůžeme pořádat velké oslavy ani setkání současných i bývalých pracovníků z důvodu pandemie koronaviru, nabídla se jedinečná příležitost připomenout si vývoj a budování této významné instituce prostřednictvím záznamu cenného autentického pohledu pracovníků, pro něž se Valašské muzeum stalo na řadu let trvalou součástí jejich profesního a mnohdy i osobního života. Většina z nich v muzeu začínala svoji profesní dráhu a zůstala mu věrná až do jejího ukončení. Můžeme říci, že mnozí doposud patří nejen k jeho příznivcům, ale i spolupracovníkům. Valašské muzeum se jim vrylo hluboko do mysli i srdce. Každý z nich věnoval muzeu kus svého aktivního života a spolu s celým pracovním kolektivem, ať už pod vedením ředitele Jana Rudolfa

Bečáka, nebo jeho nástupce Jaroslava Štíky, se společně podíleli na budování muzea v přírodě, které patří u odborné veřejnosti k velmi respektovaným a zároveň náleží k nejvyhledávanějším turistickým cílům v rámci celé České republiky.

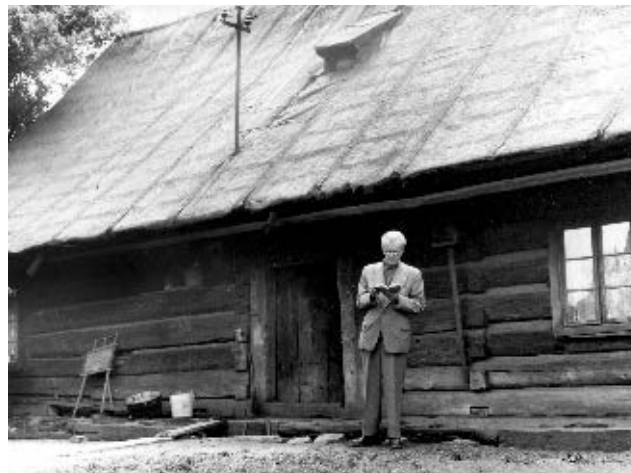
Ne každý z nich mohl své vzpomínky vložit na papír, někteří pracovníci muzea už nejsou mezi námi a shlížejí shora na dílo, jež se zaujetím spoluvytvářeli. Jiní se k zachycení vzpomínek neodhodlali nebo je z nějakého důvodu nenapsali. Vděk si zaslouží všichni, co se i drobně přičinili o budování jedinečného muzea, které se stalo vzorovým příkladem pro všechna další muzea v přírodě v tehdejší Československu. I dnes se dá říci, že jeho dobré jméno přesahovalo a stále přesahuje hranice naší země.

Poděkování proto patří tvůrcům koncepcí, stavebníkům a technikům, kteří dokumentovali vytipované objekty v terénu, řemeslníkům, jež stavby z původního místa přenášeli do prostředí muzea, či stavěli jejich kopie nebo rekonstrukce. Zapomenout nelze na odborné pracovníky a etnografy shromažďující hmotné artefakty a budující dílčí sbírkové kolekce, tvůrcům interiérových instalací, konzervátorům pečujícím o sbírkové soubory, údržbářům, průvodcům, demonstrátorům, pokladním a všem dal-

ším, kdo se jakýmkoliv způsobem podíleli a podílejí na vytváření našeho muzea.

Smyslem památníku, který právě otevíráte, není znovu bilancovat bohatou historii Valašského muzea v přírodě od roku 1925, která už byla několikrát publikována, ale přinést zcela jiný pohled na oficiální dění v muzeu za posledních padesát let z pozice pracovníků, kteří mu vtiskli jeho současnou tvář a svou činností zanechali pro nastupující generaci nesmazatelnou stopu. Prostřednictvím vzpomínek, uspořádaných do tohoto památníku, nahlédneme často do zákulisí muzejního dění. Mnohé z toho může být pro nás překvapením. Každý vzpomínkový text uvádí fotografie autora s drobným medailonem charakterizujícím jeho působení v muzeu. Smyslem pamětního tisku je však také upozornit na celou řadu dalších osobností a spolupracovníků s cílem, aby se ani jejich podíl na budování muzea nevytratil.

Časově památník pojímá období od roku 1955 s drobným přesahem přes rok 2000. Jednotlivé vzpomínkové texty jsou řazeny chronologicky podle toho, jak pracovníci do muzea přicházeli. Podíváme se, jak se z malého regionálního muzea stala organizace střeoevropského významu, jak se postupně rozšiřovala založením a vybudováním dalších areálů. Vzpomínkami pamětníků pronikneme pod pokličku dění na dílčích pracovištích – zejména na úseku národopisném, dokumentačním, konzervačním, zemědělském, provozním a programovém. Na problematiku vedení instituce poskytne osobitý pohled dlouholetý ředitel muzea Jaroslav Štika. Jeho jméno a činy nesporně utvářely soudobý obraz muzea po více než čtvrt století, ač už deset let není mezi námi.

Architekt Jaroslav Fiala při výzkumu školy v Dolní Lomné, 1964

První vzpomínka v památníku je vázána na rok 1955, kdy Valašské muzeum patřilo pod správu Krajského muzea v tehdejší Gottwaldově a mělo ustanoveného správce. Po celý rok 1955 funkci zastával první placený správce **Jaroslav Štika**, rodem Rožnovan, který po ukončení studia etnografie zahájil svoji profesní dráhu právě zde. To ještě nemohl tušit, že za 17 let se sem vrátí jako ředitel. Tehdy muzeum tvořilo jen několik staveb v městském parku Hájnice a provoz zajišťovali dobrovolníci z muzejního spolku. Patřili k nim **Věra Otevřelová**, znalkyně místního kroje, národopisný pracovník **Miloš Kulišťák**, mapující historii Rožnova, zvláště jednotlivé rody, a **Jaroslav Šplháček**. Jaroslav Štika svoji vzpomínku s názvem *Valašské muzeum – moje první štace* napsal v roce 2006 pro Valašský muzejní a národopisný spolek, jehož byl po dlouhá léta předsedou. Text byl už jednou publikován v tomtéž roce ve sborníku *Museum vivum*. Jak Valašské muzeum v přírodě v té době vypadalo a jak

fungoval jeho provoz, se dovídáme právě z jeho vzpomínkového vyprávění. V tomto čase se začínaly utvářet první koncepce na rozšiřování muzea. Mělo se stát záchranným skanzenem, kam by se pod dohledem památkářů přenášely v terénu ohrožené stavby. Jejich vytipováním byl pověřen architekt **Jaroslav Fiala** (1896–1969), který je situoval nejprve do prostoru městského parku. Ale už v roce 1958 vypracoval **Zdeněk Mišurec**, pracovník gottwaldovského muzea, s pomocí **Bohumíra Kramoliše** z Rožnova nový projekt, v němž vesnické stavby umístil do svažitého prostoru Petřekovy stráně. Architekt Fiala vybral k převozu objekty, které byly skutečně převezeny do zmíněné nově zvolené lokality nazvané Stráň. Tam mělo postupně vznikat muzeum vesnice, jak tehdy Fiala projekt označil. Později se vžilo pojmenování muzeum Na Stráni a až teprve od 70. let se začal používat název Valašská dědina. Jednalo se o chalupu bezzemka z Leskovce, Bělíčkovu komoru ze Seninky, chalupy ze Študlova, Valašské Polanky a Lužné, usedlosti z Horní Bečvy, Velkých Karlovic – údolí Miloňova, fojtství z Lidečka, chlěvy, stodolu a seník z Karolinky a další. Správcem muzea se po J. Štikovi stal středoškolský profesor a národopisec **Arnošt Kubeša** (1905–1993) z Valašského Meziříčí. V roce 1960 došlo ke změně zřizovatele, kterým se stal Okresní národní výbor ve Vsetíně, a Arnošt Kubeša byl jmenován prvním ředitelem muzea. Právě v tomto roce nastoupila na místo průvodkyně jeho neteř **Vanda Bulawová – Vrlová**. Její text je vzpomínkou nejen na to, jak vypadalo dnešní Dřevěné městečko a s čím se tam mohli návštěvníci seznámit. Navíc se jako jediná pamětnice tohoto období věnuje počátkům budování vesnické části muzea Na Stráni, po-

Ředitel muzea Arnošt Kubeša provádí základní očistu sbírkových předmětů, 1963

stavením prvních přenesených chalup. S organizací je srostlá nejen čtyřiceti lety věrné služby, ale i dalšími roky spolupráce, což vyjádřila i příznačným názvem svého příspěvku **Kopuleti**. A skutečně s muzeem je svázána více než šedesát let a doposud s ním spolupracuje. Zpočátku zastávala kromě již zmíněné průvodcovské služby vše, co bylo potřeba. I díky tomu byla svědkem přenášení prvních objektů z terénu a jejich následné výstavby, kterou pečlivě fotograficky dokumentovala. Pořádila desítky snímků, na nichž zachytila práci skupiny tesařů z Velkých Karlovic, organizačně začleněných pod tamější JZD jako přidruženou výrobu. Pod vedením karlovického mistra **Ludvíka Holčáka** a pod odborným dohledem architekta Fialy se v roce 1962 zahájilo dobudování Valašského muzea výstavbou Škorňovy chalupy z Velkých Karlovic – Miloňova a následovaly další. V poslední řadě Vanda Vrlová vzpomíná na svoje dlou-

holeté působení tvůrce a správkyně odborné knihovny, výzkumy lidového léčitelství a také začátky oživování areálů muzea.

Arnošt Kubeša zastával funkci ředitele do roku 1965. Svůj zájem věnoval výzkumu lidového oděvu a sběratelství, včetně písňového bohatství kraje. Poté dále po několik let v muzeu působil a zpracovával zejména dokumentaci k lidovému kroji.

Už v roce 1964 přišel do muzea **Jan Rudolf Bečák** (1915–1988), zemědělský inženýr, rodák z Velkého Týnce, uznávaný autor národopisné monografie *Lidové umění na Hané*, velký stratég a diplomat s mimořádným citem pro komplexní pojetí muzea v přírodě, kde stavby jsou přirozenou součástí prostředí se zahrádkami, poličky, ohrazením a hospodářským zvířectvem. Po odchodu Arnošta Kubeši do důchodu se stal na sedm let ředitelem. Toto období můžeme bez nadsázky nazvat érou budování moderního muzea v přírodě. Na začátku jeho působení v roli ředitele mělo muzeum jen šest zaměstnanců. Za těch sedm let dokázal navýšit jejich počet na 61. Pečlivě si vybíral své spolupracovníky a dovedl náležitě využít jejich schopností. Zároveň jim všem dával pocit významu a důležitosti, čímž kompenzoval nedostatečné finanční ohodnocení. Povzbuzujícím slovem uměl každého ocenit a současně motivovat k další prospěšné práci. Všichni jeho spolupracovníci na tuto jeho mimořádnou vlastnost v následujících textech vzpomínají.

Na počátku normalizace neváhal přijmout v té době politicky nežádoucí osoby, jejichž nezpochybnitelné pracovní schopnosti dokázal vhodně využít ve prospěch muzea. Brzy se jeho blízkým spolupracovníkem stal výtvarník **Karel Langer** (1903–1998),

Karel Langer s Janem Bečákem (vlevo) pomáhají s instalací habrového kříže v kostele sv. Anny, 1966

vynikající znalec lidové kultury Valašska. Jako důchodce přešel z brněnské školy uměleckých řemesel naplno do služeb muzea a na dlouhou dobu byl tím, kdo vtiskl organizaci navenek specifickou tvář v podobě poutačů, reklamní grafiky i prvního loga se slašnickým motivem. Společně s J. R. Bečákem promýšleli podobu Valašské dědiny jako modelu vesnice s rozptýlenou zástavbou, včetně drobných staveb, polí, hrazení a dalších detailů. Nakonec se to realizovat skutečně podařilo a Valašská dědina se veřejnosti otevřela svými prvními expozicemi začátkem července 1971.

Karel Langer s ředitelem Bečákem byli také tvůrci myšlenky zavedení výroby upomínkových předmětů ze dřeva a prodejny, kde si je mohli návštěvníci zakoupit. V roce 1967 vznikla Dílna lidové umělecké výroby, jejímž vedoucím byl až do roku 2000 **Václav Žitník**. Ten kolem sebe postupně soustředil tým

pracovníků, kteří vyráběli upomínkové předměty podle kresebných předloh Karla Langra. Mezi dlouholetými pracovníky v dílně byli stolaři **Vlastimil Mičkal**, **Jan Štefela**, **Josef Opálka**, **Jakub Orság Holčík**, **Michal Juroška** a **Adolf Randýsek**. Později přibyli **Vladimír Klimeš**, **Ladislav Mičkal**, **Vlastimil Raška** a byli i další. Dekorování léta prováděly malířky **Zdenka Toflová** a **Jaroslava Vašková**. V zimním období, kdy ještě muzeum bývalo pro veřejnost uzavřeno, pomáhaly v dílně stále průvodkyně, které by jinak neměly uplatnění. Řadu let zde pracovaly **Irča Drápalová – Kulišťáková**, **Zdenka Bulawová**, **Helena Chlebovská**, **Jaroslava Johnová**, **Irena Děcká** a časem přibývaly další.

Nejen v souvislosti s dílnou zmiňme ještě jméno **Karla Vašiny**, výtvarníka muzea. Od konce šedesátých let pracoval na propagačním oddělení, podílel se na podobě propagační grafiky, s odbornými pracovníky připravoval výstavy Valašského muzea zvláště v zahraničí a byl i autorem předloh k několika upomínkovým předmětům ze dřeva, které se v muzejní dílně vyráběly.

Jan Rudolf Bečák položil základy tří specializovaných oddělení muzea (stavebně-technického, národopisného a ekonomicko-provozního), z nichž se později za ředitele Jaroslava Štiky vytvořila ustálená organizační struktura, která trvá dodnes.

Výstavbu na Stráni zpočátku realizovala již zmíněná skupina karlovických tesařů, ale už od roku 1963 v muzeu pracoval **Michal Žitník** a k němu postupně byli přibíráni tesaři **Bedřich Maceček**, **Cyril Machálek**, **Antonín Diatka**, **Josef Vojkůvka**, **Rudolf Malý**, **Josef Červený**, **Josef Polášek**, **Josef Kopčan** a později přišli další. V roce 1965 k nim nastoupil ab-

Antonín Závada s J. Kalusem při demontáži strojního zařízení pily ve Velkých Karlovicích, 1972

solvent stavební průmyslovky **Antonín Závada**, z něhož se později stal stavební technik a vedoucí útvaru, odpovídající za přípravu všech stavebních projektů. Místo stavební techničky přijala o rok později **Marie Baďuříková**, která prováděla všechna zaměření staveb v terénu. Její pečlivá stavební dokumentace je doposud východiskem pro většinu realizací v muzejních areálech. Vedením ekonomického úseku pověřil J. R. Bečák čerstvého absolventa ekonomie **Josefa Stromšíka**.

Pro správu muzejních sbírek získal ředitel v roce 1966 **Marii Salichovou**, zkušenou muzejnici z Valašského Meziříčí, která zprvu vedla sbírkovou evidenci všech předmětů. Později se soustředila na vytváření sbírky lidového oděvu a dokumentaci vybraných technik rukodělné výroby. V muzeu pracovala do roku 1987. Do programové nabídky zavedla v roce 1983 první obsáhlý pracovní pořad nazvaný *Velké*

prádlo. Narůstající počty sbírkových předmětů si vyžadovaly nezbytné ošetření a údržbu. Proto byl jako konzervátor přijat **Michal Chumchal**. Ten vytvořil v budově Jaroňkovy galerie samostatné konzervátorské pracoviště, kde se získaným sbírkám dostalo základní očisty, konzervačního ošetření i potřebného restaurátorského zásahu před instalací v expozicích. Jeho dlouholetými spolupracovníky byli **František Majer**, **Věra Janáčková**, **Zdeněk Kresta**, **František Janošec**, **František Papež**, **Ludmila Hubová**, později přibyli **Zdeněk Hanáček**, **Libuše Loukotková – Matochová**, **Václav Ulrich**, **Jiří Orlovský**. Michal Chumchal se ve vzpomínání nezaměřuje jen na činnost svého oddělení, ale komplexně pojímá vývoj všech částí muzea. Svůj příspěvek nazvaný **Čtyřicet let s rožnovským muzeem** sám rozdělil na dvě etapy. V první sleduje dobu od svého nástupu do odchodu ředitele Bečáka a ve druhé charakterizuje zásadní události období, kdy v čele muzea stál Jaroslav Štika.

V roce 1966 byla přijata na místo etnografky **Jiřina Rousová – Veselská**, která svoji vzpomínku nazvala podle krátkého působení příznačně **V pátek brzo na zpátek**. Necelé dva roky své činnosti v muzeu vedle ředitele Jana Bečáka a Karla Langra doposud považuje za svoji životní školu. Na její místo v roce 1968 nastoupila etnografka **Marie Brandstetrová**, jejíž vzpomínka nese výstižné pojmenování **Dělníkem na poli užitého národopisu**. Sám název příspěvku napovídá, jak sama autorka charakterizuje svoje mnohaleté působení v muzeu. Potřeba připravit expozice bydlení ve Valašské dědině, kde zatím stály jen prázdné chalupy, brzy po jejím nástupu předurčila prvotní směr její muzejní práce. Dodnes je její jméno spojeno především s realizací věrohodných instalací charak-

terizovaných co největším přiblížením k historické realitě. Soustavně budovala v muzeu v přírodě nezbytný fond zemědělského nářadí a transportu, v posledních letech se věnovala také tradičnímu oděvu. Významně se podílela na realizaci nových pracovních programů, včetně zvykoslovného pořadu *Vánoce na dědině*. V prvních dnech působení ji s prostředím muzea a vedením sbírek seznámil **Josef Ország Vranecký ml.** (1913–1977), kterého v muzeu všichni oslovovali podle jeho přání „stařík Ország“. Rodák z Nového Hrozenkova, učitel a znalec venkovského prostředí nejen své rodné dědiny, musel v roce 1960 z politických důvodů odejít do Hrabyně.

Jako syn vesnického kulaka Josefa Országa Vraneckého st. (národopisný pracovník a tvůrce nové formy lidového oděvu – tzv. orsáckého kroje) byl tehdejší vládnoucí garnituře nepohodlný. I přes tuto politickou nálepku ho ředitel Bečák přijal. Jistě nelitoval. Ország Vranecký, jenž v muzeu pracoval v letech 1968–1977, se věnoval zvláště dokumentaci řemesel (kovářství, dýmkařství, křiváčkářství) i v souvislosti s plánovanou výstavbou řemeslných dílen v Dřevěném městečku. Cíleně budoval sbírku lidových hudebních nástrojů, kterou vystavil v prostorách radnice Dřevěného městečka už v roce 1968. Nejvíce se zabýval kovářstvím, na základě výzkumů venkovských kováren připravil instalaci kovárny z Lutoniny a také expozici formanské chalupy z Velkých Karlovic – Jezerného. Mezi spolupracovníky byl velmi oblíbený, proto ho mnozí ve svých vzpomínkách zmiňují.

Druhou politicky nepohodlnou osobností, kterou Jan Bečák v roce 1969 přijal, byl **Josef Maléř** (1928–2007), bývalý redaktor časopisu Elektron

v rožnovské Tesle. Po odeznění politické nevěle působil v muzeu až do odchodu do důchodu v roce 1988 jako vedoucí propagačního a programového oddělení. S ředitelem Bečákem stál u zrodu programového kalendáře *Národopisné léto*, sám byl dramaturgem mnoha pořadů, ač oficiálně zůstal v ústraní. Organizoval spolupráci s lidovými výrobci, které vyhledával nejen na Valašsku, ale po celém tehdejší Československu. Ti se pak účastnili celé řady programů, kde svoje výrobky mohli prodávat, nebo je nabízeli prostřednictvím muzejní prodejny upomínkových předmětů.

V roce 1971 se stal odborným pracovníkem muzea **Ladislav Buzek** (1927–2016), absolvent brněnského národopisu, který dříve působil jako redaktor Svobodného slova. Vzdělán v dějinách umění dostal na starost správu sbírky skla a keramiky. Ze zájmu se více soustředil na dokumentaci zvykosloví na jižním Valašsku, jež také fotograficky zachytil na mnoha snímcích. Své dramaturgické a divadelní nadání plně využil jako autor doprovodných pořadů *Starodávného jarmarku*. Inscenačně připravil představení s kramářskými písněmi, v nichž i sám účinkoval, včetně tzv. *Bio illusion* – divadla, které mělo přiblížit návštěvníkům atmosféru starých časů. V muzeu pracoval až do roku 1987. Podobného odborného zaměření byl i jeho mladší kolega **Lubomír F. Piperek**, také kunsthistorik, zabývající se rovněž výročním zvykoslovím. V muzeu působil v letech 1984–1994, byl kurátorem sbírky lidového umění, jeho odborným tématem byla lidová religiozita. Svoji slíbenou vzpomínku na léta strávená v Rožnově bohužel nedokončil, zemřel koncem března tohoto roku.

Bedřich Příkryl (vpravo) se Zdeňkem Cviklem fotografují z hasičské plošiny, 1988

Potřeba fotograficky dokumentovat dění v muzeu podnítila ředitele Bečáka k tomu, aby oslovil **Bedřicha Příkryla** (1931–2004), profesionálního fotografa. Ten pak v muzeu pracoval od roku 1967 po dalších 23 let. Náplní jeho práce byla nejen fotodokumentace výstavby muzea, akcí a pořadů, ale také dokumentace v terénu, kam vyjížděl s odbornými pracovníky. V neposlední řadě pořizoval první dokumentární fotografie sbírkových předmětů. Jeho četné snímky doprovázejí většinu textů naší knížky, i proto jeho působení v muzeu nelze opomenout.

Autorkou dalšího vzpomínání je **Milena Habusová**, která nastoupila v roce 1968. V muzeu strávila plných čtyřicet let. Ve svém příspěvku nazvaném *Můj život s Valašským muzeem v přírodě* zachytila změny, kterými v muzeu prošla od pozice sekretářky ředitele, přes správkyňu sbírky domácnost, až po kurátorku fotoarchivu. Po léta si ji spojujeme zejména s výzkumy lidové stravy a bádáním o dějinách lázeň-

ského Rožnova. Získané poznatky pak využila v přípravě pořadů *Lázeňská neděle* a *Pekařská sobota* probíhajících v Dřevěném městečku v rámci Národopisného léta. Zejména druhý jmenovaný se stal díky spolupráci s pekařskými firmami velmi oblíbeným. Ještě v posledních dvou letech působení ředitele Bečáka nastoupil etnograf **Jiří Langer**, působící do té doby na Oravě. Jeho vzpomínka zachycuje prvních dvanáct let působení v muzeu. Nejprve čtenáře seznamuje s novým pracovištěm a výstižně charakterizuje každého, s nímž se zde setkával a spolupracoval. Svě vzpomínání končí symbolicky otevřením Mlýnské doliny v roce 1983, areálu, na jehož koncepci a realizaci se významně podílel.

V muzeu na oddělení dokumentace pracovala také jeho manželka **Jaroslava Langrová**, jež se soustavně věnovala dokumentaci školství v regionu a budování sbírky s tímto zaměřením. Tu pak opakovaně využila především při přípravě pořadu s názvem *Za stařenku do školy* odehrávajícím se přímo v objektech muzea. Ve školách v okolí Rožnova seznamovala děti s posláním a činností muzea. Na závěr svého působení připravila souhrnnou výstavu o rožnovském školství na konci 19. století. Ač do důchodu odešla už v roce 1992, její nástupci na poli muzejní pedagogiky na její zjištění a postupy navazují dodnes. Už jako důchodkyně se významně podílela na formulaci hesel názvosloví etnografických sbírek.

Další vzpomínku na své působení v muzeu napsal **Petr Šuleř**, syn spisovatele Oldřicha Šuleře, který zde začal pracovat v roce 1971 a po léta vedl oddělení dokumentace. Po jeho odchodu v roce 1983 převzal oddělení **Zdeněk Cvikl**, jenž je řídí doposud. Pamětníkem a autorem vzpomínky s příznačným názvem

Co my už toho pamatujeme je **Václav Tetera**, zemědělský inženýr, jehož si ještě ředitel Bečák vybral, aby v muzeu založil a odborně zaštitil prezentaci tradičního zemědělství v areálu Valašská dědina. Jeho cílem bylo, aby návštěvník získal dojem, že prochází skutečným prostředím vesnice v minulosti. Výsledky, kterých dosáhl za 20 let svého působení v muzeu, založil na vědeckém výzkumu tradičního zemědělství, jehož závěry i publikoval. Svoje vzpomínání však nevěnuje jen zemědělskému oddělení, které zakládal a léta vedl, ale přibližuje svůj osobní vztah k muzeu a spolupracovníkům. Na speciálně vybraných fotografiích pak ilustruje některé aktivity, jimiž se zabýval na poli agronomie. Jeho blízkou spolupracovnicí byla **Drahomíra Hrubanová**, která ve svém navazujícím vzpomínání s názvem *Byla jsem zahradnicí v muzeu v přírodě* přibližuje svůj podíl na realizaci budování tradičního prostředí muzea.

Pomyslně nová éra Valašského muzea v přírodě nastává v roce 1972 s příchodem **Jaroslava Štiky** na místo ředitele (1972–1999). Muzeum už v roce 1971 přešlo organizačně pod Severomoravský krajský národní výbor v Ostravě a s tím přicházely i další výzvy a problémy vyžadující nová řešení.

Bilanční vzpomínka Jaroslava Štiky s názvem *O muzeu, které mám rád* vychází z videodokumentu pořízeného kameramanem Milanem Bayerem čtyři dny před jeho odchodem z ředitelské pozice. Svě vyznání však Jaroslav Štika nezačíná druhým nástupem do muzea, ale připomíná i předchozí období, kdy s muzeem spolupracoval nejen jako člen vědecké rady. Po svém nástupu dotvořil organizační strukturu muzea rozdělenou do tří oddělení – stavebně-tech-

nického, národopisného a ekonomicko-provozního. Jejich vedoucími se stali Antonín Závada, Jiří Langer a Josef Stromšík. Společně pak v roce 1974 vypracovali *Rámcové libreto dostavby Valašského muzea v přírodě*, v němž popsali hlavní úkoly muzea pro příští desetiletí. Podle libreta Jiřího Langra byl postupně vybudován a v roce 1983 otevřen areál technických staveb s prezentací jejich činnosti, který v České republice nemá obdobu. V Dřevěném městečku byla postavena hospoda Na Posledním groši, která je účelovou kopií Žingorova domu z rožnovského náměstí. Podle projektu Antonína Závady byla vybudována a v roce 1991 uvedena do provozu Janíkova stoda. Ta dodnes slouží jako sál pro vystoupení folklorních souborů i k pořádání konferencí a dalších akcí. V poslední dekádě působení Jaroslava Štíky došlo i k dílčí dostavbě Valašské dědiny realizací převážné části tzv. Hrozenkovské terasy. Záměr dokončení Valašské dědiny a vybudování Těšínské vesnice, postavení obydlí z Kopanic a pasteveckého areálu Kolibiska, zakotvený v libretu, se nepodařilo zrealizovat. Kromě v současnosti vznikajících Kolibisek tak zůstává další rozšiřování muzea zatím v rovině nenaplněných plánů. Za vedení Jaroslava Štíky získalo muzeum v roce 1995 do správy značně zdevastované objekty Libušín a Maměnku na Pustevnách. V té době byly spolu se všemi areály muzea prohlášeny Národní kulturní památkou. Náročná rekonstrukce Libušína pod vedením Antonína Závady, probíhající tři roky, začala v následujícím roce. Útulna Maměnka procházela rekonstrukcí od roku 1999.

V souvislosti s rozšiřováním muzea je na místě vzpomenout jméno architekta **Jaroslava Sedláčka** (1944–2001), který v muzeu pracoval v letech 1974 až

Jaroslav Sedláček s Františkem Papežem na Starodávném jarmarku, 1978

1985. Spolu s užším vedením se podílel na koncepční a architektonické činnosti, ale také na rutinní stavební praxi. Z důležitých prací pro Valašské muzeum je nutné připomenout projekt dostavby Dřevěného městečka, pro nějž zrekonstruoval původní podobu rožnovského náměstí s dřevěnými domy. Při koncepci využil svých znalostí středoevropské kultury, zejména z období baroka, jež podobu měšťanských domů výrazně ovlivnilo. Na začátku 90. let, kdy už pracoval v Brně, vytvořil v Dřevěném městečku pro muzeum olejomalby na historický kolotoč, který se stal oblíbenou atrakcí dětí.

Jaroslav Štika svou pozornost mimo řízení organizace a etnografický výzkum soustředil na rozvíjení myšlenky „živého muzea“. Sám jako dramaturg připravil scénáře k mnoha folklorním i zvykoslovným pořadům, organizoval *Rožnovské slavnosti* a podílel se na jejich programové skladbě. Ze svých spolupracovníků založil dívčí sbor Polajka. K členkám patřily jeho

sekretářka **Jaroslava Štruncová**, manželka **Eva Štiková**, zaměstnaná na programovém oddělení, muzejní řidička **Jarmila Maleňáková**, průvodkyně **Irena Děcká**, jeho dcera **Eva Porubová**, později přiblyly výtvarnice a malířka **Ludmila Vašková**, **Vlasta Křeménková**, **Jana Porubová – Dohnalová**, **Jaroslava Kvapilová** a přicházely další. Založil i stejnojmennou cimbálovou muziku.

Spolu s Jiřím Langrem byli díky svým aktivitám úspěšní při budování metodického centra pro nově vznikající muzea v přírodě v tehdejší Československu. Oba se stali respektovanými odborníky v zahraničí, což jim umožnilo rozvoj další spolupráce s evropskými institucemi a jejich představiteli.

Vnitřní život muzea a problémy, s nimiž se pracovníci potýkali neustále, popsal ve svém druhém příspěvku konzervátor **Michal Chumchal**.

S přípravou na realizaci záměru vybudování areálu Těšínské vesnice úzce souvisela potřeba dokumentace staveb v terénu a získávání sbírkových předmětů k vybavení expozic domácností a hospodářství. Tento náročný úkol přijala jako svoji hlavní pracovní náplň znalkyně těšínské lidové kultury **Emílie Haroková**, která rozšířila skupinu etnografů v roce 1973. Ve svém příspěvku *Jak vzpomínám na Valašské muzeum* popisuje nejen plnění tohoto nelehkého úkolu, ale dotýká se i budování sbírky nábytku, jejíž obsah a rozsah významně ovlivnila. I dnes je tato zásadní sbírka dokladem její úspěšné badatelské a sbírkotvorné práce trvající 27 let. Národopisný odbor posílil ředitel Štika personálně o další pracovníky, z nichž bych připomněl etnografa **Jana Krbu** (1945–2009), který v muzeu pracoval od roku 1976 nejprve jako konzervátor, později v letech 1981–1989 byl správcem

sbírky řemesel. Dokumentoval vybrané obory tradiční rukodělné výroby, vypracoval i pojmosloví pro stolařství a tesařství. V muzeu instaloval lisovnu oleje z Brumova a připravil vybavení rekonstrukce hamru z Ostravice. Po jeho odchodu se na této pozici vystřídal několik kurátorů, z nichž bych připomněl alespoň bývalého ředitele muzea automobilky Tatra Kopřivnice **Karla Rosenkranze**. Z dalších odborných pracovníků zmiňme muzikologa a folkloristu **Iva Stolaříka** (1923–2010), bývalého ředitele Ostravské filharmonie, který v muzeu působil v letech 1979–1990 a poté několik dalších let spolupracoval jako redaktor a editor pětidílné monografie Těšínsko. Spravoval sbírku hudebních nástrojů. S jeho jménem je však nejčastěji spojováno autorství rozhlasových pořadů *Vonička z domova*, k nimž muzeum vydávalo drobné, ale velmi oblíbené zpěvníčky.

Už jako důchodkyně v muzeu pracovala od roku 1993 dalších deset let **Jaroslava Zastávková**, etnografka, do té doby působící na oddělení dokumentace Ústředí lidové umělecké výroby v Praze. Po zrušení této organizace byla část materiálů předána do správy Valašského muzea a Jaroslava Zastávková se soustředila na uspořádání fondu a jeho systematické zpracování.

Ve vzpomínkách se autoři doposud jen okrajově věnovali návštěvníkům a provozu. V této souvislosti je nezbytné zmínit jméno **Marie Žitníkové**, dcery ředitele Jana Bečáka, dlouholeté vedoucí provozního úseku, jež měla na starost průvodcovskou službu v muzeu. Každoročně pro sezonní průvodce a demonstrátory organizovala odborná školení, aby jejich výklady pro návštěvníky byly co nejzasvěcenější. Na tuto oblast se podrobněji podíváme očima dlouho-

leté průvodkyně **Doubravky Vejmelkové**, která díky svým zkušenostem později sama školila začínající průvodce. Na její vzpomínku navazuje příspěvek další průvodkyně **Ireny Děcké**, jež v muzeu začínala svoji profesní dráhu. Později sice přešla do školství, ale na důchod se znovu do Valašského muzea vrátila, tentokrát do nové role demonstrátorky – tetičky a paní učitelky v muzejní škole ve Valašské dědině. V této pozici může nejlépe zúročit svoje prvotní zkušenosti z provázení a dlouholeté praxe ve školství.

Předposlední vzpomínku připravil **Oldřich Kramoliš**, který několik let pracoval na programovém oddělení a po odchodu Josefa Maléře byl jeho vedoucím. Svůj příspěvek s názvem **Muzeum – filozofická anamnézis** začal úvahou o významu muzea pro společnost, aby navázal krátkými vzpomínkovými glosami na své nejbližší spolupracovníky. Připomeňme alespoň některé. Dlouhá léta působil v muzeu už zmíněný vedoucí ekonomického útvaru **Josef Stromšík**. Jako vynikající neprofesionální filmový amatér organizoval několik ročníků festivalu národopisných filmů s názvem Etnofilm. Je autorem oceněných dokumentárních snímků: *Ze tří dřev strúhané* – o zhotovování hrábí, *Brousky* – pojednávající o výrobě kamenných brousků na ostření kos, *Korytáři* – kde dokumentuje techniku dlabaných nádob Emila Hudy a *Barborčin Bochník* – o metlářce Barboře Holišové ze Zubří podle scénáře Josefa Maléře.

Od roku 1974 dodnes je zaměstnancem muzea **Bedřich Chuděj**, pracovník údržby, ale především znalý zvukař, bez jehož účasti a zkušeností si žádné pódiové vystoupení nelze představit.

Soubor vzpomínkových textů uzavírá **Jiřina Veselská**, která se do muzea vrátila v roce 1995 a pra-

covala zde dalších deset let. Název příspěvku **Jiné muzeum, jiné problémy** napovídá, s čím se potýkala při svém druhém působení. V tomto období řešilo muzeum zcela nové úkoly související s aplikací zákona o sbírkách a zaváděním státem spravovaného registru sbírek. Přetrvávalo hledání dalších možností kvalitního uložení narůstajících sbírek, aby nedocházelo ke ztrátám plynoucím z nevhodných podmínek v dosud využívaných, často expozičních objektech. V jejím vzpomínání poznáme okolnosti, díky kterým se podařilo získat budovu bývalé záložní nemocnice ve Frenštátě pod Radhoštěm, jež se postupně rekonstruovala. Až několik let po odchodu Jiřiny Veselské se z opravené budovy stal centrální depozitář muzea vybavený novými úložnými systémy. V přízemí a sklepních prostorách vzniklo nové konzervátorské pracoviště zařízené moderní technikou.

V období jejího druhého působení došlo k zásadní výměně generací ve všech odborných odděleních. V roce 1996 do důchodu odešel z postu náměstka pro odbornou činnost Jiří Langer, na jehož místo nastoupila právě Jiřina Veselská. O tři roky později na pozici ředitele muzea vystřídal Jaroslava Štiku **Vítězslav Koukal**, zemědělský inženýr, který léta působil v pobočce Národního zemědělského muzea ve Valticích. Kolem přelomu tisíciletí končila své působení v muzeu i většina autorů vzpomínek. Odcházeli s nadějí, že nástupci budou nejen kráčet v jejich šlépějích, ale budou tvořivě a s chutí rozvíjet a budovat dílo, jemuž oni věnovali tolik sil.

Památník vzpomínek považujeme za projev úcty k jejich obětavé práci pro muzeum, které jim navždy zůstává v srdci.

Bývalí pracovníci muzea na oslavách 90. výročí jeho založení v roce 2015

1. řada zleva: Drahomíra Hrubanová, Doubravka Vejmelková, Ludmila Hubová, Jaroslava Langrová, Vanda Vřlová, Jaroslava Štruncová, Milena Habustová, Jaroslava Vašková, Zdeněk Cvíkl

2. řada zleva: Marie Brandstetrová, Emílie Haroková, Jan Kulišák, Jiří Langer, Zdenka Toflová, Marie Žitníková, Václav Žitník, Antonín Závorka

3. řada zleva: Josef Kopčan, František Šmajstrla, Jiří Vaculín, František Janošec, Marie Adámková, Ladislav Vala, Sylva Mikulenková, Ivana Jurčová, Vlastimil Mičkal, Petr Jurečka, Jan Štefela, Rudolf Závorka, Bedřich Chuděj, Václav Tetera, Ludmila Klímová, Michal Chumchal, Jaromír Kudlák

Muzeum v srdci

*Půlstoletí
Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách
pracovníků*

Jaroslav Štika (vlevo) s Richardem Jeřábekem v Rozdrojovicích, 1952

Jaroslav Štika (1931–2010)

Vystudoval historii a etnografii na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita). Jeho diplomová práce byla věnovaná salašnictví na Valašsku a na léta poznamenala jeho další specializaci, jíž byla dokumentace pastevectví v Karpatech a vymezení regionu Moravské Valašsko. V roce 1955 působil jako správce Valašského muzea v přírodě, které v té době patřilo pod správu Krajského muzea v Gottwaldově. Právě tomuto období je věnována následující vzpomínka. V letech 1956–1971 působil jako vědecký pracovník v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Brně.

Valašské muzeum – moje první štace

Jaroslav Štika

Chtě nechtě se stávám pamětníkem. Je to ostatně dobrá pozice, neboť pamětník nemusí vzpomínat na to, co se stalo včera, což se mně nedaří, ale na to, co se stalo kdysi dávno, což si vybavuji snadno. Navíc vzpomínám rád. Lehce se tak dostanu o padesát, šedesát nebo i sedmdesát let zpět, do svých mladých let. Do Rožnova s pěti tisíci obyvateli, s čistou Bečvou, s parkem, kde jsem si o srpnové noci na parketu za jezírkem odbyl svůj první tanec, s parkem, ve kterém stojí muzeum, moje radost i starost. Ať jsem se jakkoliv snažil vyjít z něj někam jinam, vždy jsem v něm stejně skončil, a rád. Na recesním maturitním tablu z roku 1950, na němž moji výtvarně nadaní spolužáci vypodobnili budoucnost maturantů, stojím před branou muzea. Jejich sudba se kupodivu naplnila, 2. ledna 1955 jsem tam skutečně nastoupil.

Ještě snad, jak k tomu došlo. Končil jsem studium etnografie a historie na Masarykově univerzitě v Brně a přišlo ono „co a jak dál“. Profesor Václavík, vedoucí našeho semináře, mi nabídl místo asistenta. Ale můj přítel a spolužák, mimochodem taktéž rodem z Rožnova, projevil zájem o toto místo také, losovalo se, a já prohrál. Myslím si, že los rozhodl rozumně, Říša Jerábek byl pro tuto funkci vhodnější. Nevím už, kdo

mne upozornil na volné místo v Rožnově, přesněji řečeno v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlíně (tehdy Gottwaldově), pod které Valašské muzeum spadalo jako jeho pobočka. Sídlo muzea nebylo snadné najít. Lidé, které jsem ve městě potkával, to nevěděli. Ale nakonec jsem prošel monumentální branou malenovického hradu, kde ono krajské muzeum sídlilo. Natrefil jsem tam na soudruha Kučeru, domovníka a předsedu tamní stranické organizace. Nevadilo mu, že jsem jej oslovoval „soudruhu řediteli“ a vyslechl moji žádost, nakonec jsem přece jen od brány postoupil do hradu, bývalého sídla Šternberků. Tam mne laskavě přijal skutečný ředitel, dr. Zdeněk Strmiska, erudovaný sociolog, který se uměl elegantně pohybovat v příšeří padesátých let. (Mimochodem před rokem 1968 emigroval a úspěšně pracoval ve svém oboru v Paříži). Seznámil mne se situací v Rožnově. V roce 1953 přejali muzeum od Valašského národopisného a muzejního spolku a provedli zásadní reinstalaci expozic, dá se říci, že dosti zdařilou. Po dva roky nezaměstnávali žádnou pracovní sílu, jen občas tam zajížděl dr. Jan Pavelčík a dr. Arnošt Kubeša. Na závěr pohovoru mi ředitel sdělil výši mého platu 970,- Kčs hrubého, 844,- Kčs čistého.

Fojtství z Velkých Karlovic, 1955

V muzeu mně nikdo nic nepředal, vše jsem postupně teprve objevoval. Některé věci z bývalého majetku muzejního spolku měli u sebe ještě jeho členové, např. staříčkový psací stroj „undrvůdka“. U některých jsem se setkal i s nedůvěrou, zda jsem opravdu pověřen vedením pobočky. Byl jsem jediným zaměstnancem muzea, ale naštěstí jsem tam přece jen nebyl sám. Ve dvou objektech muzea bydlely rodiny domovníků, na fojtství Kopectí, v radnici Bělůnkovi. Uklízeli, v zimě prohazovali cestu a návštěvníkům prodávali vstupenky. Měl jsem v nich oporu. Nedostávali pravidelnou mzdu, jen občas nevelkou odměnu a nemuseli platit za byt. Kancelář jsem měl v prvním poschodí fojtství. Byla to místnostka 2 × 2,5 metrů s jediným malým okénkem, v minulosti malá komůrka před velkou komorou, za mého působení

Jizba fojtství z Velkých Karlovic, 1955

vlastně předpokoj ložnice, ve které spávali Kopectí. Když jsem ráno přišel do práce, měl jsem tam už zatopeno a uklizeno.

Počet a rozestavení budov bylo stejné jako v roce 1945, kdy se dostavěl „valašský kostelíček“, jak se mu obecně říkalo. Kromě něho, radnice, Billovy chalupy a fojtství tam stála už jen „valašská hospoda“, která se podobně jako v současnosti na letní sezonu pronajímala hospodskému. V roce 1955 to byl pan Trčka. V podloubí hrával na cimbál Lojzek Fabián, o nedělích tam občas vyhrávala Matalíková muzika. Muzeum nebylo ohrazené, oficiální vstup představovala „hodslavská brána“. Rožnovjané sem přicházeli nebo i přijížděli na kole na pivo nebo limonádu. Platili jen ti, kteří se chtěli podívat do budov. Pokud si vzpomínám, vstupné činilo dvě nebo tři koruny.

Když přišla výprava, zdržela se u placení a zatím někdo z domovníků odběhl pro pana Halamíčka, starého pána, který bydlel v domku proti muzeu. Ten

se výpravy ujal a také ji zaujal. Jednou jsem tajně poslouchal, co návštěvníkům říká, a zhroutil jsem se. „My vám ukazujeme jenom část sbírek, ty nejcennější – zlaté kříže, sochy a drahocenná roucha – to všechno je zakopané v zemi, aby to komunisti neukradli,“ povídal mezi jiným. Když jsem se s ním potom domlouval, slabě opo-
noval, že se to návštěvníkům líbí. Nejen že líbilo, ale nikdo muzeum neudal. Je pozoruhodné, že v těchto podmínkách přišlo do muzea za rok přes třicet tisíc návštěvníků, více než do většiny okresních i krajských muzeí. Prohlédli si muzeum a poseděli v hospodě, často si spolu s Lojzou Fabiánem zaspívali. Suché záchody stály pod štítem fojtství a v létě to nebylo ani trochu příjemné. Jaroňkova galerie tehdy k muzeu nepatřila, po převzetí od muzejního spolku se stala pobočkou Krajské galerie v Kroměříži. Ředitelem galerie byl dr. Plánka, rodem z Velkých Karlovic, otec současného ředitele Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Občas do Rožnova přijel a zašel za mnou. Ukázalo se, že odtržení galerie od muzea nebylo dobrým řešením. Za rok tam přišlo do čtyř set návštěvníků.

Každé pondělí jsem jel na hrad do Malenovic, abych se seznámil s případnými úkoly a referoval o situaci v pobočce. Bývala to příjemná setkání s pracovníky jiných oborů, z nichž si pamatuji na jména Pávek, Staněk, Cekota a Jouza. Moji hodně starší kolegové Pavelčík a Kubeša tam referovali o svých úspěšných sběrech lidového umění. Ten první sbíral na Slovácku, druhý na Valašsku. Krajské muzeum tehdy získalo větší sumu peněz právě na tyto artefakty a oba zkušení sběratelé této šance plně využili. Tak se do fondů zlínského muzea dostaly např. cenné lidové textilie z majetku paní Demlové

Jaroslav Štika s budoucí manželkou Evou v Praze, kolem r. 1953

z Valašského Meziříčí. Několikrát jsem na hradě přespal – sám spolu s duchy Šternberků a s Meluzínou, kteří se rozčilovali nad světskou nespravedlností a naříkali v širokých komínech hradu.

Na podzim se v Praze konal sjezd pracovníků muzeí, kde se vedení Svazu muzeí snažilo prosadit novou a povinnou koncepci muzejní expozice, která měla obsahovat tři části – přírodu, historii a současnost, ta měla být nejrozsáhlejší. Promítaly se též první snímky ze sovětských muzeí a Miloš Kašík z meziříčského muzea všechny pobavil dotazem, zda snad nejde o ukázkou z doby panování cara.

Rožnovská veřejnost se tehdy o muzeum příliš nezajímala. Bývalí členové muzejního spolku ztratili motivaci, pouze někteří, jako byli řídicí učitelé Wilfert, Wimmer, Vyznar a také pan Hambálek měli zájem o spolupráci. V odborných záležitostech mně

Billův měšťanský dům a kostel sv. Anny z Větrkovice, 1955

byl vždy nápomocen Miloš Kulišťák. Nepamatuji si, že bych se za ten rok sešel s představiteli města nebo strany. V městě suverénně vládla Tesla a v menší míře i Loana. V květnu, při příležitosti oslav 10. výročí osvobození města Rudou armádou, jsem ve vinárně Společenského domu připravil výstavu na toto téma. Využil jsem Kulišťákových fotografií a jeho záznamů o dramatických bojích o město, rožnovské podniky dodaly velká tabla o svých úspěších, ale ani tato výstava nevzbudila větší zájem. Na druhé straně jsem měl dostatek klidu pro svoji práci, kterou měla narušit „přepadovka“ krajského inspektora Smýkala. Ten sice shledal vše v pořádku, dokonce mne pochválil, nicméně řekl, že mu chybí v mé práci větší pieta. Řekl jsem, že v tomto ohledu se polepším, aniž

bych věděl, co měl soudruh inspektor na mysli. Intenzívně jsem spolupracoval se souborem Radhošť a společně jsme připravili folklorní slavnost v nově postaveném kulturním areálu Na Pálkovni při cestě do Vidče. V muzeu se konaly okresní dožínky a z okresu přišly doporučené texty nevalné hodnoty. V roli hospodáře vystupoval předseda MNV. Zpívalo se „soudruhu předsedo, pustte nás do dvora“ a celé to bylo než málo povedená fraška.

Ve vlastní muzejní práci jsem pracně shledával inventáře. Našel jsem jen ty z konce působení muzejního spolku, jak jej vedla paní Věra Otevřelová. Bylo v nich mnoho nejasností, neboť při nové instalaci expozic byly pracovníky zlínského muzea některé předměty odvezeny do Malenovic a některé naopak ze Zlína převezeny do Rožnova. Také část knihovny byla odvezena do Zlína. Vlastních sběrů jsem mnoho neměl, největším úlovkem byla sbírka zemědělského nářadí, kterou pro zemědělskou školu pořídil Miloš Kulišťák. Depozitář ani jiný vhodný prostor pro ni nebyl, a tak jsme vše uložili do ochozu kostela, kde zůstala po mnoho let. Inventář tzv. Klaudova muzea jsem nenašel vůbec a stejně tak ani klíč od velké železné truhly.

Průběžná oprava objektů muzea byla svízelná. I když jsem dostával nějaké peníze, bylo těžké přimět okresní stavební podnik, aby pro ně tak neatraktivní objednávku, ve které bylo jen málo nákladů na materiál, přijal. Musel jsem přistoupit na to, že při podezdívce pod včelín u radnice šli s betonem nesmyslně jeden metr do hloubky. Také opravu roubené studny u radnice provedli bez respektování originálu. Nové roubení bylo již z řezaných trámů.

Na začátku zimy se začalo hodně jednat o do-
stavbě muzea. Stavěl jsem se jednoznačně za Jaroň-
kovu představu paseky, jež by mohla navodit podobu
podhorské vesnice a líbila se mně stráž nad městem,
zvaná v mém dětství Wilsonova. Jsem rád, že se
v příštím roce (1956) takto rozhodlo. Návrh připravil
můj přítel dr. Zdeněk Mišurec, který spolu s panem
Bohušem Kramolišem všechna navržená místa obešli
a přiklonili se ke stráni, původně zvané Petřekova
stráž (na Wilsonovu byla přejmenována po první
světové válce).

Jsem rád, že jsem byl u svozu první stavby pro
budoucí Valašskou dědinu. Pozdě odpoledne dne
23. prosince 1955 jsem se vezl na nákladním autě,
které ze Seninky převáželo Bělíčkovu patrovou ko-
moru. Dojednal jsem ji za 1300 Kčs a za desky pro
nadkrytí zbytku stavby. To jsem už věděl, že v muzeu
končím, že mne čeká práce v Ústavu pro etnografii
a folkloristiku Československé akademie věd, ale ne-
věděl jsem, že se do muzea za sedmnáct let zase
vrátím, a to už natrvalo.

Výstavba komory ze Seninky, 1964

Vanda Vrlová * 1943

Po maturitě na jedenáctiletce ve Valašském Meziříčí nastoupila v roce 1960 do Valašského muzea v přírodě jako průvodkyně, ale protože muzeum mělo jen několik zaměstnanců, věnovala se činnosti sbírkotvorné, vedla evidenci nových přírůstků, fotograficky dokumentovala dění v muzeu a jezdila i do terénu. Několik let byla sekretářkou ředitele J. R. Bečáka a posléze až do odchodu do důchodu v roce 2000 budovala a spravovala odbornou knihovnu.

Léta se zabývala výzkumem lidového léčitelství. Zprvu jen dokumentovala v terénu rostliny pěstované u chalup převezzených do Valašské dědiny. Zjištění se pak odrazilo přímo ve venkovních expozicích. Své poznatky využila nejen při prezentačních pořadech muzea, ale připravila k vydání i několik drobných publikací s touto tematikou. Dodnes patří mezi stále spolupracovníky muzea, účastní se řady pracovních i výchovně vzdělávacích programů.

Kopuleť s rožnovským muzeem

Vanda Vrlová

Dřevěné městečko – původní muzeum

V roce 1960 probíhala v Praze celosvětově propagovaná II. celostátní spartakiáda, která přilákala na svátek sportovců velký počet návštěvníků z celé republiky, ze zahraničí i z dalekého zámoří. Mnozí zatoužili podívat se do míst původu svých předků a zamířili od Prahy i na východ. To bylo poprvé, co Valašské muzeum v přírodě navštívilo i hodně lidí z ciziny. Dřevěné náměstíčko bylo pro ně většinou nečekaným překvapením, už od prvních kroků po vstupu do areálu vše pilně fotografovali a filmovali.

Muzeum bylo ještě v prvních měsících roku 1960 pobočkou Krajského muzea v Gottwaldově, na zajištění provozu této kulturní instituce byli tehdy jen dva pracovníci. Návštěvníci byli nuceni si dřevěné chalupy i uvnitř vystavené exponáty prohlížet sami bez průvodce, neměli k dispozici ani jakýkoliv vysvětlující tištěný text. Počátkem května se podařilo tehdejšímu správci muzea PhDr. Arnoštu Kubešovi, který byl zakrátko jmenován prvním ředitelem, gottwaldovské vedení přesvědčit o nutnosti přijetí alespoň jednoho sezónního průvodce. Kromě správce tam byla pokladní a uklízečka muzea v jedné osobě, jejíž manžel na krátký úvazek zastával funkci údrž-

báře. A hned po maturitě, v květnu 1960 jako třetí jsem přibyla jako průvodkyně, tehdy ještě Vanda Bulawová.

Otevírací doba muzea se řídila podle tradice někdejší lázeňské sezony, tedy hlavní provoz byl od začátku května do konce září, se vzrůstajícím zájmem posléze do konce října. V zimě se většinou skupiny návštěvníků musely na prohlídku ohlásit předem. Zájemce, kteří nebyli v muzeu poprvé, příjemně překvapila přítomnost průvodce, zahraniční přijímali rádi výklad v němčině, ti ze slovanských zemí i v ruštině, pokud nerozuměli česky.

Provoz v tehdejší jediné části muzea byl zcela jednoduchý. Návštěvníci vstupovali brankou na západní straně areálu oploceného dřevěnými plačkami. Očekávalo se, že hosté sami „trefí“ na *podsiněk* radnice, kde pokladní prodávala vstupenky. Minimálně do konce roku to byly vstupenky tzv. *kotoučové*, tedy na objemných kolech natočeno několik set drobných lístků. Každý návštěvník ať samostatný nebo ve skupině dostal svoji. Jak bylo uvedeno, návštěvnost se zvyšovala a pokladní si ulehčila práci s vydáváním vstupenek – místo počítání je prodávala na metry. Měřítka měla přímo na prodejním stole, návštěvníky tak rychle odbavila, ale taky rozveselila. Takový vy-

nález nikde nebyl! V té době stála vstupenka pro jednu dospělou osobu 1,- Kčs, pro dítě a studenty 0,50 Kčs, pokud přišli jednotlivě. Dospělí ve skupině platili 0,50 Kčs, děti 0,20 Kčs. Pokladní se nad tak nízkým vstupným zlobila, však postupem času nový zřizovatel muzea ceny vstupenek zvyšoval, a především byly zrušeny ty kotoučové.

Prohlídková trasa začínala od radnice, kde se kromě vstupenek mohly koupit i pohlednice muzea, Rožnova a Valašska vůbec, a občas i další upomínkové předměty. Muzeum bylo otevřeno v sezónní době od 8 do 18 hod., po skončení prázdnin se většinou zavíralo o hodinu dřív. Překvapením pro náhodné návštěvníky už v té době bylo, že přístupno bylo i v pondělí, kdy ostatní muzea a památkové objekty měly zavřeno! Samozřejmě, že muzeum bylo otevřeno i o sobotách a nedělích i o všech svátcích.

Vzhledem k tomu, že prodej vstupenek byl až pod radnicí a panoval názor, že vstupné se platí jen při prohlídce interiérů chalup, procházeli muzejním nádvořím mnohdy hosté opravdu pouze, aby se podívali, jak stavby vypadají.

Skoro pravidelnými návštěvníky v areálu muzea také bývali sportovci, převážně tenisté, kteří měli kurty hned za plotem muzea. Dost často neobcházeli kolem plotu až k brance, ale stačilo uvolnit jednu plaňku a tou se prosmýkli. Nepřicházeli však za prohlídkou, ale kvůli občerstvení ve Valašské hospodě. Pokladní Ludmila Bělunková to velice nerada viděla, však si neodpustila komentář: „*Pan doktor, pan profesor, pan ředitel – a leze plotem jak zloděj!*“

Zcela pravidelnými návštěvníky muzea byli hosté z místních i vzdálenějších rekreačních středisek, kteří na Valašsku pobývali jeden až dva týdny. Kulturní

Vanda Vrlová na Rožnovských slavnostech, 1963

referenti se společně domlouvali na termínech pobytu v muzeu, aby si vzájemně nepřekáželi, ocenili přítomnost průvodce s odborným výkladem. V pondělí a úterý pravidelně přicházeli rekreanti z rožnovského Výsluní, Energetiku a Úsměvu, v další dny byli z Frenštátu, Bílé, Starých Hamrů, z Bečev, Velkých Karlovic, Teplic nad Bečvou aj. Někdy se stalo, že kulturní referent od účastníků prohlídky nevbíral jako vstupné 50 haléřů, ale rovnou jednu korunu, a polovinou přispěl k nuzné výplatě průvodkyni. Posléze se o tom s těmito plátcí i radil, nikdo neměl námitky.

Expozice v muzejních objektech odpovídaly své době. Někde bylo uvnitř jak opravdu ve staré chalupě, např. v patře Billova domu a v přízemí fojtství, jinde byly sbírkové předměty vystaveny ve starých vitrínách. Návštěvníkům to moc nevadilo, rožnovské muzeum v přírodě bylo tím prvním a jediným v republice, tedy neměli srovnání a v muzeu se jim líbilo.

V přízemí a malé světničce v patře radnice měli Bělunkovi byt. Ve velké místnosti patra byly ve vitrínách doklady o historii Valašska doplněné výtvarnými díly regionálních autorů. Tam se zájemci stručně dozvěděli také o valašské kolonizaci. Prohlídka směřovala ke včelínu v zahradě u radnice. Nejvíce návštěvníky zaujaly úly – kláty v době, když už byly osazeny včelami a staral se o ně spolehlivý včelař.

V přízemí Billovy chalupy byly v obou místnostech dole vitríny s hudebními nástroji a artefakty k výrobě modrotisku. V patře, které v době lázeňství sloužilo k ubytování lázeňských hostů, byly v komoře sbírkové předměty uloženy výstavním způsobem. Na vyvýšeném pódiu stály větší staré zemědělské stroje – pluh, brány, kadluby aj. Na stěnách visely drobnější potřeby hospodářství – *tesačky*, *škroble*, pořízky na *světidla*, ale taky hřebeny na sbírání *hafer*, dřevařské vázané rukavice, papuče *kocúry* apod. Jizba byla upravena jako obytný prostor. Nejvíce zájmu vzbuzovala tzv. *točenica*, v níž se malé dítě učilo chodit. Ti, kteří někdy přišli opakovaně, pokaždé se ptali, zda je pořád *točenica* na místě a upozorňovali na ni své děti, aby viděly, jak se měli jejich předkové.

Interiér kostela byl často podrobován silné kritice. Kromě křížové cesty z bývalého rožnovského kostela a plechového korpusu Krista tam byly obrazy a doplňky z různých církevních objektů, které se

podařilo získat. V té době byl kostel jakože odsvěcen, i když několik let před tím po dobu vnitřních oprav farního kostela rožnovského sloužil i tento muzejní svému účelu. Např. v hektickém roce 1968 jsem se v něm vdávala a posléze i další páry. Dominantní byl nad oltářem obraz sv. Anny, který právě pro tento kostel namaloval akad. malíř František Hlavica. Jeho matka byla předobrazem postavy sv. Anny.

Kostel byl stavěn za svízelných podmínek druhé světové války. Roubená stavba se nakonec stavěla jako desková, nepodařilo se položit ani podlahu z kamenných *šled*. Opravdu dlouho se plánovalo kvalitní dokončení. Rožnovští se na budování kostela podíleli finančními i materiálními příspěvky a i v okolních dědinách se pořádaly sbírky, žáci přispívali šindely. Farníci měli kostel rádi, na svátek sv. Anny nosili svíčky a květiny, než to zlí lidé zjistili a pod tvrdou hrozbou zakázali. Kolem svátku později stávaly „hlídky“ a pokud byl spatřen podivný návštěvník, honem byly svíčky uhašeny a květiny na čas uklizeny. Na „městě“, jak se říkalo městskému národnímu výboru, se o tom vědělo, ale nikdo nezasáhl.

Jen drobná zmínka na patřičných místech – o potřebě dokončit kostel, aby interiér odpovídal aspoň trochu originálu, byla pokaždé zavržena. Dokonce byl vyřčen nápad: když není kostel vysvěcen, neslouží svému účelu, tedy by mohl být použit jako skladiště pro trámy z rozebraných chalup, co se měly v dohledné době stavět. Proti tomu se postavilo hodně *ludí na hlavu neobrazných* – tedy těch, co nebyli padlí na hlavu, a už nikdo s takovým nápadem nepřišel.

I v oněch 60. letech se na kostel přišel podívat rožnovský nestor tesařů Michal Fabián, který měl hlavní

slovo při jeho stavbě. Bylo mu líto, že nemohl dodržet plány, které se zachovaly z větrkovského roubeného kostela. Nebylo však materiálu ani peněz.

Nedaleko kostela stála koliba, přenesená z Černé hory. Od počátku bylo zřejmé, že do této společnosti chalup na náměstíčku je nepatřičná. Byla tedy rozebrána, prozatímně uložena a do Stráně přenesena až v době, kdy se začínalo s dostavbou karlovského fojtství.

Fojtství bylo největší stavbou areálu, jehož vnitřní levá část byla zařízena, jak se na fojtskou jizbu patřilo, tedy honosně. Nějaký čas tam byla i pavlávka pro muzikanty. V hrubé jizbě se v minulosti odbyvaly svatby i zábavy, tedy aby při případné rvačce muzikanti i se svými nástroji byli na pavlávce v bezpečí. Zajímavostí i překvapením pro návštěvníky byla kuchyň na fojtství a taky vedlejší výmink. Samostatná kuchyň byla opodstatněním, proč na gruntě byla zvláštní dívka, zvaná *pecová*, která jenom vařila a pekla. Mnozí obdivovali, že naši předkové pamatovali samostatným bydlením ve výminku zabezpečit své stárnoucí rodiče, kteří samozřejmě v hospodářství pomáhali, dokud mohli. Když ne jinak, aspoň se starali o drobné děti.

Velká místnost v patře fojtství byla stejně jako na radnici vybavena vitrínami, v nichž byly vystaveny rožnovské kroje pro pár svobodný a ženatý, a taky jednotlivé krojové doplňky. Návštěvníci obzvláště žasli nad prostotou i krásou především ženského kroje, nad jemností krajek a výšivek, které pocházely z rukou obyčejných venkovských žen. Zvláště obdivovány byly části textilu s letopočtem nebo monogramem. Většinou se mezi návštěvníky rozpředla řeč nad nebývalou kvalitou materiálu, který byl ke zho-

Instalace krojů v prvním patře fojtství z Velkých Karlovic, 1963

tovení použit a přečkal bez úhony tolik věků. Z mužského oblečení návštěvníky zaujaly pokrývky hlavy vyrobené z choroše.

Místnosti vpravo od vstupních dveří sloužily ještě v padesátých letech 20. století jako byt druhého domovníka. Až ten se odstěhoval, měl tam svoji pracovní první placený správce muzea PhDr. Jaroslav Štika.

Na vědecké konferenci, která se konala koncem 50. let na téma muzeí v přírodě, bylo rozhodnuto, že Valašské muzeum v přírodě se má dostavět, tedy obohatit o venkovskou dřevěnou architekturu. Nějaký čas se na odborné úrovni debatovalo, zda to má být muzeum dřevěných lidových staveb regionální, záchranné, moravské, či jako pobočka Zemědělského

muzea na Kačíně, nebo dokonce celostátní? Jistě se zmínily i další možné alternativy. Nakonec zvítězil názor na širší region, v tomto duchu se dělaly výzkumy v terénu.

Rok 1960 byl pro celý stát i rožnovské muzeum přelomový. V jeho polovině bylo ustaveno nové politické rozdělení. Rožnov a větší část Valašska spadla pod kraj Severomoravský a muzeum přišlo o svého zřizovatele, jímž bylo zmíněné Krajské muzeum Gottwaldov. Pro muzeum nastala delimitace především nemovitého majetku a následně sbírek národopisné povahy, které by posléze mohly sloužit k vybavení interiérů chalup. Podobná instituce jako Valašské muzeum, která by muzeum odborně i finančně zaštitila, se v novém kraji nevyskytovala. Proto připadlo pod správu Městského národního výboru v Rožnově pod Radhoštěm; to bylo asi to nejhorší, co je mohlo potkat. Úřad ani jeho kulturní odbor neměl nejmenší tušení o muzejní práci, jeho provozu a potřebách. S muzeem městu fakticky přibyly jen příjmy ze vstupného a starosti o provoz. Těch si tehdy ale moc nepřipouštěli. Pracovníci museli složitě vysvětlovat, že nelze muzeum zpřístupnit až 1. června, když rekreační střediska i školní výlety přicházejí už v květnu. Vzhledem k nebývalému zájmu, zvláště turistů ze zahraničí, bylo registrováno mnohem víc platících návštěvníků než v předchozích letech. Tak se nakonec „na měste“ s nechtěným muzejním přívažkem smířili. Ještě krátce vydržela původní výše vstupného i kotoučové vstupenky, posléze byla částka zvýšena o 100%. Vstupenky pro jednotlivce pak byly trhací, pro hromadné skupiny se vypisovaly do bloku se dvěma kopiemi – originál, kopie a juxta, jak mne poučil pan Miloš Otevřel, emeritní ředitel spo-

Národopisné slavnosti, 1965

řitelny, několik let v muzeu zastávající funkci prodejce vstupenek.

Při neznalosti muzejní práce vyvstala v městském národním výboru otázka. Lidí už chodí k podzimu do muzea málo, co tedy muzejní pracovníci budou dělat, když jsou „už“ tři? Rozhodnutí padlo záhy. Pokladní musí zůstat na svém místě u pokladny, co kdyby přece jen někdo přišel, aby neutekla žádná koruna ze vstupného. Ale ředitel a průvodkyně jsou mimo muzejní sezonu osoby docela zbytné, tak by mohli vypomáhat při žních tehdy už skomírajícího JZD Rožnov, které mělo své pozemky na Horních Pasekách. Nebyla to změna nepříjemná, jen podivná. Po sklizni obilí bylo třeba chodit vybírat zemáky, ale zhoršilo se počasí, tedy na celodenní práci to nebylo a radnice vymýšlela další činnost pro tyto „zbytečné“ pracovníky. Ředitel se z kancelářských úkolů na radnici vyvlekl, ale já coby průvodkyně, jsem chodila velmi

často podtrhávat různé výkazy, sečítat podivné položky čísel, rovnat v policích kancelářské složky. Podobných aktivit na radnici promysleli více a spásou nakonec bylo, když se Valašské muzeum v přírodě dostalo pod správu Okresního národního výboru ve Vsetíně. Velká výhra to sice nebyla, ale odbor kultury čerpal zkušenosti už z provozu vsetínského muzea.

Zvláštní postavení v areálu muzea měla Vaškova hospoda. V té době byla v nájmu Restaurací a jídelen, které do interiéru ani drobného vybavení nic neinvestovaly jistě od padesátých let. Uvnitř bylo vše jako v běžných restauracích čtvrté cenové skupiny. Z provozních důvodů se tam nevařilo, teplé jídlo nahrazovaly párky nebo klobásky, někdy byla k dostání tlačenka, časem i valašské vdolky. Personál tvořil vedoucí a číšník, dost často v jedné osobě. Návštěvníci muzea byli absencí kvalitního občerstvení zklamáni. Trochu je usmířilo vyhrávání na cimbál Lojzkem Fabiánem, který se zapsal do srdcí mnohých lidí. Jen u brány spatřil skupinu, už se ozvalo „*My zme Valaši, jedna rodina...*“. Přicházející návštěvníci se často hned ke zpěvu připojili a někdy skoro zapomněli, proč do muzea vstoupili. Rožnovským obyvatelům nedostatek občerstvení nevadil, chodili většinou na pivo a sodovku pro děti. V areálu muzea pobýli zadarmo a na *podsíňku* hospody mohli posedět, jak dlouho chtěli, i bez konzumace. Rádi vhodili něco do cimbálu Lojzkovi Fabiánovi, který neúnavně vyhrával po celé léto. Kolikrát byl odkázán jen na to, co mu hosté poručili k jídlu nebo pití, ale dost často mu něco v kastrólkou přinesla i jeho sličná polská manželka. Lojzek měl před sebou při hraní pokaždé talířek a na něm *podkladek* – drobné peníze aby cizí návštěvníci věděli, že tam mohou přidat.

Lojzek Fabián na podsíňku Vaškovy hospody, 60. léta 20. století

Muzeum na Stráni – Valašská dědina

Ač začátek dostavby muzea byl stanoven na rok 1960, uvedené správní změny jej trochu oddálily. Nakonec se v roce 1961 poprvé koplo do země v areálu dosavadního muzea – k objektu fojtství se přistavila sýpka a chlévy.

Dostavba Valašského muzea v přírodě, jak se stavební akce na začátku 60. let 20. století nazývala, byla zahájena ve Stráni výkopem základů pro chalupu z Velkých Karlovic – Miloňova. Ta už v podobě trámů několik let odpočívala pod přístřeškem na hromadě v muzeu. Umístění i určení polohy první stavby bylo už dílem návrhu arch. Jaroslava Fialy, který byl nakonec schválen na post architekta dostavby. To se

psal rok 1962 a nějaký čas panoval iluzorní úmysl, že bude každým rokem kompletně postavena hrubá stavba jedné chalupy, v dalším roce pak dokončen interiér a terénní úpravy. Bohužel se to nikdy nepovedlo. Tehdejší pracovní četa, čítající 5–8 mužů s profesí tesaře, truhláře, zedníka, měla ještě i další pracovní zakázky na opravy památkově chráněných objektů, které nesnesly odkladu. Zmínění tesaři jezdili po celé republice, tehdy jako jediní dokázali ručně vyrobít šindel a taky jím pokrýt střechu na lidových i feudálních objektech. Tedy občasné výluky jejich pracovního pobytu v Rožnově nedovolily naplnit plánovaný časový termín dokončení staveb.

Karlovtí tesaři, tvořící stavební četou, většinou ve věku 45–65 let, byli vybráni pro budování nové části muzea. Původně tvořili pracovní jednotku zabývající se zpracováním dřeva v přidružené výrobě JZD Velké Karlovice. Byli to většinou *naturisti*, ale pracovně zdatní, dokázali si se dřevem poradit. Ti mladší je měli ve vážnosti, rádi se od starších přiučili a nechali si poradit, oslovovali je většinou *strýčku*. Ke stavbě pecí a komínů přizvali zkušeného zedníka, který ale dokonale zvládl i jinou práci. Tito Karlovjané se neuvěřitelně snadno vyrovnali se svízelnými pracovními podmínkami; co se ubytování i stravování týče, museli se hodně uskromnit. Od nich bylo možné pochytit, co lidé za stará vařili a jak jednoduše se zapomínaná jídla připravovala. Poradili si s postavením jednoduché pečky pod primitivním přístřeškem u rozestavěné chalupy, tam si vařili a též jedli. Až byla chalupa z Miloňova pod střechou, bylo třeba vyzkoušet, zda komín, který stavěl strýček Horák, má dobrý tah, tak vařili a ledaco i pekli právě tam.

Výstavba chalupy z Velkých Karlovic Miloňova, 1962

Tesař Ludvík Holčák se svou partou svačí pod přístřeškem, 1962

V roce 1964 nastoupil do rožnovského muzea jako odborný pracovník – etnograf – zemědělský inženýr Jan Rudolf Bečák. O rok později, po odchodu Arnošta Kubeši do důchodu, se stal jeho ředitelem. Hned od počátku neměl dobrou pozici, pro roduvěrné Rožnovany to byl „cuzák“, a ještě k tomu z Hané! Dlouho se mu nedařilo získat si oblibu především pro nebyvalé pracovní nasazení a zdánlivě nepopulární kroky. Např. na jeho podnět byla od bývalé Jaroňkovy galerie převezena dřevěná roubená chaloupka, původně tam sloužící jako kurník. V muzeu byla postavena poblíž Vaškovy hospody jako skladovací kůlna. Dlouho se rožnovští občané nemohli smířit s nutností koupit si vstupenku před vstupem do muzejního nádvoří, i pokud šli jen do hospody na pivo. Ale když si posléze uvědomili další pozitivní zákroky, s dokonale oploceným areálem muzea a jediným vstupem se nakonec smířit museli, a s novým ředitelem také.

Jiným nepříznivým počinem byl tlak na Rožnovany, aby odprodali pozemky na Stráni, na nichž se měly stavět chalupy muzea. V další fázi se jednalo i o vzdálenější plochy, které měly sloužit jako ochranné pásmo. Primárním důvodem byla snaha zabránit v nejbližším okolí budování objektů, které by případně tvořily nevhodnou kulisu budoucího muzea v přírodě. Zmíněné pozemky byly většinou jen extenzivně obhospodařovány, přesto přesvědčování jejich majitelů bylo náročné a zdouhavé. V některých případech se nakonec přikročilo k nepopulárnímu vyvlastnění.

Ing. Bečák hned zkraje své vedoucí působnosti apeloval na nadřízené, že nelze muzeum provozovat a už vůbec ne budovat jen s aktuálním personálním obsazením. Především zakrátko po jeho nástupu do

funkce ředitele přišel do muzea absolvent meziříčské průmyslovky Antonín Závada na místo stavebního technika. V té době však nebylo pro muzeum plánováno takovéto pracovní zařazení, tedy pracoval s dělníky jako jeden z nich. Jedno z mála odlišení bylo, že zavedl tzv. stavební deník. Ten do té doby amatérsky psal Michal Žitník, který byl jako první tesař zaměstnaný v muzeu. To jistě bylo pozitivním přínosem pro další působení Antonína Závady v muzeu jako vedoucího stavebního odboru. Posléze bylo pracovní místo i pro stavební techničku Marii Baďuřikovou, absolventku téže průmyslovky.

Později se velkou měrou přičinil právě Ing. Jan Bečák, že muzeum ONV Vsetín předal dál. Vítězstvím na delší čas pro ně byl Severomoravský krajský národní výbor v Ostravě, pod jehož řízení muzeum záhy připadlo. Pracovníci jeho kulturního odboru měli pro potřeby muzea větší pochopení i zkušenosti, které získali organizací dalších muzeí v kraji. Ale to Valašské v přírodě bylo přesto ve svých požadavcích specifické. Často krajští úředníci přijížděli do Rožnova své teoretické názory konzultovat s praktickým využitím. Ne vše bylo jednoduché: Ing. Bečák nelitoval investovat z vlastní kapsy do občasných hostin, které pro uvedené hosty pokaždé přichystali muzejní pracovníci. Věděl, že potom budou nadřízení lépe přístupní k pozitivnímu jednání a též více otevřou dlaň, která držela klíč od státní kasy. A co muzejním chlebovárcům nejvíce chutnalo? Kromě tradičních valašských vdolků a slivovice to byla živaňská pečeně, kterou připravovali národopisní pracovníci v primitivních podmínkách muzejních kanceláří, s přispěním vlastních ingrediencí a především pracovního nasazení. Živaňská se často pekla ve svízelných zim-

*Příprava bramborového těsta na podlesníky s Michalem Chumchalem,
1966*

ních podmínkách nad ohništěm v kolibě; dovnitř se na pohoštění vešlo i třicet zvědavých okresních nebo krajských úředníků! Vzácným hostům, jimiž byli často ministři a jejich náměstci, byly nabídnuty též podlesníky pečené v peci chalupy z Miloňova. První zkouška, zda je pec dokonale postavená, byla hned po jejím postavení a vybílení. Podlesníky se pekly podle návodu, spolupráce i rad karlovských tesařů a povedly se dokonale. Tesaři kladli na srdce, že nejlepší podlesníky jsou ty, které se jedí rukama a přitom máslo nebo hustá smetana z nich stéká konzumentům po ruce až na lokte. Tak to bylo pokaždé, nikdo se nesháněl po teplé vodě. Často stačil jen sníh na drobnou očistu rukou a v muzejních pracovnících

svitla naděje na finanční prostředky k další výstavbě muzea.

Pozitivní dopad pohoštění nedal na sebe dlouho čekat. Valašské muzeum v přírodě bylo první a po dlouhou dobu jediné v republice, které vlastnilo služební auto. Koncem 60. let to byl vyřazený tatraplán, který i v té době budil na silnicích pozornost! Cestování v něm bylo především v zimě dobrodružné. Auto nemělo topení, a tak řidič Michal Zedulka i osádka museli být zabalení v dekách a vnitřní námraza předního skla se likvidovala pomocí soli zabalené v utěrcce.

Dalším nebývalým darem, tentokrát od vojenských staveb, bylo zbudování „prozatímní“ komunikace do Stráně. Do té doby to byla cesta vhodná jen pro lehké povozy a především za sucha. Vojáci se do práce pustili z gruntu přesto, že se jednalo o provizorium. Obtížně vyváželi do kopce štětovací materiál, často muselo jedno auto tahat druhé, plně naložené. Výsledný povrch cesty byl asfaltový a škarohlídi jej velice kritizovali. Vojáci věděli své, po krátkém užívání asfalt splyne s drobnými kaménky a kritiků ubude. A tak se také stalo. Je třeba dodat, že cesta od stavebního dvora až do horní části dědiny je pořád ta z let šedesátých.

Do té doby, než do Stráně vedla *asfaltka*, jak se dokonalé cestě říkalo, byl velký problém pro nákladní auta vyvážet do kopce materiál. Kolize často nastala v prudké zatáčce nebo i na rovné trati za deště. Několikrát museli přijet ku pomoci koně. Na vůz se postupně naložily potřebné trámy, kámen, mech a další materiál. Koně často dokonale ovládal stejně jako ty pod kapotou tatraplánu už zmíněný panský kočár a šofér Michal Zedulka.

Stavba cesty v areálu Valašské dědiny četou vojáků, 1963

Jak bylo už uvedeno, první postavená chalupa byla z Velkých Karlovic – Miloňova. Ještě nebyla zcela dokončena a už se začínaly kopat základy pro další, tentokrát chalupu bezzemka z Leskovce u Vsetína. V tomto případě arch. Fiala, který její usazení projektoval, si uvědomil chybu a výkop pro sklep musel být pootočen. Stavba srubu poté už byla velmi rychlá. Chaloupka to je opravdu malá, stačili k jejímu budování 2–3 tesaři, další zatím dokončovali tu karlovskou.

Pro dokonalé a odborné budování venkovské části muzea ve Stráni byla v roce 1965 ustanovena Vědecká rada muzea, jejímiž členy byli jmenováni odborníci z oboru národopisu, specialisté na lidové stavitelství, zemědělství, ochranu přírody, krajinářství a pracovníci národopisných muzeí. Počítalo se i s pamětníky lidového života. Občas byl i některý přizván k účasti na zasedání, ale postupně se od toho upouštělo.

Zvolna se v Radě uplatňoval negativní názor na arch. Fialu jako správně zvoleného odborníka pro výstavbu muzea. Vědecká rada po něm marně požadovala už při několikátém zasedání návrh koncepce a projekt celé výstavby Valašské dědiny. Předpokládalo se, že budou i pro technicky méně poučené srozumitelně zobrazeny jednotlivé objekty v určitém měřítku, jejich umístění v terénu a též doporučení stavebních doplňků. Dost často byla převezena jen obytná chalupa bez dalšího příslušenství. Většinou proto, že např. chlévy nebyly už ve stavu, kdy by se daly bezpečně transportovat. Stodolu si obyčejně majitelé odvezené chalupy nechali pro ukládání sena. Tyto objekty však byly také zaměřeny a dokumentovány, aby se případně získaly podobné z terénu anebo se postavily v rekonstrukci. Ale bylo to i opačně. Chalupa už nebyla vhodná na převoz, a tak byla v muzeu postavena jako přesná kopie.

Byl předpoklad, že projekt arch. Fialy zahrne i zeleň, která by stavení vhodně doplnila. Případně bude brána v potaz konfigurace terénu, aby pole věrohodně kopírovala situaci na původním místě. Členové Vědecké rady měli za to, že v projektu bude i návrh inženýrských sítí, především kudy asi povedou spojovací komunikace, kde je pravděpodobný zdroj vody a vhodné místo pro studánku. Taky oplocení zahrádek i plůtků na polích měla mít plánovanou variabilitu.

K přípravě projektu pobýval arch. Fiala v klidném prostředí domova víc jak tři týdny, aby Vědecké radě předložil svůj definitivní návrh k posouzení. Výsledkem bylo velké zklamání. Projekt nebylo obdivuhodné dílo odborníka, ale drobná skica tužkou na formátu A4, kde jednotlivé stavby byly coby čtverečky či

obdélníky umístěny bez odpovídajícího měřítka k prostoru. O dalších požadovaných okolnostech nebyl ani náznak. Projektant pochopil, že zadání nevyhověl a zakrátko se s rožnovským muzeem rozloučil.

Bohužel nepředal ani návrh konkrétních doplňujících objektů – stodol, chlévů apod., které zjistil v terénu při svých výzkumných cestách, tedy se muselo začít nanovo. Byl předpoklad, že transport drobnějších staveb nebude problematický, pokud původní majitelé budou s odvozem souhlasit. Většinou si uvědomili, že nějaká koruna je pro ně lepší než starou dřevěnou stavbu zbourat a dřevem z ní zatopit. V muzeu však nezůstaly ani seznamy objektů a jejich zaměření. Proto většinou byly zbudovány jako rekonstrukce.

Absenci technicky zpracovaného projektu částečně nahradil nápad prof. Karla Langra, který se stal krátce po nástupu Ing. Jana Bečáka do ředitelské funkce jeho důležitým poradcem. Langer doporučil pořídit fotografické záběry terénu v místech, kde byly určeny stavby dalších chalup. Pozitivní snímky byly velikosti A4 a přímo do nich prof. Langer plánovaný objekt v patřičném měřítku zakreslil. Pro odborníky se to zdálo jako velmi diletantské řešení, ale v začátcích to bylo jediné grafické znázornění budoucího rozmístění jednotlivých objektů v terénu Stráně.

V té době – koncem 60. let – už brigádnicky pracoval v muzeu další stavař František Pšencík, který denně dojížděl do Rožnova z Bystřice pod Hostýnem. Byl to dokonalý praktik a uznávaný odborník ve svém oboru. Dodatečně kreslil plány staveb, co měly obohatit dědinu na Stráni. Byl ve velké vážnosti všech pracovníků a v jeho 80 letech se s ním všichni se smutkem loučili.

Fotografie Bedřicha Příkryla do nichž K. Langer zakreslil stavbu chalupy miškáře ze Študlova, 1971

Další budování pokračovalo především stavbou objektů, které byly už nějaký čas rozebrány a do Rožnova převezeny. Laickým pohledem bylo jisté, že delší setrvání na hromadě pod přístřeškem by jim moc neprospělo. Tak brzy došlo na chalupu z Lužné, která

měla tvořit základ rodovému shluku tak, jak tomu bylo přímo na místě. V té době to byl nejrozsáhlejší a též stavebně nejnáročnější objekt. Původní majitelé – Mališovi – se přijeli na svoji bývalou chalupu podívat a ledaco při stavbě poradili. Též byli nápomocni u dokončovacích prací, např. při zhotovení dokonalé hliněné podlahy v jizbě. Zajímavým zjištěním posléze pro muzejníky bylo, že Mališovi si na základech staré chalupy postavili úplně stejnou, jen z nového materiálu.

V roce 1964 byla demontována a do Rožnova převezena chalupa z Horní Bečvy – Janinovy lúky, která ač skoro do té doby obývána, byla už nějaký čas památkově chráněna. Majitelem byl svobodný Josef Blinky, který v ní žil se svým rovněž svobodným bratrem. Vzhledem ke vzdálenosti od dědiny do zaměstnání nedocházeli, ale živil se prací v lese. Káceli stromy a dřevo dále zpracovávali, v zimě strouhali šindely a měli i drobné hospodářství. Tato chalupa byla první, u níž byla během rozebírání provedena kompletní fotodokumentace, rovněž se s trámy chalupy převezl i veškerý mobiliář. Pracovníci památkové péče upozornili majitele na památkovou ochranu objektu už v 50. letech 20. století a seznámili jej se závaznými požadavky na provoz v chalupě. K vytápění i vaření mohl používat jen pec, což důsledně dodržoval, a tak si vařil na *kůtku*. Většina kuchyňského vybavení v chalupě byla dílem jeho rukou, využíval co les jako odpad nabízel. Zhotovil si hodně *mosorových* nádobek, vyrobil dřevěné vidle i hrábě, lopaty – *vějačky*, *rýče*, z nichž některé užíval, i když ani nebyly okované. K vyvážení hnoje udělal dřevěné sáně, taky nebyly okuté, sám si pletl koše, vlastními šindely opravil střechu chalupy i hospodářských sta-

Demontáž Blinky chalupy v Horní Bečvě tesařskou skupinou z Velkých Karlovic, 1964

vení. Většinu potřebného nářadí měl při ruce – v jizbě nebo v síni. Všecko se tehdy převezlo do muzea, aby následně bylo dáno opět na své místo, jak bylo dřív v jeho chalupě. Zajímavé byly stoličky i *lavečky* se samorostlými nohama, pro tuto chalupu tak charakteristické. V jizbě i na *hůře* se překvapivě nacházelo hodně dřevěných ševcovských kopyt. Odborní pracovníci z toho usoudili, že Josef Blinky kromě práce v lese i *ševcoval*, tedy boty či *krpce* šil nebo opravoval. Až pozdějším dotazováním u okolních starousedlíků bylo zjištěno, že ševcem byl Josef Maceček, žijící v nedaleké chalupě na druhé straně paseky. Část dřevěných kopyt, která už nepoužíval, zmíněnému Blinky dal a ten si na nich jen své boty amatérsky opravoval.

Muzejní knihovna

V hektickém čase výstavby byl kladen větší důraz na muzejní odbornou knihovnu, aby fondy i nadále obohacovala pokud možno nejen publikacemi národopisnými, ale i těmi, které věnují pozornost doplňujícím oborům. Byly proto oslovovány antikvariáty s výzvou zasílání nabídek knih s určenou tematikou, spolupráce byla navázána s většinou prodejen tehdejší republiky. Odborní pracovníci, kteří se zúčastňovali pracovních zasedání či konferencí v zahraničí, do muzejní knihovny předávali knihy i další materiál, co většinou dostali pro vlastní potřebu. K progresivnějšímu využívání knihovny byly každý měsíc pro pracovníky připraveny prohlídky nových přírůstků a také diskuse nad konkrétními články, které byly publikovány časopisecky nebo ve sbornících. S přírůstky byli seznamováni nejen pracovníci národopisu, ale na specifická témata upozorněni zájemci i jiných profesí, např. dělníci ze stavebního či zemědělského oddělení nebo konzervátoři. Muzejní knihovna sloužila jako zdroj poznání studentům místních škol, taky vysokoškolákům, a nejen těm studujícím národopis. Meziknihovní výpůjční služba umožnila zájemcům studovat zvolené náměty v knihách, které se nenacházely ve fondu muzejní knihovny.

Pro jednotlivé pracovní úseky byly vymezeny svazky s požadovanou tematikou a tvořeny tzv. příruční knihovny – pro oddělení zemědělské, konzervační, pro stavební útvar.

Do knihovny se časem naučili chodit i učitelé rožnovských škol a do té doby málo známé poznatky z regionu záhy uplatňovali ve výuce. Za pomoci muzejní knihovny připravovali pro žáky poznávací hry

Vanda Vrlová v knihovně, 1995

na téma rodné město, historie, zajímavé osobnosti. A často se sami divili, co dosud neznali! Už nebylo nutné jen spoléhat na stárnoucí ochotníky z řad rožnovských občanů nebo na členy tehdejšího vlastivědného kroužku. Spolky byly po jistou dobu zakázány. Z řad rožnovských studentů posléze vyrůstli první dokonalí průvodci muzeem, z některých i kvalitní kvalifikovaní pracovníci muzea.

Výzkumy stravy a léčení

Odborní pracovníci muzea byli často vysíláni na tematické výzkumy, jejichž výsledky se následně uplatňovaly v areálu k praktickému oživení nebo jako inspirace pro pracovní programy. Nejprve s bývalou kolegyní Hanou Dordovou, poté s Milenou Habusovou jsme plnily své úkoly zjišťováním nové situace, co se stravování a lidového léčitelství týče. K dispozici byly informace získané v konkrétních rodinách před 20 lety a ve stejných bylo třeba ověřit, jaké je to v současnosti (tedy na konci 70. let). Mé poznatky zase měly oživit exteriérové prostředí dědiny ve Stráni bylinami i léčivými rostlinami se specifikací, kde se které vyskytovaly a jak byly využívány. Pro obojí byli často titíž informátoři.

V době před více jak čtyřiceti lety nebyly návštěvy u neznámých respondentů nesnadné. I když jsme nebyly vybaveny žádnými identifikačními doklady ani jsme svou návštěvu dopředu neohlašovaly, přesto jsme byly většinou srdečně vítány. Ve vytipovaných domácnostech Valašska i Těšínska jsme byly příznivě přijímány a často zvány k další návštěvě, že jistě si ještě na něco vzpomenou! Ani jsme tehdy nebudily pozornost nebo podezření, že osamocené neznámé, tehdy ještě mladé ženy, se přišly zeptat podle jejich názoru na takové podivnosti. Zajímavým zjištěním bylo, že vlastně všechna jídla našich předků bychom mohli v současnosti nazvat i léky a též vhodnými pokrmy pro získání či udržení dobrého zdraví! Ledaco nám dali i ochutnat. Na Těšínsku, když jsme v jedné domácnosti byly podruhé a zase na plotně vonělo zelí, podotkly jsme, že i minule bylo. Hospodyně nás ujistila, že kdybychom přišly ještě jednou, tak zase bude vařit zelí, jedí je každý den a nikomu se nezpro-

tiví. Zahuštěno strouhanými syrovými zemáky pořádně zasytí, ani masa netřeba.

Zajímavá byla setkání se staršími ženami na Hřčavě. Tamní senioři si ještě do té doby nezvykli na pravidelné autobusové spojení do Jablunkova, proto pěstovali zeleninu a chovali dobytek i drůbež, většinou suroviny k vaření užívali jen ty, co měli z vlastního zdroje. Nevyvedl je z míry ani drobný nedostatek, dokázali si poradit. Na jaře nás zaujal velký květináč na okně a v něm rostoucí *kunidrotek* – popepec, což je běžná na jaře divoce rostoucí drobná rostlina. Vysvětlení bylo jednoduché: pochyběla už *cebula*, popenec ji v guláši nahradil a vlastně jídlo obohatil o novou chuť. (Současné poznatky by upozornily i na vitamíny!). Jindy zas nebylo česneku, tedy posloužil zjara ten medvědík. Jako koření byla ještě používána třeba *polej*, *balšonka* a jiné.

Překvapením pro nás byly v hrčavské jizbě na lavici u pece, v níž se i přes skoro letní čas topilo, dva velké demižony. Kvasilo v nich víno. V jednom ze žita a v druhém z chlebových kůrek. Hospodyně vysvětlila – kdo by se s vínem vláčel z města, když vše potřebné má doma! Pěkně to bublalo. Byly jsme pozvány příště na ochutnání i flašku s sebou, ale na další návštěvu už bohužel nedošlo, byly zas jiné cíle.

Ale chutnaly jsme i ve Viganticích, to když jsme se stařenkou povídaly o léčení vodou. Hospodyně úplně ožila a hned každé ze džbánek nalila plný půllitrový hrnek s upozorněním, že je to svatá voda! Její mladí nebo sousedka čas od času že zajedou na Turzovku a ona věří – jak se říká – že ta voda *koliksi pelicinú má* – tedy sílu penicilínu, což byl v té době jediný známý antibiotický lék. Upozorňovala, ať si uvědomíme, jakou má chuť! Nedalo nám to a přiznaly jsme, že

Vanda Vrlová s kolegyní Milenou Habustovou připravují ochutnávky v chalupě z Velkých Karlovic – Miloňova, 1989

S maminkou Z. Bulavovou ukazují návštěvníkům pořadu Velké prádlo, jak se na valše dříve pralo, 1983

žádnou necítíme, a bylo to tak. Žádnou chuť nemá a dokonale léčí. Na dlouhou dobu jsme opravdu vydržely ve zdraví! Byla to zajímavá setkání s obyčejnými, přesto nevšedními lidmi.

Živé muzeum

Postupem času se dařilo přilákat k prohlídce původního areálu muzea i obyvatele, kteří měli dojem, že rožnovské muzeum dokonale znají. Dost často je k návštěvě přiměly právě jejich děti, jež absolvovaly některý ze vzdělávacích programů, které jako první připravovala bývalá paní učitelka, žáky velice oblíbená Jaroslava Rýglová. Překvapením byly i pořady, které měly naplnit myšlenku zakladatelů muzea – „živé muzeum“. Zvolna byly nedělní či víkendové folklorní programy doplňovány předváděním práce řemeslníků s prodejem jejich rukodělných výrobků.

Tak vznikla nová myšlenka – s běžnou řemeslnou starodávnou činností seznamovat co nejvíce návštěvníků. Velký ohlas získaly např. tzv. kovářské dny, kdy po dva dny kováři předváděli postupně u několika mobilních výhní své černé řemeslo. Zpočátku to byla jen volná tvorba. Mistři kováři se většinou chtěli ukázat jako umělečtí řemeslníci, ale výsledky neměly moc společného s užitečnými kovanými předměty. Uzrál mezi odbornými pracovníky muzea nápad, aby u každé výhně byl zhotoven dokonalý výrobek, který by se mohl prakticky využívat v areálu muzea anebo by obohatil sbírku kovaných předmětů. V následujícím ročníku kovářských dnů byla výzva kolegyně Marie Brandstetrové ke kovářům, aby vykovali funkční motyku, takovou, kterou by se opravdu dobře kopal. Nikdo z odborných pracovníků muzea netušil, jak těžký úkol to bude pro většinou mladé kováře!

Do té doby při předvádění nebyla jejich práce nijak limitována, každý dělal, co sám chtěl a převážně během práce kováři neodpovídali návštěvníkům na dotazy – co to bude. Až výrobek nabýval náhodného, ale určitějšího tvaru – byla to růže, list, figura nebo cokoliv, se kovář svěřil s postupem další práce a zdůvodnil jednotlivé výrobní postupy při kutí.

Když se kováři dali do práce na motyce, nebyli prací moc nadšeni. I odborníci, kteří se zájmem sledovali pracovní postup, byli většinou na pochybách, zda bude zadání vyplněno beze zbytku. Nakonec pouze jediný výrobek vyhověl požadavku, aby se mohl opravdu jako motyka užívat. Podařilo se to meziříčskému kováři Josefu Hruškovi, který vlastně v otcově dílně vyrůstal. Neúspěšní kováři byli zklamáni. Příštím rokem už bylo mnohem méně zájemců svoji těžkou práci takto předvádět. Jejich pozornost záhy upoutal podobný pracovní maraton na Helfštýně – Hefaiston, kam mnozí zamířili a na povinné kutí pro muzeum rádi zapomněli. Ovšem ti, co nechtěli prezentovat jen své umění, ale skutečné řemeslo, muzeu zůstali věrni.

Oživení muzea pokračovalo. Návštěvníci mohli vidět, jak se vázaly březové metly, strouhaly šindely, vyráběly ze dřeva hrábě, dřevěné lžice a naběračky, vahánky a neculky na zadělávání těsta. Někdy předváděl své umění i hrnčíř, pracovaly vyšivačky či mládenec vyřezával píšťalky.

Svůj význam měl nově vybudovaný moderní objekt sloužící jako vstupní budova do muzea s pokladnou k prodeji vstupenek. Komfortním sociálním vybavením poskytla zásadní vylepšení pro návštěvníky. A co na ní bylo podstatné? Především moderní prodejna upomínkových předmětů, která zaujímala nej-

větší prostor. Návštěvníci i obyvatelé města si ji oblíbili zvláště pro nabídku kvalitních upomínkových i praktických předmětů, vycházejících z lidové tvorby.

Zvolna se stále více dostávalo do povědomí dění ve Stráni, kde jedna po druhé rostly nové „staré“ dřevěné chalupy, obytné i hospodářské stavby. Dokud areál nebyl ještě zcela oplocen, příchozí mohli sledovat pracující tesaře přímo při jejich tehdy nezvyklé činnosti. U chalup se tvořily zahrádky, jaké bývaly na kotárech, uplatnil se zajímavý způsob jejich obhospodařování. Dostali je „do nájmu“ pracovníci muzea s podmínkou, že nebudou pěstovat žádné exotické květiny ani zeleninu, ale jen tradiční, jaké rostly na běžných zahrádkách. Návštěvníci toto nevěděli a byli překvapeni, v jakém pořádku každá zahrádka je. Všecko okopané, chodníčky čisté a zelenina pěkně vzrostlá, i když voda na zalévání se nosila zdaleka. Užitek ze zahrádky si brali ti, co se o ni starali, často se podělili i s kolegy o plody své práce.

Kromě rostlin v zahrádkách byly vysazovány v areálu dědiny i rostliny divoce rostoucí, které si původní hospodář přesadil do blízkosti chalupy z lesa či vzdálené louky. To aby v případě potřeby uplatnění byly k léčení ji nemusel někde hledat. Návštěvníky například zaujal vzrostlý kostival, který mnozí znali jen podle jména, ale nevěděli, jak rostlina vypadá. Zvláště městské lidi překvapila čemeřice, která jim rostla jako okrasná květina doma ve skalce a netušili, jak významná byla v lidovém léčitelství, ani jaké tajemno se v ní skrývá. Pro povšimnutí návštěvníkům byla vysazena např. divizna, řimbaba, „kropáčky žlutosilné“ – petrklíč prvosenka, dobromysl a další byliny, před více jak 40 lety pokládány za rostliny s léčivými

Tetičkou na programu Za robotů na dědinu, 2010

účinky pouze okrajovými. Tak se o dokonalé oživení staral zemědělský inženýr Václav Tetera, který se nenechal ze svého úsilí odradit nezdarem. Např. velmi těžce nesl, když koza nebo ovce ožraly co on pečlivě opatroval a mlsná zvířata neodolala. Podařilo se mu s kolegyní Drahomírou Hrubanovou sehnat a vysadit i další byliny i běžné rostliny, které už upadly v zapomnění. Návštěvníci mnohdy schválně vystoupali na Stráň, aby je po dlouhé době zase spatřili. To už ven-

kovská část muzea na kopci dostala název Valašská dědina.

Doba tohoto hektického pracovního rozkvětu poněkud zvolnila po odchodu ředitele Ing. Jana Bečáka zpátky na rodnou Hanou. Jeho mladý nástupce, rožnovský rodák PhDr. Jaroslav Štika, CSc., však v započatém trendu pokračoval a oživení muzea doplnil ještě o folklor. Pod jeho vedením vznikl dívčí, posléze se přerodil na ženský pěvecký sbor Polajka, který zpěvem lidových písní oživil program na různých folklorních, společenských i politických akcích. Sbor měl vysokou úroveň a byl zván na četné zájezdy do zahraničí i zámoří, kde dokonale reprezentoval muzeum i rodnou vlast.

Valašské muzeum v přírodě se postupně stávalo živým jevištěm starodávného života v městečku i na pasekách, často oživeno ukázkami náročné práce v primitivních podmínkách. Návštěvníci poznávají půvaby i krutý úděl žití v minulosti a rádi se do Rožnova vrací.

Někteří muzejní kolegové se diví, že jsem na stejném pracovišti vydržela po celou aktivní kariéru, ale takových je už víc! Dalo by se vzpomínat na pěkné a často i veselé události, taky tesknit nad odchodem těch starších. Zažívali jsme chvíle, kdy nám nebylo do tance ani smíchu, většinou to přišlo při politických změnách. Nakonec jsme vše dobře přečkali, ředitelé byli muži na svém místě a dokázali být našimi dobrými pastýři. Často vzpomenu na moudrost uveřejněnou na jedné z novoročenek: „*Na horách valašských vždy ochránil pastýř stáda jemu svěřená a nedal uhasnouti ohni v krbu ni v srdci svém.*“

*Michal Chumchal * 1941*

Vyučil se stolařem v Bystřici pod Hostýnem. Do muzea nastoupil v roce 1966. Vybudoval konzervátorské pracoviště, které vedl až do odchodu do důchodu v roce 2006. Výrazně se podílel na sbírkotvorné činnosti muzea a tvorbě interiérových expozic všech tří areálů. Účastnil se řady tematických programů zvláště těch, které připravovalo národopisné oddělení. Dodnes patří mezi aktivní spolupracovníky muzea.

Čtyřicet let s rožnovským muzeem

Michal Chumchal

První etapa 1966–1972

Moje vzpomínky jsou jistě útržkovité, co si pamatuji já, by možná při konfrontaci se spolupracovníky mohlo být upřesněno, snad i vyvráceno, protože jsem vždy nebyl v centru všeho dění. Vzhledem ke čtyřicetiletému působení v muzeu mnohé vzpomínky splývají a ztrácejí časovou posloupnost.

Do Valašského muzea jsem nastoupil v září 1966 na popud tehdejšího ředitele Ing. Jana Bečáka, který za mnou přišel do naší stolařské dílny. Lákal mne pro práci v muzeu na základě doporučení některých občanů Rožnova, slíbil i o něco vyšší plat, než jsem dosud pobíral. Bylo to tehdy 1200 Kčs, příslib byl o 200 Kčs vyšší, tak jsem souhlasil.

Stal jsem se stolařem v muzeu, pracoviště mně bylo přiděleno ve sklepních prostorách Jaroňkovy vily. Značně neutěšený stav vlhkých a podmáčených místností mne nijak nenadchl, včetně ponechaných potravinových odpadků po mém už neznámém předchůdci a socialistických hesel zdobících zdi. Přesto jsem se pustil do úklidu a větrání celého podsklepi. Protože v domě neexistovala kanalizace, pouze žumpa vybavená už ucpaným trativodem, odpad zaplavoval dílnu ze dvorku přes práh. Dřevomorka z prá-

delny prostupovala až do podlahy chodby v patře. Zadní místnost sklepa byla částečně ještě nevyklizená, se zbytky zbouraných keramických vypalovacích pecí z někdejší dílny na malování porcelánu a několika rozebraných stolařských strojů z meziříčské dřevařské školy. Vlhkost sklepení v objektu trvale zvyšovala protékající strouha z Čechovy ulice.

V přízemí domu byla skrovná expozice keramiky a obrazů z pozůstalosti Aloise a Bohumíra Jaroňkových, instalovaná v dřívější prodejně, jídelně a na chodbách. Průvodkyni na požádání zastávala slečna Maléřová bydlící přes cestu. Dům byl ještě obydlen dvěma nájemníky – vdovou paní Pavlátovou, jejíž muž malování porcelánu převzal v licenci po pozůstalých sourozencích Jaroňkových a živnost provozoval do znárodnění, či své smrti. V poschodí žila rodina Hrbáčkových, vzdálených příbuzných Jaroňků, která snad měla podle jejich závěti jakési právo užívání.

V podkrovním hostinském pokojíku bydlel v době mého příchodu ještě také tehdejší ředitel Jan Rudolf Bečák. Stravoval se sám, ale velké potíže míval s vytápěním místnosti. V pokojíku byla kamna zvaná klubky se spodním odhoříváním, jež vyžadovala dobrý tah komína. Z poschodí však byl komín krátký, takže když jsem ráno přicházel do práce, kouřilo se

nikoliv z komína, ale pouze z otevřeného okna. Ředitel, spočívající v objemném ušáku z pozůstalosti mecenáše muzea Klauudy, zachumlán v dece, očekával ráno. Nakonec se zahřál při ranní kávě u milosrdné paní Pavlátové v přízemí. Zahrada dosud nesla stopy parkové úpravy, snad ještě z období uceleného lázeňského areálu tak, jak jej Jaroňkovi koupili. Původně prý dům patřil lázeňskému lékaři Saverovi, který zahynul na frontě 1. světové války.

Po krachu lázní v důsledku této války sourozenci zakoupený pozemek rozdělili a zbytek později se ziskem prodali městu zpět. Za mého příchodu byla ještě částečně znát původní zahradní úprava. Před domem směrem k Čechově ulici stál v levém rohu u plotu dřevěný srub – kurník, později přenesený do areálu v Hájnici, kde sloužil jako sklad pro provoz Vaškovy hospody, později byl upraven na režijní kabinu. Přes strouhu, protékající kolem předzahrádky, byl kamenný můstek a vedle něho schůdky k vodě.

Těžké začátky

Prvotním mým úkolem bylo připravit si alespoň trochu přijatelné prostředí pro práci. Chybělo téměř vše, materiál, nářadí (to jsem si nosil z naší dílny) i obráběcí stroje. Byl jsem zaskočen tím, že na mne čekala nejen stolařská práce, ale i množství různorodého historického materiálu. Dřevo, kovy, keramika a jiné mně dosud neznámé materiály, které bylo nutno nějakým způsobem konstrukčně stabilizovat, zabezpečit proti dalšímu poškození a připravit je do nově vznikajících expozic v areálu Hájnice a později i Stráně. Protože tehdy ještě žádné vzdělávání v tomto oboru nebylo, byl jsem vedením vyslán na stáže do renomovaných muzeí – Brno, Martin. Rovněž studij-

ní materiály k ošetření sbírek nebyly téměř žádné, převážně se vycházelo z předválečných postupů.

Nejvíce akvizičního materiálu bylo tehdy shromážděno pod ochozem kostela, ale stál i mimo něj – vozy, truhly, súsky a jiné. Očista probíhala vodou z protékajícího potůčku, konzervace přípravkem Bifluorid (kyselý fluorid amonný), který používali také tesaři k ošetřování stavebního dřeva. Po základním ošetření se předměty deponovaly kam se dalo, zejména do nově postavených objektů na Stráni, především do stodol. Jiné přístřeší nebylo.

Mým druhým stěžejním úkolem byla obnova zastaralých expozic v areálu Hájnice. Pan ředitel měl udivující přehled o předmětech v regionu vhodných pro naše expozice, a proto akvizice probíhaly spontánně tak, aby byly co nejdříve uplatněny v expozicích. V důsledku toho ovšem mnohdy nedošlo k řádnému zaevidování ve sbírkovém fondu. Výhodou ředitele Bečáka bylo, že měl obrovskou představivost a jasný záměr. Svě spolupracovníky zavčas o svých úmyslech informoval, což značně usnadňovalo práci, protože člověk se mohl s předstihem materiálně i morálně připravit.

Rozvíjející se spolupráce s profesorem Karlem Langrem mi kromě obohacení znalostí ve výtvarné kultuře přinášela i nemalé pracovní úkoly. Mezi prvními při výrobě dřevěných poutačů v podobě formanů, selek, pastevců a ovcí v životní velikosti rozmístovaných na příjezdových silnicích do Rožnova. Jejich kresebné návrhy jsou snad zachovány v archivu a fotoarchivu.

Bonbonek ovšem přišel, když mně Langer donesl výkresy na dobový nábytek pro interiér Vaškovy hospody, dosud vybavené jen stoly s deskami z uma-

*Irča Drápalová se Zdenkou Bulavovou čistí sbírkové předměty v potůčku,
1966*

kartu. S takovou prací jsem neměl žádné zkušenosti. Proto jsem plně akceptoval jeho návrhy, ačkoliv dnes bych si počínal jinak, mnohdy i z pohledu řemeslníka oponoval.

Byl jsem v dílně sám a nákladák přivezl několik kubíků fošen z javoru a jilmu na ten hospodský nábytek. Bylo nutno vše uložit pod střechu. Mé úsilí viděl František Majer ze sousedství a jal se mi nezištně pomáhat. Příchozí ředitel uznal, že je ta práce pro jednoho příliš, a mého pomocníka vbrzku zaměstnal jako brigádníka. Tak jsme spolu začali vyrábět nábytek. Základní opracování a nařezání jsem provedl v naší domácí dílně a zbytek ručně v dílně

*Michal Chumchal s Františkem Majerem při stěhování klátových ulů
před budovou ředitelství, 1966*

Jaroňkovy galerie. Píle pana Majera byla tak usilovná, že jsem mu nestačil rýsovat. Dodnes je znát určitá nedokonalost, ovšem provedení je přesně podle daného návrhu.

Tak jsem dostal nezbytného pomocníka, kterého jsem musel v jeho iniciativě značně krotit. Když se objevila plastika sv. Mikuláše zapůjčená z muzea z Frenštátu, pan Majer v sobě objevil umělecké sklony a zhotovil poněkud nepovedenou kopii. Po nepředložené pochvaly ředitele jich okamžitě začal vyrábět celou sérii. Poptávka muzejníků tu byla, a tak jeho podnikatelský duch dostal zelenou. Začal kopírovat vše, co mu přišlo pod ruce. Později si ke svému

domu dokonce přistavil ateliér pro řezbářskou práci. Naštěstí ředitelské aktivity byly tak rozsáhlé, že ani o jinou práci pro něj nebyla nouze, včetně chemického ošetřování v městečku stojících napadených staveb, nebo úpravy chodníků v muzeu. Spolu s dalšími pomocníky tak vznikla pilná Majerova parta.

Nevyhnutelnost rozšířit pracovní i depozitní prostory vedla ke zrušení Jaroňkovy expozice a rozprodání části sbírek mecenáše muzea Františka Klaudy, dosud umístěných v Něničkově vile v Čechově ulici, v prostorách užívaných muzejním spolkem. Byt byl nařízením uvolněn pro člena SNB Báru. A spokojeným kupcem vyřazovaných sbírkových kusů pro olomouckou antikvu byl pan Rulišek. Klauďův nábytek byl nadřizenými zapůjčen na zámek v Hrabyni, později jsem jej podle nalezených seznamů dovezl zpět.

Rozprodej umělecko-historických, převážně orientálních předmětů z Klauďovy sbírky vycházel z koncepce budovaného národopisného muzea lidové kultury s tím, že sbírky tohoto typu nebudou mít v budoucí expozici náležitě uplatnění. Představa ředitele, dnes překonaná, byla ta, že etnografické sbírky meziříčského muzea přejdou do Rožnova a umělecko-historické do muzea ve Valašském Meziříčí. K tomu záměru, se znalostí místní situace, se odmítavě postavila bývalá pracovnice meziříčského muzea Marie Salichová, a k zamýšlenému přesunu nedošlo.

V někdejší prodejně umělecké produkce sourozenců Jaroňkových vzniklo etnografické pracoviště, v jídelně a ateliéru depozita, do dřívější malířské dílny se rozšířilo ze sklepa pracoviště konzervační. Zbylé místnosti byly využity k uložení keramiky, umělecko-historických materiálů a později i textilu.

Největším konzervačním pracovištěm zůstával dvůr Jaroňkovy galerie, kde byly pod širým nebem zpracovávány rozměrné kusy – vozy, sáně, úly, nábytek apod. Ve sklepní dílně byly zhotovovány repliky nábytku, plastik, obrazů a jiných drobných předmětů, kropicenek z kovu i sádry apod. pro nové expozice, protože originály byly často zcizovány. Na dvoře přibývalo kůlen k uložení akvizic i ošetřených předmětů, než budou předány do depozit.

Po nástupu Václava Žitníka byla v dílně navíc zahájena výroba drobných upomínkových předmětů podle návrhů prof. K. Langra. Rozšiřování prostor pro činnost muzea postupovalo pomalu. Bylo nutno vystěhovat nájemníky jak z Jaroňkovy galerie, tak z ředitelské budovy a Sušáku. I přes naprostý nedostatek bytů v Rožnově se řediteli Bečákovi postupně podařilo z uvedených budov vystěhovat nejméně pět nájemníků. Povedlo se to i díky přízni tehdejší tajemnice MNV Anny Hurtové.

S nedostatkem pracovních prostor pro samotnou konzervátorskou dílnu jsem se potýkal desítky let. Vznikaly různé projekty, ale nerealizované. Nabízel se sklep Sušáku, unimo buňky, ty nevyhovovaly z bezpečnostních důvodů a našly jiné využití. Přestavba budovy Jaroňkovy galerie také nebyla realizována, plánované pracoviště v Sušáku po získání objektu ve Frenštátu rovněž padlo.

Počty kvalifikovaných pracovníků postupně narůstaly, nekvalifikovaní si doplňovali vzdělání v odborných kurzech, stážích a seminářích. Narůstající počet expozic i akvizic byl řešen přes zimu přesunem průvodců do dílny, také stážisty ze škol, letní výpomocí studentů z hnutí Brontosaurus, pak náhradní vojenskou službou, důchodci brigádníky, apod.

Stavební četa

Její prvotní pracoviště bylo v areálu stávajícího muzea v Hájnici, v nově přistavěných objektech za fojtstvím – v konárně. Sklad svezovaných objektů byl na prostranství, kde dnes stojí kamenný kříž. Rovněž tam pod přístřeškem byla v zemi zahloubena dřevěná vana o délce asi 10 m, hloubky okolo 70 cm, na uložení čtyř trámů ze srubu chalupy. Nad korytem se nacházela veliká kovová nádoba na impregnační roztok. Po mechanickém očištění byly trámy uloženy do koryta, zatíženy a zality vodným 10% roztokem fluoridu amonného. Po přečerpání roztoku zpět do kádě byly trámy vyzvednuty a po oschnutí připraveny k opětnému sestavení srubu.

Hygienické podmínky v muzeu byly neutěšené, chlapi se umývali v potůčku. Byli to pracovníci z okolních vesnic: Horní Bečvy – Cyril Machálek, Bedřich Maceček, Antonín Diatka a Josef Červený, z Dolní Bečvy tesař Josef Vojkůvka, ze Soláně Michal Žitník a Rudolf Malý. Přimo z rožnovských Horních Pasek byl Karel Halamíček, z Dolních Pasek pak Karel Frňka. Mechanizace nebyla, pouze tradiční ruční nářadí a zpracování tesáním. Novou dopravní pomůckou byl traktor, jediné vozidlo v muzeu. Na něm se vezl sám pan ředitel až do Olomouce nakupovat nábytek pro vybavení pracovišť. A nebylo ho.

Traktorem se jezdilo na sběry až do Jablunkova, Bukovce, na Morávku a jinde. Na průzkum nabídek jsem vozil odborné pracovníky na motocyklu Jawa 175.

Později postavená dřevěná montovaná hala v dnešním areálu stavebního dvora ošetření trámů a dalších prvků velmi usnadnila.

Tesaři M. Žitník a J. Zbranek ošetřují trámy pod přístřeškem konzervační haly v Dřevěném městečku, 1963

Demontáž stavby fojtství v Lidečku, 1968

Stavební oddělení

Vedením stavebního oddělení byli pověřeni čerství absolventi stavební průmyslovky ve Valašském Meziříčí – Antonín Závada a Marie Baďuříková, zprvu pracující pod dohledem Ing. arch. Jaroslava Fialy a pracovníků památkové péče. V počátcích mého působení v muzeu konečné umístění objektů v areálu muzea pečlivě vybírali ředitel Bečák a prof. Langer. Usilovali o to, aby výškový profil odpovídal terénu a pokud možno i původní dispozici a vhodnými odstupy byl evokován rozvoj osídlení valašskou kolonizací v 17. – 19. století. Pokud se jim nedostávalo dost údajů z původního prostředí, uplatnili své výtvarné cítění a poznatky z dlouhodobého studia krajiny a lidové kultury na celém Valašsku. Úkolem stavařů bylo zaměřovat objekty v terénu určené k transferu i ponechaných in situ a pořízení stavební dokumentace s označením všech stavebních prvků. Později měli na starost jejich umístování v areálu muzea, vedení dokumentace v archivu, také řízení stavební čety a zajišťování materiálu.

Reliéf terénu na Petřekově stráni si vybral k výstavbě muzea už Jaroněk, realizace se podařila až později. Pravděpodobně žádné muzeum v přírodě u nás nemá tak vhodný terén, ve kterém by mohly být děleny jednotlivé regiony tak, aby samostatně vynikly a otevíraly se nové zajímavé průhledy na krajinu i architekturu. Za mého příchodu stály na Stráni už tyto objekty: chalupa z Velkých Karlovic – Miloňova (1962), chalupa bezzemka z Leskovce (1963), chalupa z Lužné a Horní Bečvy (1964–65). Objekty byly pouze v hrubé stavbě, nedokončeny, montáž zajišťovalo JZD Velké Karlovice pod vedením Ludvíka

Valašská dědina z ptačí perspektivy, 1971

Holčáka. Prováděla se demontáž formanské chalupy z Velkých Karlovic Jezerného čp. 37 (1967) a hospodářských budov ze dvora vedlejší usedlosti čp. 38. Chalupa byla postavena v rekonstrukci z nového dřeva v letech 1970–71. Cesta na Stráň byla klasická polní, velmi nesjízdná.

Vegetace na Stráni byla skromná, pouze pás na hromadách nasbíraného kamení z dřívějších polností táhnoucí se dodnes od chalupy z Miloňova až po stánisko z Karolinky – Rákošového. Protože západní pohled příliš zvýrazňoval výstavbu sídliště Záhumení, byla zvolena varianta ochranné vegetační clony okolo celého areálu. Dnes už potřebuje částečnou obnovu a její funkce si je málokdo vědom. Pak mnohdy dochází k neuvážené probírce, aniž by odstraněný porost byl obnovován.

Původně měl areál na Stráni zahrnovat několik regionů od polské hranice od Bukovce – Těšínsko, Rožnovsko a jižní Valašsko až po Kopanice. K této realizaci nedošlo.

Etnografické oddělení

Prvním pracovníkem spolu se svým strýcem dr. Arnoštem Kubešou, prvním ředitelem muzea, byla jeho neteř Vanda Vrlová. Prováděla akvizice, zápisy do přírůstkové knihy, fotodokumentaci a byla správcem sbírkového fondu. Později ředitel přijal osvědčenou pracovníci z muzea ve Valašském Meziříčí Marii Salichovou, čerstvé etnografky z brněnské univerzity Jiřinu Rousovou – Veselskou a Marii Crhovou – Brandstetrovou, učitele Jožu Országa Vraneckého ml., prof. Karla Langra a v rámci normalizace v 70. letech ze svých profesí vyloučené další pracovníky – redaktora Svobodného slova dr. Ladislava Buzka, redaktora podnikových novin Elektron Josefa Maléře a čerstvého historika Petra Šuleře. Více než externě spolupracovala Věra Otevřelová, Miloš Kulišťák, Jaroslav Šplháček a jiní bývalí členové muzejního spolku. Vznikl tým, který prudce nastartoval rozvoj tohoto oddělení a budování dalších expozic v nově postavených objektech a výstav v dosud tematicky nevyužitých prostorách – patro radnice a fojtství. Tam vznikla první výstava betlémů a jiné prezentace vlastních sbírek – hrnčiny, textilu apod.

V roce 1971 přišel do muzea dr. Jiří Langer. Po svém působení na Slovensku se úspěšně zapojil do Bečakova programu a přinesl nové poznatky k problematice výstavby lidové architektury. Stal se respektovaným poradcem při výstavbě muzeí v přírodě v Čechách, ale zejména na Slovensku, kde byl nejužnáva-

Ředitel muzea J. R. Bečák s M. Chumchalem na záchranném archeologickém výzkumu v Rožnově pod Radhoštěm – Hradisku, 1966

nejší autoritou. Jak už to bývá, doma není nikdo prokem. Rozvíjel odbornou činnost jak v akvizicích, dokumentaci, tak i tvorbě expozic. Často oponoval názorům stavařů na umístování a provedení přenesených staveb v areálu muzea. Uvažování etnografů se stavaři totiž teprve museli učit.

Doprava

Prvním motorovým vozidlem v muzeu se stal nový traktor značky Zetor, poté jsem dostal do užívání půdní frézu s vlekem. Byla převedena z Vítkovických železáren, jejich ředitel za ni dostal orientální pistoli z Klaudovy sbírky. První osobní auto byl skoro vyřazený tatraplán z plzeňského letiště, který v zimě netopil, proto se jezdilo s dekami a rumem. Násle-

dovalo nákladní auto Praga V3S, z osobních vozů přibyla Škoda kombi 1202 po havárii. V roce 1968 byl na brněnském veletrhu vystaven nový model mikrobuse Š-1203, tenkrát před ním pan ředitel stál a prohlásil: „*Ten si koupíme!*“ A do Vánoc byl skutečně v muzeu. Vozový park se postupně úspěšně rozrůstal. Vedoucím dopravy se z řidiče stal Ivan Vaculín. Když mé dílně byla po čase odňata spolehlivá půdní fréza, dostal jsem nevyhovující multikáru s malou ložnou plochou a špatnou pohyblivostí v nezpevněném terénu. Nato přišla Škoda 1203 valník, tehdy jsem v přepravě sbírek byl nezávislý na objednávkách dopravy. Po odnětí tohoto posledního motorového vozidla v rámci centralizace dopravy zůstal na našem pracovišti zase jenom ruční dvoukolový vozík a trvalé potíže s objednávkami a řízením dopravy.

Ekonomika

Při mém příchodu jen sbíral paragony učitel ze zemědělské školy Jaroslav Šplháček mladší. V muzeu pod správou ONV Vsetín nešlo tenkrát téměř nic koupit. Nebylo peněz, hotovost se rychle vyčerpala a na proplacení paragonů se muselo čekat, až účetní dojde na ONV ve Vsetíně a vyrovná resty. O služební cesty se muselo žádat a nechat okresem schválit.

Účtárna začala řádně fungovat po příchodu Jarmily Slovákové z Okresního soudu ve Vsetíně. Peníze nedala ani řediteli, neustále vše kontrolovala a žádala na všechno zdůvodnění.

Příznivější rozvoj začal příchodem Ing. Josefa Stromšíka, vystudovaného ekonomy, spolu s účetním Jiřím Šimurdou, který zavedl perfektní přehled nad čerpáním financí. Každoročně probíhala důs-

ledná inventarizace majetku, tehdy se počítaly snad i jednotlivé hřebíky, vyřazování bylo vždy obtížné.

Propagace a rozvoj programů

Iniciátorem propagace v moderním duchu byl prof. Karel Langer. Prosadil tisk a distribuci plakátů, novoročenek – tehdejší novinky, prosadil realizaci dřevěných poutačů na příjezdových komunikacích do Rožnova. Byla zavedena výroba suvenýrů a jejich nákup u vybraných dodavatelů. Také tisk hlavičkových obálek a dokumentů s logem muzea.

Prvním a jediným stálým pracovníkem propagace se od roku 1968 stal Karel Vašina, absolvent keramické školy v Bechyni. Jeho prvotním pracovištěm byla unimo buňka o rozměrech 5 x 3 m s kamny značky Petra, umístěná na dvoře Jaroňkovy galerie.

Jeho pracovní náplň byla velmi rozsáhlá – od výroby velkých poutačů na programy umístovaných na exponovaných místech ve městě i v okolí, spolupráce na výstavách, až po výrobu a balení dárků pro významné návštěvy.

Prodej drobných suvenýrů spolu se vstupenkami byl realizován obyvateli radnice, manžely Bělunkovými, přímo v přízemí domu. První samostatná prodejna byla zřízena v roce 1968 po zakoupení mobilní buňky umístěné u tehdejší pokladny.

Průvodcovská služba s pomocí nových textů a cizojazyčných výkladů doznala výrazného zkvalitnění. Začaly se vydávat malé odborné tisky a jednoduché průvodce po areálech.

V omezené míře započal jarmareční prodej tradičních výrobků samotnými jejich tvůrci, ale bylo jich kvůli zániku a omezení živností žalostně málo. Soboty a neděle byly ožívovány programy různých

folklorních souborů. Oblíbené byly zpočátku zejména hudební produkce dechovek s mimořádnou účastí i renomovaných souborů jako Moravanka, Budvarka apod.

Pro hlavní sezonu byly v pozdějších letech kolektivně vymyšleny náročnější akce jako jarmarky s kočovným divadlem, kramářskými písněmi, panoptikem, fotoateliérem apod.

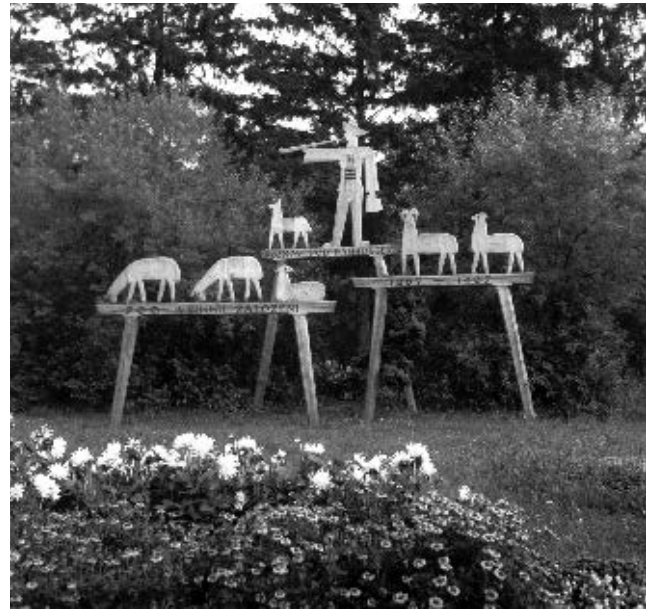
Při jedné akvizici v Tylovicích jsem našel torzo prodejního plátenického stánku – štontu. Ten jsem rekonstruoval ve dvou prototypech. Podle nich byly později prodejní stánky vyráběny a vylepšovány pro potřeby muzea v desítkách kusů, později kopírovány v širokém okolí, snad i v celé republice.

O programovou náplň se intenzivně a iniciativně staral Josef Malěř, který se ovšem mnoha vlastních akcí jako autor nemohl zúčastnit, protože byl na politickém indexu už od roku 1968, kdy politicky prohlédl nebo se zmýlil?

V muzeu se podílel na budování hřbitůvku osobností spjatých s Valašskem na nově budovaném Slavíně. Byl autorem pietních akcí s hudbou, poezií, včetně ozvučení. Bohužel se málo těchto akcí řádně dokumentovalo. Praxe ukazuje, že paměť je krátkodobá a její nositelé nenávratně odcházejí.

Získávání dalších areálů pro rozšiřování muzea

Areál prvotní části muzea založený muzejním spolkem v parku Hájnice byl prostorově omezen. Odpovídal zhruba 1/3 současné plochy. Vstup byl od západní strany, začínal u kříže na úrovni Vaškovy hospody a končil těsně za kostelem. Severojižním směrem napříč končil za Vaškovou hospodou a potůčkem

*Dřevěný poutač k 700. výročí založení Rožnova pod Radhoštěm
vyrobil M. Chumchal podle návrhu K. Langra, 1967*

kem za fojtstvím u smrkové Aleje vzdechů. V celém areálu rostly lípy, duby, smrky, břízy, borovice a javor.

První probírka znamenala odstranění bříz, podle ředitele Bečáka plevelného dřeva – vůbec je neměl rád. Některé stromy padly při pozdějším rozšiřování areálu v rámci výstavby nových objektů. Převážná část vegetace ovšem padala přirozeným dozráváním a zásahy blesku. Největší devastaci v pozdějších letech zavinily opakované vichřice, které odhalovaly soudržnost porostu. Největší pohromu způsobila jedna z vichřic, kdy padla Alej vzdechů okolo potůčku a porost smrků za fojtstvím. Ubýváním vegetace ztrácel areál letní stinnou pohodu, na druhé straně však provzdušnění prospělo postaveným objektům.

Získávání volného místa pro dostavbu městečka bylo velmi problematické zejména za kostelem, kde bylo jedinou možností ubrat prostor tenisovému klubu včetně likvidace jejich pavilonu. Poslední úspěch v získání pozemků pro výstavbu bylo místo, kde dnes stojí Štramberské stodůlky a obě sýpky. Vegetačně to byla džungle. Právě tam se uvažovalo o takzvané řemeslné uličce, která by propojovala městečko s Mlýnskou dolinou. Problém s příchodem a propojením obou areálů se dokonale nepodařilo vyřešit dodnes.

Potíže se získáváním pozemků byly i na Stráni. Lipového chata, kde dnes stojí pajta pod kolibou, později také chata Pospíchalova, dodnes využívaná. Nevím, za jakých okolností výkup pozemků na přelomu 50.–60. let probíhal, ale při následných akvizicích u bývalých majitelů Ing. Bečák záměrně kompenzoval cenu pozemků v rámci zákonné možnosti nadhodnocením sumy za vykupované sbírky nebo jinou formou, třeba dodáním palivového dříví. Majitelka pozemku, splaceného haléřovými cenami za čtvereční metr totiž vyhrožovala, že vlastněné figurální úly raději spálí.

Prvním odborným pracovníkem ve vznikajícím zemědělském oddělení byl Ing. Václav Tetera. Ve spolupráci s ředitelem vytvářeli agrotechnický program výsadby, pěstování starých obilnin a historického ovocnářství, včetně výsadby ochranných clon.

Stav expozic v areálu Hájnice

Byl značně zastaralý, bezkonceptní. Nábytek i některé předměty pocházely ještě z prvotních akvizic muzejního spolku, umístěny kde se dalo, prostě pelmel. Více s ohledem na spokojenost dárců, že jejich předmět byl vystaven. Tato představa při pozdějších

akvizicích u dárců dlouho přetrvávala. Každý tam chtěl mít svou dárcovskou tabulku.

Prvním počinem bylo dokončení expozice v kostele s určitým ohledem na tehdejší silný ideologický dozor. Tehdy i pouhé zapálení svíce a umístění květin na oltář při svátku patronky kostela Sv. Anny průvodkyní slečnou Jahnovou vyvolalo okamžité dotazy nadřízených orgánů „co že se to u vás zase děje?“ Proto zejména oltář byl zjednodušený tabernákl a andělé byli odstraněni, zůstala pouze menza. Do čela na přírodně rostlý kmen habru upravený do podoby kříže byl usazen plechový korpus Krista ze starého rožnovského kostela. Později byla převezena jedna řada lavic a kazatelna z kostela sv. Trojice z Valašského Meziříčí. Kultovní Hlavicův obraz, komponovaný do rámu předem získaného rožnovskými občany, byl umístěn na boční stěnu. Vnímavý divák si všimne disproporce vzniklé omezenou plochou, s níž se malíř nedokázal vyrovnat. Interiér kostela byl pojat jako expozice sakrálních artefaktů.

Mezi problematické artefakty patří kamenná křtitelnice s románským reliéfem, kterou získal Ing. Bečák. Údajně naposledy sloužila jako napajedlo pro koně v maštali. Lokalita není asi určena, chyběl jí i podstavec, později byl volně dotvořen sochařem Stárkem z Olomouce.

Podobně není známo ani místo získání empírové plastiky archanděla Gabriela na hřbitůvku, ředitel Bečák ji odvezl ze skládky, kde ji před sebou tlačil buldozer.

Nejvíce polemik se týkalo podlahy v kostele se snahou zakrýt surový beton. Uvažovalo se o gotické cihlové dlažbě či dlažbě keramické, nakonec zvítězilo obyčejné dřevě. Rovněž nevhodné palubkové obložení stěn dosud nebylo uspokojivě vyřešeno.

*Michal Chumchal s Karlem Langrem a dalšími pracovníky instalují
habrový kříž v kostele sv. Anny z Větrčovic, 1966*

Další získávání prostoru v Hájnici

Na nově získaném prostoru vpravo za boční vstupní branou „U Cikánů“ bylo nutno místo vyčistit od husté vegetace a rychle potvrdit jeho nezbytnost pro muzeum postavením Panské sýpky z Prostřední Suché v roce 1968. Plány řemeslnické uličky padly pro nedostupnost získat další pozemky k propojení s budoucí Mlýnskou dolinou.

Z iniciativy ředitele byla do muzea převezena socha sv. Jana Nepomuckého původně umístěná u mostu z Krásna do Valašského Meziříčí. Povalená byla zarostlá křovím, údajně jí trčel pouze nos. Bohužel chybějící sokl není dodnes rekonstruován. Ve stejné době bylo získáno originální barokní sousoší sv. Tro-

jice z brány kostela ve Valašském Meziříčí. V ochozu našeho kostela někdo ulomil a odcizil všechny hlavy svatých. Později je rekonstruoval budoucí student sochařství Máriaus Kotrba, pracující před nástupem na Akademii výtvarných umění v konzervační dílně.

Stejně tak v roce 1967 Ing. Bečák nechal přenést kamenný Janíkův kříž stojící za nádražím, který byl poškozen při výstavbě nového panelového sídliště. Nyní je restaurován a nově umístěn. Expozice kostela se rozšířila zbudováním hřbitůvku ohrazeného dřevěným plotem se záměrem odlišné expozice katolického a evangelického hřbitova. Značná část katolických náhrobků význačných rožnovských měšťanů byla převezena ze zrušeného hřbitova od rožnovského kostela Všech svatých. Evangelické náhrobky byly získány převážně ze hřbitova ve Všemíně. V počátečních letech existence hřbitůvku byla většina hrobů jen naznačena zasazením dřevěných křížů. První náhrobek byl věnován spisovateli Čeňku Kramolišovi, jehož ostatky byly jako první převezeny z rožnovského městského hřbitova. Pro sourozence Jaroňkovy byl zhotoven v konzervační dílně dřevěný kříž s nadkrytím podle Jaroňkova nákresu jím původně navrženého pro náhrobek spisovatele Mrštíka. O Slavině v dnešním pojetí nebylo tehdy ještě uvažováno. Ochoz kostela se pomalu stával lapidáriem neexponovaných kamenných artefaktů.

Náhrobky Pelára a Kobzáně navrhl prof. K. Langer, zbytek převážně dřevěných artefaktů provedl absolvent meziříčské dřevařské školy, akademický sochař Ambrož Špetík.

Za působení ředitele Bečáka byla Mlýnská dolina pouze ideou prezentovanou na novoročenkách prof. Langra, realizována byla jen valcha v roce 1971.

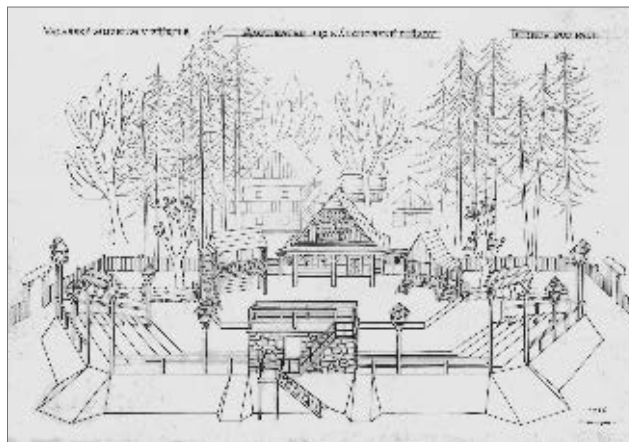
V té době se také řešilo vystoupení souborů při pořadech a nedělních koncertech dechovek. Pro jejich vystoupení byla dosud budována malá pódia na sudech od piva u zadní stěny radnice směrem k hospodě, ta však přestávala kapacitně stačit. Proto se uvažovalo o novém prostoru s vhodným zázemím a nadkrytím. Nakonec prof. Langer přišel s projektem nového amfiteátru, který slouží od roku 1970 doposud.

Druhou radikální změnou byla v tom čase expozice v Billově chalupě. Byla věnována rožnovskému lázeňství, připravena za spolupráce s pamětnicí paní Otevřelovou.

Ředitel Bečák věnoval soustavnou pozornost exteriérům, neustále rozšiřoval a přestavoval včelín, hluchá a prozatím nevábna zákoutí maskoval záhony s vysokými rostlinami, diviznami a slézovými růžemi.

Výstavba v areálu Hájnice pokračovala kopií kuželny z Ústí u Vsetína v roce 1966. Její zprovoznění se však příliš neujalo. Domnívám se, že ani její replika není důsledná, v místě dochované zbytky jsou dekorativnější.

Na rožnovském náměstí byla provedena demolice poslední dřevěné chalupy Žingorovy se záměrem jejího přenesení do Dřevěného městečka. Po rozebrání se zjistilo, že rekonstrukce není pro 70% poškozené stavebních prvků možná. Vaškova hospoda totiž narůstající návštěvnosti už nestačila a provozně nevyhovovala. Potřeba výstavby nové hospody odpovídající současným hygienickým a provozním podmínkám byla nezbytná. Z Žingorovy chalupy bylo pro stavbu nakonec použito jen průčelí s podsíňkem. Nově byl vyprojektován lokál se sociálním zařízením

Návrh Karla Langra na amfiteátr do Dřevěného městečka, 1966

a moderní kuchyně. Tak byla postavena nová hospoda Na Posledním groši. Autorem vybavení interiérů včetně dekorativní krajky na schodišti byl prof. Karel Langer v roce 1974.

Posledním velkým stavebním zásahem do Dřevěného městečka bylo za působení ředitele Bečáka vybudování nového vstupu s pokladnou, prodejnou a vyhovujícím sociálním zařízením pro narůstající počet návštěvníků. Takzvaný strom života, umístěný v prostoru vstupu, zhotovený z topolového kmene, inicioval J. R. Bečák u muzejního tesaře a řezbáře Michala Žitníka ze Soláně. Ten na „totemu“ průběžně pracoval asi jeden rok. Budovu vstupu navrhoval arch. Hynek. Bronzová barokně pojatá plastika Rebelů před vstupem do muzea je práce olomouckého sochaře Navrátila a má připomínat povstání Valachů v roce 1644. I tato socha byla zhotovena z podnětu tehdejšího ředitele. Jiná plastika tohoto sochaře zdobí kašnu před hlavní budovou bývalého n. p. Tesla.

*Nová vstupní budova do Dřevěného městečka podle návrhu
architekta Z. Hynka, 1971*

Současně s dostavbou Hájnice pokračovalo budování areálu na Stráni.

Pod chalupou z Velkých Karlovic – Miloňova, na půdorysu bývalé chaty pana Lipového se suchou studnou, byla zbudována tak řečená pajta v roce 1967. Nad ní byla z Hájnice přemístěna koliba z Černé hory, která po instalaci sloužila k příležitostnému pohoštění. Byla zahájena intenzivní výsadba ochranné vegetační clony na západní a jižní straně areálu, ve spolupráci s lesním úřadem zastoupeným inženýrem Hyblerem. Výstavba pokračovala drobnými stavbami sýpek a sklepů. Z velkých objektů byl problém umístit stodolu a fojtství z Lidečka v roce 1968 a polygonální stodolu z Hodslavic v letech 1972–1973. Byla

*Pajta se studnou z kadlubu - začátek prohlídkové trasy,
1969*

zakládána políčka a ovocné sady a pomalu se rodilo tak zvané živé muzeum. Začínalo se s chovem hospodářských zvířat, pěstováním tradičních plodin, pohanky a archaických odrůd obilnin jako křibice, bru a různých druhů tradičních bylin a květin.

Prvotní využití areálu na Stráni

Týkalo se to zejména chalupy z Miloňova, koliby a pajty.

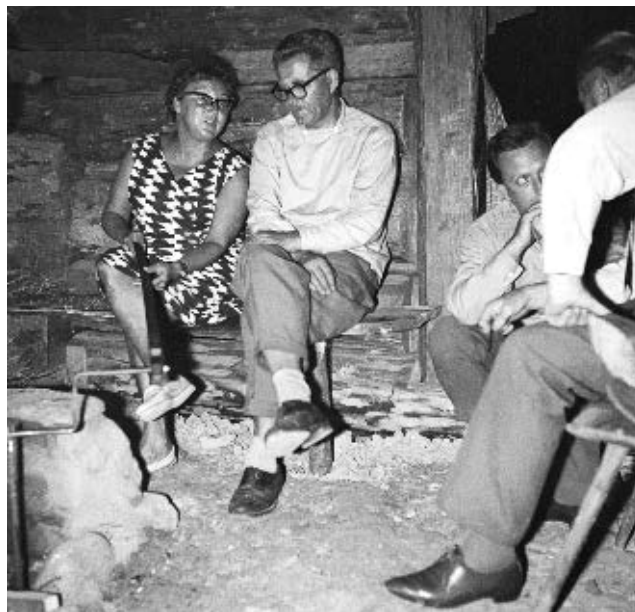
Původním záměrem výstavby nového areálu bylo důsledné dodržování tradičních stavebních postupů včetně založení objektů na klasickou kamennou podezdívku bez použití betonových základů. Při stavbě pecí nebylo počítáno s jejich praktickým provozem,

*Poslední úpravy na kolibě z Černé hory,
1966*

kteřý by odpovídal stupňujícím se požadavkům požární ochrany apod. Teprve později, s potřebou oživení chalup a jejich provozu při programech, musely být tyto nedostatky dodatečně řešeny.

Intenzivní rozvoj muzea budil zájem jak odborné, politické, tak i laické veřejnosti. Fádni způsob tehdejšího života vítal každou změnu či určitou raritu, která se vymykala běžné nabídce na vyžití ve všech vrstvách společnosti. Zejména ta politická hledala určité soukromí pro svá výjezdní jednání. I proto muzeum bývalo třešničkou na dortu pro tehdejší politické elity. Nejen ministři různých rezortů vyhledávali naše muzeum, kde mohli vychutnat příjemné a určitou anonymitu zaručující prostředí, umocněné půvabem krajiny a lidové architektury, poznat i míst-

*Karel Langer s besedníky při pečení žitánské v kolibě z Černé hory,
1966*

ní gastronomické speciality připravované tradičním způsobem v peci chalupy z Miloňova či na rožni v kolibě. Po vydatném pohoštění a ochutnání ledajakých truňků pak svou spokojenost projevovali připsáním určité výše obolů ze svých fondů na účet muzea k další výstavbě, mnohdy se za to postavila celá chalupa. To vše se dělo za přispění osobních obětí všech zúčastněných muzejníků, které jsme pro další rozvoj a blaho muzea i docela rádi přinášeli a s napětím sledovali úspěšnost svého kolektivního snažení. Nikdo tehdy neuvažoval o nějakém osobním či politickém zisku, což nám snad může mladá a neinformovaná současná generace vyčítat. Dovoluji si tvrdit, že všem šlo jen o prosperitu muzea.

Problém nastával při často opakovaných návštěvách, kdy pan ředitel Bečák hostům líčil perspektivy dalšího rozvoje tak, jako by vše už stálo. Do nové návštěvy se to však nestihlo, takže trasa prohlídky se musela pozměnit.

Polní cesta procházející areálem byla téměř nesjízdná i pro traktor a její stavbu nebylo možné prosadit, ač už několik let byla objednaná. Až se jednou ohlásil soudruh Mamula, krajský tajemník, že se zastaví. Ředitel využil vhodné politické situace a stranickým orgánům problém podal tak, aby host nakonec nemusel nahoru pěšky. Hojnou měrou k tomu přispěla také návštěva tehdejšího ministra dopravy Aloise Indry, který ke stavbě cesty zajistil ženíjný četu z meziříčských kasáren. Mašinerie se rozjela a asfaltová cesta byla do týdne hotová. Za slavného vytrubování policejních vozů přijel krajský tajemník až nahoru.

Poněkud jiná situace byla při návštěvách odborníků, zejména zpoza tehdejší železné opony, kteří mnohdy s opravdovým obdivem posuzovali dosavadní úspěchy muzea i jeho plány do budoucna.

Nedostatek finančních prostředků k další výstavbě přinesl i kuriózní úvahu zapojit do financování výstavby Svaz československých spisovatelů, který měl k dispozici zámek na Dobříši. Zamýšlelo se, že by jeho členové mohli bydlet v jimi financovaných dřevěných chalupách a tím by byli ještě více inspirování k novým literárním výtvorům v tendencích tehdejší ideologie. Tento záměr nakonec nedošel realizace.

Všechny aktivity – programové, jarmarky, předvádění řemesel, různých zvyků a rozličných výtvarných lidu už neznámých prvků, např. využití rozpů-

lených kmenů s části větví jako lavice či stoly, púlené kmeny coby lavice, štípané a vyplétané ploty a rozvíjející se výroba tradičních upomínkových předmětů – inspirovala ihned téměř celou republiku. Na to navazovala tradiční místní gastronomie mnohdy zapomenutá, prezentovaná hospodou Na Posledním groši, kde bylo lidem dělným, brigádami socialistické práce i neorganizovanými, objednávalo posezení v kolibě na Stráni. Na to navazovaly objednávky různých průmyslových podniků a organizací, které chtěly projednávat své obchody zejména se západem v netradičním prostředí.

Alkohol, kuřivo, pečivo a ingredience k přípravě živaňské či podlesníků dodávala pak Valašská hospoda. Výroba maškrt a obsluha připadla Vandě Vrlové a mé osobě. Příprava potravin a obsluha zabraly celé odpoledne a posezení se mnohdy protáhlo i přes půlnoc. Někdy akce probíhaly i třikrát do týdne. Faktury a peníze inkasovala hospoda, my mnohdy získali pouze provizi ze zbytku pohoštění. Náhradní volno neexistovalo, ráno pěkně do práce a rychle uklidit pozůstatky akce a předat zbytek bufetu hospodě.

Zprvu vše pro oficiální delegace probíhalo za režie prof. K. Langra. Koliba byla vybavena tradičním nářadím coby dekorace, nad ohništěm byl postaven kovový rožeň, před kolibou instalována *trúba – salašovka*. Mnohdy se zespoda musela dokoulet bečka piva, pak byla usazená na koze a tradičně naražena pípou. Pilo se z keramických korbělů zhotovených v Hauserově dílně ve Valašském Meziříčí, svítilo se laternami. Pokud byly akce i v chalupě z Miloňova, topilo se v peci.

Konec první etapy

S postupující politickou normalizací v roce 1972 mně pan ředitel Bečák při náhodném rozhovoru sdělil, že jeho dny na našem pracovišti už jsou sečteny a že je na čase aby skončil. Jako syn vesnického kulaka a topič v cukrovaru neměl za dané politické situace šanci na přežití také proto, že i přes nátlak nadřízených a stranických orgánů neustále chránil už zmíněné normalizací vyřazené lidi. Tehdy byli v muzeu snad jen tři členové KSČ. Zmínil se, že za svého nástupce vybral dr. Štiku, který prý bude mít snadnější pozici, protože pochází z Rožnova. Poté odešel do olomouckého muzea, kde pracoval na dokumentaci sbírek a v litovelském muzeu zbudoval novou hanáckou expozici.

A na závěr – když se k 50. výročí otevření muzea rozdávaly metály, jeho jedinou odměnou za kus životního díla a iniciátora prvotního velkého rozvoje muzea bylo to, že ho jeho nástupci na slavnost ani nepozvali, ne tak aby jeho zásluhy ocenili. Bylo to prostě opomenutí, nevěle, nebo obavy z politických následků? Těžko hodnotit. Jen za jeho působení bylo ve Valašském muzeu postaveno okolo 25 objektů a několik celých usedlostí.

Přirozeně jsme také za Bečákova vedení mnohdy, stejně jako za vedení jiných, vyjadřovali různou nespokojenost. Ale s odstupem doby lze potvrdit, že to bylo mé a snad i ostatních zúčastněných spolupracovníků poměrně radostné a tvůrčí životní období, kdy byly jasné cíle, na kterých se všichni podíleli, svou invenci nezištně dávali k dispozici, vzájemně si pomáhali a vycházeli si vstříc. Individualismus a egoismus byly pojmy téměř neznámé.

Stěhování klátových úlů k radnici v Dřevěném městečku, 1966

Přístup ředitele Bečáka k řízení podniku byl neopakovatelný. Perfektně znal terén, kde pobýval víc než v kanceláři. Nejméně jednou týdně navštěvoval všechna pracoviště a nelenil si zaměstnancům zdůvodňovat své mnohdy okamžité nápady. Třeba v neděli přemýšlel, jak lépe uspořádat klátové včelí úly a v pondělí ráno při cestě do práce odchytil zaměstnance na křižovatce před muzeem, aby je šli přenést. Přes momentální nelibost jsme později všichni uznali, že nová pozice je lepší.

Řízení bylo dvoustupňové. Každý měsíc se scházeli všichni vedoucí oddělení k hodnocení daných a přijetí nových pracovních úkolů, kterých nebylo málo. Byly děleny na tři oddíly – nezbytné, nutné a v rámci možností proveditelné. Já sám jsem mě-

síčně dostával okolo 30 úkolů. Tam se také domluvílo, kdo komu pomůže a jaká bude vzájemná spolupráce. Toto bylo velice výhodné, zejména při akcích na programech, oficiálních návštěvách apod. Po vyhodnocení kladných a záporných připomínek se spolupráce i případným direktivním nařízením pracovně sladila. Jeho rčením bylo, že každého rád vyslechne, ale stejně si to udělá po svém. Ale nebyla to úplná pravda, mnohé dobré podněty použil.

Nikdy jsem nezaznamenal, že by své pozice využil k osobnímu prospěchu. Když mu zemřela žena, jeho pracovní vytížení bylo tak intenzivní, že téměř nestihl pohřeb. Jedinou osobní věc, kterou před svým odchodem učinil, bylo to, že svou dceru z průvodkyně povýšil do funkce jejich vedoucí, kde se ovšem dobře osvědčila. Ani tady jeho odhad neselhal.

Čest jeho památce.

Loučení s ředitelem J. R. Bečákem ve Vaškově hospodě, 1972

*Jiřina Veselská * 1943*

Po studiu etnografie na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita) nastoupila do Valašského muzea v přírodě v roce 1966 jako etnografka, kde do roku 1967 byla správkyní národopisné sbírky. V letech 1968–1995 působila v Okresním vlastivědném muzeu ve Frýdku-Místku, kde se věnovala zejména zpracování vybraných sbírkových kolekcí a pořádání oborových bibliografií.

V pátek brzo nazpátek...

Jiřina Veselská

Známým pořekadlem by bylo možné charakterizovat mé působení ve Valašském muzeu v přírodě v letech 1966–1967. Na počátku byl poslední ročník studia etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně a očekávání, kam bude směřovat umístěnka po studiu. Lákala mne nabídka z muzea v Novém Městě na Moravě, které bylo blízko mého domova a jehož sbírky jsem znala díky pomoci při jejich zpracování pod vedením dr. Vlasty Svobodové. Všechno bylo na nejlepší cestě až do konce srpna 1965, kdy jsem měla příležitost seznámit se s Ing. Janem Bečákem, v té době krátce ředitelem Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Ten mně s úsměvem sdělil, že na fakultě vyjednal můj nástup do Rožnova a to co nejdříve. Diplomová práce na téma Lidové stavitelství na Vysočině byla sice blízka záchraně staveb, ale samotné rožnovské muzeum jsem navštívila jen jednou jako žákyně. Nastalo období očekávání spojené s dokončením diplomky a přípravou na státní zkoušku. Na jaře 1966 po odevzdání závěrečné práce bylo dohodnuto, že nastoupím na nové působiště ještě před dokončením studia. Úmluva byla jasná až na drobnost. Den přijetí do pracovního poměru – 1. duben připadl na pátek, což není podle pořekadla právě nejlepší vykročení. Měl to vy-

řešit telegram od pana inženýra obsahující zmíněné poučení s pozváním na pondělí 4. Jak už to v životě bývá, telegram jsem nedostala, a tak jsem se neočekávaně objevila v muzeu. To způsobilo nebyvalé komplikace nejen tam, ale zejména s mým ubytováním. Výsledkem celodenního snažení bylo přidělení postele v izolaci Střední zemědělské školy s příslibem, že do konce května ubytování můžu využít s tím, že do budovy je třeba se dostavit vždy nejpозději v 17 hodin, pak se zavírá. Celou překerní situaci zvládal pan ředitel s úsměvem na rtech, který jsem ale nedokázala opřevovat. Problémy s ubytováním doložené sedmerým stěhováním přetrvávaly až do počátku roku následujícího.

Začalo seznamování s muzeem, několika zaměstnanci a samozřejmě s expozicemi a objekty v městěčku. Všechno probíhalo díky panu řediteli plynule. Dvouletá praxe u doc. Kunze mne připravila na to, jak by se měla sbírkotvorná činnost realizovat a jak získané předměty evidovat a dokumentovat. Poměry v Rožnově se však přece jen významně lišily od centrálního moravského etnografického ústavu. Celé etnografické oddělení tvořili téměř po celý rok pouze dva pracovníci – dr. Arnošt Kubeša a já – začátečnice se sotva uděleným absolutoriem. Ochotnou spolu-

pracovnicí byla paní Věra Otevřelová, která mně pomohla nahlédnout do historie i současnosti prudce se rozvíjejícího města. Na podzim byl náš počet doplněn o paní Marii Salichovou, jež přešla ze většinského muzea a stala se po mnoho let nejen tvůrkyní sbírkových kolekcí. Díky vynikajícímu komunikativnímu nadání realizovala také řadu terénních výzkumů, jejichž výsledky se později odrazily v tvorbě instalací.

Ing. Jan Bečák, rodem Hanák, stál v čele muzea teprve rok. Našel ale vynikajícího spolupracovníka a osobního přítele v profesoru Karlu Langrovi, jenž znal Valašsko ze svých dlouhých pobytů v Novém Hrozenkově. Oba se s myšlenkou rozvoje muzea a naplňování programu záchrany staveb a jejich dalšího uplatnění v areálech plně ztotožnili a věnovali její realizaci veškerý čas včetně sobot a nedělí. Já benjamínek, který měl také k domovu daleko, jsem se snažila nezůstat pozadu. Besedy a rozpravy s oběma, odbývajícím se po pracovní době, se staly tolik potřebnou školou nejen odbornou, ale i životní a ráda na tyto podvečery vzpomínám.

Polovina šedesátých let byla dobou mnohých odborných diskusí a sporů mezi obcí památkářskou a etnografickou. Ty významně ovlivňovaly nejen existenci muzea a jeho další budování, ale také počet staveb, které se v této překotné době změn podaří zachránit. Názory pracovníků památkové péče byly zaměřeny na uchování objektů v místě samém, i když jejich další život a využití bylo často velmi sporné. Etnografové viděli jako způsob záchrany transfer na nové místo, pokud možno do terénu, co bude svou profilací připomínat původní prostředí a instalovat zde interiérové expozice, které by nabízely obraz

Marie Salichová na terénním výzkumu obce Morávka, 1966

určité sociální a životní situace „obyvatel“. A muzeum takovým pozemkem díky Petřekově stráni disponovalo. I když to nebyl spor nijak dramatický a pan inženýr nacházel podporu u mnohých znalců lidové architektury – etnografů, přece jen se promítal do rychlosti záchrany i výběru staveb. Při jejich transferu se postupovalo podle základního seznamu ohrožených památek, který připravil arch. Jaroslav Fiala a libreta zpracovaného Arnoštem Kubešou a Evou Urbachovou, vynikajícími znalci lidové kultury Valašska. Stále byla ve hře i myšlenka „záchranného skanzenu“ – jakéhosi deponitáře nemovitých památek z jednoho regionu.

Pan ředitel se potýkal s řadou administrativních, personálních i finančních problémů, když se muzeum stalo zařízením Okresního národního výboru

*Shluk staveb – Mališova kula ve Valašské dědině,
1966*

ve Vsetíně. Zdálo se, že zřizovatel nemá velký zájem o rozšiřování muzea, přestože již bylo schváleno připojení rozsáhlé Petřekovy stráně pro umístění zemědělských usedlostí. Komunikační návaznost obou areálů – Dřevěného městečka a Valašské dědiny se ukázala pro návštěvníkový provoz i prezentační aktivity v příštích letech jako výjimečná příležitost.

Každý přesun vyžadoval odborníky, finance a pokud možno i včasné postavení na novém místě. Na to nebyl rozpočet nedávno vzniklého nového rozsáhlého samosprávného celku – Okresu Vsetín připraven, i když pověřený pracovník odboru kultury podporoval muzeum ve všech směrech. Aby se záchrana objektů urychlila, pan ředitel rozšířil spolupráci se stavební skupinou Františka Holčáka z JZD ve Velkých Karlovicích, která dodavatelsky zajišťovala demontáž, transfer vybraných objektů a některých

*Výstavba sýpků z Prostřední Suché – tesařská skupina z Velkých Karlovic,
první zleva Jiří Holčák, syn tesařského mistra Ludvíka Holčáka, 1967*

i postavení na novém místě. V městečku se tak doplnil fojtovský dvůr o hospodářské budovy, na Stráni se začala vytyčovat místa pro obytné stavby. Muzeum nutně potřebovalo nové pracovníky, kteří se postupně stávali jeho oporou na další léta. Vzniklo technické oddělení, jež převzalo úkoly spojené s podrobnou technickou dokumentací objektů na místě před demontáží včetně péče o jejich deponování a následnou stavbu v muzeu. Záhy se řediteli podařilo získat dva absolventy valašskomeziříčské stavební průmyslovky Antonína Závadu a posléze i Marii Baďuříkovou, kteří na tomto úseku působili po řadu let.

Zatímco přenos a záchrana staveb byly pro veřejnost viditelným výsledkem, nebyla sbírkotvorná činnost tak patrná. Úkol rozmnožit sbírkový fond stál ale v popředí zájmu. Také proto, že interiérové ex-

pozice v městečku nebyly právě nejmodernější a omezené prostředky neumožňovaly sbírky rozšiřovat. Na některých se podepsala skutečnost, že muzeum bylo po jistý čas ve správě Krajského muzea v Gottwaldově, jehož program byl zaměřen, stejně jako u jiných regionálních institucí, na multioborovou dokumentaci a na ni navazující vlastivědné expozice „od pravěku k budování socialistické společnosti“. Ty však nebyly vhodným a účelným prostředkem k seznámení početných návštěvníků se způsobem života předků. Změna expozic probíhala postupně, tak jak se rozšiřoval sbírkový fond. Jeho doplňování nebyl až takový problém, neboť polovina šedesátých let byla dobou zániku mnohých rolnických usedlostí a počátkem stěhování jejich obyvatel z horských samot za prací do měst. Tak jako byly opouštěny nepříliš pohodlné jizby se skromným vybavením, v hospodářských stavbách zůstávalo nářadí a domácí inventář. Řešení bylo několik – vlastní sběr a výkup v terénu a také doplnění ze soukromých sbírek. Řadu sběratelů, které pan inženýr osobně znal, přesvědčil o přenechání artefaktů v terénu už běžně nenalézaných, zejména keramiky a lidového umění do muzejní sbírky. Právě kolekce drobných předmětů umožnily poměrně rychlé vybavení „muzejních domácností“ inventářem, který odpovídal více obrazu života minulých generací. Ke zlepšení výpovědní hodnoty instalací bylo také třeba zemědělského nářadí a nábytku. Jejich deponování naráželo na nedostatek vhodných prostor k uložení. Všechno, co bylo nově získáno, však potřebovalo alespoň základní konzervační ošetření, proto jedním z dalších nově založených oddělení byla konzervátorská dílna. Pro tuto práci v opravdu nelehkých podmín-

Nakládání sůsků a dalších předmětů do sbírek muzea ve Francově Lhotě, 1966

kách vybral pan ředitel Michala Chumchala, jehož znalosti vlastností dřeva a přirozený cit pro další materiály byly po mnoho let vizitkou velmi kvalitních konzervátorských zásahů. Prostory určené ke konzervaci byly velmi skromné, dům Jaroňkových, kde se dílna nacházela, byl zároveň domem bytovým a v roce 1967 i pracovištěm etnografů. Tak se podařilo za velmi krátkou dobu vytvořit základní odbornou strukturu pracoviště, která se mohla rozvíjet a přebírat stále náročnější úkoly. Také proto, že většina nově přijatých pracovníků byli mladí lidé, ochotní se učit a podílet se na zajímavých úkolech.

Přes všechny organizační a pracovní problémy se muzeum dostávalo do mnohem širšího povědomí ta-

Ředitel muzea J. R. Bečák s řidičem M. Zezulkou při stěhování klátových úlů v Nedašově Lhotě, 1966

ké díky rozšiřování nabídky služeb a doprovodných programů, zejména vystoupení místních národopisných souborů. Pan ředitel zval na víkendové pořady své přátele z řad výtvarníků, osobností veřejného života i novinářů, kteří šířili zprávy o novinkách v muzeu dále. S posledně jmenovanými – korespondenty zahraničních agentur, jsme absolvovali prohlídku městečka a Stráně s prvními domy. U chalupy z Leskovce, jejíž prostý interiér všechny upoutal, navrhl jeden z členů delegace v žertu velmi osobitý způsob zlepšení finančního zabezpečení muzea: „*Mohli bychom jizbu využít jako originální nabídku k přespání turistům.*“

Díky důvěře pana inženýra jsem si mohla poprvé zkusit také instalaci, i když to nebyl interiér, ale malá výstava o rožnovském perníkáři a voskaři Janu Marcelínu Bajerovi v přízemí Billovy chalupy. Dalším výstavním počinem byla výstava o podomácké práci na Valašsku, připravená ve spolupráci s etnografkou vsetínského muzea Evou Urbachovou v prvním patře fojtství. Interiér někdejší jizby se změnil k nepoznání. V poměrně velkém prostoru byla kolem stěn umístěna pódia s předměty a před ně upevněny ochranné skleněné tabule. Problém byl v tom, že nebylo dne, aby několik návštěvníků, zejména dětí, do skla nenarazilo. Při výšce každé tabule více jak 200 cm byl takový střet velmi nebezpečný.

Ze stálých expozic změnil Ing. Bečák jako první radnici, kde naznačil úřední místnost pro jednání městské rady. Jeho cit a odhad možností prostoru mu umožnily naznačit i při nedostatku vhodných předmětů jeho původní funkci tak, aby návštěvník získal základní představu.

Centrem pozornosti ale zůstávala Petřekova stráž. Rozsáhlý prostor nabízel úvahy o vytvoření urbanistického celku připomínajícího krajinu Valašska i její osídlení s rolnickými usedlostmi. Oba pánové byli při výběru nového místa velmi pečliví, i když při stavu technické a krajinářské dokumentace to nebylo jednoduché. K osazení staveb používal pan profesor metodu hodnou mistra. Předem vytipované místo nechal nafotografovat a do velkých formátů bílou tužkou zakresloval siluetu objektu tak dlouho, až se jeho postavení co nejvíce přiblížilo původní situaci. Podle toho se pak stavba zakládala. Opakované cesty do terénu byly pravidlem včetně zaznamenávání podrobností o komunikacích, dostupnosti

Architekti Milan Podzemný a Bohuslav Kiehr při terénním výzkumu v Dolní Lomné, 1967

vody a rozmístění hospodářských staveb. Později tato metoda již nebyla třeba, díky založení a postupnému budování technického úseku, jehož pracovníci pořizovali podrobnou dokumentaci staveb přímo na místě před demontáží a k nové lokaci staveb se používaly nástroje spíše technické než výtvarné. I když jedna metoda blízká výtvarné tvorbě zůstala i v dalších letech. Tou byly pověstné novoročenky pana profesora, které zachycovaly objekty, s nimiž se počítalo při tvorbě zejména Valašské dědiny.

Souběžně s těmito velmi klopotnými situacemi se ale blýskalo na lepší časy zvláště v oblasti architek-

tonické a technické přípravy realizace. Projektantem se stal arch. Milan Podzemný, který sice nebyl znalcem problematiky skanzenových expozic, ale při přípravě projektového záměru pravidelně otázky řešení konzultoval s etnografy i pracovníky muzea.

S počátkem působení pana ředitele Bečáka v muzeu je spojen první větší střet s místními. „Náplava“ si dovolila zasáhnout do hustého porostu náletových dřevin v lázeňském parku, který ovlivňoval vzdušnou vlhkost a negativně se podepisoval na technickém stavu zejména šindelových střech. Na jeho pozvání se úpravy ujal arch. Vágner se studenty katedry krajinářské tvorby Vysoké školy zemědělské v Lednici. Autorský kolektiv navrhl a také zajistil prosvětlení porostů a jejich úpravu tak, aby nevytvářely mikroklima, v němž se nedařilo ani stavbám ani šindelovým střechám v muzeu. V souvislosti s technickým stavem domů v městečku se stále častěji diskutovalo o konzervačním ošetření šindelových střech porostlých lišejníky, jež zcela soustavně ničily jejich povrch. Některé střechy se staly zkušebnou pro pokusy Ing. Ludvíka Lososa, v té době významného specialisty v oblasti konzervace dřeva. Výsledky opatření byly nadějně.

Necelé dva roky, které jsem měla možnost prožít v blízkosti tak výjimečných osobností, jakými byli profesor Karel Langer a inženýr Jan Bečák, přes všechny peripetie s bydlením, malým platem a vzdáleností od rodného kraje, mně daly mnoho. Jejich oddanost plnění svěřeného úkolu, každodenní pracovní nasazení i přes osobní starosti byly provázeny výbornými vztahy s lidmi, ať už byli externími spolupracovníky nebo zaměstnanci. Procházky městečkem s výkladem o tom, jak bude prostor upraven, co

JIŘINA VESELSKÁ

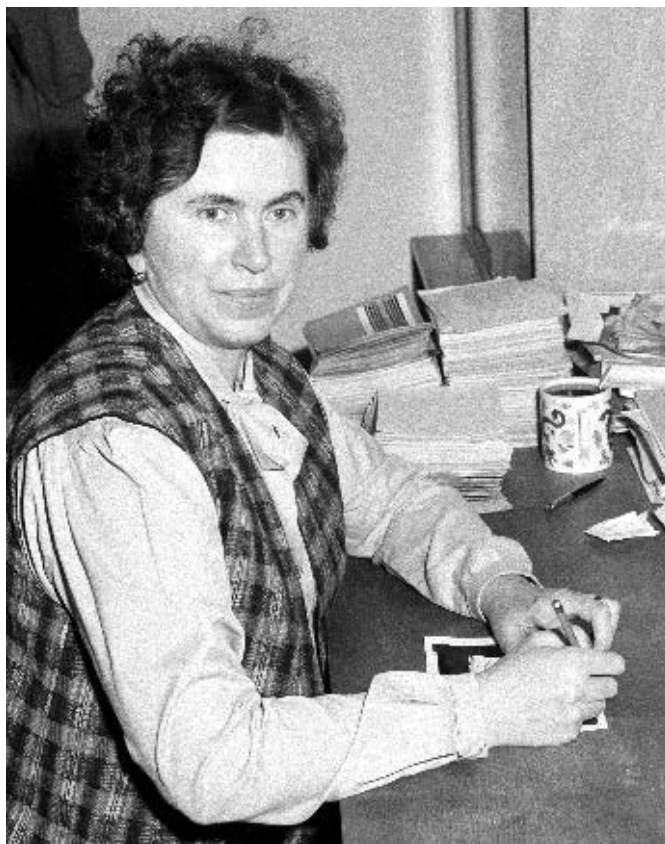
je v plánu a jak bude probíhat realizace, nám dávaly pocit významu našeho vlastního podílu na kvalitním výsledku. Všichni jsme se ztotožňovali s jeho záměry a snažili se ho nezklamat. Od doby, kdy se popisované

události staly, uplynulo více jak půl století. Pro můj další muzejní život byly výbornou přípravou, z níž jsem čerpala rozhodně déle, než tato „škola“ trvala.

Z terénního výzkumu lidového stavitelství v Bukovci, 1967

*Marie Brandstettróvá * 1945*

Po ukončení studia etnografie a folkloristiky na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně (dnes Masarykova univerzita) nastoupila v roce 1968 do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde pracovala jako etnografka až do odchodu do důchodu v roce 2003. Věnovala se budování a zpracování sbírky artefaktů tradičního zemědělství a lidového textilu. Dokumentovala bydlení valašského venkova a získané poznatky prezentovala především v expozicích Valašské dědiny. Je autorkou řady tematických pořadů, které jsou součástí každoroční programové nabídky muzea.

Dělníkem na poli užitého národopisu

Marie Brandstetrová

Do Valašského muzea v přírodě jsem poprvé naskoukla jako asi třináctiletá školačka, když jsme jeli na výlet na Radhošť. V paměti mi utkvěly jen ty klátové úly, jaké jsem doposud neviděla ani na obrázku, ač můj dědeček byl zanícený včelař.

Skutečné seznámení se však uskutečnilo až v roce 1967, kdy jsme tu my, tři z pěti posluchaček čtvrtého ročníku etnografie a folkloristiky, měly muzejní praxi. Na naší katedře v Brně se nám dostávalo dobré teoretické přípravy v oboru, ale zcela minimálně se učilo to, co etnografa v praxi v nejběžnější roli muzejního pracovníka opravdu čeká. Hned v prvních dnech jsme tedy z nevědomosti napáchaly nějaké škody, které se napravovaly až v průběhu dalších let. Především jsme u struhy, tehdy tekoucí pod okny muzejní budovy, myly keramiku. Jak lidovou, tak i Jaroňkův malovaný porcelán. A hle, tuší psaná čísla se rozhodla, že voda jim nesvědčí, a mizela. Naštěstí jsme si toho všimly a těch dokonale umytých sbírkových předmětů nebylo tak moc. Dalším naším činem byly dva škopíky, z nichž se při našem důkladném konzervačním ošetření sesmekly obruče a oba kousky se rozsypaly. Také ony si na opravu pár let počkaly. Nám to přišlo zábavné, ale muzejníci, co pozorovali naše snažení z oken, byli velmi překvapeni,

že taková škoda je nám dokonce k smíchu. Jak se říká – nevědomost hříchu nečiní. Dostalo se nám pak základního poučení z muzeologie a praxe v rožnovském muzeu splnila svůj účel – uvedení do práce se sbírkami.

Rožnov byl v těch dnech velmi líbivý, třešňová alej od Valašského Meziříčí byla v plném květu, čerstvě zelená Černá hora čněla nad nádražím, Rožnov působil dojmem milého horského městečka. A v muzeu už se mluvilo o odchodu mé starší spolužačky na jiné pracoviště a příprava mojí závěrečné diplomové práce byla na pořadu dne. Vděčně jsem proto přijala nabídku tehdejšího ředitele Ing. Jana Bečáka, že mohu v létě pro rožnovské muzeum dělat terénní výzkum a materiál v diplomce na téma *Tradiční formy zemědělského hospodaření na Valašsku* použít. Po několik letních týdnů jsem pak zajížděla autobusem do okolních dědin, na Bečvy, do Trojanovic, do Velkých Karlovic a do Lichnova. Měla jsem tipy na pamětníky, ale udivovalo mne, když mi řekli „to je toť súseda“ a ono to bylo půl hodiny cesty přes pastvinu a ještě kousek lesem. I ty Trojanovice byly pro mne neuchopitelné – stanoviště autobusu Trojanovice, pak Frenštát a znovu Trojanovice. Kdo se v tom má vyznat? V mých rodných končinách jsou dědinky schoulené v klubíčku,

za hodinu se třeba se vzkazem přejdou dům od domu a tady tolik cestování! Rodem Hanák podobně vnímal osídlení kraje i ředitel Ing. Bečák, ten ovšem mluvil s obdivem o tom, že krajina Valašska je bezezbytku zabydlená a kam se vkročí, tam má někdo svoje doma. Výsledky svého tehdejšího zkoumání jsem v diplomové práci úspěšně použila a do značné míry tím předurčila svoje další mnoholeté působení v muzeu. Nastoupila jsem v březnu 1968, ještě bez diplomu, a tahanice o stanovení nástupního platu nebyly zrovna povzbudivé. Ředitel Bečák však byl člověk s pochopením pro těžkosti začátečníka, pomáhal všude, kde jen to šlo, i v osobních starostech. Byl to člověk obdařený velkou dávkou schopnosti vcítění, člověk velkorysý, diplomat. Uměl dát každému z nás pocítit, že jsme pro muzeum velmi potřební, že právě nás čekají velké úkoly. Měl promyšlenou ideu, za níž šel, uměl ji formulovat a neměl za ztrátu času mluvit i s řadovými pracovníky o věcech v dalekém výhledu. V řešení problémů nám přiměřených jsme pak při svém rozhodování nemohli udělat chybu, protože jsme znali cíl. On to byl, kdo každému z nás dával pocítit, že každý, ač jen kameníkem co teše pro kostel práh, je spolu s jinými stavitelem toho chrámu. Dodával nám sebedůvěru a vedl k nadšení pro splnění našich drobných úkolů. Pro mnohé z nás to byla hodnota nad peníze. Těch v muzeu nikdy nebyvalo.

Pracoviště národopisu bylo při mém nástupu v budově Jaroňkovy galerie, místnosti nejbližší struze. Stála tam vysoká kachlová kamna, ve kterých zatápěl pan Majer ze sousedství už v pět hodin ráno. Zimy jsme si tam ale i tak užili dost, protože kamna pořádně hřála až ke čtvrté odpoledne. Vedoucí oddělení byla Marie Salichová, na malý úvazek docházela

Rozhovor s pamětnicí na terénním výzkumu v Hutisku-Solanci, 1968

důchodkyně Věra Otevřelová, dřívější vedoucí muzejního spolku, a krátký čas působil ještě také dr. Arnošt Kubeša, první ředitel Valašského muzea v přírodě. S paní Salichovou jsem se učila praktické muzejničiny – zhodnocení předmětů ze sbírkového hlediska, jejich evidenci, popisu, zápisu do inventárních knih, zvážení míry konzervačního ošetření a dalšího využití získaného předmětu. A u paní Otevřelové, která právě dokumentovala Jaroňkovu sbírku, jsem naslouchala líčení poměrů v Rožnově v dobách jejího mládí, a to nejen v souvislosti se sourozenci Jaroňkovými. Seznamovala mne tak s prostředím, jež se mi mělo stát druhým domovem.

Paní Salichová měla chatrné zdraví, a tak se stalo, že po několika týdnech mého působení ulehla a na

mně bylo zapsat nové přírůstky do inventární knihy a učinit vše, co souviselo s nákupem sbírek. Tehdy mi velmi pomohl Joža Ország Vranecký, který sídlil v budově ředitelství, a dosud jsme se málo znali. Samostatně totiž zkoumal zanikající řemesla na Valašsku, zejména v Novém Hrozenkově, odkud pocházel. Ve sklepě muzejní budovy, tehdy se samostatným vchodem ze štítové strany, byl sklad drobnějších nově získaných předmětů, ovšem i těch starších, co se dosud nedočkaly zařazení do sbírek. Pro oko začátečníka pěkný pelmel. Zatopili jsme si tam ve vysokých litinových kamnech a za nějakou chvíli bylo i v provlhlém zatuchlém sklepě snesitelně. Když už jsme byli dost umounění a inventární knize hrozilo totéž, pozval mne pan Ország nahoru umýt si ruce a na kávu. Rozpovídal se a já vděčně chytala moudra, která se nikde neučí. O rodném kraji měl dokonalý přehled a přece mi tehdy, ani nikdy později nedal pocítit, že se toho ještě moc musím učit, abych obstála. Uměl i zažertovat, zlehčit situaci. Tak jsem poznala dalšího spolupracovníka z tehdejšího sbírkového oddělení.

S rozmachem budování Valašské dědiny přirozeně vyvstala potřeba budoucí stavby vybavit. V souladu s obecným stavem muzejnictví také v Rožnově sbírky obsahovaly především předměty hodné pozornosti z pohledu starobylosti nebo estetického ztvárnění. Teprve od šedesátých let, kdy na Petřekově stráni vyrostly první stavby záchraného skanzenu, se sbírka začala soustavně rozrůstat také o předměty každodenního použití jak pro vybavení interiérů, tak pro zázemí venkovských hospodářství. Moje první zápisy do inventární knihy v létě roku 1968 zaznamenávaly čísla málo přes 11 000.

Ing. Bečák, nejen ředitel, ale mezi jinými odborníky také nepominutelný ideový tvůrce našeho muzea v přírodě, mluvil o tom, že vznikající dědina bude prezentovat bydlení a život valašského venkova konce 18. století a 19. století. Tomuto záměru nebylo v oblasti sbírek možné dostát už proto, že naše muzeum je svým vznikem mladší než většina v okolí, mladší jsou tedy i ty nejstarší sbírky. A nabídky darů nebo i výkupu od šedesátých let obsahovaly předměty z konce a přelomu 19. a 20. století, starší byly jen jednotliviny. Málo se nám dařil také cílený výkup inventáře z určité lokality pro jistý objekt, úspěšnější bylo uplatnění časového hlediska s využitím předmětů z širší lokality. Péče o sbírky byla převažující náplní práce našeho oddělení. Od získávání sbírek, dnes akvizice, v našich časech sběru, přes dokumentaci, základní konzervaci, až po uložení a vzácně i představení veřejnosti v expozicích nebo na výstavách.

V prvních desetiletích mého působení v muzeu byla naše sběratelská aktivita přímo horečná. Zprvu o celý sbírkový fond pečovala právě paní Salichová, ale protože se každoročně rozrůstal o několik tisíc různorodých položek, došlo z podnětu dr. Jiřího Langra k rozdělení fondu. V zásadě šlo o členění tematické se zřetelem na materiál. Ale i tak docházelo mezi správci sbírek, dnes kurátory, k neshodám, protože řada předmětů byla na hraně. Truhly sice spravovala Emílie Haroková, ale moučnice a sůsky byly v mojí správě. Předměty obřadního charakteru sice měl ve sbírce dr. Buzek, ale máry připadly také do mého fondu zemědělství jako předmět transportu. Petrolejové lampy výtvarně pojednané byly součástí sbírky umění, ty všednodenní měla v péči Milena

Habustová ve fondu domácnosti. Těchto problematických dělení byla celá řada. Přinášelo to ovšem těžkosti, protože při následné inventarizaci, bez vybavení počítači, kdy jsme si do depozitářů s sebou nosili jen výpisky z inventárních knih, se tyto časem tak hemžily poznámkami, že jsme se v zápisech sami ztráceli. To už oddělení výzkumu a sbírek čítalo až sedm odborných sil.

Dílčí inventarizace našich fondů a druhostupňová dokumentace však byly sledovanými ukazateli naší úspěšnosti. Nezasstírám, že se i tady chytračilo. Exempláře pro popis obtížné zůstávaly nepovšimnuté, jiné, které ani popis nezasluhovaly, se vyráběly po stovkách. Uvedu jen krajní případy – vozy a kostelní svíčky. I sběratelská úspěšnost se sledovala v kusech, takže jeden rok jsem jako velkou křivdu nesla vysoké hodnocení kolegy, který bezmála v kapsách saka přinesl od sběratele na 3000 obrázků do modlitebních knížek, zatímco já svoji sbírku zemědělství obohatila jen o 800 kusů. A to bylo několik nákladných aut zemědělského inventáře. Díky tématu své diplomové práce jsem totiž dlouhou řadu let spravovala fond zemědělství a transport.

Uložení sbírek bylo problémem, jenž naši generaci provázel po celé působení ve Valašském muzeu. Na odborných seminářích jsme se sice dozvídali, v jakých podmínkách mají být ty které druhy sbírek z hlediska teploty, vlhkosti a prašnosti deponovány, ale tomu jsme v našem muzeu naprosto nemohli dostat. My byli povětšinou rádi, že jsou pod střechou a neprší na ně. Bezezbytku jen vyjmenovat všechna místa v areálech muzea, která posloužila k uložení sbírek, by snad bylo na stránku. Podstřeší zděných budov byla to lepší, samozřejmě se využívaly stodoly

S Lubomírem Piperkem při dokumentaci muzejních sbírek na dvoře Jaroňkovy galerie před kůlnami, 1985

a přístavky u nich, sýpky, půdy roubených objektů, sklepy ředitelství, mimo areály muzea sál hostince u Krchů při cestě do Frenštátu, nějaký čas pro uložení nábytku i prostory ve vzdáleném zámku v Hustopečích nad Bečvou. A mnohdy šlo o místa docela krkolomná. Využívali jsme třeba podstřeší Štramberských stodůlek, kde nebylo žádné osvětlení. K tomu jsme vyfasovali hornické svítilny, ale bez přilby, držely se v ruce. Práce při nich vskutku nemožná. Ovšem i tyto lampy podléhaly každoroční inventuře muzejního majetku. O větrání na půdách a ve stodolách bylo postaráno zcela přirozeně. Bezprašnost byla ovšem iluzí a získat uklízečku pro takové prostory se nikdy nepodařilo. S navátým listím si s metlou v ruce musel poradit sám etnograf. Jen nejchoulostivější sbírkové

předměty, jako textil, obrazy a umění obecně, měly ve zděných budovách muzea podmínky přijatelné, předsaným normám však i tak hodně vzdálené. Nejinak tomu bylo i v panelových halách zbudovaných později v tylovském lomu, kde časem našly uložení rozměrné sbírkové kusy.

Stálé přesuny sbírek do prostor vždy jen o málo lepších nebo alespoň větších nás provázely po řadu desetiletí a kromě času kladly nároky i na fyzickou každého z nás, především však na mužské obsazení konzervátorského oddělení. Však jsme na tu práci byli vybaveni ochrannými oděvy. Na zimu zateplenými, někteří si sami pořídili i náhubky proti prachu a pro zimní čas kožešinové ledvinové pásy. Prostě – muzejní šmudly. Od té akvizice, což znamenalo prolézání *hůr* (půd) a různých přístřešků, až po uložení v našich prostorách s těmi původními mnohdy srovnatelných.

Přece však jsme na ty naše „sběry“ jezdili rádi, soustavně sbírky rozmnožovali a těšili se z různých objevů, které doplnily sbírku o předmět dosud chybějící, předmět právě potřebný pro budovanou expozici nebo předmět z míst, která zatím nebyla ve fondu vůbec zastoupena.

O výstavách

Představit výsledky našeho sběratelského úsilí se nám dařilo jen vzácně. Výstavní prostory v našich areálech chyběly. Nezbylo, než se uchýlit do dřevěnic a mnoho slevit z běžných požadavků výstavnictví. V paměti mi utkvěla dávná, tehdy politicky napadnutelná výstava betlémů v patře fojtství, která byla ještě dílem Ing. Bečáka. Brzy nato se ve stejném prostoru uskutečnila výstava bílého vyšívání z Rož-

novska na rozloučenou s paní Otevřelovou, znalkyní místní výšivky. Rovněž v patře fojtství proběhla výstava výtvarného díla sourozenců Jaroňkových, jejímž autorem byl brzy po svém nástupu do našeho muzea dr. Jiří Langer. Spolupráce s výrobcí suvenýrů a organizací ÚLUV byla opakovaně ve vánočním čase prezentována v patře radnice, připravena Josefem Maléřem. Stejný prostor využila pro výstavu k valašskému školství o řadu let později Jaroslava Langrová. Ve vestibulu Janíkovy stodoly představila Emílie Haroková nejen hračky z našich sbírek výstavou věnovanou světu dětí. To už se však psal docela jiný letopočet.

Vyšíváno pod Radhoštěm byl název výstavy, připravené v roce 1985 Marií Salichovou k 60. výročí otevření Valašského muzea v přírodě. Obsáhlá, s velkou pečlivostí připravená výstava v našich podmínkách nenašla místo. Instalovaná v Národopisném muzeu v Praze na Smíchově vyvolala nebyvalý zájem odborníků z oboru i zájem veřejnosti a současně také obdiv pro jemnou bílou výšivku Rožnovska. Po dvou letech naše muzeum tuto výstavu jen s drobnými úpravami představilo na zámku ve Vsetíně, kde byla pro rožnovské zájemce přece jen snáze dostupná.

Sama jsem s velkým potěšením připravila v roce 1999 výstavu věnovanou rolnické práci, nazvanou *V potu tváře chléb svůj dobývej*, instalovanou v přízemí Velké sýpky v Dřevěném městečku. Konečně se k mé radosti věnovala ve výstavním programu pozornost tomu základnímu, co lidi na Valašsku převážně živilo! Na konzervačním ošetření rozměrných zemědělských strojů, jako doplněk volně vystavovaných v sousedství sýpky, se tehdy podílel kdekdo z nás. A vládla přitom tvůrčí souhra v časovém tlaku jen

*Na vernisáži své výstavy *V potu tváře chléb svůj dobývej*, 1999*

vzácně vídaná. Zahájení výstavy v sýpce ozvláštnilo vystoupení mužského pěveckého sboru Beseda z Valašského Meziříčí s výběrem skladeb, které trochu staromilsky vzdávaly hold selské práci. S uspokojením jsem pak v průběhu výstavy zaznamenala, že se exponátům, co oku nijak nelahodí, zčásti už dokonce zapomínaným, dostalo od veřejnosti překvapivé pozornosti a zvědavého podivení. Pozornosti, kterou nevyvolává stejný předmět vystavený v hospodářském dvoře, kde je vnímán jen jako součást celku a tudíž mnohdy nepovšimnut.

Expozice bydlení ve Valašské dědině

Sváteční příležitostí a v našem muzeu v přírodě samozřejmým posláním sbírkového fondu bylo jeho uplatnění v expozicích v postupně nově zpřístup-

ňovaných usedlostech. Tomu předcházela národopisný výzkum v terénu u někdejších majitelů a u pamětníků z okolí, historický průzkum archivních záznamů, hledání zmínek v literatuře. S vyhodnocením podkladů nakonec přišla volba časového období, které má výpovědní hodnotu, odpovídá záměru stavby a osloví návštěvníky. Následoval výběr sbírkových předmětů, jejich dokumentace a instalace v chalupě. Závěrečným úkolem bylo připravit text pro průvodce, kteří tehdy ještě každodenně provázeli návštěvníky ve všech areálech muzea. Příprava nové expozice byla práce, kterou jsem dělala opravdu ráda. Nikdy jsem nebyla tvůrcem velkých koncepcí, ale dost se mi dařilo zabydlovat naše dřevěnice člověčinou. Na Valašské dědině je dosud k prohlídce několik takových.

Tou první, na kterou se nezapomíná, je usedlost z Lužné. Když jsem k Mališům do Lužné přišla poprvé, byl čas senoseče. Hospodář Cyril Mališ právě sušil seno na louce nad chalupou. Laskavý člověk, utřel zpocené čelo, rád usedl na mez a začal vzpomínat a povídat. Zato jeho žena se zlobila na něho i na mne, že jsem přišla zdržovat od práce v takový čas. Ohlásit se telefonem tehdy dost dobře nešlo, málokdo telefon měl, na dopis nedošla odpověď. Jela jsem vlakem naslepo. Byla jsem pak u nich ještě několikrát a všechno se mezi námi brzy urovnalo. Později mi nabídli u nich i pojišť a kus domácího chleba na cestu s dodatkem, že je s přídavkem zemáků a zůstane dlouho vláčný. Expozici chalupy jsem navrhla do let dětství hospodáře, tedy na začátek dvacátého století. Po dokončení instalace se na ni přišel i se svým bratrem podívat. Oba byli dojatí, pan Cyril Mališ dokonce zaslzel. Do chalupy se už jako vdova podívala i jeho žena, když nás učila, jak bezpečně zacházet s ohněm, pokud je v blízkosti pece při dočasném zimním ustájení pod zvířaty podestlaná sláma. Příležitostí bylo pořízení fotografií pro první vydání knihy dr. Jaroslava Štíky *Lidová strava na Valašsku*. Chalupa z Lužné je tedy moje první muzejní dítě a je mi líto, že se mi dodnes nepodařilo vybavit ji podle informací bývalých majitelů do důsledku. V těch raně sedmdesátých letech nám ještě mnohé z inventáře ve sbírkách chybělo a museli jsme se uchýlit k volné rekonstrukci podle popisu, což je případ police na nádobí, lavice v průčelí a nakonec i stolu, který se v uváděných rozměrech právě pro tuto chalupu nepodařilo získat ani do dnešních dnů. A za půlstoletí trvání expozice něco doznalo i poškození a potichoučku zmizelo, jako lavice při peci ukotvená do škvíry mezi trámy, některé

Jizba usedlosti z Lužné – moje první instalace, 1974

hrnce, louče na *polení* pod stropem, králíčí kůže sušené na dymníku pece a především koutek pro zimní ustájení mláďat podestlaný slámou, s podkůvkou ve stěně k jejich upoutání.

Ke každé chalupě, která mi byla k zařízení svěřena, se pojí jiné vzpomínky. Dnešní živé hospodářství, mezi námi zvané také Matochova chalupa nebo osmatřicítka, podle původního popisného čísla, jsem vybavovala dvakrát. Poprvé s vročením ke konci 19. století, podruhé po výrazných stavebních úpravách vyvolaných potřebami živého provozu do let mezi první a druhou světovou válkou. Je to usedlost, jejíž dvůr je zástavbou nejbližší dvoru na původním místě. I ten potůček mezi dvorem a sklípkem ve stráni bychom u paty kopce v Jezerném našli. Však ten jediný je na svém místě dodnes. Do Valašského muzea totiž byly přemístěny všechny hospodářské budovy, mimo obytný dům. Ten v muzeu postavila ještě Holčákova tesařská četa z Velkých Karlovic v re-

konstrukci. Snad i proto, že šlo o novostavbu, byl v následujících letech právě tento dům přetvářen podle potřeb muzea více než jiné. Hned prvotní úprava popřela modernizační zásahy poslední generace držitelů. Jejich komora, před demontáží už upravená na obytný prostor s oknem, se vrátila do podoby bez osvětlení, s dusanou hliněnou podlahou a nebílenými trámovými stěnami. Také síň měla znovu dusanou hliněnou zem, topeniště v jizbě bylo bez sporáku. První expozice v souladu se stavebním provedením rekonstrukce představovala tradiční bydlení pasekáře na sklonku 19. století. Připravena byla na základě informací posledních majitelů, s předpokladem určité setrvačnosti v rozmístění mobiliáře. Dodatečně pak dokonce našla oporu ve svědectví pozůstalostních spisů, kde byl mnohý i drobný inventář zmíněn už ve druhé polovině 19. století. Tato počáteční expozice vytrvala jen několik málo let v čase, kdy usedlost nebyla využívána pro zemědělské hospodaření a plnila pouze expoziční poslání, stejně jako nesměle nainstalovaný dvůr s chlěvy bez dobytka. V osmdesátých letech, v souvislosti s právě přicházející tendencí oživovat objekty v muzeích v přírodě činností člověka, jsem se také svými návrhy zčásti podílela na úpravě usedlosti pro dobu mezi první a druhou světovou válkou. Představy vedení muzea o živém provozu, poplatné tomu, co viděli ve skanzenech severských zemí, se však brzy ukázaly jako maximalistické. Pro manžele z Nedašova, dobře znalé práce v zemědělství, byl v domě zřízen byt s kuchyní vedle jizby, v přízemí se sociálním zařízením, se dvěma pokoji v podstřeší. K peci byl přistaven kachlový sporák pro běžné denní vaření, zavedeno elektrické osvětlení, pořízen nový nábytek

Jizba chalupy z Velkých Karlovic – Jezerného čp. 38 – prvotní expozice, 1975

v duchu třicátých let. Také drobný inventář odpovídal meziválečné době. Manželé zde měli trvale bydlet s tím, že strpí nahlížení návštěvníků do jejich obytné jizby v běžném denním provozu a stejně tak přihlížení všem pracím ve dvoře a při péči o dobytek. Tento záměr se naprosto nepodařilo naplnit. Hospodář ve své opravdovosti postrádal schopnost trochu se předvádět a komunikovat s návštěvníky. Hospodyně naprosto nedokázala alespoň v prohlídkovém čase nutná omezení respektovat, ani oděvem, ani chováním. Byla dokonce schopna na dvorku sledovat malou přenosnou televizi. Jejich hospodaření ani péči o dobytek se nedalo mnoho vytknout, nespoko-

jenost však vládla na obou stranách. Manželé po krátkém čase muzejní hospodářství opustili.

Dům zůstal dále v té úpravě včetně jizby, která jediná v domě představovala bydlení pasekáře v třicátých letech 20. století. Idea skutečně živé usedlosti tedy nebyla naplněna, ale jizba s osvětlením, tekoucí vodou a spolehlivým sporákem je pro různé aktivity nejraději využívanou místností na Valašské dědině i dnes. A hospodyňky, které tu občas hospodaří, jsou nezdědky dotazovány, jestli tu opravdu bydlí.

Náročným úkolem pro mne byla příprava expozice v rekonstruovaném domě z Nového Hrozenkova čp. 10. Předcházelo jí velmi důkladné studium archívních pramenů pořízené dr. Jiřím Langrem a národopisná studie, vypracovaná na základě výpovědí posledních majitelů a dalších pamětníků. Zjistili jsme, že v domě proběhla v prvních letech 20. století společná svatba dcery a syna, což jsme využili jako základní téma. Svatba dává příležitost poukázat na celou řadu jevů, ale cesta k jejich vyjádření jen prostřednictvím předmětů bez výkladu průvodce byla náročným hledáním. Bylo třeba vzít v úvahu nejen dobu, sociální postavení rodiny, rodinnou situaci, náboženské zaujetí rodiny, setrvávání v tradici, ale i její opouštění jednotlivými členy rodiny. Expozice ve velké světnici představuje příchod nejvýznamnějších svatebčanů z hospody k večernímu posezení v domě, s čepením nevěsty. Kuchyň a komora jen naznačují hojnější slavnostní vaření. Sporným bodem historické rekonstrukce se stala místnost za kuchyní. Podle vzpomínek pamětníků zde bydlela hoferská rodina pracující při hospodářství. Svou jedinou místnost poskytnutou jim hospodářem k bydlení měli samostatně přístupnou ze dvora, se sporákem pro va-

Instalace svatby v chalupě z Nového Hrozenkova čp. 10, 1994

ření i vytápění. Nedalo se však zjistit, zda toto řešení existovalo už na přelomu století, ač někteří odkazovali na svědectví fotografie údajně pořízené Dušanem Jurkovičem, na níž byly viditelné na střeše domu dva komíny. Fotka však doložena nebyla a provedená stavební rekonstrukce domu tuto podobu nepřela. Místnost pak byla vybavena jako obydlí výměnkářů se vchodem přes kuchyň a bez topení. Čas prověřil, že volba tohoto řešení nebyla zrovna šťastná, protože pozdější provozní zajištění kuchyně brankami tuto místnost zcela vyřadilo z prohlídky. Jedině v této chalupě je představeno přebývání domáci čeledě přímo v domě, v roubené nevytápěné komoře vestavěné v části půdního prostoru, což je řešení ve stavbách našeho regionu ojedinělé.

S tímto rozměrným, vnitřně členitým domem, u nás bohužel bez hospodářského zázemí, sousedí další rekonstruovaná usedlost z Nového Hrozenkova s čp. 356, zvaná Adamcova chalupa. Usedlost z okraje

obce, výrazně nižšího sociálního zařazení, kde dům tvoří jednu linii s chlévem a kolnou k uložení píce. Ve dvoře je naproti chlévu hnojiště s obvyklou budkou, v níž jsem se podle vzorů z terénu dopustila mini expozice s využitím dobových pohlednic napíchaných do deskových stěn. Neuspěla jsem, záměr se nesetkal s pochopením a budka je oddělením provozu léta uzamčená, s odkazem na hygienické důvody. Dům při svém dokončování vyvolal ostrý spor mezi oddělením stavebním a národopisným po zjištění, že pod stříškou podsíňku neprojde bez rizika úrazu hlavy ani osoba průměrného vzrůstu. Stavební chyba byla sice napravena, ale dobrým vztahům obou oddělení to neprospělo. Předaná stavba plně přiznávala současné provedení, proto jsme museli upustit od prvotního záměru v sousedících domech ze stejné lokality a shodného časového zařazení představit bydlení dvou rodin jedné komunity ve výrazném sociálním kontrastu. Uchýlili jsme se k řešení, které se nabízelo, totiž představit bydlení až poválečné, opouštějící tradici. Návrh expozice tehdy hodnotila přímo vědecká rada našeho muzea. A už tady jsem zaznamenala neúspěch. Postarší majitel měl totiž roubenou síňku domu přímo vytapetovanou výstřižky prvorepublikových krasavic z časopisů. Záměr prezentovat tuto skutečnost, vídanou občas i jinde, se tehdy nesetkal s pochopením odborníků. Jedinou obytnou místnost domu vytápí už plechový stolový sporák, samozřejmostí je elektrické osvětlení a rádio, mycí stůl, válečkem vymalované stěny zdobí barvotisky s vlasteneckou tematikou. Výběr drobného dobového inventáře tehdy vyvolal vlnu zájmu a vršení vzpomínek na dětské prožitky v celém našem oddělení. Expozice byla otevřena nebývale slavnostně

za účasti ředitelky pražské redakce Svobodné Evropy Olgy Valeské-Kopecké a vysíláním zvukového záznamu projevu Ferdinanda Peroutky z padesátých let. Vybavení interiéru blízké dětským prožitkům nejstarších z nás bylo tehdy překvapením a dodnes je hodnoceno mimořádně příznivě. V tomto stavení totiž není starší návštěvník jen pozorovatelem, jeho vlastní vzpomínky jej vrací do doby dětství a sám se tak často stává účastníkem prezentovaného bydlení.

Řadu chalup zvanou „Hrozenkovská terasa“ uzavírá Jochcův dům z Nového Hrozenkova s původním čp. 60. Demontovaný před půlstoletím, vzápětí v areálu Valašské dědiny postavený na místě, kde se během krátké doby začalo uvažovat o umístění stavby jiné, lépe odpovídající schválené koncepci výstavby areálu. Dům zůstal mimo prohlídkovou trasu, nevybavený. Při jeho následné přestavbě do linie domů na terase spolupracoval s technickým útvarem a libreto i scénář expozice vypracoval dr. Daniel Drápala. Po jeho odchodu z muzea jsem už jako muzejnice ve výslužbě spolupůsobila při dokončování stavby samotné i při realizaci expozice, což jsem důkladně popsala ve svém příspěvku ve sborníku *Museum vivum* 6, 2010. Stejně tak jsem až po odchodu do důchodu připravovala expozici ve Šturalově usedlosti z Velkých Karlovic, údolí Podtatého. Původně měla u nás funkci střediska muzejního hospodářství, později, podstatně přebudovaná, řadu let sloužila jako pohostinské zařízení. Po dostavbě zděchovské hospody se vracela do své autentické podoby pasekářské usedlosti v Podtatém. Takové, v jaké se těšila památkové ochraně před demontáží a převozem do areálu Valašské dědiny. Úvahy, jež mne vedly k výsledné expozici řadící dům do prvních poválečných

*Vánoční instalace v jizbě Šturalovy pasekářské usedlosti
z Velkých Karlovic, 2015*

let, jsou opět popsány v příspěvku publikovaném v *Museu vivu* 10, 2014/2015.

Nemohu však pominout dodnes existující expozici, kterou jsem připravila bez podkladů o životě a bydlení jeho obyvatel, jen na základě své znalosti tradičního bydlení a určené funkce právě tohoto domu v muzeu. Je to případ maličké usedlosti z Valašské Polanky, kde bylo rozhodnuto postavit sem kompletní tkalcovský stav a návštěvníkům umožnit aspoň občas vidět poslední způsob využívání tkalcovských stavů v kraji pro tkaní koberců hadráků. Účastníci někdejší demontáže domu si v paměti podrželi jen to, že dům opustili odchodem na věčnost staříčcí manželé. Využitelná zmínka o chalupě se v tisku nenašla, dokonce ani pamětník jejího vnitřního vybavení.

Jediným skutečně obývaným domem na Valašské dědině byl po několik let dům na stánisku Rákošovo z obce Karolinka. Bydlel tam bača Josef Blinka, později jeho syn a dcera. Neznám celý rozsah jejich pracovních povinností, především se střídali v péči o ovce, včetně dojení a výroby *hrudového syra*. Z čerstvě nadojeného ovčího mléka jej připravovali v jizbě domu, proto tam byla zavedena jak voda, tak i elektřina. V kolibě, funkčně určené k jeho výrobě, se *syr* skutečně dělal jen při vyžádané demonstraci pro významné návštěvy našeho muzea. Tehdy bača oblékal kroj z bílého sukna s valašskou košilí a krpce. Zatímco bača Blinka svou profesi předváděl s vážností a rád, jeho syn se požadavku ředitele muzea dr. Jaroslava Štíky, odborníka na salašnictví, jen trpně podřizoval. Kam denní hrudka *syra* putovala, to netuším, snad do Valašské hospody v Dřevěném městečku. Po odchodu bači Blinky nějaký čas připravovala *syr* v chalupě bačova dcera a dodávala jej do koliby, kde návštěvníci k výkladu o salašnictví dostávali z prkénka za nehet velký kousek čerstvého *syra* k ochutnání. Tehdy to byla potravina skoro neznámá, tudíž i v maličkém vzorku vděčně přijímaná. Za pár let však úředně nastolené přísnější hygienické předpisy vyloučily možnost tradiční výroby *hrudového syra* v našich podmínkách, včetně jeho ochutnávky. Dojení muzejního stádečka ovcí tak ztratilo své opodstatnění a Blinkovi Valašskou dědinu opustili.

Chalupa na stánisku pak byla zařazena do prohlídkového okruhu. Vodovodní kohoutek a výlevka od pece byla odstraněna. Zaměření expozice na zpracování mléčných produktů v domě na horské pastvině v sousedství čtyř letních chlévů se přirozeně

Vyhánění ovcí z košáru pod stániskem z Karolinky Rákošového, 1984

nabízelo. Expozici jsme s Michalem Chumchalem připravili co možná věrně podle popisu prof. Karla Langra z doby mezi dvěma válkami. Tehdy v domě žili starší manželé pečující o dobytek všech bratří, vlastníků pastviny. Náhradou jim bylo celoroční bydlení a možnost na kousku pole u chalupy si vypěstovat brambory. Podle svědectví pamětníků se z chalupy při demontáži do sbírek přivezl jen stůl velmi prosté konstrukce, se stolní deskou letitým užíváním přímo vyleštěnou. Tvaru stolu jsou přizpůsobeny nohy rekonstruované lavice v průčelí. Rozmístění mobiliáře odpovídá uvedenému popisu a současně také dobovým zvyklostem. Vazbu na horský chov ovcí podtrhují jen na lavici postavené bedněné salašnické nádoby ke zpracování mléka a jeho transportu do dědiny, ovčí zvonce na bidle a prané ovčí rouno sušící se na řešetech na peci. Plechové nádoby k přípravě

pokrmů a rozložené všednodenní textilie pak charakterizují čas mizející tradice po první světové válce.

Musím však přiznat, že mi všechna pracovní zadání nebyla po chuti. Dodnes považuji za násilnou expozici kolářské dílny, nainstalovanou v roubené stodole usedlosti z Valašské Polanky, která má v návaznosti na blízkou autentickou kovárnu dokládat vybavenost dědiny řemesly nepostradatelnými pro zemědělské hospodaření. Stejně tak s nechutí jsem vnímala politický podtext zadání na vytvoření expozice nouzového bydlení valašských přistěhovalců do Ameriky. Popisům v krajanském tisku nemohla pro v kraji nedostupný přírodní materiál vyhovět ani sama velmi volná rekonstrukce drobné stavby na okraji areálu. A v ní připravená expozice byla jen výsledkem úvah nad publikovanými dobovými zprávami, jen představou možného. Naštěstí neměla tato úlitba politickému klimatu po změně režimu v prostředí Valašské dědiny dlouhý život. Zmizela expozice a zakrátko i stavbička sama.

Dosud jsem se věnovala expozicím realizovaným v domě. Přirozenou součástí vybavení usedlostí však bylo také uplatnění sbírkových předmětů vně domu, po trámových stěnách, pod přesahy střech, v otevřených přístavcích, ve dvorech. A tady bylo na zvažení, nakolik je zodpovědné použít sbírkové předměty odpovídající času prezentovanému v domě, ale ve sbírce jen vzácně zastoupeným. Hrozba jejich poškození v takových podmínkách je nanejvýš reálná, bohužel stejně jako ztráty, které také nebyly vzácností. Drobná kování, hrábě, vidle, žebříky, březové metly, kamenná koryta z prasečích chlívků i bryčka pro koňský potah z podsínku chalupy nenávratně zmizely. Označení inventárními čísly zloděje neodra-

dilo, neodradilo ani šetrné zajištění proti zcizení. Jak vidět, bylo nedostatečné. Záměrně užívám slovo šetrné, protože i tady jsme řešili dilema. Viditelně označit předmět sbírkovým číslem znamená zbavit jej autenticity, zrovna tak jako důkladně jej zajistit proti ztrátě pevným přidráťováním.

Snahy o oživení areálů muzea

Tímto povzdechem se blíším k tématu, které je léta diskutováno a v podstatě bylo nastoleno už zakladateli Valašského muzea v přírodě, bratry Jaroňkovými. Požadavek „živého muzea“ není skutečně nic nového, jen míra a reálné možnosti jeho naplnění mají mnoho podob. Před půl stoletím se návštěvníci v Dřevěném městečku už setkávali celkem pravidelně s muzikou, pak i s vystoupením folklorních souborů, vzácně s drobnou výrobou, s níž k nám svátečně přicházeli domácí řemeslníci pracující pro Dílnu lidové umělecké výroby. V našem oddělení jsme pro zvýraznění svátků výročního cyklu připravovali aktualizace expozic v Dřevěném městečku alespoň tradičním pečivem, jako byly boží milosti, jidáše, velikonoční beránci, samozřejmě naší domácí výroby.

Konec sedmdesátých let naše skromňoučké činy vytěsnil požadavkem akcí cílených na masový zájem návštěvníků z širokého okolí. To, že takový zájem mezi lidmi existuje, potvrdil první *Starodávny jarmark*, který měl obrovský ohlas a návštěvnost mimo jakoukoliv dosavadní představu. Pořádaný byl sice ještě spolu se Spotřebním družstvem Jednota, přece však svým pojetím kladl nemalé požadavky i na naše oddělení. Jak na shromáždění podkladů pro historickou rekonstrukci, tak na vyhledání, popřípadě

zhotovení všeho, co pro realizaci tradiční podoby trhu chybělo. Včetně prodejních stánků, přímého využití sbírkových předmětů, jako byly vozy se zbožím, nejružnější velké nádoby pro vytvoření dobové scény, oblečení prodejců z našich řad a dokonce došlo i na tesané figuríny pro panoptikum hrůzy. V jakémisi rozjaření z mimořádného úspěchu jarmarku připravil národopis pro jeho zimní variantu občůzkovou scénku *Hra o svaté Barboře*, kde se všech rolí ujali sami pracovníci z odborného úseku. Hru jsme předváděli ve fojtství, v hospodě, v našem kostelíku i na palouku. Měla úspěch a my, ač nám bylo v lehkých improvizovaných kostýmech zima, jsme se tenkrát bavili nesmírně. Snad zjištění, že podobná oživení návštěvníci vřele přijímají a my jsme jich schopni, vedlo k dalším úvahám o rozšíření tematických programů zaměřených na mizející řemesla i dříve běžné lidské činnosti. Pokud si dobře vzpomínám, bylo prvním pořadem tohoto typu Velké prádlo. Bylo skutečně velké, s předvedením v regionu známých technik praní, údržby prádla a oděvů i výroby oděvních doplňků. V Dřevěném městečku v ten den nastalo velké hemžení praden a nebylo místečka, kde by něco nevlálo. Návštěvníci přecházeli z místa na místo a obdivovali tu vyvářku prádla v dřevěném škopku s kloketem vařící mydlinkovou vodou, na šňůrách běžně nevidané spodní ženské prádlo, nástěnné vyšívání kuchařky s moudrými výroky, staré typy strojů na praní i ty spoře oděné bosé pradeny v potoce s pracím pístem v ruce. Následovala *Kouzelná nitka*, *Lněná sobota*, *Den kovářů*, o hodně později *Jaro a Podzim na dědině*, *Vánoce na dědině*. Zmíněným akcím organizovaným národopisem jsme říkali pořady pracovní a těmi také byly a jsou dodnes. Nejen proto, že se věnují pracov-

*S Vandou Vrlovou na pořadu Lněná sobota ve fojtském dvoře
v Dřevěném městečku, 1987*

ním činností, ale také pro pracovní nasazení samotných muzejníků, často i s dětmi a partnery. Ale hlavně pro náročnou několikadenní přípravu potřebného inventáře, po pořadu ošetření a následný úklid všeho na trvalé místo. A někdy to byly i stovky kousků. Současně jsme si byli vědomi, že i opatrným užitím sbírkových předmětů při těchto pořadech překračujeme předepsaná pravidla péče o sbírky. Jako schůdné řešení se jevilo ustavit druhou řadu sbírkových předmětů, tak řečeno pomocných, kde by byly zařazeny předměty duplicitní, volné kopie a nové výrobky pro tyto aktivity záměrně pořízené. Ani tahle cesta nebyla bez těžkostí, protože pro mnohé už chyběli výrobci a jiné kousky byly z našeho pohledu neskutečně drahé. Pomaloučku však pomocný sbírkový fond označený písmenem C přece vznikal.

*Pečení oplatek v chalupě z Lužné,
1989*

Správkyní textilní sbírky

V té době nastala významná změna i v mém životě muzejníka. Naskytla se mi příležitost stát se správkyní fondu textilu. Ráda jsem ji využila s představou, že už si budu na práci v depozitáři sama stačit a nebudu muset stále žádat pomoc mužů při nevyhnutelných přesunech zemědělského nářadí, strojů a povozů. Nešlo to ale tak hladce. Bylo obtížné najít právě pro sbírku zemědělství nového správce, rychle za sebou se střídali, aniž stačili celý fond poznat a já vykrývala vzniklé požadavky. Nemohla jsem jinak, léta budovanou, mně i milou sbírku jsem zcela opustit nedokázala. Až po několika letech se jeden statečný kurátor přece jen našel...

Jen co jsem přebrala sbírku textilu, nastalo její stěhování. A byla to akce „kulový blesk“, takže jsem

následně měla hodně práce s jejím tříděním, řazením a zápisy nového umístění. Část depozitárních prostor navíc dosud nebyla vybavená nábytkem a jeho pořízení pro vestavbu do šikmin podstřeší mělo mnoho úskalí. Přece však textilní sbírka skýtala ženě mnoho potěšení. Pohledem na výšivky, krajky, dotekem na hedvábí, lněná plátna, stará jemná sukna, vůní koнопných plachet. Svým rozsahem však byla v muzeu nejpočetnější a já jsem ji svými sběratelskými aktivitami dál čile rozšiřovala. Vedle základního fondu se rozrůstal také pomocný fond C, a ten textilní především. V přirozené návaznosti na potřebu dobovým oděvem vybavit spolupracovníky předvádějící mizející druhy činností v areálech a hospodyňky v našich chalupách na Valašské dědině.

Vedení muzea právě v tom čase měnilo názor na formu služeb pro návštěvníky. Dřívější zasvěcený ucelený výklad průvodců měly do budoucna nahradit informace hospodyněk k chalupě, v níž se měly, oblečené v pracovním oděvu běžném v meziválečném období, věnovat domácí práci. Pro všechny bylo třeba nechat ten oděv ušít a jeho uživatelky přimět k tomu, aby respektovaly pravidla jeho nošení. Potíže činil a činí dosud požadavek nosit pod šátkem čepec, upustit od líčení, barevných nehtů a nápadných šperků. I tato počátkem sezony každoročně udílená osvěta mne zaměstnávala a navíc dělala zlou krev. Pořídit oblečení pro muže se dařilo ještě méně. Dříve běžné cajkové obleky určené do práce z trhu zmizely, i košile už měly jiný střih. Nezbylo, než se spokojit s nápodobou. Posloužily opotřebované oblekové kalhoty a košile s odpáraným límečkem, to doplněno vestou levně koupenou v prodejně s použitým zbožím. Tam jsem se uchýlovala i při hledání oděvu pro děti, které měly při některých pořadech účinkovat.

Oživení areálů pohybem personálu v dobových všedních oděvech většina návštěvníků oceňuje. Obrázek minulého světa je barvitější, zejména pokud demonstrátor nenásilně promluví mizejícím dialektem. Ale návštěvníkovi se už nedostává celistvého výkladu o tradiční kultuře Valašska, což je z mého pohledu velká škoda. Pak nemá možnost uvědomit si souvislosti, všechno vidí pouze jako střípky informací a nakonec odchází jen omámen kouzelným prostředím Valašské dědiny.

Vjem čistého prostoru s malebnými dřevěnicemi a zářícími muškáty v oknech jsme se snažili rozbít ve prospěch pravdivosti a prostředí dvorů usedlostí přiblížit stavu zachycenému na nejstarších fotografiích. Snaha dlouhodobá a jen málo patrná. Tady si etnograf neporadí sám, je odkázán nejen na pochopení, součinnost a vstřícnost pracovníků jiných oddělení, ale je vázán i nařízeními současných nespočetných zákonů. Málo úspěšné snažení na tomto poli v situaci, kdy se vyprofilovala funkce garantů areálů a já získala postavení garanta Valašské dědiny, mi také přinášelo mnohou vrásku na čele. Přičinit se na realizaci trvalého úkolu vytvářet na dědině přirozené prostředí byl ze strany potencionálních spolutvůrců jen minimální zájem. A obávám se, že tomu není jinak ani v současnosti.

Závěr osmdesátých let pro mne přinesl nečekanou změnu. Znovu jsem se stala studentkou. S příslibem, že poznám Prahu, jsem byla vyslána na postgraduální studium muzejnictví na Karlovu univerzitu. Měla jsem sice kvalifikaci etnografa, ale vedení muzea shledalo, že mi chybí vzdělání z oboru muzeologie. Takových více než čtyřicetiletých studentů nás bylo v kurzu několik. Na konci jedné páteční lekce

nám paní docentka Pešková doporučila neprodleně opustit Prahu, neboť se čekají nepokoje. A měla pravdu. Byl 17. listopad 1989. Následující pondělí se politický neklid přenesl také na naše pracoviště v Rožnově. O těžkostech při přípravě prvních Vánoc na dědině jsem psala v příspěvku v časopise *Museum vivum* 13/2018.

Následující měsíce byly poznamenány politickým vřením na pracovišti a okouzlením ze zájmu potomků dávných valašských vystěhovalců do Ameriky o náš region. Nejvíce jich přijíždělo z Texasu. Zajímali se o všechno, čím žili jejich předkové. Pochopitelně také o kroje. Opakovaně jsem připravovala výběr nejstarších tradičních krojových součástí k jejich přehlédnutí pro doplnění výkladu o tradicích Valaška. Tito Američané s valašskými kořeny byli nadšeni z vystoupení folklorních souborů při slavnostech a okouzleni malebností našich krojů. Vedení muzea pak požádali o pomoc při pořízení rožnovských krojů pro svou skupinu pěstující tam za velkou louží český folklor. A tento úkol mne nějaký čas zaměstnával dost vydatně, protože vhodný materiál pro rekonstrukce byl na trhu vzácný, výrobců pomálu a požadované konečné ceny byly ve výsledku zřejmě i pro americké seniory dost vysoké. Podařilo se mi pořídit úplné kroje pro dva páry, s užitím krpců a bez župice. Obě dvojice v nich v Rožnově zatančily na dvojích slavnostech a odložily je, nebyly jim pohodlné. A dále vystupovali ve svých stylizovaných krojích, které u mužů sestávaly z bílé košile pod modrou saténovou, flitry na zádech vyšitou vestou a černých kalhot, ženy měly červené sukničky ke kolenům, bílé haleny s rukávky staženými do baňky a červené bo-lerko. Naopak jsme se také my seznamovali se živo-

tem krajanů za mořem. Nemnoha z nás bylo dopřáno jejich domov skutečně navštívit, něco z jejich života reálně poznat a inspirovat se. Podle příkladu svátečního setkávání krajanů v Texasu při domácím pečivu se v našem muzeu uspořádaly první *Koláčové slavnosti*. Velkolepá záležitost postavená na dobrovolné nezištné aktivitě hospodyněk neměla přes svůj ohromující úspěch naději v takovém rozsahu se opakovat, ale byla podnětem ke vzniku dalšího pracovního pořadu, tentokrát věnovaného chlebu a pečivu, nazvaného *Pekařská sobota*. O něm však jistě napíší jiní a na jiném místě.

Mne přece jen podstatně zaměstnávala textilní sbírka. Společenské klima žádalo otevřenost institucí, tedy i větší zpřístupnění sbírek. Badatelský zájem místních vyšivaček o poznání tradičních vzorů rožnovského vyšívání v našich sbírkách byl natolik silný, že nás spolu s dr. Jaroslavou Zastávkovou přiměl k sestavení příručky *Uzlík vzorů bílé výšivky z Rožnovska*, kde je mimo vzory z našich sbírek uvedeno i pár ukázek tohoto typu vyšívání ze sbírek jiných moravských muzeí, které jsou vyšivačkám z regionu sotva dostupné. Vydání knížky tehdy podtrhla malá tematická výstava bílého vyšívání, nouzově představená v patře muzejní radnice. Moje postgraduální studium se chýlilo ke konci a bylo třeba vypracovat závěrečnou práci. V té době jsem měla nejbliže k textilním sbírkám, zaměřila jsem se tedy na tuto oblast. Práce nazvaná *Odívání Rožnovanů – Čtení o rožnovském kroji* byla po několika letech s bohatým fotografickým doprovodem vydaná knižně. Ač byla samotnými Rožnovany i mnoha čtenáři v regionu příznivě přijata, stále ještě leží nějaké výtisky v muzeu na skladě.

Čas od času přichází požadavek otevřít truhly a skříně a uspořádat krojovou přehlídku. Kurátor sbírky v té chvíli nejasá, protože dobře ví, že ty nejstarší sbírkové kusy vyžadují největší možnou péči a jejich užití jako oděvu jim může přinést poškození. Už proto, že jsme svoje předky přerostli a tak drobné postavy k předvedení krojů je dnes těžko hledat. Na druhé straně kurátora těší příležitost pochlubit se deponovaným bohatstvím. Hledání možného řešení je nanejvýš zodpovědné a tedy i dost zdlouhavé. S veškerou péčí jsem za dobu svého působení připravila dva pořady s přehlídkami krojů jen z Rožnovska, třetí přehlídka postihovala širší oblast Valašska a předvedla i kroje rekonstruované pro folklorní soubory. Je pravidlem, že krojová přehlídka má u diváků příznivý ohlas, překvapuje totiž širokou škálou jindy nevídaných oděvních variant. Nedává však příležitost potěšit se detaily provedení, ať už výšivkou, krajkou, zdobným lemem, vyráženým dekorem na kůži. Proto kurátoři muzejních textilních sbírek tolik usilují o možnost muzejní poklady představit v dlouhodobých expozicích věnovaných pak nejen krojům, ale tradičnímu oděvu regionu v širších souvislostech. Mne toto potěšení minulo. Lenka Drápalová, moje nástupkyně ve správě sbírky, si po letech budování fondu přípravu a otevření reprezentativní dlouhodobé textilní expozice užila. A mne to těší, ráda se k těm vystaveným pokladům textilní sbírky aspoň jako návštěvnice vracím.

Tak jsem si tedy žila ve Valašském muzeu v přírodě po třicet pět let. Kdo měl trpělivost přečíst si vzpomínání celé, jistě seznal, že moje snažení bylo poctivou službou společnému dílu se zdary i nezdary. Na tomto místě se jen dovolávám slov zapomínaného

*Ředitel muzea J. Štika děkuje za přípravu výstavy
V potu tváře chléb svůj dobývá, 1999*

klasika: „Pracuj každý s chutí úsilovnou na národu roli dědičné, cesty mohou býti rozličné, jenom vůli všickni mějme rovnou.“ Nebo slov Leoše Janáčka z doby ne tak dávné: „Z vlastního nitra růst, přesvědčení se nezříkat, neplahočit se za uznáním, ale vždy svou hřivnou přispívat, aby zkvétalo to pole, jež mu usouzeno.“

Tož tak...

*Milena Habustová * 1949*

Po absolvování Střední všeobecně vzdělávací školy v Rožnově a Jazykové školy ve Zlíně v roce 1968 nastoupila do Valašského muzea v přírodě jako sekretářka ředitele J. R. Bečáka. Následně byla několik let správkyní – kurátorkou sbírky domácnost, kde podrobně zmapovala muzejní kolekci litinového nádobí. Od roku 1983 pracovala až do odchodu do důchodu v roce 2008 na oddělení dokumentace, kde spravovala bohatý fotografický fond muzea. Souběžně se věnovala dokumentaci tradiční lidové stravy na Valašsku. Získané poznatky uplatnila přípravou mnoha tematických pořadů, jejichž součástí se staly ochutnávky jídel z již zapomenuté valašské kuchyně.

Můj život s Valašským muzeem v přírodě

Milena Habustová

Začal už někdy v mých třech letech. To jsem dostala valašský kroj a každou neděli jsme si s dědečkem vyšli do muzea, kde mi vyprávěl o svém účinkování na prvním Valašském roku. Přístup do areálu byl volný a platilo se jenom do chalup. Na podsínku hospody vyhrávala muzika Lojzy Fabiána a já si mohla někdy i zazpívat. Dostala jsem za to sodovku a už tehdy mi připadalo muzeum krásné. Později tu začala pracovat jako průvodkyně moje prateta Boženka Hadvižďáková. Byla na muzeum pyšná a umožnila mi nahlédnout na práci průvodců a lidí, kteří se starali o chalupy. Tam jsem také poznala dívku, kterou jsem potkávala při cestě do školy, a tenkrát nejvíce obdivovala její červené boty. To jsem netušila, že za pár let se z nás stanou kolegyně na několik desetiletí a kamarádky snad zůstaneme do konce života.

Právě Vandu Vrlovou jsem měla vystřídat ve funkci sekretářky, protože se připravovala na roli maminky. Bylo to moje velké štěstí. Po skončení Střední všeobecně vzdělávací školy v Rožnově pod Radhoštěm jsem se přihlásila na Jazykovou školu v Gottwaldově, kde jsem v červnu 1968 státní zkouškou ukončila intenzivní roční studium ruštiny, angličtiny, sekretářské práce a psaní na stroji. V muzeu se v té době uvolnilo místo na sekretariátu. Vanda mne 1. července 1968 uvedla do ředitelny k Ing. Janu Bečákovi.

Vstupovala jsem s obavami, ale byl to nejlepší nadřízený, jakého si může člověk přát. Velký diplomat, nikdy jsem neměla pocit, že mi něco nařizuje. Prostě jsem byla od začátku součástí kolektivu, který tvoří muzeum, a každý jedinec má na této tvorbě svůj důležitý podíl. Bylo jedno, jestli psal dopisy, tesal sekerou, zametal nebo provázel návštěvníky. Díky tomu moje zapracování probíhalo naprosto pohodově. Práce na sekretariátě byla někdy přímo hektická, protože se tu scházeli nejen umělci, architekti, ale často také přijížděli nadřízení z ONV a OV KSČ Vsetín. Na začátku jsme byly dvě, ale právě 21. srpna 1968 Vanda nastoupila na mateřskou dovolenou. Když jsem přišla ráno do práce, bylo už na sekretariátě několik funkcionářů a dodnes slyším slova jednoho z nich: „*Jak nám to mohli udělat*“. S obavami jsem očekávala změny i ve své práci. Jako sekretářka jsem se setkala s mnoha kulturními osobnostmi, umělci a zahraničními hosty. Díky čerstvým znalostem angličtiny mně bylo umožněno provádět i zahraniční návštěvy. V rámci zdokonalování jsem vedla zahraniční korespondenci. Pak přišlo období politických prověrek. Sice jsem prošla bez připomínek, ale následoval přípis z ONV Vsetín, že jako pracovník v kultuře nebudu udržovat styky se Západem. Jinak už nemohu vykonávat svou práci. Byla jsem pak překva-

Sekretářkou ředitele J. R. Bečáka, 1968

pena, když mi byl za rok povolen církevní sňatek v kostelíku sv. Anny. Do muzea v té době začali být také přijímáni lidé, kteří jinde dostali zákaz práce. Ne všichni si uvědomovali, jak velkému tlaku musel odolávat Ing. Bečák před svým odchodem z muzea. V té době se pokračovalo v další dostavbě Dřevěného městečka. Byla převezena Žingorova chalupa z náměstí – dnešní hospoda Na Posledním groši. Došlo také na stavbu nové vstupní budovy s prodejnou a sociálním zařízením. Při konečných úpravách pomáhali všichni. Brigády byly samozřejmostí a málokdo se díval na hodinky. Dodnes mám v paměti, jak sedíme s kolegyní ze stavebního oddělení za komínem a vymazáváme spáry. Zároveň se dokončoval nový areál Valašská dědina.

S příchodem dr. Jaroslava Štíky se do popředí dostával více folklor a také tradice. Děti muzejních

pracovníků se každý rok scházely na besídce, kde je navštívil sv. Mikuláš s andělem a čertem. A návštěvníci muzea nebyli v prosinci ochuzeni o koledy, přestože se občas musel text malinko poopravit.

Po výměně ředitelů začalo i pro mne nové období. Požádala jsem o přeložení na pracoviště národopisu do funkce odborného referenta. Bylo to odvážné, protože jsem neměla odborné vzdělání, ale jen chuť pracovat. O lidové kultuře a národopisu jsem si mohla hodně přečíst, knihovna muzea byla perfektně vybavená. Starala se o ni po návratu opět Vanda Vrlová, které neunikly žádné odborné novinky. Největší školou a zdrojem informací však byli Věra Otevřelová a Josef Ország Vranecký ml. Stačilo pozorně naslouchat. Hlavním úkolem bylo seznámení se sbírkovým fondem a jeho ochranou. Na začátku se jednalo hlavně o očistu a popisování předmětů. Dnes už se směji situaci, kdy jsem psala perem namáčeným v tuší malinká čísla na dna skleniček. Třásla se mi ruka, protože na mne dohlížela přísná paní Salichová. Potom mi byly přiděleny inventární knihy na zápis nových přírůstků a nakonec sbírka nádobí a vybavení kuchyně. V Národním muzeu v Praze otevřelo ministerstvo kultury dvouleté pomaturitní studium muzejnictví, ukončené druhou maturitní zkouškou. Se svolením vedení muzea jsem se přihlásila a dvakrát měsíčně odjížděla na dva dny do Prahy. Nejdříve jsem dostávala placené studijní volno, ale po roce mi bylo oznámeno, že si mám studijní dobu nahradit. Přesčasy s malým dítětem byly složité, ale rodina to zvládla. Nakonec jsem muzejnictví zdárně dostudovala a léta jsem byla v kontaktu s kolegy z muzeí napříč republikou.

S Vandou Vrlovou při terénním výzkumu ve mlýně v Lačnově, 1979

Každý sbírkový předmět měl svůj příběh. Nebyly to jen záznamy o jeho původu, ale i snaha zjistit něco o lidech, kteří ho používali. V tom jsem si dobře rozuměla s Vandou Vrlovou. Ona se zajímala hlavně o bylinky a jejich využití nejen v léčení, ale i v kuchyni. Mne zase zajímaly pokrmy, jejich příprava a používání nádobí a předmětů, které jsem měla v depozitáři. Nepočítaly jsme kilometry nachozené po kotářech nejen na Valašsku, ale i Těšínsku nebo Kopanicích. Nebylo vždy snadné se něco dozvědět. My se ptaly a lidé v chalupách považovali tyto věci za úplně samozřejmé. Musely jsme také pokládat otázky opatrně a citlivě. Setkání s rodinami, kde zemřely všechny děti, vzpomínky na neskutečnou chudobu nebo válečné útrapy – to se nedá zapomenout. Ne-

byly to však vždy cesty smutné. Pamatuji si na horký letní den nad Velkými Karlovicemi. Vyptáváním nám vyschlo v krku, tak jsme poprosily o vodu. Donesli nám krásně vychlazenou šťávu z šípků. Byla sladká a dobrá. Pak jsme byly rády, že máme ještě cestu před sebou. Šípkové víno ze sklepa udělalo svoje. Vesele se nám putovalo.

Získané informace bylo třeba zpracovat a využít. Při výzkumech v rodinách šlo vždy jen o slovní vyjádření. V roce 1975 jsem oslovila okresní výbory Svazu žen ve Vsetíně, Novém Jičíně a Frýdku-Místku, zda by nám pomohly s vyhledáním žen, které by byly ochotné svoje zkušenosti předvést přímo v muzeu. Vybrali jsme třicet nejzkušenějších. Dostaly k dispozici pouze tradiční nádobí a nářadí k peci. Sbírkové předměty jsme využít nemohli, ale štěstím bylo, že třeba Frýdlantské železárny pořád ještě vyráběly liti-
nové hrnce, formy a pekáče. Na dědinách byl dostatek šikovných výrobců dřevěných lžic, naběraček, lžič-
níků a vařeček. Když něco pochybělo, obrátila jsem se na muzejní stolařskou dílnu. Pozvané hospodyňky si uměly poradit se vším a překvapená byla i porota, jíž předsedal uznávaný odborník na lidovou stravu, dr. Michal Markuš ze Slovenské akademie věd v Košicích. Poznatky ze soutěže jsem zpracovala v malé brožuře *Život kolem valašské pece*. Úvodní slovo napsal ředitel muzea, dr. Jaroslav Štika, který mi také zadal další úkol. Byl to opakovaný srovnávací výzkum v Pozdřechově, Karolině a Velkých Karlovicích. S kolegyní jsme navštívily stejné rodiny jako před dvaceti lety pracovníci Ústavu pro výzkum výživy lidu. Pak následovaly besedy v dalších obcích. To už připravoval dr. Štika svou knihu *Lidová strava na Valašsku* (1980), jež se dočkala ještě dalšího rozšířeného vy-

dání (1997). V té první jsem měla za úkol připravit malý vložený receptář *Z valašského jídelníčku*. Napsala jsem recepty podle zápisků ze srovnávacího výzkumu. Žádné váhy a míry, protože hospodyňky vařily podle svých zkušeností. Do druhého vydání pak byly zařazeny recepty a rady, které jsme zpracovaly s Vandou Vrlovou. Tam už jsme míry a váhy psaly na základě našich zkušeností. V roce 2018 vyšla kniha portrétů.

Výzkum lidové stravy byl vlastně bonusem při mé práci a místo u sporáku v chalupě z Miloňova jsem měla zajištěné až do důchodu. Hlavním úkolem ale bylo zpracování sbírky domácnosti. Národopisný odbor vedl dr. Jiří Langer, který právě kladl důraz na odborné zpracování. Já jsem moc zkušeností neměla, ale úkol zněl jasně – *Litínové nádobí ve sbírkách Valašského muzea v přírodě*. Mapování železáren, jež se výrobou užitkové litiny zabývaly, detektivní práce při zjišťování značek, práce v archivu, vše bylo pro mne nové. Výsledek – pozvání na konferenci v Národním technickém muzeu a zveřejnění příspěvku v Rozpravách NTM. Dodnes si vážím toho, že jsem dostala i takovou příležitost.

Jinak jsem v té době měla dojem, že všichni děláme všechno. Setkávali jsme se při výzkumech, péči o sbírky, stěhování, na programech Národopisného léta, kde jsme často účinkovali i se svými dětmi a dalšími příbuznými. Měla jsem dvě děti a vedení muzea mi umožnilo zkrácený úvazek. Ale nějak nedošlo na omezení práce, jen krácení platu. Mohla jsem dál pokračovat v zápiscích o lidové stravě a jejich proměnách i ve sbírání receptů, ale hlavně ve svém volném čase. Moji první informátoři byli narození kolem roku 1890, v této době to už většinou byli

Pečení chleba s Vandou Vrlovou v chalupě z Velkých Karlovic - Miloňova, 1993

lidé o dvacet let mladší. Dnes považuji za chybu, že jsem se nevěnovala více přímo Rožnovu. Byli jsme vysíláni po celé sběrné oblasti, v níž město stálo trochu na vedlejší koleji. Kolik jsem znala cukrářů, pekařů a řezníků, které jsem nikdy nevyzpovídala nebo si jejich vzpomínky nezapsala. Říkala jsem si, že je zase potkám. A dnes se jich už nezeptám, všechny informace jsou jen zprostředkované nebo vyčtené. Receptů už bylo hodně, postupně jsem je zkoušela doma. Zajímalo mne, jak by na takové pokrmy reagovali současní návštěvníci. V muzeu byly dvě hospody, ale z krajových jídel se tam objevovala hlavně kyselica, skopový guláš, pohanka se špekem nebo cukrem, někdy trnková máčka. Sepsala jsem jídelníček tradičních pokrmů vhodných pro podávání v restauraci. Moc dlouho ale na stolech nevydržel, protože podle provozovatelů obou hospod to

byla jídla náročná na práci a také údajně lidem nechutnala. Proto vznikl nápad prezentovat lidovou stravu při programech Národopisného léta a později Valašského roku. Začínali jsme trochu nesměle a ve spolupráci s hospodou Na Posledním groši. Pamatuji si na program *Po dožínkách hostina*. Odehrával se v Dřevěném městečku, tak jsme chtěli návštěvníkům trochu přiblížit Rožnov lázeňský. Billova chalupa se proměnila v Café Katynka, pracovnice muzea v pekařky. V krabicích donesly pečivo, které se podle pamětníků podávalo v rožnovských lázeňských kavárnách. V hospodě uvařili guláš a část nám dali do hrnce ven, podle vzoru „gulášových partií“. Čekali jsme, že si přicházející návštěvníci sednou ke stolečku, objedná si kávu, čokoládu nebo mléko a k tomu třeba kousek bábovky. K našemu zděšení vytvořili lidé frontu a za krátkou dobu byly všechny krabice s pečivem a hrnec s gulášem prázdné. A do toho jedna kolegyně pronesla: „Oni si nechtěli hrát.“ K programu jsme připravili sešitek receptů tradičních pokrmů. V muzeu se na několik let zabydlel také *Receptář Přemka Podlahy*. Areál Dřevěného městečka praskal ve švech. Na tento pořad jsme společně s V. Vrlovou sestavily skládanku s návody na přípravu tradičních pokrmů, ilustroval Jiří Langer, název byl *Receptářík*. Přestože Valašská dědina měla být oddechovou zónou, nebylo k hnutí ani tam. Oživené chalupy a venku výstava drobného zvířectva. V chalupě z Miloňova jsem opět dostala možnost připravit ukázkou tradičních valašských pokrmů, tentokrát za asistence televize. Ještěže v národopisu pracovalo tolik šikovných žen. Příprava pokrmů v tradičním prostředí měla velkou odezvu u návštěvníků a postupně se zabydlela i v dalších programech – *Vánoce na dědině*, *Mikulášský*

Servírování guláše na programu Po dožínkách hostina, 1985

podvečer, Velikonoce, Jaro na dědině, Podzim na poli a v chalupě, Pekařská sobota, Lázeňská neděle, Rybářský výlet.

Mnoho změn a nových nápadů přinesl rok 1989. Prvním větším programem připraveným ještě nezávisle na politických změnách byly *Vánoce na dědině*. Nový program, kterým jsme chtěli udělat radost lidem a navodit atmosféru setkávání a rozjímání. Oživené chalupy, muzikanti, vůně čaje a něco dobrého k snědku. Pár dní před programem bylo z mého pohledu docela hořkých. Chápala jsem manifestace a stávky v ulicích, ale několik kolegů napadlo, že vyhlásíme stávku v den Vánoc na dědině. Měli jsme návštěvníkům vysvětlit, proč se pořad nekoná. Naštěstí tento nápad nenašel pochopení u vedení muzea a ani u většiny zaměstnanců. A byly to nejdolejší Vánoce na dědině. Přicházely stovky návštěvníků, zpívali koledy a smích střídal slzy. Nenechali si to pokazit ani několika výtržníky. Po Novém

roce stejná skupina lidí nechala svolat celopodnikovou schůzi, kde jsme měli vyslovit nedůvěru vedení muzea. Vzpomněla jsem si na prověrky po roce 1968 a situace byla pro mne jiná jen v tom, že jsem teď já měla rozhodovat o lidech, kteří nikomu neubližovali. Nakonec všichni důvěru zaměstnanců dostali. Ta vzpomínka je ale živá dodnes. A Vánoce na dědině našťestí žijí také. Režii tohoto programu jsem převzala po jeho tvůrkyni Marii Brandstetrové. Kolektiv byl už sehraný, takže přípravy probíhaly bez problémů. Zájem škol a veřejnosti se ale pořad stupňoval a po několika dnech už nás zmáhala únava. Často jsme měli před sebou ještě sobotu s jarmarkem a nakonec velký úklid, protože se Valašská dědina na zimu zavírala. Pak se objevil nápad na nový pořad *Mikulášský podvečer*, který se měl konat také ve Valašské dědině. První rok jsem byla k ruce režisérce, v druhém roce už jsem měla režii na starost sama. Problémem bylo osvětlení areálu. Poprvé se nepovedlo a celá dědina se za chvíli zahalila do tmy. Svíčky v oknech chalup byly sice idylické, ale museli jsme dbát také na bezpečnost návštěvníků v nerovném terénu. Další rok se ukázalo, že osvětlení bude stát více, než samotná realizace programu, tak došlo k přesunu pořadu do Dřevěného městečka, kde se realizoval několik let. I tady však nastaly problémy. Večer byli všichni unavení, ale museli přestěhovat věci na Stráž, protože ty se používaly při programu pro školy. Navíc bylo třeba vánočně upravit expozice v Dřevěném městečku. S odstupem času ale na všechno vzpomínám v dobrém, protože mne to bavilo a naplňovalo. Cením si toho, že tento program stále pokračuje za velkého zájmu návštěvníků, kteří se znovu vracejí. Každý rok jsme vydávali receptáře tradičních

Milena Habustová nabízí dětem perník na programu Vánoce na dědině, 2001

pokrmů, jež se vázaly k Vánocům a v jarmareční sobotu se vařily v chalupě z Miloňova. Nekonečné fronty lidí, kteří chtěli ochutnat a ptali se, v které hospodě si to mohou koupit. Bohužel v žádné.

Muzeum pořádalo studijní zájezdy pro zaměstnance. Před rokem 1989 to bylo hlavně po muzeích a památkách Československa, Polska a Rumunska. Pak jsme ale měli možnost poznat muzea v přírodě i v Rakousku, Německu a Holandsku. Vždy to bylo spojeno se setkáním s pracovníky muzeí a poznáním pracovního zázemí. Začala také spolupráce s kraji v Texasu. Jeden z velkých programů, kam přijali pozvání, byla *Koláčová slavnost*. Dostala jsem za úkol uspořádat soutěž o nejlepší koláč. Využila jsem kontaktů ze svých předchozích výzkumů a spolupráce se Svazem žen a na stolech se objevila více než stovka

koláčů. Vyhrát mohly jen tři a náklady na suroviny byly dost velké. Na dalším ročníku už jich bylo podstatně méně a nakonec se od této formy prezentace upustilo. Skupinky krajanů jezdily ještě několik let. V muzeu se dělalo barbecue, postavilo se obydlí z Texasu a dokonce se prezentovala strava z jejich nového domova. Tehdy jsem nechápala, proč mám Texasanům vařit jídlo z Texasu, když by je určitě zajímala strava jejich předků. Koláčová slavnost ale zaujala návštěvníky. Tak se zopakovala při návštěvě skupiny našich olympioniků v čele s Danou a Emilem Zátokovými. V programu se objevil pořad s dlouhým názvem *Hvězdy olympijského nebe na koláčové slavnosti*. Byly jsme s Vandou Vrlovou v organizačním týmu a ještě jsme netušily, že připravujeme základ pro dva další úspěšné programy. Místo koláčů tu soutěžili olympionici v netradičních sportovních disciplínách a diváci se výborně bavili. S olympioniky přišel do muzea dolnoběžvanský pekař Radko Linhart, který je často doprovázel i na zahraničních soutěžích. Scénáře k programům Národopisného léta tehdy už „beztrestně“ připravoval Jožka Malěř, který v muzeu chystal pořady od roku 1969, ale kvůli svým postojům musel být v pozadí. Na svět přišla *Pekařská sobota* a také *Lázeňská neděle*. Oba programy jsme dostaly na starost s Vandou Vrlovou, kromě prvního ročníku Pekařské soboty. Byla to práce velmi náročná hlavně na čas a přípravu. Rozhodly jsme se, že si programy rozdělíme a vzájemně si pomůžeme při samotné realizaci. Díky zájmu pekařů a návštěvníků má Pekařská sobota za sebou 26. ročník. Stala se mou srdeční záležitostí na dlouhých dvanáct let, kdy jsem byla režisérkou a měla tu čest poznat spoustu lidí, kteří rozuměli svému řemeslu. Mým věrným průvodcem

po pekárnách se stal Radko Linhart. Spolupráce s pekárny se rozrůstala i mimo naši oblast. Přijížděli pekaři z Vídně, Slovenska a Polska. Někdy vystavovali, jindy přišli podpořit svoje české kolegy. Jediným strašákem bývalo počasí, protože pečivu nesvědčil déšť ani přílišné teplo. Po povodních v roce 1997 jsem uvažovala o zrušení programu. Rožnov likvidoval škody a několik pekáren se odhlásilo. Navíc se očekával další déšť. Týden před programem jsem měla na stole dvacet přihlášek. Připravili jsme náhradní prostory v sýpce a v sobotu přijelo do muzea více než dva tisíce návštěvníků. V Janíkově stodole vyhlásila odborná porota výsledky soutěže o nejlepší chleba a rohlík a pekaři se na pódiu zhostili i zábavné soutěže v netradičních disciplínách.

Lidová strava mne zavedla i do světa. Na začátku roku 1995 dostala Česká republika pozvání na *Festival of American Folklife* ve Washington D. C. Mělo být vybráno asi 60 lidí a vedením výpravy byl pověřený dr. Jaroslav Štika. Byla jsem moc překvapená, když mne přizval do přípravného týmu. Začalo půlroční vyjednávání, výzkumy podle amerických zadavatelů, výběr řemeslníků, muzikantů, zpěváků a zaslání tematických bloků fotografií. Nakonec jsem musela oprášit svoji angličtinu, protože jsem byla vybrána na prezentaci tradičních pokrmů z Valašska. To jsem netušila, co mne čeká. Na rozdíl od řemeslníků jsem nemohla vézt žádné suroviny. Potraviny se do Ameriky nesměly převážet. Měla jsem od organizátorů festivalu předem schválené pokrmy na každý den s tím, že všechny suroviny budou zajištěny. Čekal na mne regál se sáčky, krabičkami a konzervami. Vše namíchané, ale bez české chuti. Naštěstí mne celou dobu měla na starosti žena z jižní Moravy, která tam

*Lázeňští hosté, zleva:
M. Habustová, M. Mičolová,
M. Blašková, Z. Cvikl,
P. Ptáček, J. Polášek,
J. Malěř a V. Vrllová
na programu
Lázeňská neděle, 1996*

žila od roku 1969 a pořád ještě vařila jídla ze svého rodného kraje. Často ale chutnala jinak. Pracovaly se mnou také dvě krajanky z Texasu. Nakonec jsme zjistily, že největší atrakcí pro návštěvníky festivalu byly naše ruce při přípravě jídel, protože nemohli nic ochutnat. Kromě vaření jsme povídali o zvycích v rodné zemi a jejich udržování u krajanů. Poprvé jsem se tu setkala s prací dobrovolníků, kteří celé dny trpělivě zajišťovali naše zázemí a byli hrdí na to, že mohou pomáhat na tak významné akci. Byly mezi nimi i významné osoby. Jana Kánská, dcera Milady Horákové nebo Barbara Lee Podolski, rodačka z Moravy, která během druhé světové války bojovala v americké armádě. Organizátoři festivalu si jejich práce velmi vážili.

V roce 1983 jsem začala pracovat ve fotoarchivu dokumentačního oddělení. V té době se ještě pořád hledalo co nejlepší uspořádání. Tím bohužel vznikly řady fotografií, které se potom těžce zařazovaly. Měnil se také systém kartotéky. Než jsem odešla do důchodu, vystřídal se ve fotodokumentaci pět fotografů a každý měl jiný pohled a názor. Fotili také odborní pracovníci při svých výzkumech a služebních cestách. Kromě řádně uložených fotografií se objevily i krabice těch vyřazených. Naštěstí je nikdo nevyhodil, protože mezi záběry sbírkových předmětů se objevily staré snímky známých fotografů. U některých se už nedalo zjistit, jak se do muzea dostaly. Velmi zajímavá byla sbírka starých fotografií, přestože obsahovala i záběry, které do ní nepatřily. Lepší

zpracování mělo přinést zavedení počítačů. Když jsem dostala první samostatný počítač, věděla jsem jen, kde ho mám zapnout a vypnout. Vkládání fotografií a jejich popis byl sice rychlejší, ale najednou jsem ztrácela přehled. Dlouhou dobu jsem ještě pro rychlé vyhledávání používala ručně psané sešity s přehledem filmů. V tom velkém množství se často ztrácely ty nejlepší záběry. Pak přišly na řadu skenery. Opět bez školení. Pracovní doba se najednou zdála krátká, tak jsme s fotografem Karlem Matochou často zapomněli jít řádně domů a studovali návody. Nejhorší bylo, že jsme měli určené množství záběrů, které se musí každý měsíc zpracovat. A nešlo jen o nové snímky, ale i desítky tisíců těch starých. Samozřejmě se to neobešlo bez chyb. Do toho ještě přišla rekonstrukce budovy ředitelství. Fotoarchiv byl

umístěný na třech pracovištích. S obavami jsem sledovala dřevomorku v ještě neopraveném Sušáku, kde byla uložena největší část. Fotografie nejvíce používalo propagační oddělení. Při otevírání objektu Sušák jsme však dostali za úkol udělat narychlo výstavu fotografií ve velké výstavní síni. Propojili jsme ji se sbírkami a nazvali *Valašsko, opravdu zmizelý svět?* Měla tam být maximálně půl roku, vydržela však několik let. Dvě fotografické výstavy jsem připravila a instalovala s Lenkou Drápalovou v polském Sremu a rakouském Kremsu.

Některé vzpomínky se nedají popsat a jiné jsem třeba vymazala z paměti. Nechci popisovat historii muzea ani vztahy na pracovištích. Nechala jsem si jen pár vzpomínek na čtyřicet let práce ve Valašském muzeu v přírodě.

*S kolektivem
pracovníků
oddělení dokumentace
zleva: Bedřich Příkryl,
Zdeněk Cvikl,
Milena Habustová,
Vanda Vrlová
a Jaroslava Langrová,
1985*

*Jiří Langer * 1936*

Studoval obor československé dějiny a postgraduálně národopis na Karlově univerzitě v Praze. Od roku 1960 působil jako muzejník na Slovensku, kde založil a vybudoval Oravskou galérii. V letech 1971–1996 pracoval ve Valašském muzeu v přírodě, jen krátce jako vedoucí národopisného oddělení, od roku 1972 byl náměstkem ředitele pro odbornou činnost. Věnoval se metodické a koncepční činnosti muzeí v přírodě, zasloužil se o výstavbu areálu Mlýnská dolina a dotváření zástavby Valašské dědiny. Soustavně se zabýval dokumentací lidového stavitelství nejen v Karpatech, je autorem řady publikací s touto tematikou. Inicioval zpracování metodické příručky Národopisná muzea v přírodě, vydané v roce 1981.

Putování životem – první roky v Rožnově

Jiří Langer

Než mi Ing. Jan Rudolf Bečák nabídl práci ve Valašském muzeu v přírodě, tak si spolu se svým poradcem prof. Karlem Langrem z brněnské střední umělecké průmyslovky (znali jsme se z několika konferencí o lidové architektuře) ověřili výsledky mé práce na Slovensku v Oravské galerii a v Múzeu oravskej dediny, které jsem zakládal a vedl. Po změně pracovních podmínek v důsledku politických převratů po roce 1969 jsem Bečákovu nabídku přijal a od roku 1971 v Rožnově pod Radhoštěm začal pracovat.

Nastupoval jsem 2. května. Pan ředitel Bečák mi sdělil, že byt pro mne ještě není vyřešený, a po krátkém uvítání u kávy mě zavedl k paní Salichové, aby mě seznámila s mojí prací. Byla to vysoká hubená dáma z Valašského Meziříčí, původem z Poličné, rozvedená žila sama s dcerou Helenkou. Dříve pracovala v muzeu ve Valašském Meziříčí a ještě předtím v bíloveckém. Vycítil jsem, že je dominantní osobností na etnografickém oddělení a že se cítí mnou ohrožená. Seznámila mě se sbírkami a myslím, že i s expozicí fojtství, která byla v parku jediná.

V národopisném oddělení pracovala v Brně vystudovaná etnografka Maruška Brandstettrová. Pocházela z maličké dědky Heroltice v kopcích nad Svratkou u Tišnova. Byli jsme tedy krajané, z Tišnova do Adamova to na kole nebylo daleko, jednou jsem to šel

i pěšky. Maruška nastoupila rok po Jiřině Veselské, s níž v Brně studovala. Ta u ředitele více prosazovala svoje názory, až se mu to někdy nelíbilo. Když nějaký názor přijal, rozvinula se debata, ale když ne, dal jasně najevo, že o tom dál nechce mluvit. Ale já jsem jeho názory považoval za kvalitní a znalecké a v té době diplomatically promyšlené. Jeho uzavřenost platila také ve vztahu k blízkým spolupracovníkům, jakými byl například i můj jmenovec, výtvarník Karel Langer nebo Jožka Ország Vranecký. K národopisnému oddělení patřila také konzervační dílna, tu vedl Michal Chumchal, stolař po svém otci, tehdy ještě soukromě pracujícím. Dílna sídlila ve sklepních prostorech, ve dvoře a pak i v celém přízemí Jaroňkovy vily (v podkrovním bytě bydleli nájemníci). Pracoval tam tehdy v letním období důchodce pan Rاندýsek ze Zubří, jehož manželka vedla muzejní hospodu. Byl to rozvážný, klidný a vždy usměvavý vysoký chlap a s Michalem si rozuměli. Byl zkušeným a spolehlivým stolařem, dobře znal všechny předměty starosvětské domácnosti, co jsme přiváželi z terénu, a dovedl vystihnout, jaké zásahy potřebují, aby mohly sloužit v muzejní expozici.

V muzeu pracovala také Bečáková dcera Maruška, bydlela v malé půdní světničce u štítu Wilkova domu. Byla průvodkyní a dovedla návštěvníky výkladem za-

*Ředitel J. R. Bečák s J. Maléřem a pracovnicí kanceláře Čedok vítá
2000. výpravu, 1970*

ujmout, později také organizovala návštěvní sezonu (bývala jen od jara do podzimu). Jenda Bečák vymyslel soutěž pro krajská ředitelství tehdejšího jediného celostátního turistického podniku Čedok *O valašský kolovrat*, kde vítězila pobočka, která do našeho muzea vypravila nejvíce zájezdů. Na konci roku muzeum pozvalo ředitele vítězné kanceláře Čedoku a některé okresní funkcionáře na slavnostní vyhlášení vítěze s večeří a odevzdáním kolovratu. K pohoštění včetně slivovice patřila i cimbálová muzika s lidovým tancem. Takové zábavy pro zvláštní hosty Bečák uměl výborně nejen zorganizovat, ale byl i skvělým společníkem, měl dobrý odhad psychiky hostů. Byl „sehraná dvojka“ s „tetinou“ Randýskovou ze Zubří, která byla vedoucí muzejní „Valašské hospody“. Svým chováním, někdy až strojeným demonstrováním venkov-

ské pohostinnosti ve valašském dialektu, si dovedla získat každého hosta, a to i z oblasti nepříjemných politických funkcionářů, na kterých závisela další činnost muzea a všech jeho zaměstnanců.

Měl jsem převzít vedení národopisného oddělení a už předem se o mně rozšířila zpráva, že jsem členem KSČ. To nebylo dobré, protože se asi všichni domnívali, že si přede mnou musí dávat pozor na jazyk. Jenomže v budově muzea pracovalo poměrně dost mladých žen a dívek a pro ně jsem se nevědomky stal zajímavým objektem zvědavé zábavy. Měl jsem 35 let, byl vyhublý a velmi mladého vzezření. Netušil jsem, že mě Bečák přijímá proto, že jako nestraník bude muset z funkce odejít a potřebuje politicky vylepšit kádrové obsazení muzea. V době mého nástupu totiž přecházelo muzeum z okresního řízení pod krajské a náš oblíbený ostravský inspektor kultury Chaloupka mi jednou dokonce prozradil, že bych měl Bečáka nahradit. Nedovedl jsem se v tom orientovat a takovou myšlenku jsem hned zavrhl.

Muzeum mělo také stavební oddělení řízené Antonínem Zavadou z Poličné, absolventem valašsko-keziříčské stavební průmyslovky. S ním pracovala o čtyři roky mladší absolventka téže školy Maruška Baďuříková, byla precizní kresličkou technické dokumentace. Stavební práce prováděla externě Holčáková tesařská skupina z Velkých Karlovic, která byla součástí přidružené výroby tamního JZD. Ekonomické oddělení řídil Ing. Josef Stromšík, který vystudoval ekonomii na brněnské Vysoké škole zemědělské. Byl pro Jendu Bečáka spolehlivým rozpočtářem. Do ekonomického oddělení patřila také telefonní ústředna s Jarkou Johnovou, údržba budov a areálu a stolařská dílna lidové umělecké výroby, tu vedl

Vašek Žitník z Prostřední Bečvy. Orientaci na výrobu drobných dekorativních dřevěných předmětů pro prodej zavedl vlastně Karel Langer, prosazující všude, kde mohl, takové dílny pro zachování tradičního řemesla. Muzeum kupovalo jeho návrhy a také podobnou produkci zvenčí. Vznikla zde prodejna předmětů tzv. lidové umělecké výroby. Prodávala se tu i díla řezbářů zvláště z Nového Hrozenkova a Velkých Karlovic (holubičky, ptáčky, zavírací kudly, ale i obrázky na skle a výšivky, krajky, modrotisk z Trnkovy púchovské dílny a jiné). Tehdy se dokončoval nový vstupní objekt moderně pojatý architektem Zdeňkem Hynkem, Bečákovým přítelem. Jeho zvláštností byla monumentální plastika nazvaná *Strom valašského života*. Až po střechu vysoká stojí dodnes v otevřeném průchodu v blízkosti tehdejšího vstupu do Dřevěného městečka. V létě 1971 ji dokončoval tesař a řezbář Michal Žitník žijící na karlovické straně vrchu Soláň. Z počátku patřil k Holčákově tesařské skupině, která nejen ve Valašském muzeu, ale po celé republice prováděla opravy památkových objektů. V letech 1963–1975 pracoval v muzeu jako tesař. Bydlel v blízkosti akad. malíře Františka Podešvy, a tak je pravděpodobné, že byl ovlivněn jeho tvorbou. Žitník mistrovi vypomáhal s dopravou uhlí i jiného materiálu od silnice na polanu a prováděl potřebnou údržbu jeho dřevěného domu. V době mého příchodu do muzea měl Žitník rozpracované tvarování mohutného topolového kmene ve stavebním dvoře. Na jeho povrchu vytvářel reliéfní scény z tradičního venkovského života, jaké sám prožíval pod Soláněm. Ale Jenda Bečák ho koncepčně navedl k epické tematice. Na vrcholu, kde se topol začal větvit, vyřezával svoji představu pravěkých zvířat, pak byla kaplička znázorňující při-

Michal Žitník dokončuje reliéfní sloup v novém vstupním objektu muzea, 1971

jetí křesťanství, následovali zbojníci z pradávnej historie kraje a dole vše končilo těmi výjevy z Žitníkova života. Po instalování „Stromu“ se tato interpretace sdělovala návštěvníkům, protože odtamtud začínala prohlídka. Všichni návštěvníci tehdy procházeli muzeem s průvodkyní.

Sekretářkou ředitele byla drobná černočka Zdena Karbanová, dcera paní učitelky z Horních Pasek, v knihovně pracovala Vanda Vrlová z Valašského Meziříčí, služebně nejstarší. Hned po maturitě nastoupila jako průvodkyně, ale měla na starost i muzejní sbírky, fotograficky dokumentovala stavby v terénu i dění v muzeu. Svému strýci Arnoštu Kubešovi, který byl ředitelem muzea v letech 1960–1965, dělala i sekretářku. O něm kolovalo mnoho posměšných historek, ale právě on položil základy státní instituce,

protože dříve to bylo muzeum spravované rožnovským muzejním spolkem. Milena Parmová nastoupila do muzea po absolvování angličtiny na Jazykové škole v tehdejší Gottwaldově, nedlouho po mém příchodu se provdala za RNDr. Luďka Habustu, matematika pracujícího ve výpočetní stanici textilky Loana na Dolních Pasekách. Nejstarším z nás byl Bedřich Příkryl, fotograf vyučený ve Valašském Meziříčí, tedy profesionál, pro něhož byl tehdy vrcholem techniky pouze německý Praktisix. S náročnější prací na detail, např. jemnými výšivkami, chodíval do ateliéru pana Kotta, městského fotografa, který nám vše vyfotil na starý deskový aparát při příslušném osvětlení několika reflektory. Šoférem byl kamarádský a vstřícný Ivan Vaculín, původem z Valašské Bystřice. Muzeum tehdy mělo jen „stejšna“, starou dodávkovou škodovku vyřazenou z nějakého podniku, tu bývalo třeba opravovat někdy i na cestě.

Tehdy mohli pracovat i důchodci, avšak jen na polovinu úvazku. Jejich zvláštní postavou byl noční hlídač pan Wilk. Pocházel od Bielska, do 40 let pracoval jako havíř na Ostravsku, od té doby požíval hornický důchod. Z vydělaných peněz ušetřil na koupi poměrně velkého domu na křižovatce naproti ředitelství muzea. Měl služebního vlčáka jménem Argo a kromě noční ostrahy konal různé uklízení práce v muzeu. Jeho specialitou byla péče o čistotu křižovatky mezi jeho domem, muzejní budovou a vstupem do parku, říkali jsme, že to je Wilkova křižovatka.

Důchodci pomáhali také při stavební údržbě a jiných provozních pracích. Zvláštní osobností byl bývalý majitel hotelu Koruna před znárodněním František Majer. Vyprávěly se o něm různé pikantní his-

toriky, které byly snad inspirací pro jeho spisovatelskou činnost. Byl velmi pracovitý, přes víkend dokázal napsat na psacím stroji román. Psal v pěti průklepech a v pondělí vše převážel na dvoukolovém vozíčku ke knihaři panu Stavárkovi ke svázání. Když ho ten den potkávali sousedé, už z dálky volali: „*Kolik kilo s' toho zase napsál?*“ Měřil to ne na popsané strany, ale na kila celkové váhy všech průklepů. Vanda Vrlová je v knihovně ukládala jako dokument reálií městečka, byly to většinou lascivní příběhy z autorova života.

Pan ředitel Bečák jezdil na víkendy domů, do Velkého Týnce u Olomouce, kde měl manželku (pocházel ze staré zámožné selské rodiny, proto mívál kádrové potíže). Jednou mu Franta Majer chtěl udělat radost, tak za sobotu a neděli natřel všechny stavby v parku karbolinem s iluzí, že je tím ochrání proti červotoči, jak se kdysi doporučovalo. Jenomže jejich stěny rázem zčernaly a v pondělí ráno se o Bečáka pokoušely mdloby. Vynadat mu nedokázal, protože věděl, že to udělal v dobrém a obětavém úmyslu.

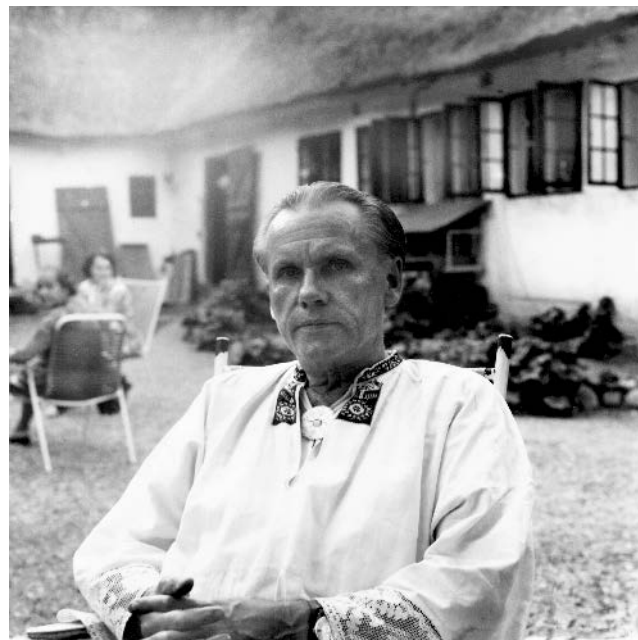
Důchodci vypomáhali i ve stavebním oddělení. Byli to Karel Halamíček z Pindule a Antonín Diatka z Horní Bečvy Bučkového. Ti dva si zapálili fajfku, a pak ve volném tempu, ale vytrvale odštěpovali širočinou třísky z trámu, dokud nebyl dokonale a přesně vytvořený a dokud fajfka hořela. Další byli Karel Frňka, Bedřich Maceček, nejmladší pak Josef Červený z Horní Bečvy.

Důchodci vypomáhali i v národopisném oddělení. Byl to bývalý pracovník spořitelny pan Šplháček, který dával do pořádku archiv a doplňoval ho historickými dokumenty. Sám psal vzpomínky například

na výrobu papučí v jejich domácnosti, jak si pamatoval z dětství. Paní učitelka Rýgllová působila v minulosti na Hutisku a nyní praktikovala s dětmi základních škol okresu starobylé způsoby vyučování a dětských her. Hodně pamatovala, byla členkou KSČ z doby první republiky, kdy Hutisko patřilo k nejbídnějším dědinám. Před válkou organizovala hmotnou pomoc nejchudobnějším rodinám a za války pomáhala partyzánům. Milovala děcka, protože vlastní neměla. Když se po válce vdala za tylovického partyzána a žila s ním v Rožnově, osvojili si malé děvče, tehdy se říkalo, že to je jejich *schovanka*.

Paní Věra Otevřelová pocházela ze zámožné rožnovské rodiny stavitele Barabáše, pracovala v Mopu, pozdější Loaně, stala se tam pak archivářkou a jako poslední správkyňe muzea rožnovského muzejního spolku se stala pracovnicí muzea i po jeho zestátnění. Vyznala se v textilních materiálech, tak byla k ruce paní Salichové. Mně nejbližším byl Jožka Ország ze známé selské rodiny Vranecových, novohrozenkovských fojtů. Jeho otec se proslavil přátelstvím a spoluprací s architektem Dušanem Jurkovičem při přípravě Národopisné výstavy československé v Praze 1895. Jejich rodina dlouhodobě iniciovala rozvoj folklorních tradic v obci. Jeho nejstaršího bratra, který zdědil otcův majetek, po roce 1948 zavřeli jako vykořisťovatelského kulaka odporujícího tehdejší politice, druhý bratr emigroval do Švédska.

A v důsledku toho Jožka, učitel v Novém Hrozenkově, měl po roce 1948 těžké kádrové potíže a ze školských služeb byl v okrese Vsetín vyloučen. Získal zaměstnání učitele pouze na nově osídlovaném Hlučínsku a usadil se v Hrabyni, odkud pocházela jeho žena. Rád přijal Bečákovu nabídku pololetní práce

*Jožka Ország Vranecj na dvoře hospody v dánském muzeu
Den Fynske Landsby v Odense, 1971*

in Rožnově. Doporučil mu ho Karel Langer z Brna, který učil v Novém Hrozenkově a s rodinou Vranecových se roky přátelil. Jožka se vyznal v každém řemesle, sám vyráběl kopie hudebních nástrojů pro strážnické, brněnské i rožnovské muzeum. Stále dobře naladěný rád špásoval v knihovně s děvčaty. Pracoval přes léto a říkal, že se objeví, *jakmile přiletí čápi* a odcházal brzy po jejich odletu. To se s děvčaty rozloučil v knihovně a dával jim cenné rady: „*Děvčata, pamatujte si: chovajte sa tak, abyste nechovaly!*“ Taký je učil modlit se: „*Panenko Maria, která jsi počala, aniž bys zhrěšila, dej, abych zhrěšila, aniž bych počala.*“

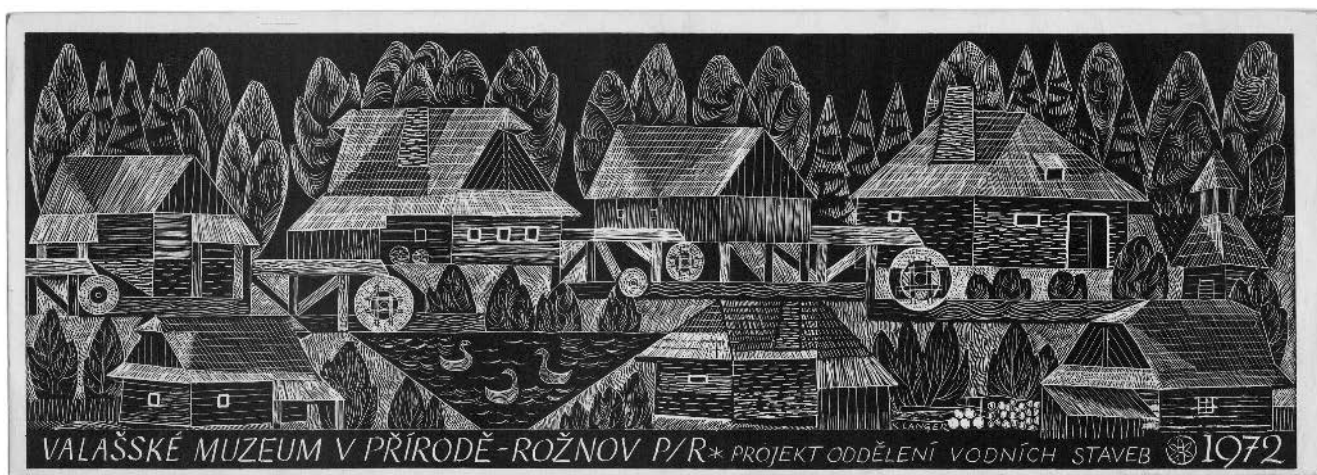
Jožka Ország bydlel v budově ředitelství v místnosti, ve které dříve bývala koupelna. Stolaři mu tam

postavili patrové lůžko, protože zde někdy přespával i Karel Langer. Ten po krátkém učitelování v Novém Hrozenkově vystudoval Vysokou školu uměleckého průmyslu v Praze a pracoval v Bratislavě, Hradci Králové a potom vyučoval v brněnské Střední umělecko-průmyslové škole. Měl stálé kontakty s prostředím Nového Hrozenkova, kde si u Országů zajistil možnost ubytování. Tam se také spřátelil s mnohými výtvarníky Valašska, zvláště s Antonínem Strnadlem a Janem Kobzáněm. Snažil se orientovat místní řemeslníky na oživení starých tradičních forem práce, studoval je a vytvářel návrhy, které se po druhé světové válce realizovaly v systému tzv. lidové umělecké výroby za účelem prodeje v Praze, Brně a Uherském Hradišti. Přispíval do časopisu Dolina Urgatina vydávaného ve Velkých Karlovicích a po jeho zrušení politickým zásahem se od roku 1952 stal členem redakční rady nového časopisu Valašsko.

Pan ředitel Bečák měl velký okruh přátel své generace z řad moravských výtvarníků a odborníků své profese zemědělského inženýra (ve které snad nikdy nepracoval) a dovedl si z nich vybírat neoficiální poradce. U každého ho zajímala trochu odlišná zájmová oblast, jejíž hranice obvykle nepřekračoval. Jedním z nich byl ředitel Etnografického ústavu Moravského muzea v Brně PhDr. Ludvík Kunz, rodák z Osíčka u Bystřice pod Hostýnem, dále profesor na katedře architektury v Brně a Praze akad. arch. Bohuslav Fuchs, rodák ze Všechovic u Kelče, PhDr. Růžena Hrbková, tehdy správkyně sbírky keramiky v olomouckém muzeu a velká znalkyně nejen moravských dílen, ale i rakouských a německých a mnohé další osobnosti. Ludvík Kunz s Karlem Langrem dlouhé roky úzce spolupracoval. Bečáka si všichni kole-

gové vážili i proto, že v době nacistické okupace napsal a vlastním nákladem vydal knihu o lidové kultuře na Hané. Měl mezi svými přáteli také mnoho katolických farářů, od kterých pro muzeum získal řadu vynikajících obrazů, zvláště barokních, o nichž se však nedochovaly žádné záznamy, protože šlo o jejich záchranu, a stejně tak i soch, které při renovacích chrámového vybavení vyřazovali. Tehdy ještě nebyly tak detailní seznamy památkově chráněných předmětů a inventáře nikdo nehlídal. Když Bečák služebně vyjížděl do moravských měst, nepominul se u takových osobností zastavit. Někdy jsem jel s ním muzejním autem. Když jsme vyjížděli do širší mírněji zvlněné krajiny za Hranicemi, zhluboka se nadechl a pateticky pravil: *To je krajina, což!* Měl na mysli volnější rozhled na začínající Hané než mezi kopci Valašska. Ve valašském Rožnově mezi vrchy asi jeho hanácká duše trpěla. Ale přesto využil možnosti vytvářet muzeum v přírodě s vlastní koncepcí komplexního působení všech znaků historického životního prostředí.

Když jsem se seznámil s rožnovskými pracovišti a v rychlosti se sbírkami, začaly mě zajímat koncepční doklady. Zjistil jsem, že máme budovat i část muzea se stavbami z Těšínska a Lašska a přitom nemáme z těchto regionů sbírkové fondy, pouze ojedinelé náhodně získané kusy. Neexistovaly ani výzkumy lidové architektury z těch regionů. Před tím stavby vybíralo krajské památkové středisko v Ostravě a muzeum se o to nestaralo. Já jsem ale věděl, jak to u památkářů chodí, tak jsem se do toho pustil sám. Architekta Podzemného urbanistická studie byla nepoužitelná, protože pouze do katastru vnesla linie oddělení jednotlivých regionálních areálů na Stráni.

Výtvarný návrh Karla Langra na areál vodních staveb, 1972

Jenda Bečák však potřeboval mít nezpochybnitelný koncepční doklad, aby mu nikdo do jeho představ nezasahoval. Milan Podzemný byl tehdy politickou autoritou, zdůrazňoval, že je akademický architekt (vystudoval pražskou Vysokou umělecko-průmyslovou školu, která tehdy měla také speciálku architektury). Následně Karel Langer pro muzeum nakreslil pro Valašsko, Těšínsko a Mlýnskou dolinu lineární pohledy – svoji představu rozložení staveb, které z Karlovic a Hrozenkova znal nebo se zúčastnil jejich výběru spolu s arch. Fialou, případně si je podle jemu známých vymyslel. Stavby z Těšínska známé nebyly kromě již publikovaného bukoveckého fojtství, Byrtusova kurloku a kurloku z Dolní Lomné. Z Valašska to byly ty, které z dokumentace Kurialovy školy na brněnské architektuře publikovali v časopise Valašsko. Ale pro Mlýnskou dolinu nakreslil zmet vymyšlených staveb plánovaných pro dílny všech možných řemesel, mnohé s využitím stružek odvíjených ze živého mlýnského náhonu vedoucího

od horního splavu k průmyslové stavbě Loany, vedle muzejní budovy a dále jednak parkem a jednak přes Záhumení k rožnovské papírně. Kuriózní na tomto návrhu bylo vertikální křížení dvou náhonů nad sebou, o jakém jsem doposud nikdy neslyšel a v terénu nikde neviděl. Tento návrh byl zcela nesmyslný a jistě ani Jenda Bečák ho nebral vážně. Langra podporoval ve výtvarných řezbářských prvcích, které výborně realizoval Václav Žitník.

Byl jsem svědkem vytyčování stavby fojtství z Lidečka. Jenda Bečák k tomu pozval architekta Podzemného a Karla Langra. Kromě nás se účastnili dva tesaři, Tonda Závada a fotograf pan Přikryl. Tesaři měli připraveny dvě smrkové tyče stejně dlouhé jako byla výška hřebene střechy fojtství a byly spojeny provazem v délce hřebene. Stavěli je podle Karlových pokynů. Když byl s polohou spokojen a souhlasil i Podzemný, pan Přikryl vše vyfotografoval a na místech tyčí tesaři zatloukli kolíky. Mně se to moc nezdálo, protože jsem znal i šířku stavby a obával jsem

se, že zasáhne až do podmáčeného místa u paty svahu, které bych využil pro vykopání studny ve dvoře a zemním odvedením vody po patě svahu bokem. Jenda mi ale naznačil, ať se do toho nepletu a šli jsme na oběd. Na druhý den však znovu na místo šel Bečák s Tondou Závadou a těmi dvěma tesaři a vytýčovali nároží stavby trochu jinak, než předcházející den. To už bylo mnohem lepší. Nechápal jsem ale, že ti lidé snad kromě Bečáka a Tondy vůbec nemají prostorovou představu. Pan Příkryl ještě do fotografie těch tyčí zamontoval fotografii stavby a s tím byl uspokojen i Karel Langer. Víc se o tom nemluvalo, vykopaly se základy a stavba normálně rostla.

Když jsem si u Tondy Závady prohlížel stavařskou dokumentaci, překvapilo mě, že všechna zaměření jsou v měřítku 1:50. Byl jsem od slovenských památek zvyklý vše kreslit v měřítku 1:25, později 1:20 a detaily 1:10. Závadovi imponovalo, že se vůbec zajímám o technické výkresy, byl hrdý na perfektní kresličskou práci Marušky Baďuřikové, tak jsme se skamarádili. Bečák si toho všiml a poslal mě k Vašutům do Jezerného čp. 62, abych tam provedl dokumentaci. Byl to jeden z domů stavěných Janem Žákem z Hážovic (stejně jako fojtství), tento nesl dataci 1792. To se mi líbilo, protože tam ještě žili starší lidé a já jsem získal informace i o bydlení a o genealogii rodu vůbec. Druhým místem mého výzkumu bylo fojtství v Lidečku z r. 1813, přesněji mlýn a budova valchy u něho. Velkou pomocí byla kronika rodu Šimarů, kterou u nich Jenda Bečák viděl, a pana Šimary si jako písmáka velice vážil. Kronika mi otevřela pohled do genealogie rodu souvisejícího také se sousední Lužnou, odkud se fojtství přestěhovalo i s valchářstvím na Valašsku. K této proble-

matice jsem se v dalších letech vracel studiem archivních dokumentů. Ale jak to bylo časově možné, jezdil jsem na Těšínsko, abych si udělal aspoň průzkum, orientoval se na významnější stavby a při tom získával i předměty pro muzeum. Využíval jsem k tomu také cest do Kubína a zpátky (bylo to celkem víkendových 770 km). Jednou při návratu jsem z dolního konce Dolní Lomné vyjel až na Kamenitý po příšerné cestě s hlubokými výmoly. Měli tam krásnou malovanou truhlu. Sklopil jsem zadní sedadla a vešla se tam tak-tak. Ale bál jsem se jet zpět po té špatné cestě, tak jsem se vydal 1,5 km potokem v lese. Měl stejně prudký spád jako ta cesta a byla v něm také problematická místa s velkými kameny. Ale jel jsem velmi pomalu a dopadlo to dobře. Párkrát jsem se břichem sice někde otřel, ale nebylo to nic vážného. Truhlu jsem vítězně dovezl do Rožnova. Z každé cesty do těšínského terénu jsem do muzea přivážel sbírky a mnoho dokumentačních negativů.

Protože většina pracovníků národopisného oddělení byli mladší lidé, netrvalo dlouho a byli jsme kamarádi. Musel jsem odpovídat na jejich zvědavé otázky na moje působení na Oravě. Něco o tom jim už říkal Bečák, ale jejich zvědavost byla velká. Vzájemné přátelství sílilo tím, když se přesvědčovali, že muzejničtí rozumím a vážím si kvalitně odvedené práce. Všechny výsledky jsem psal do záznamů z měsíčních porad a vyvěšoval je na nástěnku na chodbě, aby každý věděl, na čem je. Takže mě zcela přirozeně kolegové přijali do své party bez ohledu na profesi a postavení.

Brzy na podzim nastoupil do práce Ing. Václav Tetera, který právě ukončil studium Vysoké školy zemědělské v Brně. Velmi dobře zapadl do naší party,

*Jiří Langer při terénním výzkumu v Karolince – Stanovnici
zakresluje stodolu, 1972*

protože byl podzim a on jako „odborník“ se seznamoval s námi odborně připraveným koštováním moravských vín. Jenda Bečák se kamarádil s učiteli na katedře, na které Vašek studoval, vždyť on byl také jejím absolventem. Takže oni mu Vaška vybrali, aby mohl obohatit areál dědiny o potřebnou zeleň nejen ovocných stromů, ale i tzv. ruderálních porostů. Bečák měl Teteru rád také proto, že nebyl jediným Hanákem v muzeu.

Druhým přírůstkem v muzeu byl Petr Šuleř. Studoval češtinu a polštinu v Olomouci, byl synem právníka a ostravského bývalého ředitele nakladatelství Profil. Oba se politicky angažovali v roce 1968 proti sovětské okupaci, a tak z otce se kádrovým opatřením stal podnikový právník střediska Správy sil-

nic a dálnic v Novém Jičíně a Petr měl zakázaná pracoviště v kultuře. Protože se s otcem přátelil Jenda Bečák, vzal jeho syna do zaměstnání, avšak zařadil ho na půl roku jako pomocného dělníka ke stavařům. Tam sice více překážel, než pracoval, zajímala ho literatura. Po půlroce přešel k nám a stal se vedoucím dokumentačního oddělení, do kterého spadala kromě archivu také knihovna a foto pracoviště. On zapadl mezi nás zcela jiným způsobem, s mírným odstupem si pocit sociálního ukřivdění vyrovnával na naše zvyklosti někdy až přílišným prosazováním své odbornosti.

Až nyní si uvědomuji, že Jenda Bečák tehdy věděl, že bude muset odejít. Zřejmě proto se snažil muzeum vybavit vysokoškolsky kvalifikovanými odborníky, kteří by mohli realizovat jeho záměry a garantovat, že nějací politicky dosazení amatéři nezvrátí jeho koncepci. Na začátku roku 1972 totiž přijal ještě Ládu Buzka. Byl to absolvent pražské archeologie a dějin umění, kromě toho dva roky chodil k Plickovi na Filmovou akademii múzických umění a potom se stal novinářem ve Svobodném slovu (byl členem Socialistické strany). Psával výborné fejetony o lidových výrobcích, a to vzbudilo pozornost mnoha našich přátel. Přešel z Prahy do ostravské redakce, oženil se s dcerou vsetínského duchovního evangelické církve. Jeho angažovanost v roce 1968 vedla velmi brzy k výpovědi ze zaměstnání. Odešel pracovat k železničářům, aby měl aspoň volnou jízdenku a mohl se svobodněji pohybovat. Dostal místo někde u závor jako hradlař. V zimě si ho na Vsetíně našel Jenda Bečák a nabídl mu zaměstnání odborného pracovníka národopisného oddělení v Rožnově a on to přijal. Zabýval se především uměním a zvykoslovím. Od roku 1972

vždy na začátku prosince jezdíval na jižní Valašsko fotografovat mikulášské průvody. Vydal jsem se s ním a byl to pro mne „objev“, nic podobného jsem neznal. S obchůzkáři jsme se setkávali až večer potmě. V Poteči řada asi sedmi čertů přehradila silnici, skákali bez hlesu snožno (masky vydávaly jen zvířecí nebo ptačí zvuky, jen Mikuláš směl mluvit), na oděvu z ovčích kožešin měli na řetězech uvázané plechové kravské zvonce, které při tom skákání pořádně rachotily. Zastavovali auta a ke komu se dostali, toho popíchali na tváři ježovinou, co měli přilepenou na čele mezi rohy na masce z ovčí kožešiny. Byli opravdu jako zvířata. Píchnutí ježčí kůží hodně dlouho nepříjemně pánilo, ale tamní lidé už byli zvyklí a brali to jako nutný a veselý zvyk. Franta Papež z klobouckého muzea nám pomáhal orientovat se v těch skupinách. Mikuláš (tady zvaný Svatý) chodíval s andělem až poslední vzadu a mezi nimi měli někde další figury, nejvíce snad v Lidči a v Kloboukách. Tam byl navíc šéfem čertů laufr, stále běhal, vyskakoval a každého švihal po nohách důtkami.

Třetím, nové politické garnituře nepohodlným, byl Josef Maléř, kterého také Ing. Bečák přijal do muzea. Přišli všichni tři v jeden den, neznali se a čekali v místnosti muzejního archivu, kde je nyní ředitelna. Slávku Štikovi byli tito tři vyčítáni, a zřejmě proto raději neupozorňoval na nízké platy v rožnovském muzeu, aby mu nebyli vytknuti tito nepohodlní. Nejvíce vadil Josef Maléř, původně předseda KSČ v Tesle a redaktor podnikových novin Elektron.

V září 1971 přijeli do rožnovského muzea účastníci památkářské československé konference. Začínala někde na Slovensku a autobusy všichni přijeli na exkurzi k nám. Byl mezi nimi i Slávek Štika ve velmi ra-

Otevírání partyzánské chalupy z Prlova ve Valašské dědině, zleva: F. Papež, J. Langer, J. Štika, A. Randýsek, V. Ondrušová, M. Habustová, V. Janáčková a J. Maleňáková, 1974

dostné náladě, protože v Rožnově byl doma, měl zde ještě maminku a mohl ostatním spolu s Bečákem představovat naše muzeum a jeho budoucí program. Ale stále je pojímali jako muzeum staveb. Jednání konference jsem se nezúčastnil, pouze jsem se vloupl mezi účastníky při prohlídce muzea. Podle později vydaných závěrů konference tehdy památkáři formulovali své stanovisko k tzv. skanzenům jako možnost přenášení stavebních památek do muzeí v přírodě jako výjimečně možné s podmínkou, že je nelze udržet na původním místě. Koncepce české památkové péče se podstatně lišily od slovenské, která už věděla, že přenesení do muzea v přírodě je nejen záchranou těch staveb, ale také možností na novém místě rekonstruovat jejich původní prostředí.

Je zajímavé, že se nikdy neobjasnily pojmy „původnosti“, který já jsem vnímal vždycky jako historicky proměnnou vlastnost stavby. Ta v muzeu v přírodě vyžaduje rozhodnutí pro výběr příslušného stavu jejího vývoje, jenž by odpovídal časové koncepci podle řešení celého expozičního areálu.

Pravděpodobně ještě v září Jenda Bečák svolal vědeckou radu muzea, na niž přijel opět Slávek Štika. Byl rád, že zde pracuji, jako by se těšil na spolupráci. Zástupcem bývalého Krajského muzea ve Zlíně (se sídlem v Malenovicích) byl v radě etnograf Zdeněk Mišurec, který vystudoval v Praze folkloristiku a krátce po roce 1971 přešel ze Zlína do Prahy do etnografického ústavu, kde pracoval v dokumentaci. Prakticky bylo třeba, aby rada odsouhlasila koncepční kroky výstavby na Stráni podle Podzemného studie a další plán činnosti v nových podmínkách muzea jako zařízení Krajského národního výboru v Ostravě. Slávek Štika tehdy zakládal druhý rožnovský soubor Javořina a asi jenom já jsem nevěděl, že právě on tady bude ředitelem.

Na konci roku jsem se přihlásil na postgraduální studium etnografie, které vypsala pražská katedra, abych si aspoň formálně doplnil kvalifikaci. Hlavním lektorem a organizátorem byl doc. Kunz z Brna, s nímž jsem se touto formou blíže seznámil. Vlastní přednášky ale začaly až v dalším roce. Studoval jsem v tom období regionální odbornou literaturu o Valašsku, abych dohnal to manko znalostí, od kterých bych se měl ve své práci odrážet. Bylo toho ale žalostně málo. A začal jsem lépe pronikat do kvality činnosti jednotlivých pracovišť. První bylo fotografické. Požadoval jsem lepší vybavení. Prvním úkolem bylo získání *linghofky* na focení sbírkových předmětů.

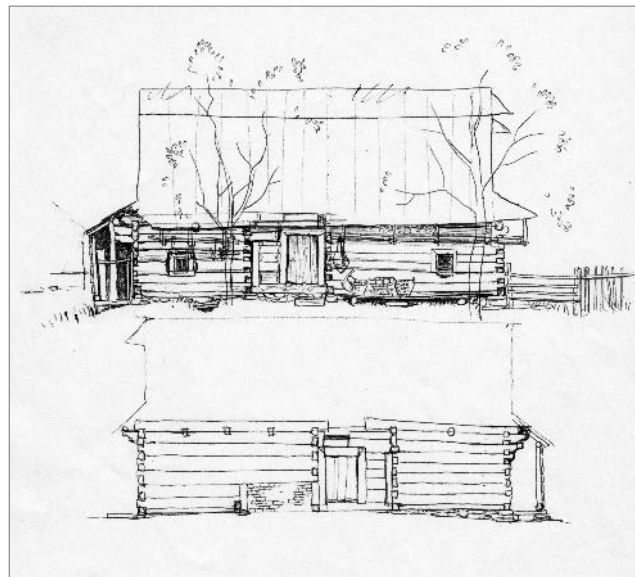
Vyžadoval jsem jejich dokumentaci pravidelně, jakmile po nákupu a evidenci projdou ošetřením v konzervační dílně. Tam mi práce připadala také velmi amatérská, představoval jsem si kvalitnější chemické vybavení, metody a zvýšení kapacity. Prvotní očista po přivezení předmětů z terénu znamenala na dvoře objektu Jaroňkovy galerie drhnutí vodou a kartáčem. Uvědomoval jsem si, že pro moje představy pracoviště, jaká jsem znal ze Slovenska, by bylo třeba získat profesionálního chemika.

Petr Šuleř na konci zimy začal pracovat jako vedoucí v našem oddělení dokumentace. V strukturální úpravě pracovišť jsme si rozuměli. Moje záměry orientace na Těšínsko uvítal, pocházel z Ostravy a sever Beskyd mu byl blízký. Proto jsem ho někdy brával s sebou do terénu, aby se seznámil s tím, co je třeba u nás dokumentovat jak fotograficky, tak v nákupu a zpracování sbírek. Záměr vtáhnout ho do té problematiky mě vedl k tomu, že jsem ho přizval ke spoluautorství připravované studie o genezi domu z Košařisk čp. 10 a bydlení v něm. Už jsem začal jezdit do archivů a studovat katastry k přehledu o vlastnictví půdy a sčítací operáty ke genealogii rodin. Chtěl jsem, aby na základě vlastní zkušenosti vždy chápal, co musíme vykonávat v poměrně velkém rozsahu, abychom si mohli vybírat nejvhodnější objekty a mohli kvalitněji prezentovat způsob života jednotlivých vrstev obyvatel s příslušnými specifiky ve struktuře rekonstrukce sídelních areálů.

Na Velikonoce 1972 přijel do muzea Slávek Štika. Kromě jednání s Bečákem o převzetí ředitelování se oba zúčastnili slavnostního programu v muzeu. Jenomže začala houkat hasičská siréna, všichni jsme vyběhli na ulici a viděli, jak se kouří ze skladu ro-

Kurlok v Košařiskách čp. 10, 1971

Kresebná dokumentace J. Langra ke kurloku z Košařisk čp. 10, 1971

zebraných objektů v prostoru za budovou Loany mezi vodní struhou a silnicí k Eroplánu. Seběhli se hasiči, přivezli auto, rozbalili hadice, ale zjistilo se, že je v hydrantu malý tlak, z proudnic voda nestříkala, jenom slabě vytékala. Čekalo se na čerpadlo. Bylo nutné už trochu podušené trámy rozebraného Byrtusova kurloku pořádně zamokřit, aby nezačalo hořet zevnitř znovu. Zjistilo se, že si tam mezi trámy děcka dělala ohniček. Byl to ale kaz na Slávkově přivítání do funkce. Oficiální předání se dělo ve staré hospodě na začátku května 1972. Slávek mi oznámil, že si musíme rozdělit nejdůležitější kontakty: on se bude starat o KNV a ministerstvo, mně dá na starost městské a okresní orgány. Myslel tím na ochranu muzea a jeho zaměstnanců. V muzeu nejdřív zavedl nový organizační řád. Vznikl útvar ředitele se sekre-

tářkou a tři odbory, každý měl několik oddělení. Mne jmenoval svým statutárním zástupcem a náměstkem pro etnografii, Tonda Závadu a Jožku Stromšíka odbornými náměstkami a vedoucími odborů výstavby a ekonomie. Za hlavní úkol jsme si vytyčili Rámcové libreto muzea, základní koncepční dokument. Můj podíl byl ve vypracování struktury expozičních areálů, do které se dosazovaly objekty stavební i přírodní a jiné prvky. Součástí byl text zdůvodňující výběr konkrétních nebo rámcových staveb určitého charakteru, aby jejich diferencovaná mozaika vytvářela celkový model sídelní krajiny.

V prvním patře ředitelské budovy byla malá zasedačka, kde se konaly schůze ústavní rady. Sekretářka seděla jako dnes v rozšířené předsíni s oknem do dvora. Karel Langer se v muzeu vyskytoval už jen

zřídka, nepřespával tam a stal se spíše pozorujícím kritikem všech novot. Slávek spolupráci s ním toleroval jenom v mezích obohacení prodejního artiklu v naší prodejně. Takže se Karel držel spíše kolem Vaška Žitníka, který už byl ženatý s Maruškou Bečákovou.

Jožka Ország detailně zdokumentoval Plesnikovu dýmkařskou dílnu v Bystřici pod Hostýnem a měl už připravený text, kresby a fotografie k vydání. Sestavil jsem mu to a on měl grafickou úpravu už domluvenou s výtvarníkem brněnského Moravského muzea Antonínem Jero, kterého Jendovi Bečákovi doporučil Ludvík Kunz. Jero se také postaral o tisk v Brně. Podobně připravili drobnou publikaci o Rožnovské výšivce a přiměli paní Otevřelovou, aby napsala text a vybrala ze sbírek předměty k fotografování. To ale byl problém, protože výšivky na tylu a jemňoučkém pláténku na šátcích – vyvazovačkách byly bílé na bílém podkladě. To jsme museli dělat u rožnovského fotografa pana Kotta na deskáči, některé s prosvícením odzadu. Tak se podařilo aspoň podstatu z paměti paní Otevřelové zveřejnit. Věděli jsme, že rožnovská výšivka je střeoevropský fenomén nikde jinde se nevyskytující.

V srpnu jsem byl často v terénu. Na Těšínsku jsem už prošel všechny dědiny a získal rámcový přehled. Teď bylo třeba pokračovat v průzkumovém měření vybraných staveb, nakreslit aspoň v měřítku 1:100 půdorys a hlavní vstupní fasádu a zaznamenat základní údaje o funkcích místností, případně o rodině. Pro loňský úspěch jsme pokračovali ve spolupráci s brněnskou katedrou etnografie při terénní praxi třetích ročníků. Zapojila se i Míla Haroková, kterou jsme přijali na místo etnografky. Protože ještě nesehnala uby-

S Jaroslavem Štikou na pracovní obchůzce Valašské dědiny, 1983

tování, jezdila zprvu pracovat do terénu Těšínska poblíž Haviřova – svého bydliště. Zpracovala po jednom domě v Nošovicích, Žermanicích, ale i na Jablůnkovsku v Košařiskách – Labajce a dva domy v Oldřichovicích. Byla s nimi Jana Tomancová se svým snoubencem Pospíšilem, tehdy studentem architektury, který profesionálně měřil a kreslil dva domy v Zubří a jeden ve Vidči. I Simerská z Rožnova (dcera náměstka v Tesle) jezdila do terénu častěji (Dobrá, Košařiska – Tominová a Sekulová, Mosty, Tylovice a nakonec i něco z Rožnova).

Tehdy u nás pracoval už i Franta Papež z Valašských Klobouků, absolvent umělecké průmyslovky v Uherském Hradišti. Spolupracoval při dokumentaci mikulášských průvodů a Lucek s Láďou Buzkem v Horním Lidči, Kloboukách a Nedašově. Franta dobře kreslil a měl i malířské zkušenosti. Proto pracoval v konzervační dílně u Michala Chumchala na sbír-

kách výtvarného umění. Vyzkoušel jsem ho také na Těšínsku při dokumentaci staveb. Byli jsme v Řece, Tyře, ale i ve Skalici.

Slávek Štika měl v záměru také rozvíjet činnost v karpatské komisi, aby naše muzeum mohlo vynikat i na vědeckém poli. Doposud působil v subkomisi pro karpatské pastevectví, kterou už od začátku 60. let vedl Ján Podolák. Slávek proto založil novou subkomisi pro agrikulturu, čímž způsobil menší rozkol v Podolákově subkomisi. Ján Podolák to sice nedal na sobě znát, zřejmě to bylo v intencích jejich odborné rivality. Na konferenci však nepřijel. Pokračoval ve své koncepci *ovčiarstva na Slovensku* a Slávek se zabýval salašnictvím na Valašsku jakožto důsledku kolonizačního přenášení prvků balkánsko-rumunských do střeoevropského zemědělství. Využíval na Moravě všeobecně rozšířeného povědomí o rumunském původu moravských Valachů. I když ho ve svém díle relativizoval, ale veřejně zcela nepopřel. Chtěl hned svolat do Rožnova mezinárodní konferenci s názvem *Agrikultura carpatica I.* a tím subkomisi legalizovat. Mě pověřil, abych připravil jednodenní exkurzi a chtěl, abych si celou trasu předem projel. Vše se dobře podařilo.

Slávek stále promýšlel muzejní programy nejen pódiové, ale i v expozicích. Velmi ho motivovala zkušenost z návštěvy dánského muzea. Spřízněnou duši našel u Ládi Buzka. Takže kromě toho, že jsme na Vánoce do Rožnova přivezli skupinu mikulášského průvodu nejčastěji z Nedašova, soubor Polajka zpíval koledy, ve fojtství se předlo a vyšívalo. Protože nás čekalo 50. jubileum muzea (1975), Slávek se rozhodl místo sezonního festivalu *Národopisné léto* uspořádat *Valašský rok* s celoročním provozem muzea i s ví-

kendovými programy. S Janou Fojtíkovou z KNV Ostrava nebyl problém to domluvit, ona patřičný rozpočet zajistila. Než se dala na politickou dráhu, angažovala se v rozvoji amatérského divadla na Valašsku, a tak měla pro naše snahy pochopení.

Při úvahách o realizaci Rámcového libreta jsem začal uvažovat o realizačních kapacitách našich pracovišť a došel k závěru, že na to nebude stačit naše konzervační pracoviště. Že by bylo třeba vytvořit konzervační středisko s velkokapacitním provozem v hale, jež by měla stát ve stavebním dvoře, aby byly po ruce sklady různých materiálů a také depozitní středisko umístěné kdekoliv. Tam by byly prostory klimatizované podle potřeby různých materiálů, ze kterých naše sbírky jsou. Za nejdůležitější jsem ale považoval zefektivnit a odborně zkvalitnit provoz naší konzervační dílny. Rozhodl jsem se zřídit *Poradní sbor pro konzervaci* potřebný nejen pro předměty, ale i pro stavební dřevo a pro řízení této práce u nás.

Mlýnská dolina

Od samého začátku práce v muzeu mě v terénu zajímaly vodní stavby. Za nejlepší jsem považoval valchu u roubeného mlýna v ústí Podřatého a o něco výše stojící dřevěnou Kalusovu pilu. Kreslil jsem je a prohlížel jejich stroje. Také Tonda Závada je znal, valchu měli zaměřenou a počítali s ní pro expozici. Tak se stalo, že jednou, když jsem přišel do práce, na dvoře před ředitelstvím stál nově zakoupený škodoväcký mikrobús, tesaři v něm seděli, ale Ivana Vaculína nebylo. Už nevím, co se stalo, proč nejel, ani Tonda tam nebyl, jenom Maruška Baďuříková s nimi měla jet. Nechápal jsem to, protože snad všichni ti chlapi, co tam seděli, měli také řidičáky. Neprozře-

Kresebná dokumentace J. Langra zachycuje soubor vodních staveb – mlýna, pily a valchy ve Velkých Karlovicích – údolí Podtáté, který se stal základem Mlýnské doliny.

telně jsem řekl, že to tedy odřídím. Napsali mi příkaz a jel jsem. Bylo to nezvyklé, sedět až na přední nápravě u skla a přede mnou nic. Od Hutiska byla už jenom bílá silnice. Serpentinami na Čarták to šlo, ale dolů do Karlovic jsem musel jet moc opatrně, protože sem tam ta zadní kola uklouzla. V poledne přijela i nákladní V3S a my jsme uvolňovali čepy, vyjíмали klíny z citer a mlatů, vše rozebírali na nakládání. Nakonec přišlo na vytahování klády s huňky. To byla

nejtěžší práce. Posuvalo se po centimetrech, všichni kromě Marušky jsme se pořádně nadřeli. A zpáteční cesta byla zase obtížná na obou svazích. Nahoru se to na několika místech protáčelo, dolů to klouzalo a bylo dobře, že nic nejelo proti nám, protože silnice mi nebyla dost široká na to manévrování. Tehdy se silničáři tak moc nestarali, pouze při velkém množství sněhu projel pluh před ranním „dělnickým“ autobusem. Když jsem v muzejním stavebním dvoře

vystoupil, málem jsem spadl na zem. Všechno se se mnou houvalo. Celý svět se se mnou točil ještě v noci ve spánku.

Od roku 1974 jsem se věnoval intenzivně výzkumu vodních staveb, především valchářství a soukenictví v širším prostoru východní Moravy a Slezska. Hodně jsem studoval v archivech, které byly na rozdíl od mého působení na Oravě již profesionálně zpracované a uložené, i když provizorně např. v prostorách místeckého kina. Tím bylo umožněno nacházet a studovat pozůstatky všech tradičních technických zařízení v celém povodí Bečvy po oblast Valašského Meziříčí. Ovšem k tomuto studiu patřilo také poznávání genealogií rodin budovatelů a uživatelů zařízení na vodní pohon, jejich sociálního postavení apod., aby bylo možné vyjádřit charakteristickou individualitu jejich konstrukcí a interiérů i v muzejní expozici. Tuto zásadu ctíl i J. R. Bečák, i když měl k dispozici jen vzpomínky posledních obyvatel. Vytvořil jsem koncepci urbanistického řešení areálu Mlýnské doliny. Z koncepce Karla Langra tam zůstala jen nevhodně postavená kamenná budova lisovny oleje z Brumova se vzácným kládovým lilem ze 17. století, na kterém údajně pracovali trestanci tamního panství. Naštěstí tato stavba stála těsně u plotu areálu při silnici a nenarušila podélnost údolní louky. Navrhl jsem umístění karlovického mlýna s pilou a valchou z ústí Podtátého na horním konci našeho areálu, kde má vodní struha hladinu nejvýše, aby odpad vody ze všech hnacích kol byl v dostatečné výšce pro volný odtok údolím. Současně tak návštěvník procítí, že u každého mlýna na Valašsku bývala podélná nezastavěná louka propletená vodními struhami.

Vytahování mohutné klády z valchy ve Velkých Karlovicích, 1971

Největší problémy si ale nesla rekonstrukce železářského hamru, protože ve většině stavebních pozůstatků takových technických zařízení, jež jsme studovali na mnoha místech od jihozápadních Čech po Těšínsko, se nedochovaly úplně výrobní celky. Výjimkou byl hamr na Padrtském potoce na jihozápadním okraji brdských lesů v Dobřivi (6 km východně od Rokycan; později byl restaurován a dán do provozu pro návštěvníky). Až terénní a archivní výzkum ostravických hamrů mi upřesnil výběr jednoho z nich. Zjištění jeho dimenzí pak rozhodlo o jeho umístění na dolním konci té louky, a to současně s návrhem hamerské hospody v terénu obvyklé, která se bohužel nerealizovala. Výzkum v Ostravici byl

velmi zajímavý, protože se tam prolínal tradiční život pasekářů s dělnickým v hamrech a v železárnách. Bylo to tehdejší pomezí ostravsko-karvinské průmyslové aglomerace, neboť i odtamtud pracovali někteří chlapi z pasek jak v železárnách, tak v dolech. Z rozsáhlého terénního průzkumu archivních dokladů a starších publikovaných rukopisných pamětí několika osob z dolního konce Ostravice jsme nejvíce čerpali z ústně sdělovaných informací pana Mohelníka. Ten bydlel u silnice na dolním konci Ostravice přímo proti hamru č. 2 zvaného *Tadeus*. Od dětství chodíval mezi hamerníky a sledoval jejich práci i osobní vztahy. Protože se však v Ostravici nedochovály podstatné části strojního zařízení *dvojčete švanhamru*, použili jsme existující, stejného typu i roz-

měřů odložené v trávě u Nemilkova, jižně od Českých Budějovic, a osadili je do rekonstrukce stavby z Ostravice postavené až v roce 1988.

Je třeba dodat, že při realizaci výstavby ve Valašském muzeu vedené Antonínem Závadou a stavební technikou Marií Baďuřikovou, prováděné tešaři pocházejícími z vesnic Rožnovska, kteří měli ještě školení generačně starších mistrů, se dařilo napodobit stavební tradice konce 19. století. Toto bohužel nerespektovali někteří naši pokračovatelé, vyškolení tehdejšími pedagogy směrem k typologizaci kulturních jevů. Zpřístupnění Mlýnské doliny veřejnosti v roce 1983 prokázalo funkčnost stoletých mechanismů a vzbudilo velký zájem i zahraničních kolegů.

Slavnostní otevření Mlýnské doliny, 1983

Petr Šuleř * 1948

Studoval na Filosofické fakultě Palackého univerzity v Olomouci, kde získal i doktorát z oboru starší česká literatura. Studium si později doplnil ještě o muzeologii. V letech 1971–1983 pracoval ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde řadu let vedl oddělení dokumentace. Podílel se na zpracování muzejního archivu. Poté odešel do Moravského zemského muzea v Brně. Krátce působil jako ředitel Jihomoravského muzea ve Znojmě. V letech 1993–2009 byl ředitelem Moravského zemského muzea v Brně.

Vzpomínky na Valašské muzeum

Petr Šuler

V roce 1971 jsem promoval na Univerzitě Palackého v Olomouci, bohužel s nálepkou vůdce pravicových studentů. Krátce předtím jsem byl ze studia vyloučen „pro organizování akcí namířených proti zájmům republiky“, jak doslova zněl verdikt kárné komise. Zabojoval jsem. Byl jsem členem nejužšího vedení Svazu vysokoškolských studentů Čech a Moravy, což byla legální organizace, a nikdy jsem neporušil žádné zákony, a tak po boji komise změnila verdikt na podmíněčné vyloučení se zákazem výkonu pedagogické činnosti. Naštěstí tady byl Ing. Jan Rudolf Bečák, tehdejší ředitel Valašského muzea v přírodě, který mi pomohl. Nastoupil jsem do muzea na tříměsíční dobu, tedy ne na pracovní poměr, takže politické orgány to zpočátku ani netušily. Podobným způsobem nastoupil do muzea Jožka Malěř nebo Láda Buzek, později třeba Ivo Stolařík. Musel jsem však nastoupit ihned po škole, tedy počátkem léta 1971. Tehdy se velmi aktivně připravovala výstavba další části muzea, tzv. Těšínská dědina, proto bylo nutno provést první ohledání terénu, vlastně průzkum tehdejšího stavu roubené architektury karpatského stylu v Těšínských Beskydech. Prošli jsme tehdy s mojí ženou (tenkrát ještě mou ženou nebyla) skutečně všechny vesnice v oblasti. Troufám si říci, že jsme

zmapovali takřka 90 procent roubené architektury. Někde to jsou už rekreační objekty. Tam jsme se často setkávali s nevlídným přijetím, někdy až s podezřením, že jsme tipaři nějakých zlodějů. Avšak tam, kde to byla stálá bydliště, jsme naráželi na zajímavá zjištění. Někde to bylo vřelé přijetí a hovor s inteligentními lidmi (tady mi pomáhala moje znalost polštiny), jindy zase neuvěřitelné situace plné bídy, zastoalosti, těžko uvěřitelných problémů. Dodnes mám v paměti zchátralé budovy s hliněnými podlahami, psychicky nemocnými lidmi, špinavými dětmi, které žily v jedné místnosti společně se slepicemi a kozami. Současně s dokumentací architektury jsme vykupovali předměty, lépe řečeno navrhovali jejich vykoupení do muzea. Jednou za čas přijelo muzejní nákladní auto, naložili jsme předměty, hlavně nábytek, zemědělské nářadí, oděvní součásti, lidové umění, šperky a odvezli do Rožnova. Moje krátkodobé pracovní úvazky se několikrát prodlužovaly. Až asi po roce jsem dostal smlouvu na dobu neurčitou a nastoupil do dokumentačního oddělení. Předtím ovšem proběhlo zase jedno kolo dramatických změn. Už za ředitele dr. Štíky skončila ta poslední z tříměsíčních dohod a dr. Štika mi sdělil, že smlouvu nedostanu a do muzea ať už nechodím. Později jsem se dozvěděl,

že městský výbor KSČ přijal usnesení, dle kterého manželé Šuleřovi nesmí v Rožnově ani pracovat, ani bydlet.

Měl jsem to štěstí, že jsem zažil ještě VMP za ředitele Ing. Bečáka, který z muzea učinil přední pracoviště typu skanzen v tehdejší Československu. Politicky to neměl jednoduché, a proto jakmile Valašské muzeum v přírodě za jeho působení vyrostlo odborně, velikostně i populárně, cítil, že jako nestraník začíná být soudruhům solí v očích. I přesto riskoval a v muzeu zaměstnal lidi postižené v sedmdesátých letech komunistickou persekcí. Tím nemyslím jen sebe, ale už zmíněného Jožku Malěře nebo Ládu Buzka. Nový ředitel, dr. Štika, byl nomenklaturně v pořádku, člen KSČ a přitom uznávaný odborník. Základní kádr z dob Ing. Bečáka (dr. Jiří Langer, Mgr. Marie Brandstetrová atd.) doplňoval postupně dalšími pracovníky s odborným vzděláním. Jeho personální politika byla pochopitelně zcela jiná. Často si musel vybírat mezi dvěma zly a kličkovat v politickém poli, které bylo v rožnovských maloměstských podmínkách velmi nejisté. Přesto i on zaměstnal některé jedince odborně a politicky pronásledované, např. dr. Iva Stolaříka. Můj neustále prodlužovaný pracovní poměr na dobu určitou jednou skončil a já jsem byl bez zaměstnání. Ten první den bez práce byl docela šok. Po chvíli jsem se sebral a šel do muzea, tak jako každý den předtím. Bohužel, některý z mých milých kolegů si mě všiml a běžel žalovat. Za chvíli přišel dr. Štika a z muzea mne vykázal. Začal jsem se poohlížet po jiném zaměstnání, ale s mou politickou reputací jsem neměl nikde šanci. Právě v této situaci zveřejnil deník Rudé právo rozhovor s ideologickým tajemníkem UV KSČ Fojtíkem,

*Marie Baďuříková, Milena Habustová a Petr Šuleř
na terénním výzkumu v Gutech, 1971*

kde se tvrdilo, že v Československu není nikdo nijak postihován za své politické názory. Byla to zřejmá reakce na sílící zahraniční tlak, ústící do konání helsinské konference. Napsal jsem tedy Fojtíkovi dopis, ve kterém jsem popsal svou situaci, kdy jsem dlouhodobě postihován právě za své politické postoje z let 1968–1971. K mému překvapení došla rychlá odpověď a pozvání na ÚV KSČ přímo k ideologickému tajemníkovi. Přicestoval jsem do Prahy a „s malou dušičkou“ jsem se ohlásil u tajemníka Fojtíka. Ten tam nebyl, ale můj problém vyřizoval jeho pomocník Vondráček. Měl jsem pocit, že jsem buď v blázinci, nebo na veselo, protože pan Vondráček měl do-

jem, že je to veliká legrace. Nad případy represe mával rukou a říkal, že soudruzi to tak nemysleli, že všechno bude v pořádku a že jednou budu taky ředitelem nějakého muzea. Nevěděl jsem, jak jsem dopadl, ale pak jsem se rozhodl, že o své návštěvě ÚV KSČ budu všem a všude vypravovat, hlavně to, že jednou budu ředitelem. Moje situace i situace mé ženy se rázem změnila. Dostal jsem smlouvu na dobu neurčitou, manželka přestala být na rožnovském gymnáziu otloukánkem ředitelky Rýglové a nám bylo dokonce povoleno vystavět si v Rožnově domek. Dnes mi není jasné, co se vlastně stalo. Buďto stačilo mé vyprávění, anebo skutečně stačil telefonát z ÚV KSČ, který si nepřál zahraniční medializaci persekuce z jejich pohledu nevýznamné osoby. Asi to druhé, protože ve stejnou dobu vysílala Svobodná Evropa příběh mého nejmladšího bratra Oldřicha, který nebyl opakovaně přijat na Vysokou školu báňskou v Ostravě, ačkoliv měl vynikající výsledky v přijímacích testech. Vždy to bylo zdůvodněno nadbytkem uchazečů, ačkoliv naplněnost studentů na fakultách této školy se pohybovala okolo 40 procent. Po odvysílání reportáže na Svobodné Evropě mu byla ihned doručena výzva, ať se dostaví k zápisu. Asi opravdu platí, že člověk se musí bránit, bojovat, protestovat, a to za každých okolností. Kolem mé osoby zavládlo mrazivé ticho, což mi nijak nevadilo. Přišly děti a starosti se stavbou domku, s níž mi pomáhala moje rodina i příbuzenstvo mé ženy.

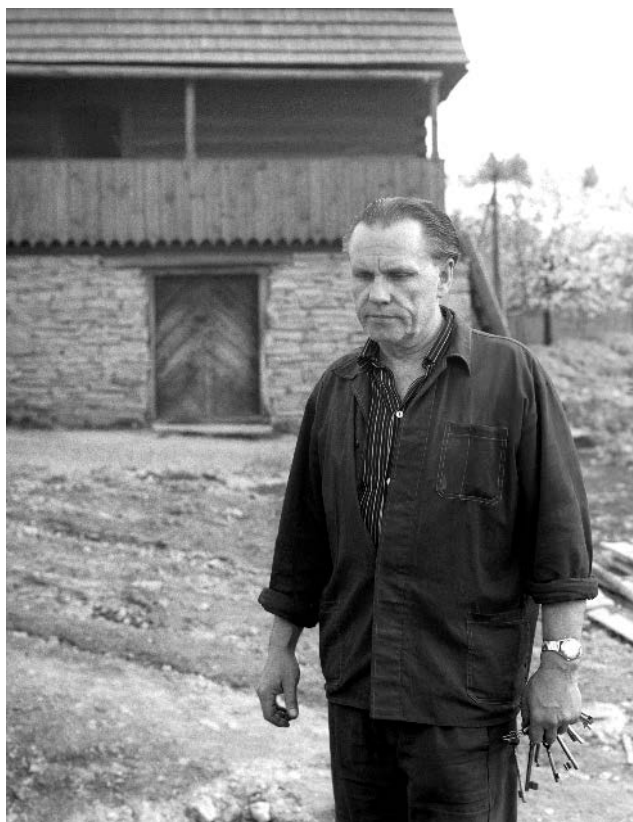
Mezi nejoblíbenější kolegy patřil určitě Jožka Ország Vranecký. Ten ve své pracovně ve správné budově dokonce přespával. Byl skutečným nositelem prastarých tradic, zvyklostí, někdy i šklábů. Matně si vzpomínám na některé jeho lehce hanbaté průpo-

vídky, jako například: „*Gdyby nebylo lidské závidi, stačí jedna roba na celú dědinu.*“ Jiné: „*Jak má mužský šablu níž jak kvasle, je po něm hovno.*“ Byl to člověk velmi zručný, hrál snad na všechny možné hudební nástroje, jeden čas si přivydělával také jako ladič pian. Byl také řezbář, ale ovládal i techniku inlaye. Při veškeré zručnosti si však jednou nešťastně přeřízl šlachu na jednom prstu levé ruky, což ho velmi mrzelo, protože nemohl hrát na housle. I přes svůj věk se vydal do nemocnice, kde mu prst spravili, použili nějakou jinou šlachu z jeho nohy. Nezahálel ani v nemocnici a se sestřičkami se přel, že mají na injekčních stříkačkách tupé jehly. Nechal si proto poslat z domova svůj nástroj – plátek arkansaské břidlice – a osobně přebrousil jehly. Prý si jej za to všichni doktoři velmi vážili. Jednou se parta muzejníků vypravila autobusem do Užhorodu, prohlédnout si tamější skanzen. Jel s námi i Ország, protože před válkou v tomto městě začínal učitelskou kariéru a chtěl na své pedagogické začátky zavzpomínat. Ve skanzenu nás uvítali a ukázali mimo jiné i jakýsi starý hudební nástroj, na který prý už nikdo neumí hrát. Ország požádal o dovolení, nástroj naladil a ihned zahrál. Po návštěvě skanzenu jsme se k velké nelibosti průvodkyně Inturistu rozprchli. Byla z nás nešťastná. Nechápala například, proč se smějeme, když nám hrdě ukazovala funkcionalistické nádraží, co podle ní vystavěla sovětská vláda ve třicátých letech dvacátého století. Ország zmizel na celý den, objevil se až večer, poněkud nesvůj. Ukázalo se, že si byl prohlédnout své bydliště z užhorodských let. Majitel několikapatrového činžovního domu vybudoval ve vnitřním dvoře řadu komor, kde měli nájemníci uskladněno uhlí, dříví, případně dětské kočárky.

Jakmile se ve městě objevili čeští učitelé, mladí, ale ne příliš bohatí, majitel komůrky přestavěl na jakési svobodárny pro mladé učitele. Malá kamínka, postel, stolek a pár hřebíků na pověšení oděvů, záchod a pumpa na dvoře. Dům stál, stály i ty učitelské komůrky. Byl tu ale podstatný rozdíl. V každé z komůrek teď bydlela čtyřčlenná rodina.

Začátek pracovní doby v muzeu byl poměrně kuriózní, pracovalo se od 5.40 hod. Vyžádali si to hlavně řemeslníci, dojíždějící často ze vzdálených pasek, to aby po návratu z práce mohli nastoupit do druhé směny na svém hospodářství. Jednoho dne zaklepal na dveře odborného oddělení, kde tehdy sídlili všichni odborní pracovníci, „staříček“ Ország a sdělil nám, že se jde rozloučit. Kam jedete, staříčku (tak si Jožka opravdu nechal říkat), ptali jsme se, ale on, hladce oholen a vonící Pitralonem, jenom vrtěl hlavou a tvrdil, že dnes zemře. Smáli jsme se, ale vysvětlil nám, že mu došla marihuana. Tak říkal lékům na vysoký tlak. A že on jde do správkárny, tak zase říkal lékařům. A že asi nedojde. Po chvíli přiběhla vyděšená sousedka, že staříček je mrtvý. Slunce vycházelo, Jožka šel čím dál pomaleji. Pár metrů od muzea se zastavil, chytil za srdce, klekl a upadl. Když k němu doběhli, už nebyl mezi živými. Vzpomněl jsem si, jak nám vyprávěl, že ještě nikdy žádný Ország neumřel vleže. Buď ho zabili, nebo umřel vestoje. Inu, nejenom živé, ale i mrtvé jsem po svém odchodu z muzea v Rožnově zanechal.

Byla to sedmdesátá a osmdesátá léta, nad námi dusivá tíha normalizace, všudypřítomný strach a udavačství. Naštěstí v muzeu fungovala dobrá parta, většina kolegů se snažila pomáhat, na komunismus jsme měli v podstatě stejný názor, jenom jsme

Jožka Ország Vranecký ml. před kovárnou z Lutoniny ve Valašské dědině, 1973

museli držet hubu. Zvláště členové strany se hovorům o politice vyhýbali, přece jenom rudá knížka znamenala v životě, ať už profesním nebo soukromém, mnoho výhod.

Po prvotním terénním průzkumu těšínského terénu jsem nastoupil do archivu Valašského muzea, který se již přejmenovával na dokumentační oddělení. Zpočátku jsem byl v kanceláři tzv. odborného oddělení, všichni pěkně pohromadě. V kancelářích

nebylo ještě ústřední topení, takže já, jako benjamínek, jsem ráno v zimě za tmy naklusal do sklepa pro kbelík uhlí a zatopil. Později jsem byl přemístěn do přízemí, kde byla knihovna a pracoviště fotografa Bedřicha Přikryla. Rohovou místnost jsem sdílel s panem Šplháčkem, později s paní učitelkou Rýglovou. Po nějakém čase jsem byl jmenován vedoucím, místo paní Rýglové nastoupila do našeho oddělení paní Langrová. Muzeum se rozšiřovalo, takže pro naše oddělení vybyla i jedna místnost sice bez oken, ale pro uložení archivního materiálu celkem vhodná. Pan Šplháček veškeré papíry stačil roztřídit, ale evidence a katalogizace už zůstala na mně. Bylo zapotřebí zpracovat několik velkých souborů – dokumenty muzejního spolku, pozůstalost sourozenců Jaroňkových, pozůstalosti Metoděje Jahna a Čeňka Kramoliše a další drobnější celky. Většinu jsem převedl do druhého stupně katalogizace. Mimořádně zajímavá byla korespondence bratří Jaroňků, především se členy a funkcionáři SVUM. Soudím, že by to bylo vhodné i pro další kunsthistorické využití.

Vzpomínám na přípravy jarmarků, v některých scénách jsme sami účinkovali. Užili jsme si legrace, vynikal obzvláště přítel Jarmil Sedláček. Na Den dětí jsme pro muzejní potěr připravovali loutková představení. Jako autor a režisér vynikal Láďa Buzek, v samotném hraní pak Hanka Dordová, která byla absolventkou oboru loutkoherectví na DAMU. Já jsem se přihlásil k doktorským zkouškám na FFUP v Olomouci. K mému překvapení jsem byl připuštěn a moje doktorská práce *Josef Heřman Agapit Gallaš – osobnost, doba a dílo* byla přijata. Svou roli možná sehrálo i to, že jsme se připravovali společně se spolužákem, valašskomeziříčským rodákem Janem Macháčem, je-

*Hospodská Otýlie Randýsková v rožnovském kroji,
1971*

hož otec byl nějakým významným potentátem u Československých drah. Honza v té době již pracoval jako redaktor v ostravském nakladatelství Profil a páni profesori také potřebovali publikovat. Mnohem horší to bylo, když jsem usiloval o kandidaturu. Při práci v archivu muzea jsem nacházel zajímavé ukázky pololidové literatury, a proto jsem navrhl téma *Pololidová literatura na Valašsku*. Vedení muzea včetně stranického výboru téma schválilo a odeslalo na Filosofickou fakultu Palackého univerzity. Bohužel, soudruzi z fakulty odpověděli samozřejmě řediteli Štikovi, že téma je sice zajímavé a novátorské, ale

Ladislav Buzek jako don Špagát s pěveckým sborem Polajka na Starodávném jarmarku představují kramářské písně, 1978

autor z politických důvodů nevyhovuje. Prý si soudruzi v muzeu určitě najdou kádrově vhodnější osobu. Štika mi dopis ukázal, abych si jej přečetl a jen mlčky pokrčil rameny. Věřil jsem, že jednou bude líp a že se k tématu vrátím. Ale po roce 1989 se vír převratných změn roztočil natolik závrtně, že na CSc. už prostě nezbyl čas. Odešel jsem ředitelovat do Znojma. Po dvou letech jsem se stal ředitelem Moravského zemského muzea, mezitím jsem spoluzakládal Asociaci muzeí a galerií, byl jsem ve vedení Husovy nadace, pracoval jsem v Občanském fóru, později v Občanském hnutí.

Ale vracím se zpět do Rožnova. Byl jsem pověřen vypracováním scénáře nové expozice v prvním po-

schodí radnice. Což o to, scénář jsem rád vypracoval, ale nečekal jsem, že na mně a kolegyni Janě zůstane taky realizace. Takže jsme stěhovali nábytek, uprosili konzervátory, aby opravili, co bylo zapotřebí, vyhledali celou řadu drobných sbírkových předmětů a nakonec místnosti vybělili a vytřeli podlahu. Při své poslední návštěvě Valašského muzea jsem s potěšením zjistil, že naše instalace stále ještě existuje. Až později jsem docenil, že praxe v Rožnově byla dobrou školou muzejního řemesla, a to od těch nejdrobnějších činností až po tvorbu výstav a expozic. Stejně tak oceňuji, že mne Jura Langer přibral do Mezinárodní karpatské komise, pracovní skupiny lidové architektury, kde jsem poznal kolegy z Polska, Slovenska a především řadu muzeí v přírodě i architektonických památek in situ. Společně jsme také vytvářeli národopisný slovník, abychom sjednotili jak časově, tak lokálně diferencovanou terminologii. Nevím, jak tento projekt dopadl, ale možná dnes, se současným přístrojovým vybavením, by byl nesmírně užitečný. I tuto zkušenost jsem mohl později využít při spolupráci na tvorbě systému AIS M.

Bohužel, stále jsem byl pod kontrolou místních politických orgánů. Ač jsem úspěšně zastupoval ředitele Štika na přednáškách „Socialistické akademie“ po okolí, byla mi pro samostatné působení členská legitimace odmítnuta. Podobně můj neblahý kádrový profil způsobil, že padla nabídka na zástup výuky češtiny, na niž jsem měl aprobaci na Střední elektrotechnické průmyslové škole v Rožnově.

S tím souvisí i jiný příběh, a sice podpis, lépe řečeno nepodpis, anticharty. Všichni zaměstnanci kulturních organizací měli tehdy podepsat tzv. Antichartu, tedy protest proti signatářům Charty 77. Ře-

ditel Štika sezval pracovníky muzea do poschodí hospody, kde přečetl prefabrikovaný text anticharty a požádal přítomné, aby na znamení souhlasu zvedli ruce. Tak, a je to tady, došlo mi. Pro antichartu přece nemohu zvednout ruku! Sbohem Valašské muzeum, po tomhle můžu čekat už jenom vyhazov. Samozřejmě, že jsem Chartu 77 znal. Téměř všichni ji znali, když ne odjinud, tak alespoň z vysílání Svobodné Evropy. Situace se vyřešila způsobem, který jsem v žádném případě neočekával. Přihlásil se jeden z tesařů a prohlásil, že oni přece nebudou odsuzovat něco, co neznají. Ať jim tu chartu dají přečíst, a pokud s ní nebudou souhlasit, tak klidně antichartu odsouhlasí. Nepomohlo žádné přesvědčování, žádné projevy, chlapi se zatvrdili. Ředitel Štika schůzi rázně ukončil, nehlasovalo se. Až později jsem se od sekretářky paní Štruncové, dozvěděl, že Štika podepsal „jménem všech pracovníků Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm“. Až po letech jsem zjistil, že Charta 77 putovala v mnoha opisech po valašských pasekách, že ji ti podceňovaní tesaři znali velmi dobře a že byli pevně rozhodnuti antichartu v žádném případě nepodepsat. Inu, zase si ředitel vybral menší zlo...

Mnohokrát jsem byl také svědkem neurvalého chování různých komunistických kádrů, kteří s velkou oblibou vozili do rožnovského muzea své návštěvy, nejrůznější papaláše a generály. Když po vydatném posílení ve Valašské hospodě, později Na Posledním groši, byli tito papaláši hospodskou paní Randýskou, pasování na Valachy. „Teď už jsi náš ogárek“, slzela Randýsková podnapilému soudruhovi na rameni, kupodivu to celkem zabíralo. I můj otec, ještě před rokem 1968, byl takto slavnostně uvítán

a později jsem ho trpce zklamal, když jsem mu objasnil, kolik takových ogárků už bylo v muzeu pasováno!

Po roce 1989 mne převratné politické změny přivedly do docela jiné situace, ale o tom už jsem se zmínil.

Petr Šuleř s Emilií Harokovou na programu Starodávný jarmark, 1978

*Václav Tetera * 1947*

Po absolvování studia na Vysoké škole zemědělské v Brně – Zahradnické fakultě v Lednici na Moravě nastoupil v roce 1972 do Valašského muzea v přírodě, kde pracoval až do roku 1993. Vybudoval oddělení zemědělského provozu a soustavně se věnoval prezentaci agrikultury především v areálu Valašská dědina. Vytvořil sbírku tradičních užitkových i okrasných rostlin. Založil sad starých místních odrůd ovocných dřevin a položil základy muzejní prezentace tradičního zemědělství, jež v té době bylo zcela unikátním počinem nejen v tehdejší Československu, ale i v Evropě.

Co my už toho pamatujeme!

Václav Tetera

Z ničeho nic a najednou jsem se také ocitl mezi seniory, pamětníky a „staříky“, jak by řekl Jožka Ország Vranecký z Valašského muzea v přírodě. Občas tuto frázi mezi sebou při náhodném setkání vyslovíme, ale již nedodáme, „*co už jsme ale toho zapomněli*“.

Častěji si vzpomínáme na události z dětství a mládí a zapomínáme, co bylo včera na oběd. Věřím, že to není nic strašného, pokud si mobil ještě neschováme do ledničky.

Tak tedy: V útlém dětství mi bylo Valašsko a Valaši záhadní. Jako děti jsme doma poslouchali besedy různých návštěv. Debatovalo se v kuchyni, návštěvy popíjely burčák, někdy svařený (u nás to bylo jablečné víno), *rybízíslák*, káfé (vlastně melta), občas slivovice (trnková nebo z durancí) a jedly se koláče, jaké byly zrovna napečené (vdolky, lívance, štrůdle makové, ořechové, jablkové) někdy matka dělala *cliboch*. Útržkovitě si vzpomínám na pár vět z hovoru o zemřelém otcově strýci, že byl kdysi na Valašském roku. Nechápal jsem, co že to mají Valaši za rok, když já jsem měl rok spojen s časem od Ježíška do Ježíška. A pak také jsem záviděl Valachům, že pásli ovce u Betléma a byli u narozeného Ježíška a my ne, že ty ovečky u betléma jsou valašské a kravička že není naše, když je máme tak pěkné. Ve školce jsme se učili písničku „Dú Valaši dú“ a ten druhý, že nese *pepřek*.

Mnoho let jsem žil v mylném přesvědčení, že kromě česneku a cibule nesou pepř.

Valachy jsem si jako hanácké selské dítě definoval jako chlapy, co nám prodávali metly, až z našich zbyly jen *škrablačky*, které se pak rozsekaly a spálily pod kotlem na zemáky. Otec je kupoval každoročně – tři až pět. Později, již jako školák, kdy jsem měl svůj první školní zeměpisný atlas, jsme s otcem, tenkrát významným chovatelem, hledali Tylovice. To proto, že tam jako soukromník před združstevněním jeho hospodářství vozil na pastvu své jalovičky a býčky. Vyprávěl, že veškeré papírování, administrativa a platba spojená s pastvou se uskutečňovala na Harcovně, hospodě známé i na Hané. Tu jsem později jako zaměstnanec muzea poprvé navštívil s tím nepovolanejším štamgastem, kolegou Ing. arch. J. Sedláčkem. Otec mi ze selského pohledu geograficky definoval Rožnov jako městečko u Tylovic, kde vede dráha. Dobytek v květnu nakládali do vagónů v Hulíně, v Rožnově se vykládalo a hnalo se na tylovské pastvině louky. Na podzim v říjnu jel mladý skot domů, pokud se „na Valachy“ neprodal.

Jako žák základní školy jsem o Valašsko nezavadil, dokonce jsme s třídou nebyli ani na Pustevnách či Radhošti na školním výletě, natož pak ve Valašském muzeu v přírodě. Po absolvování devítileté základky

jsem se ocitl v náručí jižní Moravy, napřed jako učeň, pak středoškolák a konečně i vysokoškolák. Po Valašsku ani vidu, ani slechu. Vlastně trochu jo, když jsme ve sklípku mezi jinými hity Jožky Severina a Boženky Šebetovské (tehdejšími rozhlasovými superstar) zpívali třeba o té uvázané koze, vysokém jalovci, známé to písničky v podání stoupající hvězdy Jarmily Šulákové. A najednou jsme byli všichni Valaši.

Na vysoké škole mi historie pěstování zahradnických plodin nebyla cizí a snad proto mě prof. Miloslav Vávra, napůl Valach a napůl Hanák, doporučil doc. L. Kunzovi („Valachovi jak poleno“), který hledal pro svůj projekt moravského etnografického muzea na Veveří dva mladé zemědělské vysokoškoláky, z nichž by pro ně vychoval, jak říkal, agrohistoriky. Při návštěvě doc. Kunze jsem byl ohromen luxusním interiérem budovy Etnografického ústavu, docentovou pracovnou, kanceláří a samozřejmě osobností samotného pana docenta. Nadchnul mě pro svou vizi celomoravského muzea v přírodě s velkým podílem výzkumných a živých tradičních zemědělských aktivit. Nabídl mi odbornou, finanční a materiální pomoc při dotazníkové akci v rámci mé diplomové práce a již dopředu možné zaměstnání na Veveří!

První moje setkání s panem inženýrem J. R. Bečákem bylo v rámci konzultace diplomové práce po předchozí domluvě na doporučení profesora Vávry a doc. Kunze. Je to zvláštní, ale v Rožnově jsem byl poprvé až v roce 1969. Ředitelství muzea čp. 147 jsem našel lehce jen po jednom optání na nádraží. Dveře byly odemčené, muselo to být někdy v sobotu či neděli, protože v budově nikdo nebyl.

Panu řediteli jsem se představil a než jsem stačil poprosit o jeho odpovědi na mé dotazy, zavedl rozho-

vor úplně jinam a to na můj původ. Najednou jsem se ocitl v dětství a vzpomínkách, takže na dotazy neodpovídal ředitel Bečák ale já. Kolik je v Pravčicích křížů a božích muk, škola, sokolovna, kostel, fara, jaký pan farář. Na kolika hektarech jsme hospodařili, jak vypadal náš dvůr, kolik koní, krav, vepřového. Jaký jsme měli kočár, bryčku, kolik a jaké sáně, jaké vozy, létu, hnojiště a žumpu, kdy jsme „vstoupili“ do JZD... Když se zeptal na zahradu, vyjmenoval jsem mu všechny staré odrůdy, co tam byly po dědovi, pak odrůdy, které jsme nově vysadili s otcem. Pak jsem mu začal nadšeně vyprávět o záměru doc. Kunze vybudovat na Veveří v Brně centrální moravské etnografické muzeum v přírodě. Také to, že doc. Kunz s prof. Fuchsem již zpracovali libreto muzea moravské vesnice. Její součástí budou i agrohistorické rezervace, ve kterých se budou pěstovat a pro další generace udržovat staré a lokální odrůdy hospodářských rostlin, včetně okrasných. Moravské muzeum v Brně mělo být garantem a dlouhodobým metodikem těchto agroz rezervací. Pro funkci správce a vědeckého pracovníka v oblasti speciálních rostlin a zahradnictví jsem měl být připravován. Mimochodem jedna agrohistorická rezervace měla být ve Valašském muzeu v přírodě.

Vzpomínám, jak pan inženýr Bečák nehybně a s úsměvnou jiskrou v oku sledoval mé nadšení pro zadání. Asi již tenkrát věděl, že Kunzův projekt je nereálný. Poté se zeptal, zda bych se chtěl podívat na nově budovanou část muzea – Valašskou dědinu na Stráni. S radostí jsem s ním šel, byl jsem okouzlen původním prostorem pro výstavbu dědiny. S pozorností jsem naslouchal, jak ředitel Bečák s láskou hovořil o lokalitě, jak si vážil každého přirozeného zlomu

a terénní deformace na svahu, každého vlhkého místa s tím, že se musí zachovat. Tady bude sad, tady políčka, tady zahrádka. Musíme ještě dosadit keře, posílit či nově vysadit vegetační clony, jakým způsobem oddělit jednotlivé objekty, či jak z nich udělat celek. Uvědomoval si, že chybějícím rostlinným prvkem na Stráni je absence jalovce.

Jeho ideou bylo zaměstnávat hlavně lidi, co by se zabývali agronomií a řemeslnou prací přímo v areálu (v chalupách a na políčkách). V chalupách by zaměstnaní řemeslně pracovali, pečovali o úklid a údržbu, chovali drobná hospodářská zvířata i nějakou tu kravku. Pamatuji si jeho větu, že: „Jedině čerstvý hnůj na hnojišti dá návštěvníkovi pocit života v chalupě.“ Jeho názor, že návštěvníci dědiny se budou volně pohybovat po areálu a sami vyšlapanými chodníčky nám ukáží, kde bude nejlepší v budoucnu vést průvodcovskou trasu. Vývoj areálu, množství návštěvníků a stavební činnost jeho názoru nedala za pravdu. Cesty a chodníky nesmí být asfaltové či betonové, ani vydlážděné. Návštěvníci sami vytvoří či podpoří sešlapová společenstva rostlin a spolu s drůbeží a dobyt看em na dvorcích podpoří tato antropická společenstva. Zeptal se, zda si pamatuji, jak vypadal dvůr u nás na gruntě v Pravčicích, či jak vypadala náves se zemědělskými stroji a drůbeží. Samozřejmě, že jsem si oživil vzpomínky z dětství.

Na závěr obchůzky mi pověděl svůj oblíbený vtip (později mi ho vyprávěl opět), při kterém se radostně bavil. „Pozval sedlák z Hané hospodáře z Valašska, ukazoval mu rovinnou krajinu s pestřými políčky a ptal se, jak se mu to líbí? Valach odpověděl, pěkné, pěkné jen kdyby tu byl nějaký ten kopeček. Na oplátku pak jel Hanák za Valachem, ten mu ukazoval zvlněnou krajinu s políčky, stromy na mezích. Ptal

se, jak se mu to líbí? Hanák odpověděl, pěkné, pěkné, jen kdyby se ty kopečky srovnaly.“

S pocitem nevšedního zážitku z krásného slunného jarního dne stráveného na Stráni s neobvyčejným člověkem jsem se přes park vracel na nádraží a ve vlaku přemýšlel o praktických dopadech realizace Kunzova scénáře a uvědomil si, že Ing. Bečák ve mně zasel semínko nedůvěry budování muzea vesnice na Veveří. Jako student jsem s ním byl v kontaktu jako se skvělým konzultantem.

Záběr z počátku snahy o vytvoření ruderálního rostlinného společenstva hospodářského dvora, o čemž snil inženýr Bečák. Bylo třeba zajistit chov drůbeže (slepice, husy či kachny), lidský element (hospodář, hospodyně, návštěvníci), co nejméně zasahovat do původního půdního podloží. Podpořit spíše výsevem než výsadbou výskyt a ujmoutí některých typických rostlin jako jsou lipnice roční zvaná ročka, rdesno ptačí, jitrocel větší a mnohé další patřící do vesnického společenstva Potentillo-anserine. Po několika letech toto společenstvo vzniklo také díky tehdejšímu hospodáři J. Kulišťákovi a jeho manželce. Bohužel podíl mochny husí, dle které společenstvo dostalo název, se na tomto prostoru nikdy nepodařilo zvýšit.

*Pohled na ruderální rostlinu rostoucí okolo starých venkovských hospod, chlévů i hnojišť tam, kde je půda sešlapávána, kde lidé a také psi vykonávali svou malou potřebu a tím vytvářeli přebytek amoniakálního dusíku. Ten zabraňoval růstu jiných konkurenčních rostlin. Tento jednoletý merlík smrdutý *Chenopodium vulvaria* navíc okusovaly kočky, protože intenzívně zapáchá po zkažených rybách. Vzhledem k tomu, že je to konkurenčně slabá rostlina, musela se na Jezerném čp. 38 na jaře po vzklíčení chránit třeba klubkem drátu či jakoby odhozeným pletivem, opírání metel o trámy apod. Také při zavádění této rostliny jsem vzpomínal na J. R. Bečáka.*

První moje setkání s pracovníky muzea

Dnes už si nevzpomínám, kdo inicioval můj studijní pobyt ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově p. R. v zimním semestru pátého ročníku. Tenkrát to byla ojedinělá záležitost na vysokých školách všeobecně. Nemusel jsem chodit na cvičení, přednášky nebyly povinné. Nicméně semestrální zkoušky jsem musel složit. Při vyřizování studijní výjimky mi velmi pomohl profesor ovocnictví Mil. Vávra a žádost inže-

nýra Bečáka. Souhlas děkana byl bez problémů, protože měl blízký vztah k Valašsku a měl chatu v katastru Bílé.

V dohodnutém termínu jsem se dostavil na ředitelství, bohužel sekretariát byl zamčený, tak jsem se uchýlil do knihovny a představil se Vandě Vrlové, což byl první zaměstnanec muzea, kterého jsem poznal a v příjemném hovoru čekal na přijetí u ředitele Bečáka. Spolu jsme sjednotili moji činnost. Zajistil mi také „ubytování“. Zašli jsme za J. Országem, který měl kancelář v patře vedle sekretariátu a zrovna se chystal na dlouhodobou nemocenskou. Souhlasil s tím, že mohu jeho místnost s gaučem používat na přespávání. Jinak, že židli budu mít ve velké místnosti – jediné kanceláři národopisného oddělení – u dlouhého společného stolu. Při vycházení z ředitelské kanceláře přes sekretariát jsem si všiml malé, černovlasé, okaté a drobounké Zdeničky Karbanové, sekretářky ředitele, zrovna třídící poštu, takto druhého muzejního pracovníka. Skóre jsem měl na začátek dobré 2:1, dvě hezké děvčice a jednoho „staríka“, jak se pan J. Ország Vranecký představil.

Seděl jsem naproti Věře Otevřelové. Pak si vzpomínám na Marii Salichovou a Marii Brandstetrovou. Dokonce i vedoucí, Jiří Langer měl v té místnosti svůj pracovní stůl. Za krátký čas se odstěhoval do kanceláře naproti. Z té doby mi nejvíce utkvěla v paměti paní Otevřelová, jak těžce chodila do schodů, jak si čas od času mezi prací na dokumentaci výšivek obřadně zapálila cigaretu. Z krabičky jednu vyndala, žiletkou ji rozpúlila, zandala do špičky, otevřela okno a kouřila. Dnes nemyslitelná věc. V tu dobu ostatní odcházeli na čas do depozitářů či do knihovny (to byla chvíle, kdy jsem si s paní Otevřelovou zakouřil

Sklizeň křibice na poli ve Valašské dědině v roce 1989.

Nalezli jsme ji v několika lokalitách, nejvíce osiva jsme získali v Bystřici nad Olzou. V literatuře se píše, že klas dosahuje až 20 cm délky a výška rostlin (stébla) až 2 metry. Jelikož námi pěstované vzorky těchto parametrů nedosahovaly, překročili jsme ke každoročnímu výběru a množení osiva z jedinců s těmito či podobnými znaky. Původní vzorky totiž obsahovaly velký podíl krve běžných žit, proto jsme v muzeu nepěstovali žádné, byť staré odrůdy klasických žit, z důvodů nežádoucí hybridizace. Škoda, že se toto muzejní osivo nedochovalo.

také). Občas si do práce donesla svého malého miláčka, černou fenečku, které říkala Šnorka. Po vážném onemocnění a neschopnosti její paničky jsem pejska odvezl domů a má nemocná matka k ní našla vřelý vztah a Šňůrku, Šňorinku dochovala až do jejího skonu.

Při loučení s mým krátkým pobytem na Valašsku a v muzeu mi Ing. Bečák navrhl, zda bych neuvažoval o práci ve Valašském muzeu v Rožnově. On ten projekt doc. Kunze na Veveří stejně nějak usnul, i když v něj autor stále věřil a sliboval, že příští rok se začne realizovat a že na krátký čas ať jdu do Výzkumného ústavu ovocnářského. Zauvažoval jsem a hlavně díky jedinečnému krásnému areálu na Stráni a osobnosti ředitele Bečáka jsem podal žádost o přijetí do pra-

covního poměru. Již jako mladý zaměstnanec jsem se setkal s doc. Kunzem a sdělil mu, že pracuji ve VMP. Jeho reakce byla: „To mně Jenda neměl za zády dělat.“

První moje setkání s dr. Jaroslavem Štikou jako novým ředitelem muzea se uskutečnilo asi až týden po mém nástupu v září roku 1972. Dopis o mém přijetí byl podepsán Ing. Stromšíkem, který se mnou sepsal pracovní smlouvu a spolu s dr. Langrem, do jehož národopisného oddělení jsem byl na rok přiřazen, mě uvedli mezi muzejníky a seznámili s nezbytnými organizačními záležitostmi.

Seznamovací rozhovor s dr. Štikou byl otevřený, tak jako s bývalým ředitelem Bečákem začal mým třídním původem. Naopak jsem se dozvěděl, co dělal Štikův otec, o jeho studiích, prováděných výzku-

Sušení švestek s P. Bělunkem v sušárně ovoce ze Seninky ve Valašské dědině, 1980

mech, co všechno obnáší úděl být ředitelem na úkor vědecké práce. Doporučil mi, ať se co nejspíše seznámím s regionem a čtu etnografickou literaturu. Pak jsme hovořili o představách rozvoje agronomie v muzeu. Samozřejmě, že kladl důraz na chov ovcí a prezentaci salašnictví. Hospodářská zvířata do muzea zajistil a nakoupil Josef Stromšík. Přiznal jsem se, že praktické zootechnice a klasické agronomii moc nerozumím, že jsem zahradník a celou dobu studia jsem se zabýval ovocnářstvím a speciálními tradičními rostlinami. Tu ze šuplíku příruční knihovny vytáhl papírový sáček a vysypal mi na dlaň semena a optal se, jestli poznám co to je. Suverénně jsem odpověděl, že se jedná o pěkně mizerné osivo rýže, tedy žita (žito, latinsky *Secale* – lidově *rež*, *rýž*, *rýža*). „Mý-

líte se,“ řekl a sdělil, že se nejedná o žito, ale o křibici a přidal latinský název *Secale valachicum*. S botanikou jsem neměl problém a znal dosti latinských názvů, tento název jsem však nikdy neslyšel. Nepřesvědčoval jsem mého nadřízeného, že se opravdu jedná o nějaké žito (*Secale*). Doktor Štika tímto momentem ve mně vzbudil nutnost nastudovat valašské lidové názvosloví rostlin a k nim přiřadit správná botanická pojmenování. Co se týká křibice, tu jsem našel v botanických klíčích, nikde však latinský název *Secale valachicum*. Až v jednom starém lesnickém kalendáři z 19. století jsem toto označení objevil. Jednalo se o zastaralé, nepoužívané lokální synonymum. A časem jsem zjistil, že vzorek křibice byl od Ing. Josefa Vontorčíka, ředitele nitranského Poľnohospodářského múzea, který jej jistě vyřazoval, protože semena byla seschlá a jak jsem později zjistil, neklíčivá.

Dvě z mnohých mých setkání s dr. Jiřím Lagrem

Mnohokrát jsem s Jiřím Langrem procházel areály muzea, hlavně pak Valašskou dědinu a okolí. Jiří oplýval „tisíci“ nápady a vizemi budoucího směřování, rozvoje, prezentace na dědině. Všechny dokázal po vědecké a etnografické stránce zdůvodnit. Bohužel, jako laik jsem mu v tomto směru neuměl oponovat. Jediné mé argumenty byly z praktické agronomie. Na mnohém jsme se však po konzultaci shodli. Jednou z mnoha shod byla nutnost připravit areál pro plánovanou část Těšínsko a Kolibiska. Tedy lesní porost pod kopcem Karlov a jeho přechod na volnou, otevřenou plochu, stále ještě louku. Dlouho jsme

Počátek naorávání terasovitých políček ve Valašské dědině. Byl to akt dosti fyzicky namáhavý.

procházeli lesní porost, hodnotili a vybírali jednotlivá stanoviště pro budoucí a již vytipované objekty, diskutovali pozdější zásahy do terénu. Výsledkem byla spolupráce s Lesním závodem v Rožnově, který dle našich požadavků provedl probírku nekvalitních stromů a náletů za účelem prosvětlit a podpořit vývoj žádoucích fytoecologicky opodstatněných druhů dřevin jedle, buk, dub, i smrk... Později jsme v rámci úkolů zemědělského oddělení dosazovali žádoucí dřeviny, hlavně buk a jedli. Na okraj lesa pak přechodové dřeviny jako vrbu, habr, smrk, břízu. Bylo dohodnuto, že z krajinářského hlediska bude třeba podpořit stávající a vysadit ostrůvky dřevin a keřů jako rozptýlenou zeleň plánovaného areálu. Louka pod Karlovem sloužila jako produkční plocha sena, včetně otav a pak také jako pastva.

S Jiřím Langrem jsme několikrát vybírali plochu, kde by měla být terasová políčka a také techniku, jak je zřídit. Odmítal jsem technickou metodu, že se vymodelují zemním strojem. Zvítězil můj konzervativní návrh, že terásky vytvoříme každoroční jednostrannou orbou. Metoda to byla dlouhodobá se specifickým hnojením chlévskou mrvou a s použitím strojeného hnojiva na ploše podloží, aby porost užitkových rostlin byl vyrovnaný.

První moje služební cesta jako zaměstnanec se uskutečnila na Frýdecko-Místecko s Marií Salichovou a Josefem Országem Vraneckým (staříkem) a tenkrát ještě s „panským kočím“, řidičem Ivanem Vaulínem. Bylo to do Záhoří u Skalice k obhlídce interiéru a předmětů v nějaké staré dřevěnici, kterou měl v úmyslu dědic demolovat a chtěl předměty od-

prodat do muzea. U ní se nacházela stará zahrada a tu jsem měl prozkoumat.

Cestou se mimo jiné probírala moje přítomnost a činnost v muzeu, původ atd. Když došlo na moje rodiče, sdělil jsem, že matka je v invalidním důchodě kvůli srdeční chorobě. J. O. Vranecký se hned zajímal, jaké bere léky, a když se dozvěděl, že Nitroglycerin a Digoxin, otevřel svoji tajemnou modrou silonovou tašku a ukázal dvě krabičky těchto prášků. Pak jsem dostával odborné otázky, jestli vím, kolik se napálí ze 100 l kvasu padesátky a proč se na Valašsku pářovala 60–65stupňová slivovice oproti Hané a Slovácku. Paní Salichová se mě zeptala, co je to za jablíčko, kterému doma říkali *Strumka*. Výraz jsem neznal, ale dedukcí jsem přišel na to, že to může být stará odrůda Strýmka. Paní Salichová řekla, že souhlasí, že to byla jen malá zkouška.

Služební cesta byla neúspěšná, etnografové nic do sbírek muzea nevybrali, na zahradě již byly vysazeny mladé stromky. Majitel ještě nabízel starý gramofon na kliku, ale ten se do muzea nehodil. Já bych si ho sice koupil, ale 400,- Kčs bylo pro mne moc, skoro polovina mého měsíčního nástupního platu. Nicméně pro nás mladé muzejníky bylo odhaleno tajemství nezbytné Országovy silonové tašky. A já osobně jsem si uvědomil, že si budu muset na základě inspirace paní Salichové založit kartotéku lidových názvů ovoce, napřed jen názvů na Valašsku a později všech názvů odrůd jabloní v českém jazyce. Již několik let ji připravuji ke slovníkovému vydání.

První moje muzejní konference či seminář se uskutečnil s dr. Štikou v opavském muzeu. První část se zabývala organizačními záležitostmi muzeí a druhá přírodovědnými sbírkami v muzeích. Dr. Štika mi

Václav Tetera provází Valašskou dědinou účastníky konference Museum vivum II, 1985

doporučil, abych tam přednesl příspěvek o našich sbírkách a záměrech na poli agronomie. Jak už to na různých konferencích bývá, o přestávkách při občerstvení a u oběda se toho také hodně mezi účastníky řeší a ledacos se člověk dozví. V hloučku u stolu dr. František Krkavec, vedoucí arboreta v Novém Dvoře, které bylo součástí Slezského muzea, vyslovil dr. Štikovi pochvalu, že obětoval své půlroční prémie za překročení „stopstavu“ normovaných pracovníků v muzeu. Kdyby to věděl, udělal by to prý také, rovněž nutně potřebuje na údržbu arboreta alespoň pět zaměstnanců. Připojil se ještě Honza Souček ze Strážnice s tím, že by k tomu trestu přidal i demižón vína. Viděl jsem na dr. Štikovi úsměvný výraz a pocit hrdiviny. Bylo od něj chvályhodné, že nerušil sliby svého předchůdce Ing. Bečáka budoucím pracovníkům. Potom jsem měl referát o našich současných sortimentech ovoce, plodin a fuchsí. V jednom odstavci napsaného textu jsem zaimprovizoval asi v tomto smys-

lu: „*S pietou pěstujeme odrůdu fuchsie, kterou vyšlechtil dr. Štika a pojmenoval ji dle své dcery Mária.*“ Opět Štikův potutelný úsměv bez hnutí brvou jako reakce na hlavy účastníků obracejících se k našemu řediteli. Pokračoval jsem: „*Je to jedna z nejhezčích a nejrozšířenějších českých odrůd fuchsí, byť byla vyšlechtěna již v minulém století, roku 1892.*“

Na tomto semináři jsem se seznámil s mnoha přírodovědnými pracovníky muzeí a navázal kontakty. Později jsem se stal členem Severomoravské pobočky České botanické společnosti při ČSAV, začal jezdit na setkání a pracovní terénní akce. Jedna byla také ve Valašském muzeu. Cestou zpět do Rožnova jsme povíдали o přírodovědě a agrikuře v životě Valachů. Vzpomněl jsem si na naše setkání, kdy jsme se bavili o křibici, zmínil jsem, že její správný latinský název je *Secale cereale forma multicaule*. A také jsem se odvážil slušně pana Štika upozornit, že v jednom svém článku se dopustil chyby, kdy jmenoval tradiční valašské plodiny a napsal, že bér je druh prosa. Totiž bér a proso jsou samostatné druhy.

Moje politická angažovanost

Kdo zažil padesátá léta a normalizaci po okupaci v roce 1968 musí pochopit, že politika byla součástí života celé společnosti. Konečně téměř všichni jsme byli členy Revolučního odborového hnutí (ROH). Mohli jsme být rádi, že v době normalizace nebyly na vedoucí funkce v muzeu dosazeny nomenklатурní kádry sekernického typu. Nikdo v muzeu po roce 1968 nebyl vyhazován a stíhán za své přesvědčení a víru, ba naopak se dostávalo i možné podpory. Jistě všichni bývalí zaměstnanci vzpomínají na akce jako výroční schůze ROH a MDŽ. Po oficiálním projevu

bývalo posezení i s tanečky, kdy se střídaly obě rožnovské cimbálky a později kapela muzejního ekonoma Jiřího Šimurdy. Vše v perfektní organizaci Jožky Maléře a Ing. J. Stromšíka za účelem utužení socialistických pracovních vztahů všech zaměstnanců Valašského muzea v přírodě.

Já jsem se začal politicky angažovat až v 8. nebo v 9. třídě ZDŠ. Do té doby to bylo neslučitelné s mým ministrováním. Rodiče usoudili, že když budu pionýrem, spíše se dostanu do učení na zahradníka. Střední škola byla vyloučena stranickými, obecními i družstevními orgány dopředu. Bylo rozhodnuto, že budu pěstitel chovatel a nástup do JZD. Snad obory soustružník či horník mě mohly vysvobodit ze spárů družstva. Z pionýrského slibu si pamatuji na moment, že snad poprvé a naposledy jsem stál v řadě první a za mnou malé jiskřičky ze třetích tříd. Po peripetiích v obci jsem se nakonec do učení zahradníkem po úspěšných přijímacích pohovorech dostal, pak na střední a vysokou školu. V roce 1967 ještě v době uvolňování jsme asi třetina ročníku vstoupili do ČSM z jednoho prostého důvodu, abychom mohli získat Mezinárodní studentský průkaz. Ten opravňoval ubytovat se ve studentských ubytovnách v zahraničí za pakatel (v NSR za 3 marky, ve Francii za 5 franků).

Byl jsem v muzeu jediný svazák, i když kdo ví, když jsem nikde neplatil příspěvky. Asi proto za mnou přišli dva kolegové z vedení s tím, že bychom mohli založit svazáckou organizaci SSM, že to pomůže muzeu v očích nadřízených orgánů. Tenkrát správní a stranické orgány jednaly ve shodě.

Hned téhož roku jsme pod hlavičkou SSM zorganizovali konferenci mladých muzejních pracovníků

*Zuzana Vašková beseduje s Václavem Teterou
na Slavnostech slunovratu, 1987*

v Rožnově. Kupodivu účast a odezva byla velmi dobrá, referáty se týkaly odborných témat, co každý v muzeu dělá. Po pracovním programu se z konference stal jakýsi seznamovací večírek. Příjemné posezení v hospodě, hrála Javořina, obsluha s humorem tetky Randýskové. Tu kohosi napadlo, že bychom si mohli před hospodou zahrát volejbal. Bez míče, bez sítě. Kolíkem se vyznačilo hřiště rýhami, vytvořila se dvě družstva. Slovy se komentovalo, co právě hráč dělá. „Podávám, beru, nahraj, smeč, to byl aut.“ Zajímavé bylo, že nejlepšími „hráči“ byli nesportovci, např. Petr Šuleř i malá Zdenička Karbanová se svým přítelem.

Druhou viditelnou akcí byla mimořádná schůze, kdy jsme přivítali nějakého vedoucího svazáka z kte-

rési jihoamerické země. Totiž ostravské krajské orgány musely pro tuto delegaci vytvářet program. S tou přijel i krajský stranický inspektor, který měl na starosti kulturu. Takový chudý, až vyschlý človíček a pamatuji si, jak povídá dr. Štikovi – tak už jsem taky doktor, jako ty. (Určitě RSDr., kterýžto titul se uděloval na *Vokovické Sorbonně*, jak se říkalo Vysoké škole politické ÚV KSČ.)

Pak se činnost organizace nějak rozplynula, jen sem tam závazek k nějakému výročí, jehož podstatou bylo, že se zavazujeme chodit do práce, dodržovat pracovní dobu zabalené do frází, a tím zasazovat ránu imperialistům.

Moje první a poslední zahraniční služební cesta přes ministerstvo kultury byla do Kommernu nedaleko Bonnu v tehdejší NSR. Bylo to tří denní mezinárodní sympozium na téma *Vesnická vegetace v muzeích v přírodě*. Též jsem tam přednesl referát. Hned po příjezdu jsem se seznámil s druhým českým účastníkem, botanikem doc. Antonínem Pyškem z Plzně a ubytovali se spolu. Před zahájením sympozia nás přivítal dr. A. Zippelius, tehdejší legenda a prezident Evropského svazu muzeí v přírodě, kterého dr. Jerzy Czajkowsky žoviálně oslovoval *Cipe (Cipe, komm hier, danke Cipe apod.)*. Dodnes nevím, zda Poláci vědí, co znamená tento hanlivý ostravský výraz. Potom nás představil paní Eleonoře Schmidt, botaničce prezentující se jako Loki Schmidt, výtvarně nadané, která na stolech po obvodu sálu vystavovala své realistické kresby květin na porcelánu. Velmi příjemná paní. Ptala se, odkud jsme. Já se ptal, zda zná naše Valašské muzeum (neznala), věnoval jsem jí naše barevné propagační materiály v domnění, že je také muzejnice. Poté jsem ji pozval i s manželem do Rožnova.

Docent Pyšek se nabídl, že má třípokojový byt a klidně u nich doma mohou přenocovat.

Třetí den byl ve znamení botaniky v terénu. Všichni jsme nastoupili do luxusního autobusu, jaké u nás ještě nejezdily. Před námi policejní auto s majáčkem, za námi nějaká luxusní černá auta. Ptali jsme se, co to znamená, protože tenkrát o terorismu nebylo nic známo. S údivem jsme se dověděli, že je to dle předpisů ochranka pro Frau Loki Schmidt, manželku spolkového kancléře Helmuta Schmidta.

Po návratu jsem musel vyplnit nezbytné formuláře a vyúčtování pro ministerstvo kultury a také pro

OV KSČ. Nejhorší byla kolonka, s kým jsem se v zahraničí stýkal. Zkušený dr. Štika mně dal dobrou radu, ať okopíruji seznam účastníků sympozia jako přílohu. Po změně režimu v roce 1989 jsem se zvědavostí prohlédl Cibulkovy seznamy evidovaných spolupracovníků StB – ve vydání *Rudé krávo*, zda jsem kvůli hlášení evidován. Měl jsem štěstí, oproti několika muzejním jmenům, jsem tam nebyl.

Pravděpodobně jsem se stal jediným českým muzejníkem, který pozval na přátelskou návštěvu představitele nepřátelské imperialistické mocnosti.

*Výstava ovoce připravená V. Teterou ve fojtství z Velkých Karlovic
v Dřevěném městečku, 1980*

Drahomíra Hrubanová * 1946

Vystudovala Střední zahradnickou školu ve Znojmě. V letech 1970–2010 pracovala ve Valašském muzeu v přírodě na zemědělském oddělení. V prvních letech působení pod vedením Ing. V. Tetery spoluvytvářela a realizovala program tradičního zemědělství ve Valašské dědině, poté tvořivě a zcela samostatně pečovala především o drobnou zeleň ve všech třech areálech včetně pečlivé údržby hrobů na Valašském Slavíně.

S pochopením dlouhodobě spolupracovala s oddělením národopisu, účastnila se pracovních programů, zvláště těch, co probíhaly ve Valašské dědině.

Byla jsem zahradnicí v muzeu v přírodě

Drahomíra Hrubanová

Můj nástup do Valašského muzea měl politické pozadí. Přišla jsem totiž na uprázdněné místo po své spolužačce Mirce Kozákové, která byla po vstupu spřátelených vojsk přistižena příslušníky VB při psaní nepatřičných hesel po plotech v Rožnově a mělo to následky. Spolu jsme studovaly na Střední zahradnické škole ve Znojmě. Pocházím z Vysočiny, od Třebíče. Do rožnovského muzea jsem nastoupila až na jaře 1. dubna 1970. Můj muž měl vystudovanou střední lesnickou školu a to zjištění ředitele Ing. Bečáka potěšilo, protože už tehdy spřádal plány na uplatnění myslivny na Valašské dědině spolu s vytvořením poznávacích stezek lesem a podle jeho představ měl můj muž dobré vyhlídky na uplatnění v oboru.

Dostali jsme k užívání tzv. Pospíchalovu chatu na vrcholu Petřekovy stráně, ta však byla vhodná jen pro letní bydlení. Chyběla tam kuchyně, sociální zařízení i koupelna. To vše se přestavovalo po našem nástupu. Elektřina se zprvu odebírala až ze Záhumení. Práce byly z větší části svěřeny stavební četě z Velkých Karlovic, která právě v ten čas budovala velkou usedlost převezenu z Velkých Karlovic – Podtátého, jež se měla stát zázemím pro zamýšlenou zemědělskou činnost v muzeu.

Pospíchalova chata – náš domov, 70. léta 20. stol.

Byl to čas horečné výstavby Valašské dědiny, kdy několik usedlostí už stálo a zdobily je dokonce i zahrádky. Hrazené byly běžnými tyčkovými ploty, osazené podle potřeb uživatelů, protože ten první čas si zahrádky obhospodařovali zájemci z řad zaměstnanců a sázeli i to, co bylo na dědině v minulosti nezná-

Péče o rostliny v zahrádce pod chalupou z Horní Bečvy při programu Jaro na dědině, 2002

Zahrádka pod chalupou z Horní Bečvy v plném květu, 1982

mé, hlavně jahody. Jedna ze zahrádek tehdy byla pod chalupou z Velkých Karlovic Miloňova, další pod stavením z Horní Bečvy, jiná před formanskou chalupou. Potíž byla se zaléváním. Jen zahrádka pod domkem z Horní Bečvy měla naopak vysokou spodní vodu a musela se odvodnit, hlavně s ohledem ke sklípku pod zahrádkou, v němž voda stála. Dnes ji odvádí ze sklepa stružka a vrbě rostoucí poblíž se díky ní dobře daří.

Následující rok nastoupil Ing. Václav Tetera, také můj spolužák ze zahradnické školy a spolu jsme pak uvažovali nad osázením zahrádek. On navrhoval, já realizovala. Zásadou bylo, aby tam nerostlo nic, co nebylo vidat na venkovských zahrádkách v minulosti. Materiál jsme zčásti získali ve fojtské zahradě v Dřevěném městečku, část jsme přinesli z vlastních zahrádek, i někteří zaměstnanci přispěli. Pro další

rok už jsem pěstovala i přísadu, aby v zahrádkách rostla zelenina, co dříve hospodyně potřebovaly v kuchyni. Však paní Kuběnová, která s bačou bydlela ve stánisku z Karolinky – Rákošového, si pro ni do zahrádek běžně chodila.

Zprvu jsem hospodařila především na Stráni, kde bylo třeba více se věnovat zúrodnění půdy a vysadit mnoho zeleně. V městečku se o zahrádku před fojstvím a o široký pás kvetoucích trvalek a medonosných bylin rostoucích před řadou klátových úlů u radnice starala paní Porubská. Stoupat na Stráň, kde bylo třeba více dělných rukou, bylo však pro ni obtížné a krátce po mém nástupu práci v muzeu opustila. Po řadu dalších let pak byli vždy od dubna do října přijímáni na půl pracovního úvazku manželé Štěpánkovi a na zkrácený úvazek paní Bolcková z Dolní Bečvy. Pravidelnými brigádníky byli tehdy

*Pečení perníčků s Marií Brandstetrovou
na pořadu Vánoce na dědině, 1993*

také čtyři chlapi z okolních dědin, kteří ručně kosili celé areály. Sušili seno, skládali je do babinců nebo na ostrévky, sekli obilí a snopy na muzejních políčkách skládali, jak bylo zvykem. Pracovali dopoledne, za poledne kuli kosy na příští den. Jejich zvonění se neslo areálem tak, jak si národopis dnes marně přeje. Tehdy se všechno dělalo jen ručně a zahradnice přirozeně nechyběly ani při žádné běžné polní práci. V deštivých dnech jsme přebíraly osivo mizejících tradičních plodin, které bylo třeba namnožit. To byl program sledovaný Ing. Teterou, na němž jsme drobně spolupracovali všichni. Přinášeli jsme semínka plevelů tady v tu dobu málo hojných, třeba vlčích máků, chrp a koukolu pro výsev ve vzorkově nad stodolou z Lužné. Podobně jsme svými objevy obohacovali škálu hrnkových rostlin do oken chalup. Velký

obdiv roky vzbuzovala mezi lidmi skoro neznámá nevěsta a ženich v oknech Billovy chalupy, jejichž révky jsem přivezla z Vysočiny. Ing. Tetera přivezl z Hané mořskou cibuli, mučenku a postaral se o zajištění celého sortimentu starých druhů muškátů. Krátce nato v zámku v Buchlovicích získal velký soubor starých odrůd fuchsii, mladých rostlin, které sám dopěstoval na parapetech oken v budově buněk. Odrůdová škála fuchsii uplatněná v oknech a na balkonech v městečku pak řadu let těšila především návštěvnice. Ovšem zalévání květin v oknech v parných letních dnech i víckrát v týdnu znamenalo několik hodin práce. Podobně i přechovat tyto sběratelsky zajímavé odrůdy muškátů a fuchsii přes zimu. Vypěstovat nové mladé jedince, důsledně zachovat jejich značení a přesně vést jejich seznamy žádalo čas a podmínky. Stavba skromného skleníku v zahrádce pod Pospíchalovou chatou situaci ulehčila. Po tři roky jsem ve skleníku přes zimu topila, i tak bylo třeba v mrazivých dnech skla zateplovat. Posloužily masivní rohože ze slámy křibice, které pro skleník vážala paní Žáková, co měla částečný pracovní úvazek na zemědělském oddělení. Pozdější elektrické vytápění skleníku provoz usnadnilo, jen práce se stovkami rostlin v květináčích v zimě nikdy nekončila.

Zahrádka u skleníku byla zahradnickým zázemím pro všechny areály. Tady jsem pěstovala trvalky, mahon a keřové růže pro výzdobu Valašského Slavína, mladé rostliny pro výsadbu do zahrádek, chystala kompost pro zlepšení půdy kdekoliv. A ze zahrádky pod chatou jsem na dvoukolovém vozíku všechno potřebné převážela do městečka. Však se mi mnozí i směli, že jsem k tomu dvoukoláku přirostlá. Valaš-

Strouhání zelí na pořadu Podzím na poli a v chalupě, 1996

ský Slavín měl čerstvou výzdobu před každou nedělí. Měla jsem v péči také hroby příznivců muzea, lékárníka Františka Klaudy a spisovatele Čenka Kra-
moliše na starém rožnovském hřbitově, než byly ostatky obou přemístěny na hřbitůvek v muzeu. Před Dušičkami jsem vázala pěknou řádku kytic na hroby s tím, že jsem hleděla uplatnit jejich časové odlišení. Takže náhrobky evangelíků bývaly podle dávné tradice jen lemované napíchanými voskovanými růžemi

V roli Mikulášovy matičky s nadílkou pro děti, 2007

přes zimu zhotovenými v naší dílně a větvičkami chvojí.

V osmdesátých letech se stávalo chvojí velmi potřebným materiálem k výzdobě. Při jeho svozu jsme byly my dvě zahradnice odkázané na ochotnou pomoc jiných. A pak jsme vázaly metry a metry věnců na ozdobení vstupů do chalup i kostela, na pavlač fojtství a radnici, na pódia k pořadům. I tyto věnce zdobily námi vyrobené papírové růže, které však

měly omezenou životnost. Proto jich bylo potřeba zhotovit do zásoby na stovky. Během let narůstaly i požadavky národopisného oddělení na zajištění sušených bylin. Jednak pro použití v expozicích, ale hlavně pro přípravu bylinných čajů, které se podávaly školním skupinám při výukových programech muzea vedených lektorem. Také naše přímá účast na pracovních pořadech národopisného oddělení se stávala samozřejmostí.

Vzpomínám ráda především na ty, které probíhaly v Dřevěném městečku, kdy jsme my, zahradnice, poskytovaly v konírně za fojtstvím zázemí při programu a setkávaly se s oceněním účastnic za omamně vonavé prostředí, protože právě tam jsme s bylinami nejvíce pracovaly. Potěší i drobné ocenění!

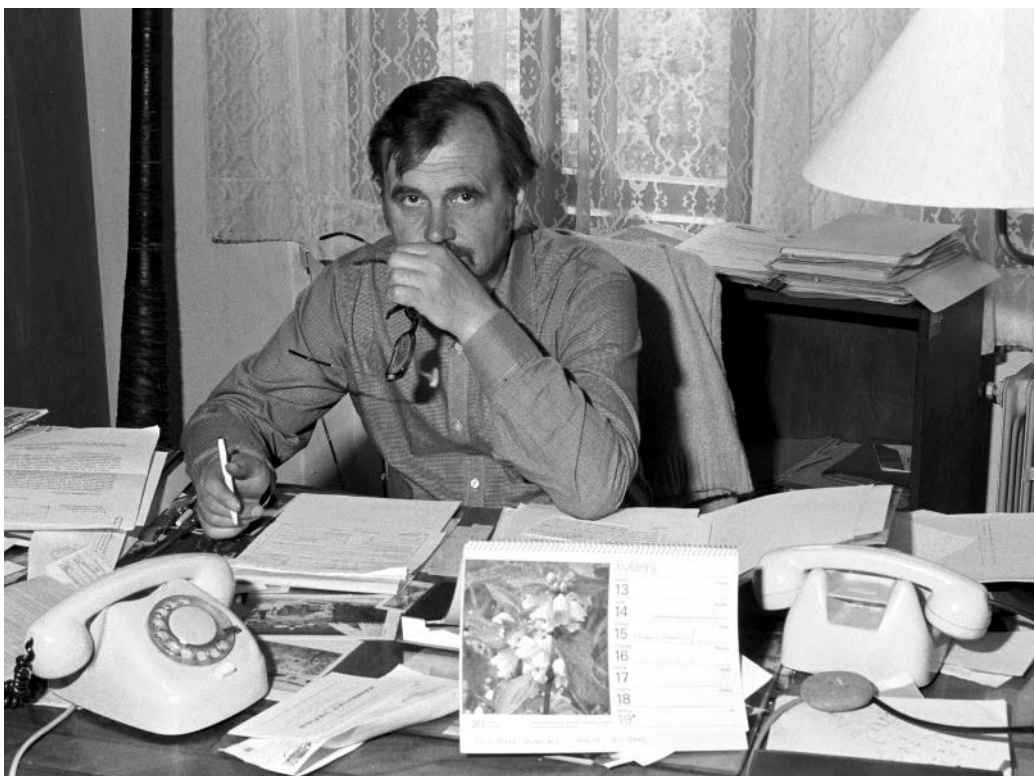
Tolik můj podíl na podobě Valašského muzea v přírodě, kde jsem pracovala skoro čtyřicet let.

Kolektiv pracovníků zemědělského oddělení

zleva: V. Tetera, brigádníci Štěpánek a Mizera, J. Žáková, J. Blinka, brigádnice L. Bolcková, D. Hrubanová, nad ní Jos. Kulišťák, brigádníci M. Hlucháň a Majestík, dole: P. Bělunek, M. Kuběnová a J. Kulišťák, 1985

Jaroslav Štika (1931–2010)

Po sedmnáctiletém působení na Akademii věd v Brně vystřídal v roce 1972 ředitele J. R. Bečáka a v čele Valašského muzea stál až do roku 1999. Rozvíjel koncepci živého muzea, kdy programovou skladbu obohatil o řadu nových národopisných a především folklorních pořadů. Spolupracoval s folklorními soubory, byl vynikajícím dramaturgem, připravil mnoho programů s promyšlenou koncepcí, nejen pro Valašské muzeum.

Založil dívčí pěvecký sbor Polajka a muziku téhož jména, které účinkovaly nejen u nás, ale i v zahraničí. Badatelsky se soustavně věnoval salašnictví, dokumentaci pastevecké kultury Karpat a lidové stravě v regionu.

Následující text vychází ze vzpomínkového vyprávění Jaroslava Štiky, které pořídil kameraman M. Bayer na videozáznam 28. 4. 1999, čtyři dny před jeho odchodem z pozice ředitele Valašského muzea v přírodě.

O muzeu, které mám rád

Jaroslav Štika

Na vše, co s muzeem souvisí, rád vzpomínám, protože poznamenalo pěkný kus mého života. Jsem odsud, z Rožnova, a tak jsem byl blízko všemu dění. Tomu, jak muzeum vyrůstalo z prosté formy až do té současné.

Po krátkém působení na pozici správce muzea jsem koncem roku 1955 odešel do Akademie věd, do Ústavu pro etnografii, ale dále jsem byl s muzeem velmi těsně spojen. Byl jsem u většiny akcí, které se týkaly projektů další dostavby. Tu bych připomenul jenom některé, jež dnes mohou působit, nechci říct rovnou legračně, ale pobaví nás. Například architekt Škvařil, který, a to byl jeho klad, našel místo pro dostavbu vesnické části muzea na Stráni tam, kde dnes stojí, ale chtěl tam vybudovat dvouproutovou jednosměrnou autostrádu elipsovitou, kde by autobus projížděl a vždycky by do nějakého dvora zajel a návštěvníci by buď vystoupili, nebo se jen rozhlédli, nebo by jim nějakí vesničané vyběhli v ústrety a zase by autobus odjel. Je třeba říct, že pan architekt měl dost silnou pozici, a jeho názor se bral vážně. K jiným projektům bych rád připomenul architekta Jaroslava Fialu, který tu několik let pracoval. Byl znalcem valašské architektury a vlastně s ním je spojena i první etapa výstavby Valašské dědiny, kde se

začalo od šedesátých let stavět. Pracoval prostou metodou, hledal pro konkrétní dům vhodné místo v terénu. Přitom nešlo o urbanistickou koncepci v pravém slova smyslu, ale spíš o rutinní hledání vhodného místa. Myslím si, že se tomu nedá mnoho vytknout, protože neudělal žádnou velkou chybu.

V šedesátých letech nebylo ještě vůbec jasno, jak muzea v přírodě vnímat a realizovat jejich expozice. Proti muzeím v přírodě stála koncepce památkářů. Ti měli v Rožnově v roce 1967 konferenci, které jsem se zúčastnil a byl jsem velmi bojovně naladěný, protože to, s čím tehdy přišli, se mi vůbec nelíbilo. Jejich představa, samozřejmě centralistická, byla taková, že se vytvoří veliké reprezentační muzeum v přírodě, samozřejmě u Prahy v Šárce a další muzea budou jen pouhým skladištěm. Vedle sebe by tam byly seřazeny stodoly, obytné domy a oni by si podle potřeby vybírali. Díky bohu se toto řešení neuplatnilo ani u nás, ani nikde jinde. Po pravdě řečeno také mezi národopisnými muzejníky nebylo jednoty.

Díky tomu, že sem přišel inženýr Bečák a profesor Karel Langer, lidé tvůrčí a navíc ještě lidé, to platí o Bečákově, s vlohami diplomata, muzeu se začalo dařit. Nevystoupili s tím, že muzeum potřebuje hořentní částky, ale s částkami řádově milionovými, do

Zasedání vědecké rady muzea – zprava J. Štika, J. R. Bečák, Z. Mišurec a další, 60. léta 20. století

10 milionů, s příslibem, že příští nebo další rok akce skončí. A tak postupně získávali prostředky a muzeum se rozvíjelo.

Roku 1969 se na mne Ing. Bečák obrátil s tím, že by rád uspořádal něco jako kulturní léto. Ve Valašském muzeu do té doby nebylo nic takového, proběhla tady jen příležitostně nějaká slavnost. Myslím, že šlo o velmi závažnou chvíli ve vývoji muzea. A tak jsem mu napsal svoji představu, jak by to mělo vypadat. V mnohém se jí přidržel. Navrhoval jsem, aby vždy v sobotu, po celou sezonu ve tři hodiny se něco konalo a v neděli jsem navrhoval jiný čas. A dobře, že se Bečák rozhodl také pro třetí hodinu. A tak to vlastně od roku 1969 až do dneška trvá, že v sobotu a v neděli v muzeu pravidelně něco je. Takové byly začátky.

Začátky byly zkomplikované novými politickými událostmi a v nich se ocitl i tehdejší ředitel Ing. Bečák, ale díky své diplomacii z toho uměl dobře vyjít. V té době už jsem byl jím osloven a bylo mně nabídnuto místo ředitele. Měl jsem dobrou pozici v Aka-

Symbolické předání ředitelského žezla v květnu 1972 ve Vaškově hospodě

demii věd, byl jsem už kandidátem, svým šéfem. Byl jsem samostatný vědecký pracovník s volnou pracovní dobou, s písáčkou k dispozici, takže jsem měl dobré možnosti k badatelské činnosti. To vzpomínám proto, že moji kolegové se velmi divili, že vůbec uvažuji o odchodu do Rožnova. Je třeba říci, že i politické prověrky a politické nepříjemnosti jsem přestál vcelku dobře, i když s celým brněnským ústavem to bylo tehdy nakloněné. To byl také jeden z důvodů, proč jsem do Rožnova odešel. Opustil jsem pohodlné bydlo a 2. května 1972 jsem se ocitl ve Valašském muzeu v přírodě.

Popravdě řečeno nebyl jsem na takovou roli vůbec připraven, lépe řečeno, byl jsem připraven jen z hlediska odborného, protože mojí tematikou bylo karpatské pastevectví a vznik a vývoj regionu Moravské Valašsko. Na toto téma jsem už v roce 1962 obhájil kandidátskou práci. Krom nevysvětlitelné touhy po

domově, po rodném městě a po muzeu tam bylo ještě jedno – že budu blíž lidem, o kterých píši. To mě také velice lákalo.

Po odborné stránce jsem snad vyzbrojen byl, ale naprosto mně chyběly znalosti o vedení nějaké organizace, o ekonomice ani nemluvě. Byl jsem, jak se říká, hosen do vody, a musel jsem plavat. A také, když mně funkci předávali lidé z krajského výboru, tak mi říkali: „*Muzeum je rychlík, ty musíš rychle naskočit.*“ V této souvislosti bych rád vzpomenu již zemřelého inspektora Chaloupku, který uměl vždycky velmi dobře poradit. A byl také autorem systematiky Valašského muzea. Myslím tím rozdělení muzea na jednotlivé odbory. Dá se říct, že krom nevýznamných změn je jeho návrh dosud v platnosti a osvědčil se. Kromě organizačních záležitostí jsem byl naprosto neznalý v otázkách politických, poněvadž v Akademii jsem měl svoje místo, byl jsem sám sobě pánem, měl jsem skvělé šéfy a teď se situace změnila. Byl tu Rožnov s politickým napětím své doby, s ostrým kádrováním a vyhazováním lidí. Byl tu okres Vsetín, který snad v tomto ohledu byl ještě horší a Ostrava, která byla z hlediska politického vyhlášená. To byla taková tvrz politická. A v tomto jsem se začal pohybovat. Ale dá se říct, že jsem těmi úskalími proplouval dobře. Dokonce se mně podařilo hned zpočátku uhájit pracovníky, kteří byli určeni k nucenému odchodu. Patřili k nim Pepa Malěř, Láda Buzek, Petr Šuleř a další. Já jsem sem přišel v dubnu, ještě tři týdny před nástupem do funkce, abych se zapracoval, a tak jsem byl i svědkem telefonních rozhovorů nadřizovaných politických kádrů s tehdejšími řediteli Bečákem. A byly ty hovory velmi bezohledné. Jako například: „*Ty tam ještě máš tady tyto?*“ Pak je jmenovali, „*okamžitě je vy-*

klid.“ Takže jsem vpadl do napjaté politické atmosféry. A teď musím poctivě říci, že i mezi politickými aparátčíky se našli lidé, kteří měli rádi lidovou kulturu a mně pomáhali. Patřila k nim Jana Fojtíková, tehdy vedoucí kultury na KNV v Ostravě a náměstek ministra kultury Josef Švagera. Oba mne vysekávali ze všech ideologických problémů, které se tady objevily. V Rožnově to pak byli někteří funkcionáři z Tesly. Nakonec vše dobře dopadlo. Byl jsem někam zavolán, bylo mi pohroženo, ale vše dobře dopadlo.

Ve vedení jsme byli čtyři, z nichž jsem byl nejstarší, měl jsem 41 roků. Takže to byl velice mladý, tvůrčí tým, který tvořili Jiří Langer – etnograf, Antonín Závada – vedoucí výstavby a Ing. Josef Stromšík – ekonom. Museli jsme si počínat tak, abychom muzeum uhájili a abychom vykročili správnou nohou. Proto jsme hned na počátku naší činnosti sestavili jakýsi plán výstavby muzea. Pojmenovali jsme jej Rámcové libreto výstavby Valašského muzea. Navrhli jsme vznik dalších částí a dá se říct, že vlastně pořád realizujeme to, co jsme si naplánovali. Samozřejmě vím, že za mého nástupce dojde ke změnám tohoto libreta. Je to potřebné. I já, kdybych dále setrval ve své funkci, jako že nechci, bych k nějakým změnám přišel. Ale opravdu, nějakých třicet roků to bylo naším vodítkem. V tu dobu bylo v muzeu asi 55 zaměstnanců. Kromě muzea tradičního, jak dnes říkáme Dřevěnému městečku, vznikala dědina na Stráni. Tehdy také došlo k pojmenování těchto areálů. Dřevěné městečko, Valašská dědina a potom Mlýnská dolina. Tak se muzeum vyvíjelo s velikým nasazením a velikým nadšením.

V tomto směru vznikla řada třecích ploch opět s památkáři. Prosazovali, že dům má být do muzea

*Vedení muzea – zleva J. Stromšík, A. Závada, J. Štika a J. Langer
na slavnostní schůzi k 60. výročí založení Valašského muzea v přírodě,
1985*

převezen v podobě, v jaké byl na původním místě, třeba i s plechovou střechou nebo shnilým trámem, postavený jenom na několika kamenech. Vypadalo to tak věrohodně a oni mluvili o původnosti. My jsme ale toto hledisko opustili a řídili jsme se spíš lidovým názorem. Když byl trám shnilý, tak se vyměnil za jiný vzhledem k tomu, že muzeum tu mělo stát ne jenom 50 roků, ale mnoho let v budoucnosti. Proto bylo potřeba zbudovat pevné základy, také např. odvodnění. Zkrátka – to, co není vidět, ale zajistí, aby stavba nepodlehla rychlé zkáze. Dům přenesený do muzea trpí více, než dům ponechaný na místě. Především je to proto, že od podzimu až do jara se tyto stavby nepoužívají, netopí se v nich a o to rychleji chátrají. Muzeum se zaplňovalo dalšími stavbami, takže my jsme se hodně učili.

V tu dobu jsem také zajižďel do jiných muzeí v přírodě, ať už v situaci, že jsme tam pořádali výstavy, nebo s jiným posláním. Měli jsme skvělé výstavy v zahraničí, ve všech skandinávských zemích, v Itálii a různě. Udělali jsme jimi kus propagace. A stal jsem se členem Svazu evropských muzeí v přírodě, po šest let jsem byl viceprezidentem této organizace. To byla skvělá možnost poznat kvalitní evropská muzea v přírodě.

Podařilo se nám v Rožnově prosadit myšlenku živého muzea, myšlenku zakladatele prvního muzea v přírodě na světě, Artura Hazelia ze Švédska. Tuto myšlenku přejal i Bohumír Jaroněk, tvůrce našeho Valašského muzea a na to jsme navázali se svým kolektivem i my v posledních třiceti letech. Týkalo se to staveb samotných, které byly zařizovány tak, jako by jejich obyvatelé právě odešli na pole, podobně byl vybavován i exteriér, dvůr. A k tomu přispěla i políčka kolem dokola, sady, zahrádky, květiny za oknem a k tomu přibylo i zvířectvo. Podařilo se nám vyšlechtit ovci Valašku, dnes už zaniklou. Na políčkách pěstujeme řadu plodin, dnes už neznámých. Tu bych jmenoval Ing. Václava Teteru, s jehož pomocí jsme uvedené záležitosti dovedli do vysoké úrovně. K ožívání patřily také soboty a neděle, kdy k nám přicházeli výrobci všeho zboží v lidovém duchu, kteří svoje výrobky také prodávali. Nakonec jsme měli i svůj obchod upomínkových předmětů.

A konečně další sféra – to je folklor. K lidové kultuře patří folklor. Ovšem – jak ho znázornit? V tomto případě je to velmi těžké. Představa, že by tam nějaký hospodář chodil a zpíval si, je nesmyslná. Je to člověk současný a tady bychom něco předstírali. Ale nositelem tradice se staly folklorní soubory. A národ-

pisné léto, které bylo započato roku 1969, se stalo právě prostředkem, aby lidová tradice folklorní byla předávána početným návštěvníkům. A dá se říct, že folklor přitahoval. O sobotách a nedělích, kdy byl dobrý program, se návštěvnost vysoce zvýšila, nemluvě o Rožnovských slavnostech a jiných i mezinárodních festivalech. Například letos (1999) už se konají tři mezinárodní festivaly. V mnoha směrech muzeum stále postupovalo dopředu. Někdy to bylo programově, někdy k tomu přispěla i náhoda. Ta se týká třeba našich krajanů. Začátkem roku 1990, čili po politické změně, ve světle nových možností, se tu objevil pan Viktor Petr z Texasu a uvedl mne do světa zahraničních Čechů. My jsme se na něčem smluvili, ale oba jsme ani nevěřili, že se to uskuteční. A poněvadž jsme byli nadšenci, tak se to podařilo. Viktor Petr přitáhl ještě ten rok se skupinou Texasanů, která tady tančila a zpívala. A byl to veliký úspěch, když se představili svými jmény, poněvadž to byla z větší části jména valašská. Tito lidé po sto letech života v Texasu ještě uměli česky a zpívali české písničky. A potom nás dokonce pozvali do Texasu a my jsme měli možnost poznat desítky a desítky rodin původně valašských, které nás krásně přijaly. Je to trochu bizarní, ale právě tam jsme poznali ryzí valašský dialekt, ten z frenštátské strany Valašska, poněvadž odtud je jich nejvíc. Oni mluví starobylejším dialektem než Frenštátčané dnes.

Je těžko vzpomenout všechny zdařilé akce, ke kterým zde došlo. A tak vzpomenu jenom ty, co mně byly nejbližší, které se týkají mé osoby, na nichž jsem se osobně podílel. Byly to třeba Rožnovské slavnosti, velké pořady, na které se sjíždějí soubory z celé Moravy, ze Slovenska a stále více i ze zahraničí. Tu se

Jaroslav Štika hraje na nineru na pořadu Za Turka vydatá na Rožnovských slavnostech, 1989

mně daří vytvářet profilované pořady. Nejde jen o vystoupení souborů z různých končin a nešlo mně jenom o efekt. Chtěl jsem, aby návštěvník byl seznámen s krajem nebo s jistou profesí. A to se dařilo i u těch velkých programů. Velice se mně nelíbí, co je často vidět v zahraničí. Folklorní festivaly tam, to je představení nesourodých skupin z několika zemí. Každá dostane na vystoupení 25 minut, 5 minut je na úvod. Já jsem před 13 lety přišel s programem slovanským. Téma programu bylo v minulém režimu přijímáno s rozpaky, ale nakonec se to podařilo. Vystoupily zde soubory z různých slovanských zemí. Když bych začal od východu – z Ruska, z Polska, byli to Lužičtí Srbové z Německa, Slováci, Bulhaři, nevím, jestli jsem na některé nezapomněl. A ukazovali svůj tanec a zpěv. Jednotícím prvkem bylo mudrosloví,

Konference Lidová strava na Valašsku, 1980

jejich přísloví, jak je zapsal František Ladislav Čelakovský před 150 lety. Kolik těch přísloví bylo stejných! Tu vystupovali jeden po druhém jednotlivci z těch souborů a vždycky řekli svoje přísloví v tom kterém slovanském jazyku. O dva roky později jsem podobně představil celé Karpaty, všechny národy žijící v Karpatech a jejich soubory, od Rumunska až po Moravu. Byl to velice pěkný pořad. Jednotčím prvkem bylo pastevectví a zvyky kolem pastevectví, které jsou u všech karpatských národů podobné. V poslední době dělám pořad o Středomoří, je to oblast nám trochu vzdálenější, kterou poznáváme jen velice povrchně tím, že tam jezdíme na dovolenou k moři a neznáme zázemí. To jsou zase země od Řecka až po Španělsko, které představují svoji kulturu. A tady se mně zase začalo dařit to, že nepředstavuji jen zpěv, kroj, muziku a tanec. Ale zveme také řemeslníky z uvedených krajů a dokonce jsme zkusili představit i stravu těchto národů. Tak pokračujeme i kvalitativně stále k novým tématům a lidé to dobře přijímají.

S Janem Rokyťou a sborem Polajka na pořadu Večer při svíčkách, 1991

Když už jsem vzpomněl stravu. To je záležitost, která se mi stala v Rožnově velmi blízká. Nikdy jsem si nepředstavoval, že někdy budu psát o lidové stravě, ale podařilo se mi připravit dvě knihy a nesmírně mne těší, že byly přijaty nejenom odbornou kritikou, ale i lidmi, o kterých tam píši. Jeden řemeslník, co u nás dělá, pocházel z Kloboucka, mně říkal, že ta knížka o lidové stravě už je celá špinavá, protože si ji půjčují po rodině. To autora vždycky velice těší. Jiná knížka pojednává o vzniku Moravského Valašska, o jeho hranicích a vývoji. Je dobře, když šéf muzea něco udělá na poli, které je mu blízké. Mně toho bylo blízkého hodně. Ale zase byly sféry, kde jsem je nestihl nebo neuměl pojednat. A to nemluvím jenom o ekonomice a o správních záležitostech, které mi nikdy nebyly blízké. Tam myslím, že můj nástupce bude umět zas něco přidat. Ale jsou i další oblasti –

řemeslo, zemědělství, lidová architektura. Samozřejmě, jsou tady lidé problematiky znalí, někteří už více než 30 let, jako Ing. Závada, jiní přišli nedávno. Je jisté, že po mém odchodu muzeum získá opět novou tvář. A je dobře, že se začne pracovat zase na nové tematické.

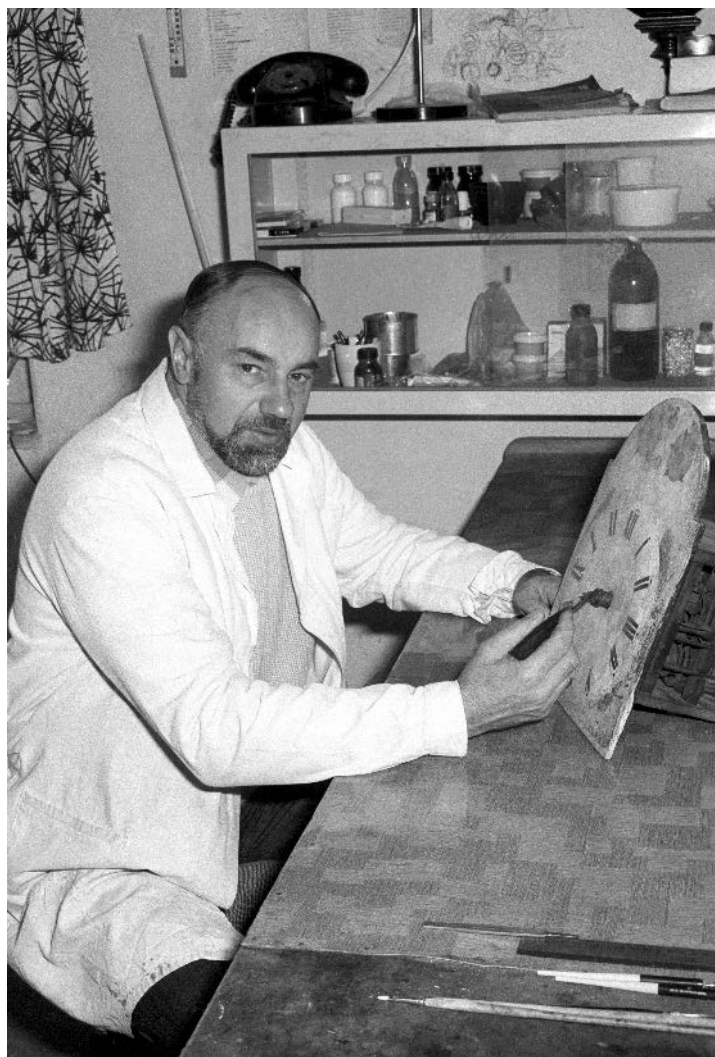
Jen bych si přál, aby staré dobré zůstalo zachováno a aby se pouze obohatilo. A zejména bych si přál, aby zůstalo, co mu dali do vínku jeho zakladatelé. Aby to muzeum bylo živé, oslovovalo prosté lidi, kteří k nám přicházejí v tak hojném počtu, který mne nesmírně těší. Aby je oslovovalo a aby oslavovalo naše předky, protože v chápání moderní doby to byli lidé, kteří ledacos neuměli, a to nemluvím jenom o počítačích, moc toho nevěděli, ale měli svůj svět, krásný svět, svoje dovednosti. Nejde jenom o historický dokument, ale o to, že mnohé z těch dovedností, názorů, jejich umění i povahových vlastností by se mělo přenést do současného světa. A muzeum, naše Valašské muzeum, by mělo být takovým můstkem, pomocí něhož by se vše dobré z minulého života, té tradice, přeneslo do naší společnosti. Zájem o lidovou kulturu se vždy odehrával v jakýchsi vlnách a to bez ohledu na politické zřízení. Víte, že po válce, v jakémsi nadšení, v atmosféře po osvobození od fašistické nadvlády, to s lidovou kulturou a folklorem bylo velmi dobré a potom přišla 60. léta, tam se objevila v Literárních novinách hesla – „Pryč s folklorem, pryč s čerpáky“. Je to zákonité, nijak to neodsuzuji. Dnes je zase vlna jakéhosi odlivu zájmu, ale jsou už i stopy, které svědčí o tom, že ta nová vlna přichází. A my musíme být připraveni, abychom ji dobře využili, abychom posloužili zejména těm mladým, kteří by to měli přijmout za své.

Na dožínkách v Dřevěném městečku, 1991

Víte, bylo mi tady velice dobře, ale na ředitelském křesle vůbec nelpím. Naopak. Veliké břemeno ze mne spadne, když se toho ředitelování zbavím.

*Michal Chumchal * 1941*

Čtyřicet let s rožnovským muzeem

Michal Chumchal

Druhá etapa 1972–2006

Po nástupu ředitele dr. Jaroslava Štíky byla započata projekčně připravená výstavba Mlýnské doliny. Budování technických staveb – mlýna, pily a valchy se neobešlo bez problémů, bylo nutné vyhodnotit využití stávajícího vodního náhonu z 18. století (zatím v soukromém držení) tak, aby byly vyřešeny výškové rozdíly pro provoz uvažovaných objektů se samostatnými vodními náhony. Navozilo se obrovské množství suti a zeminy, proto hráze propouštějí vodu. Slabá jílová přepážka byla časem částečně vyplavena.

Podařilo se posílit postavení muzea převedením organizace z okresní na krajskou úroveň, snad i díky vedoucí odboru kultury, která pocházela z Rožnova a svou podřízenou organizaci více či méně protěžovala. Byly posíleny finanční prostředky a Odbor kultury KNV se mohl pochlubit dalšími úspěchy ve výstavbě zařízení i tvorbě nových přitažlivých programů. Návštěvnost se zvyšovala do míry až nezvladatelné. Rekordem v jednom červnovém dni bylo 120 autobusů školní mládeže. Individuální návštěvníci tehdy byli v menšině.

Přirozeně došlo i k navyšování odborného a provozního personálu, z původních asi 70 pracovníků se postupně stav zvýšil na 120 a přes sezonu až na 150.

Požadavek „živého muzea“, kde lze sledovat i tradiční činnosti prezentované doby, dostával zelenou. V mnohdy ještě stavebně nedokončených objektech byla organizována příprava zapomínaných pokrmů kraje, což bylo využito jako materiál dr. Štikou v práci *Lidová strava na Valašsku*.

Předváděla se tradiční řemesla, pokud pro ně byly podmínky, a našli se zruční tvůrci, vítané a na přípravu méně náročné se jevily ukázky textilních technik.

Začala se intenzivně rozvíjet jak programová, tak i prodejní činnost. Stereotyp socialistického života vyvolával potřebu naplnit volný čas obyvatelstva a nabídnout možnost nákupu tehdy neobvyklých a žádaných rukodělných výrobků. Rozvíjející se produkce lidových výrobců zdaleka nestačila poptávce, zejména u lidové keramiky. Navíc u nás bylo možno sledovat výrobu přímo v areálu muzea a návštěvník si tak kromě hotového výrobku odnášel i vizuální vjem.

Tradiční aktivity byly obohacovány o doplňující atrakce jako kočovné divadlo, kramářské písničky, fotoateliéry s půjčovnou rekvizit, panoptikum apod.

Postupně se rozšiřovalo předvádění různých řemesel spolu s privátním prodejem výrobků tak, jak to dovolovala rozvíjející se svoboda podnikání.

Národopisné oddělení působilo na prodejce, aby své výrobky nabízeli tradičním způsobem – prodejem zboží z vozů, trakařů, truhel, vhodných stánků a snažili se více přiblížit atmosféře a prostředí tradičních trhů minulosti. O výtvarně zdařilé předměty byla soustavně obohacována nabídka muzejní prodejny. Výběr prováděla a schvalovala výtvarná komise, neboť kýchovitých výrobků a muzejním záměrům nevyhovujících předmětů možnostmi volné tvorby přibývalo.

Představa nutnosti rozšiřovat a obohacovat nabídku programů vedla až k monstr akcím v podobě pořádání televizních Receptářů prima nápadů s účastí Přemka Podlahy. Návštěvnost se tehdy během dvoudenního programu blížila třiceti tisícům návštěvníků.

Byly rozšiřovány i sobotní a nedělní pravidelné sezonní programy na amfiteátru muzea s přizvanými národopisnými soubory a úspěšnými hudebními tělesy, jen zprvu se líbily zejména vesnické dechovky.

Vznikl roční programový kalendář, který začínal velikonočními zvyky, jarními polními pracemi s vyháněním ovcí na salaše. Následovaly letní národopisné, prodejní a řemeslné programy – od půlky června do poloviny září, program *Podzim na dědině*, později se připojily předvánoční akce, mikulášské obchůzky a od roku 1989 předvádění vánočních a adventních zvyklostí s výkladem pro školy, jež se pojily s předvánočními jarmarky.

V časných osmdesátých letech už byl konec roku pravidelně spojován s prezentací lidového betlému

Pracovníci konzervačního oddělení, stojící zleva: Z. Kresta, F. Janošec a Z. Hanáček, sedící zleva: V. Janáčková, M. Chumchal a L. Hubová, 1985

v kostele, později s výstavami všech betlémů z našich sbírek. Byli jsme mezi prvními s touto rozsáhlou prezentací, neboť dohlížející ideologové postupně otupěli. S betlémy došlo k prezentaci i lidových koled, kde se sice preventivně v rámci autocenzury nahrazovala některá provokativní slova jako Ježíšek apod., ale už se začaly veřejně zpívat.

Pod hlavičkou muzea vzniklo pěvecké uskupení Polajka, později i muzika téhož jména, obojí bylo za vedení dr. Štiky. A potlačovaná poezie Vánoc se přispěním Polajky postupně začala do našich areálů navracet. Vyvrcholením a v tom čase novinkou byla prezentace vánočních pastýřských her nazvaná *Živý betlém*. Děj byl usazen v areálu muzea v kontaktu s postavenými chalupami a živými zvířaty, zde jsme byli opět první. Poezie večera umocněná architekту-

rou, hudbou a zpěvem byla neopakovatelná. Dnešní představení na amfiteátru budí dojem nepodařeného divadla, ovšem děj je pro návštěvníka přehlednější a sledování z lavic pohodlnější.

Činnost národopisného oddělení

Jeho aktivity narůstaly s výstavbou nových objektů a potřebou nových akvizic pro jejich vybavení spolu s vytvářením sbírkového fondu z jednotlivých oblastí uvažované výstavby, dokumentace v terénu i v depozitech. Značná část aktivit byla věnována rozsáhlému regionu Těšínska, které mělo být hojně zastoupené mnohdy unikátní architekturou. Doplnovaly se sbírky ze všech regionů Valaška.

Některé stávající expozice byly doplněny, jiné obměněny. Z radnice byla odstraněna sedlářská a fajkařská dílna ve prospěch poštovny a obchůdku Betky Hanákové. Na stáloú expozici bylo proměněno první patro fojtství s instalovaným autentickým Borákovým nábytkovým souborem.

Došlo k přestavbě Billovy chalupy. Celá zadní část byla nově rekonstruována, z původní stavby je zachována pouze pavlač s podloubím. Volně rekonstruována byla topidla včetně komína, také kuchyň, jizba a síň. U chlebové pece bylo pominuto peklo, funkčně nezbytné. Dodnes si nikdo z muzejníků nedostatku nevšiml, náprava tudíž nenastala. Už při původní přestavbě Billovy chalupy do muzea tyto prvky zcela chyběly. Národopis se výrazně podílel na tvorbě speciálních pracovních pořadů předváděných v měsítečku, ale zejména na Stráni, v programech pojatých od jara do zimy. Nejrozsáhlejší a časově nejnáročnější je předvánoční zvykoslovný program určený pro školní mládež. Dnes je pořad kopírován mnoha insti-

Pracoviště konzervátorů – M. Chumchal, Z. Hanáček a Z. Kresta, 1985

tucemi v celé republice a mnohdy dokonce i dokonaleji historicky podložen.

Neužívali jsme ještě PC, a proto práce v depozitářích a sledovaná limitovaná druhostupňová dokumentace sbírek byla pro celé národopisné oddělení velmi zatěžující.

V oddělení dokumentace bylo zřízeno foto oddělení, které poměrně pozdě začalo s řádnou dokumentací činnosti samotného muzea, tedy sbírek, výstav a programů. Byl založen a rozšiřován fotoarchiv. Důsledná dokumentace foto i konzervační byla v závislosti na vybavení pracoviště zavedena až od přírůstkových čísel nad 30 000, u čísel nižších je spíše nahodilá.

Oddělení archivní dokumentace se dlouho potýkalo s nedostatkem samostatného prostoru pracovního a především úložného. Teprve po řadě let nastala náprava využitím Jaroňkovy vily.

Budování nových depozit

Prvním úložným prostorem pro sbírky mimo areál muzea byl pronajatý bývalý sál hostince U Krchů – Rašplovna za Eroplánem směrem na Frenštát.

Tam byly od roku 1968 soustřeďovány rozměrné předměty ze zemědělství jako štrychy, sudy, stavební prvky včetně dveří od Billů, dlouhé lavice a jiné. Jejich seznam snad ani neexistoval. Budova byla neudržovaná, lepenková střecha protékala. Po jedné zimě se střecha včetně stropů propadla až na sbírky v přízemí. Mimořádně slabé zdivo stavby hrozilo zřícením, jakákoliv záchrana fondu hrozila sebevraždou, takže vše zahrnul buldozer. Možná, že některé nedohledané chybějící předměty budou právě z toho depa.

Kritický nedostatek skladovacích prostor si vynutil intenzivní vyhledávání dalších objektů ve městě.

Mezi prvními se jednalo o dům a bývalé řeznictví pana Molitora pod sokolovnou, kde měly být konzervační dílny a depozita. Ze záměru sešlo.

Druhým a úspěšným počinem bylo získání Kramolišova domu na Bayerově ulici. S vědomím, že je dům v demoličním pásmu uvažované širší komunikace, nám je potomci pana Kramoliše rádi prodali, s právem rodičů v domě dožít. Po jejich skonu jsme museli zlikvidovat i peřiny. Nedomyšlenou rychlou akcí vedení národopisu bylo zničeno mnoho později chybějícího materiálu. Starý pan Kramoliš ve snaze předat nám čistý dům vyhazoval z okna do vedle protékající struhy, jak bývalo v Rožnově zvykem, všechny předměty, které ještě zbyly z jeho obchodu a pekárny. Byly to balíky cylindrů do petrolejek,

*Ošetření sbírkových předmětů uložených v Heřmanické sýpce
Dřevěného městečka, 1980*

pekařských košů apod. Já v té době nebyl ve funkci vedoucího dílny, takže jsem neměl možnost to ovlivnit. Druhá vlna diletantství muzejních odborníků nastala, když jsme dům chystali ke stavebním úpravám. Z půdy byly vyházeny kovové zásobnice na prodej kávy, pekařské míchací mísy na těsto, dělička na rohlíky, dva vývěsní štíty apod.

Z celého zakoupeného domu bylo zpočátku k dispozici pouze první patro, kam byl přenesen fond nábytku, truhly a skříně. Manipulace byla velmi obtížná pro úzké a točité schodiště. Vlhké přízemí muzeum nevyužívalo. Jedna jeho místnost byla pronajata opravně obuvi, druhá skladu skla a porcelánu.

Po přestěhování nábytku do nově získaných prostor v hustopečském zámku bylo v patře zřízeno depo

textilu, které bylo přemístěno z Jaroňkovy galerie. Přízemí bylo pronajato dvěma výrobcům keramiky.

Hustopečský zámek náležel k přerovskému okresu, převod pod muzeum byl velmi složitý. Ideou bylo na tehdy frekventované turistické trase NDR – Bulharsko v opraveném zámku zřídit ubytování a veřejnosti přístupná depozita našich sbírek, s užitím části zámku pro potřeby obce. Poměrně ještě zachovalé první patro zámku bylo ihned neuváženě využito pro depo narůstajícího fondu nábytku. Ačkoliv se vědělo, že se bude zámek opravovat, nikdo nebral v úvahu rozsáhlé nutné přesuny nábytku uvnitř objektu a nakonec musel být fond znovu přestěhován do Rožnova.

Byl narychlo přenášen do teprve dostavované třípatrové roubené sýpky z Heřmanic. Na základě požadavku správkyňe sbírek byla proti pronikání prachu dvě podlaží zevnitř obložena hobrou. To se později negativně projevilo zvýšenou vlhkostí a výskytem plísní na uložených předmětech. Nakonec skoro celý fond nábytku skončil v další betonové hale poněkud klimaticky vylepšené, přesto nevyhovující. Trvale narůstající fond nábytku byl nejvíce v pohybu, pokud si dobře pamatuji, změnil svoje umístění za dobu mého působení devětkrát.

Značný pokrok v uložení zejména rozměrných předmětů přinesla výstavba nové betonové haly v bývalém tylovském lomu, kde mělo být původně zřízeno kryté zemědělské středisko pro provoz v areálech muzea. Bezprostředně po dostavbě jsme halu málem pozbyli, protože n. p. Tesla při intenzivním rozvoji výroby obrazovek halu požadoval pro mezisklad. Podařilo se ji uhájit za cenu okamžitého až překotného naplnění sbírkami ještě před vybavením skladova-

cím zařízením a dokončením podlah, což značně ztížilo využití prostoru v následujících letech.

Nadále byly k ukládání sbírek využívány volné objekty – všechny sýpky, půdy a stodoly jak v Hájnici, tak na Stráni.

Uvažované rozšiřování výstavby na Stráni

Výstavba regionu Těšínska byla uvažována za horizontem areálu na Stráni, za ním měl být zbudován areál Kolibiska charakterizující horské pastevectví, příchod Valachů do oblasti a způsoby jejich hospodaření.

Tento záměr nebyl naplněn, i když část staveb byla svezena a etnografický materiál nasbírán. Pastervecká kultura na Rožnovsko přicházela právě přes oblast Těšínska. Vzhledem k tomu, že obec Bukovec dlouho odolávala socialistické kolektivizaci, život a hospodaření s tradičními prvky tam přežíval a mohl být i v poměrně pozdní době 70. let minulého století dokonale zaznamenán a etnografický materiál se sbírá.

Poměrně nedbalé uložení stavebních prvků jednotlivých chalup (nedostatečné a nekontrolované nadkrytí) vyvolalo poškození přečnávajících trámů hnilobou a neuváženě bylo rozhodnuto o jejich likvidaci jako paliva.

Jeden z prvních objektů převezených z Bukovce bylo fojtství. Bylo uloženo na skládce v prostoru dnešní vozárny za bytovkou Loany užívané cikány. Jednou zjara zatroubili hasiči, že fojtství hoří. Vysoká suchá tráva a cikánský ohníček podpálil uložené trá-

*Příprava podlesníků s Vandou Vrlovou na programu
Podzim na poli a v chalupě, 1996*

my. Pokud si pamatuji, srub byl natolik poškozen, že byl odepsán.

Připravený areál pro Těšínsko, pořád nezastavěný, byl po roce 2000 vystaven tlaku lobbistů, kteří zde usilovali o výstavbu golfového hřiště. Zatím formou pronájmu pozemku, ale tím se mohl pozemek pro muzeum nenávratně pozbyt.

Jiné využití tohoto pozemku se nabízelo s rozvíjejícím se turismem krajských organizací z Texasu. Vznikla akciová společnost v čele s českým emigrantem žijícím v Anglii, panem Krčmou, který měl poskytnout jmění a muzeum mělo vložit připravené pozemky na výstavbu hotelového areálu tvořeného komfortně vybavenými stavbami lidové architektury a centrálním společenským střediskem amerického stylu. Naštěstí se časem ukázalo, že chytrý podvodník byl z Nemanic a muzejní neznalost velkého světa nebyla ukončena větším fiaskem.

Zahraniční aktivity, výstavy a folklorní prezentace

První průnik muzea do západního světa byl pravděpodobně výsledkem iniciativy Dánů, kteří naše muzeum a jeho aktivity znali díky osobním vazbám. Vznikli požadavek na naše kulturní orgány s žádostí o spolupráci a prezentaci naší kultury u nich.

Tak vznikl projekt velké zahraniční výstavy, kterou jsme realizovali v roce 1975 zcela vlastními silami, pouze doprava byla dodavatelská. Byla to práce bez zkušeností nesmírně náročná. Včetně přípravy a ošetření sbírek pro exponování, se zhotovením obalové techniky s přihlédnutím k vytížení kamionu. Protože nám služební pasy vydány nebyly, realizace výstavy se zúčastnili pouze vedoucí pracovníci muzea, pěvecký sbor Polajka a nezbytný doprovod nadřízených dozorcích orgánů, aby třeba někdo neutekl. Na přípravě a realizaci výstavy odvedl největší díl práce dr. Jiří Langer.

Realizaci velké výstavy v polské Bytomi jsme za abnormálně nepříznivých podmínek na minutu přesně zvládli pouze ve dvou s výtvarníkem Karlem Vašinou. Domů jsme se ovšem vrátili bez zbylého nepoužitého materiálu, který měl být expedován po skončení výstavy zpět. Sice po čas výstavy zůstal v zatlučených bednách, ale neodolal zájmu místních. Při manipulaci s těžkými bednami jsme byli nuceni vlastním pivem uplatit přihlížející povaleče a požádat je o pomoc.

Prosazení muzea mezi zařízení spravovaná Ministerstvem kultury ČR, jeho samostatnost a spolehlivost při akcích pořádaných zejména v zahraničí vedla k tomu, že jsme byli pověřováni i pořádáním

výstav mimo tábor socialismu. Dánsko, Itálie, Rakousko. K nim se pojila samostatná folklorní vystoupení, například na Oktoberfestu v Mnichově, ve Washingtonu, kde byl evropský folklor k našemu překvapení prezentován jako exotický spolu s africkým. Nevynechejme Texas, tam krajané dostali od muzea darem dřevěnou zvoničku se zvonem Jan, původně určeným památce ředitele Bečáka na zvoničku ve Valašské dědině. Všechny tyto akce byly úspěšně doprovázeny pěveckým sborem Polajka.

Na úspěšnou prezentaci našeho muzea ve světě jsme byli hrdí, ale existovaly i aktivity vynucené okolnostmi normalizační doby, s nimiž jsme nesouzněli, dokonce nás zahanbovaly. Po řadu desetiletí muzeum poskytovalo v areálu na dědině, jmenovitě v chalupě z Miloňova, vyžádané privátní pohostinské služby různým vlivným osobnostem politického života, jejichž velkopanské chování v závěru akce bylo mnohdy pro obsluhující personál až urážlivé. Na to lépe nevzpomínat.

Posílením postavení našeho muzea bylo vyhlášení Národní kulturní památkou. Muzeum mělo vážnost, mělo i příznivé hodnocení nadřízených jako nenáročná instituce, která v závěru roku dokáže účelně utratit navíc přidělené peníze z ministerského rozpočtu, ale se zvýšením mezd pro zaměstnance se ministerstvo neobtěžovalo. Naše finanční ohodnocení bylo nižší, než měli pracovníci okresních muzeí. Ředitel snad nebojoval? Tento stav citelně a dlouhodobě poškodil všechny zaměstnance, kteří odcházeli do výslužby s novým tisíciletím.

Všeobecnou známost našeho muzea posílilo i získání a oprava Pusteven, které se staly čtvrtým areálem Valašského muzea. Obavy realistů mezi námi, že

Příprava programu Kovářská sobota – stěhování kovářských výhňí pracovníky konzervačního oddělení M. Chumchalem, Z. Krestou a F. Janošcem, 1988

vlastnictví Pusteven bude pro muzeum danajským darem, v následujících letech došly naplnění v plné síle. To je veřejnosti skutečnost dobře známá. Požáry a zahoření menšího rozsahu se však muzeu nevyhýbaly ani v letech dřívějších.

Požáry a zahoření v muzeu

Snad první požár v muzeu, který jsem osobně zaznamenal, vznikl někdy v polovině 50. let, kdy Vaškovi hospodu měla v pronájmu organizace Jednota, a v kuchyni se topilo v klasickém sporáku. Tehdy se od komína vznítily šindelová střeška. Naštěstí požár byl včas objeven a shořel jen asi dvoumetrový plát krytiny okolo komína.

Druhým případem bylo zahoření srubu ve velké místnosti na radnici, kdy jsme v zimě likvidovali tapety z panelů. Byla zima, papír jsme postupně

skoro týden pálili v instalované peci. Nic se nedělo, dokud nepřišel další pracovník a naložil plnou pec. Za chvíli bylo cítit kouř a na druhé straně vycházel ze zdi malý pramínek kouře. Viděl jsem, že je zle. Ihned jsem odstranil část omítky a nasadil minimaxy, zasadil teploměr a sledoval klesající teplotu, pak pověřil hlídače dohledem. Uvědomil jsem si, že tradiční jílový výmaz vysychá a praská a v peci skutečně topit nelze.

Třetím případem byla pec v chalupě z Miloňova. Protože prvotní objekty byly stavěny více jako dekorace a s jejich provozním využitím se nepočítalo, po vypadání výmazu v zadní vyzdívce byla pec přestavěna a řádně od srubu odizolována, to se stalo i na stánisku v Rákošovém.

Dalším případem zahoření byla nově postavená pec v Billce, kdy při prvním zatopení v chlebové peci zjistili, že v ní nechali zazděný trám, který se vznítil. Tesaři malér potichu zlikvidovali sami.

Při pečení živáňské v kolibě, při vysokém plamenu chytil vyschlý šindel uvnitř na střeše. Stačil na to kbelík vody.

Při vánočním předvádění výroby svíček, kdy sice v dvojité nádobě byl taven vosk na plotně, ale musel být přeléván do menších nádob, došlo k ukápnutí na plotnu a vznícení. Připravený sněhový přístroj situaci stabilizoval. Riziko je při tomto předvádění značné.

Podobných situací je při topení bezpočet. Dlouhodobé užívání topenišť poznamenalo dřevěné trámy nesoucí předeek komína nad pecí mírným narušením. Po přenesení do muzea docházelo pak k zahoření jako v chalupě z Lužné, usedlosti formana z Velkých Karlovic, kovárně z Lutoniny. Je to zavi-

něno tím, že lidé už neumí přiměřeně topit. Pece jsou při programu v provozu neustále několik dnů. Ali-bisticky předepsaná prohlídka kominikem nic neřeší. Pece je třeba důkladně prohlížet i uvnitř, řádně instruovat personál, nedovolit obsluhovat pece jiným než této práce znalým muzejníkům. Prasklé a utržené pece řádně prověřovat jako v případě chalupy z Nového Hrozenkova čp 60. Stejně tak ve starých objektech jako jsou: chalupa z Valašské Polanky, chalupa miškáře ze Študlova, chalupa z Horní Bečvy, obydlí bezzemka z Leskovce. Důsledně vést dokumentaci při opravách a stavbě nových topenišť včetně použitých izolačních materiálů.

V současnosti si už nikdo neuvědomuje ani to, čím bylo dřevo v minulosti ošetřováno. Byly to přípravky na bázi vysoce hořlavých látek – karbolinea, kreozotové přípravky, pentalidoly, drevodekory a jiné s nosnou látkou jako je solventní nafta, různé pryskyřice. Tyto látky jsou ve dřevě právě pomocí jeho pryskyřic pevně fixovány a v kterékoli době urychlují rychlost hoření až několikanásobně. Navíc vzhledem k použitému insekticidům dochází při hoření ke vzniku jedovatých látek, jako je dioxin. To se týká zejména možného hoření sbírek v uzavřeném prostoru. Impregnační přípravky na vodní bázi zpravidla obsahují bór, který hoření nepodporuje.

Současné antipyrenní přípravky potlačující hoření nejsou pro ochranu lidových staveb vhodné, protože výrazně mění povrch dřeva jak barevně, tak silnou lesklou lazurovou vrstvou.

Opatrnosti není nikdy dost. Kuriózní požár stropní zářivky v kanceláři účtárny nastal při práci přesčas v podvečerních hodinách. Při delším provozu totiž vytéká olej z kondenzátorů, bývá to viditelné na

ochranném krytu celé zářivky, který nesmí být odstraňován. Pravděpodobně přehřátím došlo ke vznícení vnitřní elektroinstalace a od ní začal hořet celý plastový kryt a kapat na kancelářské stoly. Naštěstí pracovník byl přítomen a za použití práškového hasicího přístroje oheň uhasil. Došlo sice k znehodnocení PC techniky, ale díky přítomnosti pracovníka bylo zabráněno skutečnému požáru.

Okolnosti zničení požárem historicky velmi cenné stavby fojtství z Bukovce na skládce v místech dnešní vozárny už jsem vzpomínal.

Poslední incident s ohněm se udál při vánočním pořadu ve Valašské dědině v roce 2009, jehož následky vyřadily objekt na dva roky z prohlídky.

Závěrem

Jak jsem už v počátku uvedl, pojednání o dění v muzeu, s mojí účastí v průběhu čtyřiceti let je stručné, snažil jsem se vývoj muzea popsat, tak jak jsem jej vnímal. V rámci svých sil a schopností jsem také pomáhal spolu s ostatními budovat a rozvíjet muzeum, zejména ve zpracování nabytých sbírek, jejich ošetření, umisťování v depozitech, ale hlavně vytvářením expozic interiérů ve stávajících i nově postavených objektech, ve všech třech muzejních areálech i pořádaných zahraničních výstavách.

Moje téměř celoživotní činnost v muzeu byla pro mne zejména za vedení ředitele Ing. Jana Bečáka velmi tvůrčí, i když mnohdy fyzicky náročná a v rámci spolupráce celého kolektivu i úspěšná. To mne znamenalo tak, že i nadále pořizuji písemné i fotografické dokumenty, které ukládám do muzejního archivu. Léty nabyté zkušenosti a informace rád předávám nové generaci.

Michal Chumchal jako pošťák a Zuzana Vašková jako klevetnice na programu Velké prádlo, 2001

*Emílie Haroková * 1939*

Vystudovala historii a češtinu na Univerzitě Palackého v Olomouci. Od roku 1961 pracovala jako vedoucí muzea v Havířově, které později přešlo pod Vlastivědný ústav se sídlem v Českém Těšíně. Postgraduálně studovala etnografii a muzeologii na Karlově univerzitě v Praze. Ve Valašském muzeu v přírodě pracovala v letech 1973–2000. Soustředila se na terénní výzkum Těšínska v souvislosti s plánovanou výstavbou Těšínské vesnice. Soustavně budovala především sbírku nábytku, vytvořila mimořádnou obsáhlou kolekci malovaného nábytku z venkovského prostředí Valašska a Těšínska.

Jak vzpomínám na Valašské muzeum

Emílie Haroková

Po dvanáctileté praxi v muzejnictví v Havířově a Českém Těšíně jsem v jarních měsících roku 1973 nastoupila jako odborný pracovník na úsek etnografie do Valašského muzea v přírodě.

Pokud si vzpomínám, očekávala jsem veliké věci, ale ty přišly až později. Krátce před mým nástupem se muzeum začalo nápadně rozvíjet. Zvyšoval se stav zaměstnanců i etnografů, rodily se plány budování skanzenu s úvahami o výstavbě Těšínské vesnice. Rozšiřovala se badatelská a sběratelská činnost. Pracovní podmínky byly skromné. V jedné místnosti pracovalo asi šest lidí, ale vždy s dobrými výsledky. Vedení muzea navazovalo kontakty s ostatními muzei v přírodě. Pořádaly se odborné konference, pracovníci měli možnost zapojení do Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech a na Balkáně a o podnikových zájezdech nahlížet do práce muzei v přírodě v zahraničí (Polsko, Rumunsko, Ukrajina, Rakousko atd.), a to hlavně díky iniciativě dr. Jaroslava Štíky a dr. Jiřího Langra ve spolupráci s odbory.

Sbírka nábytku měla určité základy, z velké části v souvislosti s vybavením vystavených dřevěných objektů muzea. Ostatní sbírkové předměty se tísnily v komorách, chlévech, stodolách a v prostorách náv-

štvěnkům nepřístupných usedlostí. Často byly všelijak na sobě naskládané, neoznačené inventárními čísly. Po změření a jejich určení s pomocí vzpomínek dlouho zde pracujících zaměstnanců, případně dle dalších možností byly zapisovány do inventárních knih. Nově přidělené inventární číslo se vyznačilo na každý sbírkový předmět.

Od jara 1973 až do podzimu, než jsem v Rožnově dostala byt, jsem autobusem jezdila po vsích Frýdecka a Těšínska, popisovala a fotografovala významné objekty lidové architektury, zkoumala život v nich a prováděla sběry. Větší kusy se poté svážely do muzea s pomocí konzervátorů.

Při pracovních poradách v Rožnově jsem podávala výkazy o své činnosti, referovala o obcích, které zkoumám. Později jsme měli možnost vyjízdet do terénu autem s valníkem a svážet větší kusy. Často se jezdilo po úzkých lesních cestách, nad roklemi, do zapadlých pasek v lesích. Tak to bývalo s paní Maleňákovou, ta statečně vše zvládala. Ale i s panem Vaculínem a Slovákem. Zaměřovala jsem se zejména na již vytypované roubené domy dle dlouhodobého plánu výstavby Valašského muzea v přírodě, ale nešlo pominout ostatní. Mé výzkumné cesty směřovaly především do

Na Starodávném jarmarku s Michalem Chumchalem, 1976

ještě stále ne zcela prozkoumané oblasti Jablunkovska. Z města i vesnic v horských údolích s četnými starými roubenými stavbami (i z 18. století), s poklady tradiční lidové kultury na půdách bylo možné dokumentovat a získávat dávné zařízení domu i hospodářství, kusy lidového oděvu a další předměty pro muzeum ještě v 70. letech 20. století. S vděčností vzpomínám na vstřícnost a otevřené sdílení místních obyvatel o životě svém i jejich předků.

Cílený byl můj výzkum k složitosti vývoje bukovcevého fojtství s několika starými roubenými stavbami. Ze vzpomínek zde žijících starších obyvatel a s pozdějším archivním bádáním vzešel výstup v etnografické zprávě i v odborném tisku. (Historický vývoj bydlení a staveb u fojtství v Bukovci na Těšínsku. *Slovenský národopis*. 1976, 24, s. 285–288).

Také některé roubenice se zachovalými zbytky starobylého způsobu vytápění otevřeným ohněm – kurloky se podařilo zdokumentovat, např. Bukovec čp. 151 či Košařiska čp. 10. V takových malých usedlostech na horských polánách starší generace setrvala pokojně na zvyklostech předků v hospodaření i bydlení ještě v první polovině 20. století. S kurlokem z Košařisk se počítá v novém areálu Kolibiska. Presentaci tohoto malochalupnického hospodářství připravuje pracovník muzea Petr Liďák.

Na Valašsku jsem ve větším záběru procházela milou obcí Rusavou s řadou zajímavých starších i dřevěných domů. Také zde lidé otevírali dveře a přátelsky vyprávěli o všem, co zde rody prožívaly.

V době, kdy činnost Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm byla již všeobecně známá, jsme my odborní pracovníci etnografického odboru vyjížděli k vybraným usedlostem, nebo na přímé nabídky lidí z okruhu našeho zájmu. Dařilo se získávat velmi hodnotné doklady městské i lidové kultury minulých časů. Muzejnictví prožívalo tehdy i s námi šťastné období těchto možností. Dle zápisů v inventárních knihách lze sledovat značný nárůst sbírek všech fondů. Pro léta 1973–1976 můžeme z nich a z výkazů činnosti zjistit to nejzajímavější. Z fotoarchivu se dá poznávat, které z jevů tradiční lidové kultury bylo možné zaznamenat ještě v 70. a začátkem 80. let 20. století (např. jak zemědělec z Bukovce veze pluh na „vlukách“ s kolečky).

Asi od roku 1973 jsem si většinou psala, co se mi podařilo získat z terénu pro muzeum. Nebyl to jen nábytek, ale i lidový oděv, keramika, domácí a hospodářské náradí a náčiní a vše ostatní vhodné pro muzeum. Počet sbírkových předmětů za každý rok

Hospodář z Bukovce veze pluh „na vlukách“ za plužními kolečky, 1980

vyplývá ze záznamů v inventárních knihách. Některé roky to bylo 100 kusů, jindy kolem 300 kusů i více, např. v roce 1978 to bylo kolem 400 kusů, v roce 1987 bohaté sběry z Ostravice, Valašského Meziříčí, Trojanovic a Rožnova pod Radhoštěm čítající okolo 900 kusů. Za velmi hodnotné ze svých sběrů považují zejména malované truhly, skříně a kútnice z konce 18. a začátku 19. století z Těšínska a Valašska. Malbou zdobený nábytek v jinak spíše málo prosvětlených dřevěnicích musel zvláště přitahovat pozornost badatele. I já jsem nacházela v šeru půd a komor tyto kusy nábytku s překvapením, jak byly zdobeny ty nejstarší a v jaké bohatosti estetického řešení. A tak ještě v 70. letech 20. století bylo možné klást důraz na vybudování velmi hodnotné sbírky tohoto druhu. Cenná je např. skříň z roku 1783 z Karolinky s nápo-

Malovaná truhla na půdě domu v Jablunkově, 1980

dobou intarzie malbou, soubor nábytku rodiny Országů – Vraneckých z Nového Hrozenkova, vzhledem k významné osobnosti Josefa Országa Vraneckého st. Také stavební prvky z Jablunkova – část stropního trámu s datací 1713 a nápisem, stropní trám z čp. 92 z roku 1792 s řezbou a malbou růžiček, nebo třeba šindely s datací 1865 z Rožnova pod Radhoštěm – Lázu. Za výjimečný můžeme považovat výklenkový obraz z Jablunkova malovaný na plechu oboustranně, dílo lidové tvorby snad z 18. století. Na obou stranách najdeme sv. Jana Nepomuckého. Rozdílné zpodobnění světce však napovídá, že to malovali patrně dva autoři. Dařilo se získávat i staré oděvní součástky původního lidového oděvu z Těšínska (guňa, goralské košile, pleny, sukně, stříbrné šperky k těšínskému lidovému oděvu...). Ze zajímavých kusů mohou

*Chalupa čp. 205 v Novém Hrozenkově,
1975*

vzpomenout z mých sběrů např. na vzorník výšivek z Vídně, získaný v Jablunkově v čp. 99 a další skvělé sběry z Jablunkova z roku 1979, např. z chalupy hrnčíře Kopeckého v čp. 72 a ze sousedních domů, s dokumentací místní výroby i s vybavením domácností – přes 150 předmětů. Jistě by to mohlo stačit na samostatnou výstavu. Je možné třeba také připomenout slaměné hračky z Jablunkova představující miniatury slaměných zásobnic, domácí oltář z Dobré u Frýdku – práce místního řezbáře, vějíř z Národopisné výstavy československé získaný v Rožnově pod Radhoštěm v roce 1983, dvousedadlový kočárek z rodiny Jurajdů opět v Rožnově, vybavení hospody z Velkých Karlovic (např. karetní stoly s poličkou na odložení pivních sklenic, kredenc se zabudovanou pípou, nálevní pult, lavice, věšáky na noviny, tarokové karty,

*Instalace jizby chalupy sklářského dělníka P. Kristyníka
z Nového Hrozenkova čp. 205 ve Valašské dědině, 2009*

kulečnicková tága, porcelánové pivní tácky a další drobné předměty), škapulíře z Bocanovic a Trojantovic, ale třeba i prasečí ocásek, který býval přibitý u dveří dřevěnice v Bukovci čp. 39. Čistily se s ním hřebyny.

V budování fondu nábytku nám čas od času zabíraly nařízené revize sbírek a stále se hledaly nové úložné prostory. Svě o tom by mohli vyprávět konzervátoři, ti nesli tíhu stěhování. Zámek v Hustopečích nad Bečvou by po určitých úpravách mohl dosti dlouho sloužit našim potřebám. V několika místnostech byly v regálech uloženy malované kusy nábytku i některé jiné. Jezdívala jsem tam provádět druhostupňovou dokumentaci. Patrně z finančních důvodů se později muzeum zámku vzdalo. Haly v Tylovicích pojal více velkých kusů sbírkových před-

mětů, ale vysoká vlhkost starému nábytku nesvědčila. Chvilí jsme pobyli i v domě na Bayerově ulici blízko rožnovského náměstí.

Velká část fondu nábytku bývala umístěna ve dvou rozměrných sýpkách v areálu Dřevěného městečka. Později bylo přízemí ve Velké sýpce z Prostřední Suché uvolněno pro výstavní účely. Po letech se tak podařilo realizovat dvě větší výstavy z fondu nábytku. První – *Židle, lavice* v roce 1993 a *Malovaný nábytek* v roce 1996. Konečně jsme mohli návštěvníkům muzea ve větší míře ukázat bohatství našich sbírek nábytku.

Hodně radosti jsem prožila při přípravě výstavy *Dítě a hračka* ve vstupní hale Janíkovy stodoly v roce 1995. Výtvarníci vypověděli spolupráci kromě psaní textů, a tak jsem si mohla za pomoci konzervátorů vyhrát s rozmísťováním předmětů ve vitrínách, jako za dávných časů po mém nástupu do muzejnictví v roce 1961.

Některé poznatky z výzkumů v terénu se podařilo doplnit bádáním v archivu s výstupem v etnografických dokumentacích pro Valašské muzeum, jako např. při instalaci expozice chalupy z Nového Hrozenkova čp. 205 v areálu Valašská dědina. Bohatě zachované pozůstalosti z Těšínska v Zemském archivu v Opavě a vzácné vzpomínky starších obyvatel jižního Těšínska lákaly ke zpracování tradičního lidového oděvu v této oblasti. Po letech vyústily ve studii o tradičním lidovém oděvu v monografii *Těšínsko* (Obydlí, oděv. In: *Těšínsko 2*. Šenov u Ostravy, 2000, s. 99–173, 182–201). Patří k mým radostem práce muzejníka. A bylo by toho jistě daleko více.

S vděčností vzpomínám na povolání, které jsem mohla tak dlouho prožívat ve vši jeho pestrosti a ná-

ročnosti i na spolupracovníky, na to dobré, co nás spojovalo ve sledování společného cíle – vybudování kvalitního muzea pro budoucí generace.

Věštění z odlitků olova na pořadu Vánoce na dědině, 1989

*Doubravka Vejmelková * 1940*

Do Valašského muzea v přírodě nastoupila v roce 1972 jako průvodkyně. Od roku 1975 byla zástupkyní vedoucí oddělení služeb návštěvníkům. V zimním období, v letech, kdy muzeum nebylo ještě přístupné pro veřejnost, pracovala v oddělení fotodokumentace a národopisném odboru v depositářích keramiky, porcelánu a textilu.

Pro doplnění vzdělání absolvovala v roce 1981 dvouleté pomaturitní studium muzeologie, které pořádalo Národní muzeum v Praze pro pracovníky muzeí.

I po odchodu do důchodu v roce 1995 s muzeem příležitostně spolupracovala.

Vzpomínky průvodkyně

Doubravka Vejmelková

Do Valašského muzea v přírodě jsem nastoupila v roce 1972 na místo průvodkyně. Pokud mám charakterizovat atmosféru, která v té době v muzeu panovala, tak mě napadá jediné – nadšení. Bylo to přelomové období, kdy z funkce ředitele odcházel Ing. Jan Bečák a jeho zaujetí pro budování muzea ovlivňovalo ještě dlouho po jeho odchodu všechny, kdo s ním pracovali.

Vedoucí průvodcovské služby byla Marie Žitníková, která si dala za úkol vybudovat kvalitní oddělení a věnovala mimořádnou péči hlavně vzdělávání průvodců. V době, kdy jsem přišla do muzea já, pracovaly jako průvodkyně paní Irča Drápalová a Zdenka Bulawová. Výhodou bylo, že obě dobu rané historie muzea buď zažily, nebo měly přímé informace od spoluzakladatelů. Paní Bulawová byla sestra bývalého ředitele muzea Arnošta Kubeši a Irča Drápalová dcerou národopisného pracovníka Miloše Kulišťáka. Obě měly na začátky mé práce v muzeu velký vliv.

Dlouho byla práce průvodců pouze sezonní. Až na začátku 70. let byly průvodkyně zaměstnány i v zimě, na náhradních pracovištích. Některé ve stolařské dílně při výrobě upomínkových předmětů (Z. Bulawová, I. Drápalová a H. Chlebovská). Jana Koutná a já v národopisném odboru.

Paní Žitníková měla snahu vychovat profesionální tým stálých průvodců, ale také sezonních pracovníků, kteří by se každoročně vraceli, získali k muzeu blízký vztah a ten by se pak projevoval i na kvalitě jejich práce.

Pro průvodce byla pořádána řada školení, aby získali všeobecný přehled o tom, jak muzeum funguje a co je jeho hlavní cíl. Odborní pracovníci muzea přednášeli o historii regionu, o získávání sbírek a následné péči o ně, o tradičním zemědělství, údržbě staveb a podobně. Průvodci pak mohli kvalifikovaně zodpovídat někdy i nečekané dotazy návštěvníků. Podstatné bylo, aby průvodce dokázal vhodnou formou návštěvníkům prezentovat výsledky vědecké práce etnografů a historiků.

Na začátku každé sezony se konalo celodenní školení pro brigádníky. Bylo někdy dojemné pozorovat, jak se sezonní pracovníci nadšeně vítají a jak se na novou sezonu těší. Součástí těchto školení byly také vzorové výklady ve všech areálech muzea, samozřejmě pak také kontroly toho, jestli noví průvodci dobře pochopili texty a jak jsou schopni podstatné informace návštěvníkům podat.

S rozrůstajícím se muzeem vzrůstala i potřeba nových, aktualizovaných textů pro průvodce. Autorem

prvních, které jsem používala, byl PhDr. Ladislav Buzek. Sylaby později doplněné o Mlýnskou dolinu a značně rozšířené vypracoval PhDr. Jiří Langer.

Kromě informací získaných studiem sylabů, případně četbou doporučené literatury, existoval ještě jeden zdroj poučení. Paní Žitníková založila složku tzv. doplňujících materiálů. Pokud se objevil v tisku nebo odborné literatuře článek, který mohl být přínosem pro naši práci, okopírovala jej a dala průvodcům k dispozici. Je škoda, že toto kvantum různých zajímavých informací nebylo už po odchodu paní Žitníkové z muzea využíváno.

Stejně jako znalosti byl důležitý přístup průvodce k návštěvníkům. Aby se cítili v muzeu jako vítání hosté, prožili v doprovodu průvodce příjemné chvíle a rádi se vraceli. Mám vlastní zkušenost z doby, kdy jsem jako mladá děvče slyšela při návštěvě muzea v kostele Boženku Hadvižďákovou recitovat Valašskou legendu od Metoděje Jahna. Myslím, že všichni posluchači brzy zapomněli, jak je která chalupa stará, ale tu průvodkyni ve valašském kroji si zapamatovali. Několikrát se mě dřívější návštěvníci na ni ptali.

Při naší práci bylo nutné být i trochu psychologem. Ostatně, i na toto téma jsme absolvovali odborné školení. Bylo důležité odhadnout, jaká skupina přišla, její zájem a časové možnosti a tomu pak přizpůsobit výklad. Vzpomínám si, že občas přijel zájezd, jehož hlavním cílem byla návštěva vinného sklepa. Aby dostali na zájezd příspěvek z FKSP, museli do programu zařadit také návštěvu nějakého kulturního zařízení. Když se taková „rozveselení“ návštěvníci objevili v muzeu a já jsem viděla jejich radost při zmínce o našich hospodách, dala jsem jim

Doubravka Vejmelková s Josefem Malěrem, 1989

vybrat. Kdo chce prohlídku, půjde se mnou, kdo chce do hospody, má možnost. S nadšením většina odkráčela k hospodě. S ostatními jsem v pohodě prošla expozice. Když jsme se pak loučili, všichni byli spokojeni. I to byla psychologie průvodcovské služby.

Permanentním problémem a nejméně oblíbenou činností bylo hlídání expozic. Předmětem časté kritiky bylo, že se průvodci v hloučku baví před chalupami a návštěvníků si nevšímají. Tyto problémy se naštěstí netýkaly Valašské dědiny a Mlýnské doliny. Samozřejmě se při tak velkém počtu brigádníků, kteří se během sezony vystřídali, stávalo, že některý „nevyhovoval“. Ať už pracovní morálkou, kvalitou výkladu nebo přístupem k návštěvníkům. Takové případy ovšem vedoucí nekompromisně řešila.

Vždy na konci září se konalo hodnocení naší práce, byli na ně zváni nejen všichni průvodci, ale také organizátoři, mlynáři a pokladní. Probíraly se různé návrhy na zlepšení práce a připomínky k problémům, jež se vyskytly. Bývala tam skvělá atmosféra zpestřovaná vyprávěním často humorných zážitků, které nám pomáhaly zvládnout i velmi náročné dny. V době školních výletů nebylo výjimkou i 80 výprav denně. Rekord byl 106 odvedených skupin. O každé výpravě jsme vedli evidenční kartičky. Těch 106 jsme pak převázané červenou stužkou poslali panu řediteli Štikovi. Odměnil nás velkou bonboniérou. Květen a červen byly velmi náročné měsíce, někdy jsme padali únavou. Pomáhalo nám rčení „Herodes, to byl král!“ A hned jsme ty dětičky víc milovali. V červnu nám práci v Dřevěném městečku zpříjemňoval výrobce brousků pan Jaroslav Sucháček. Miloval jahody, a tak jsme téměř denně dostali mísu jahod a šlehačku, o které se s námi podělil. Ráda na něho vzpomínám.

Ještě v době, kdy ve Valašské dědině bačoval pan Blinka, připravil nám vřdycky na závěrečné hodnocení sezony skvělou živáňskou. Pan Blinka – to byla osobnost. To nebyl zaměstnanec, který pracuje jako bača, on byl bača. Život na salaši a práce s ovečkami pro něho byly naprosto přirozené. Jednou mi vážně vyprávěl o původu kamenů na Čertově mlýně. On skutečně věřil, že je tam nechal čert. Když někdy ráno slyšel tuhýka, věděl, že se ten den určitě něco divného stane. Bylo nesmírně půvabné setkávat se s takovými názory.

Po skončení sezony jsme se mohli, díky iniciativě paní Žitníkové, zúčastňovat školení, které pořádala Památková péče Ostrava pro své průvodce. Poznali jsme nejen mnoho krásných hradů a zámků, ale také

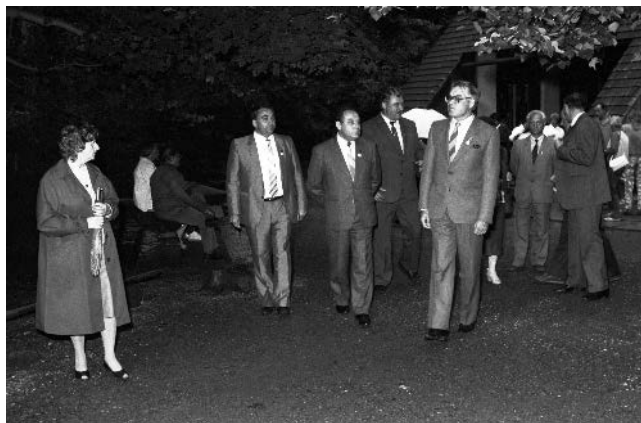

Výrobce brousků Jaroslav Sucháček na Rožnovských slavnostech v Dřevěném městečku, 1975

systém práce průvodců v jiných zařízeních a navázali nová přátelství.

Velkým přínosem pro naši práci a vůbec všeobecný přehled o muzejnictví bylo studium muzeologie v Praze. Postupně je absolvovala Jana Koutná, Marie Žitníková, Eva Porubová, Irena Děcká a Doubravka Vejmelková. Velmi jsme ocenily, že nám bylo umožněno si takto doplnit vzdělání.

Sedmdesátá, a ještě část osmdesátých let, to bylo období normalizace. Pro nás průvodce to znamenalo dávat si pozor. Nikdy jsme nemohli vědět, koho máme ve výpravě a jak by mohl naše slova zneužít. Je až neuvěřitelné, že tuto nenormální dobu přežilo muzeum bez větší pohromy. Asi to bylo tím, že hlavním tématem muzea byly lidové tradice a jistě k tomu přispěly i diplomatické kličky vedoucích pracovníků. Takže se mohly připravovat také programy, jež ukazovaly náboženské tradice. Možná k jisté toleranci

Provázání delegace z Volgogradu, 1988

přispívala též atmosféra, kterou dokázala vytvořit ve Valašské hospodě tetička Randýsková. Tam si různí funkcionáři chodili po důležitých jednáních „odpočinout“. Průvodce mohlo v té době potkat ledacos. Jednou jsem vodila Aloise Indru (člen ÚV KSČ) s nějakou delegací a ten si pak stěžoval, že jsem byla k jeho soudruhům z Polska málo vstřícná. Nevím, co si představoval a na co byl při svých návštěvách jinde zvyklý. Já jsem se chovala zcela standardně. Moji nadřízení tu stížnost tiše smetli ze stolu.

Byla jedna činnost v muzeu, kterou jsem opravdu nesnášela a snažila se jí, pokud možno, vyhnout. Dlouhé čekání u brány a vítání různých politických prominentů.

Někdy se stalo, že z vyšší moci politické musel být přijat mezi průvodce i člověk zcela nevhodný. Tak se přihodilo, že na konec sezony nastoupila jako stálá průvodkyně mladá soudružka bez jakéhokoliv vztahu k Valašsku. Na závěrečném hodnocení, po necelém měsíci práce, tvrdě zkritizovala sylaby s tím, že je ochotná je přepracovat. A vůbec nechápala, proč se ti

Valaši tak nemožně stravovali a nepoužívali tatarku. To bylo nejveselejší hodnocení sezony, jaké jsem zažila.

Jiný případ byl důchodce, bývalý zaměstnanec Zvláštního oddělení v Tesle. Jako průvodce byl nepoužitelný, a proto byl pověřen hlídáním expozic. Pochopil to jako úkol hledat nepřátele a škůdce mezi návštěvníky. Došlo to tak daleko, že pronásledoval dva mladé muže až na WC a tam je obvinil, že chtěli poškodit plynoměr.

Považuji za velké štěstí, že jsem mohla v období mimo sezonu pracovat v národopisném odboru. To byla velká škola. Potkala jsem tam takové osobnosti, jako byla Věra Otevřelová nebo Josef Ország Vranecký. Byla radost pracovat s Vandou Vrlovou, Marií Brandstettrovou, Ladislavem Buzkem nebo Jiřím Langrem. Získala jsem od nich vědomosti, které jsem mohla využít i jako průvodkyně. Ráda vzpomínám na dobu, kdy ještě všechna oddělení sídlila v jedné budově, pracovníci znali své problémy a byli ochotni si pomáhat. Když se později pracovní prostředí zlepšilo a každý odbor měl svoje pracoviště, vzniklo něco jako státy ve státě. Někdy s minimální ochotou vyjít si vstříc. Občas hrály roli i osobní animozity mezi vedoucími. Nás průvodců se nemile dotýkalo, když nás návštěvníci upozorňovali na vyvrácené ohrady, vyvadlé šindele nebo nevyčištěné chlévy.

Sociální prostředí pracovníků průvodcovské služby se z počátečních primitivních podmínek velmi zlepšilo. Z různě upravovaných komor v chalupách nebo buněk jsme se stěhovali do stále komfortnějších prostor s veškerým sociálním zařízením. Průvodkyně byly vybaveny pracovním oblečením. V létě šaty z modrotisku, v zimě kožíšky. Jistě i pracovní pro-

středí a pohoda, která vládla mezi průvodci, se projevovaly také ve vztahu k návštěvníkům.

Přesto ráda se svými bývalými kolegy vzpomínám na dobu, kdy jsme měli „kancelář“ ve fojtství z Lidečka a na záchod chodili do boudičky za komoru z Jassenné. Jednou, po delších deštích, sjel tento provizorní záchod ze svahu i s průvodkyní.

Je škoda, že mnoho mých hezkých vzpomínek je už jen nenávratnou minulostí. Práce průvodkyně mě

velice těšila. Bylo radostí vyprávět si s návštěvníky o tak mimořádném díle, kdy ze skromných začátků a nadšení obětavých patriotů, kteří milovali Valašsko a jeho kulturu, vyrostlo dílo, které jezdí dnes obdivovat lidé téměř z celého světa.

Nová doba nepřinesla jen svobodu, ale také jiný styl práce a jiné manažerské metody. Snad nevezmou našim nástupcům radost a zaujetí, s jakým jsme se my, bývalí průvodci, podíleli na prezentaci muzea.

Průvodci muzea s pracovníky Dílny lidové umělecké výroby, zleva: D. Vejmelková, I. Drápalová-Kulišťáková, M. Žitníková, Z. Toflová, J. Štefela a V. Žitník, zleva sedící Z. Bulawová, J. Vašková, A. Divínová a L. Mičkal, 1985

*Irena Děcká * 1952*

Ve Valašském muzeu v přírodě pracovala v letech 1974–1986 jako průvodkyně. Během zimní sezony pomáhala s výrobou upomínkových předmětů v muzejní Dílně lidové umělecké výroby, vedené Václavem Žitníkem.

Doposud je členkou pěveckého sboru Polajka, založeného Jaroslavem Štikou, který od 70. let minulého století účinkoval na mnoha folklorních pořadech nejen ve Valašském muzeu. Později vystudovala Střední pedagogickou školu v Přerově a obor Dramatická výchova na JAMU v Brně. Léta pracovala ve školství a do Valašského muzea se ke své prvotní profesi průvodce znovu vrátila s nástupem důchodu v roce 2012.

Průvodkyní ve Valašském muzeu

Irena Děcká

Valašské muzeum v přírodě jsem znala už z různých vystoupení souboru písní a tanců Radhošť, jehož jsem byla členkou. Pracovat v tomto muzeu byl můj tajný sen, který se mi splnil v roce 1974, kdy jsem tam nastoupila jako průvodkyně.

My, stálí průvodci, jsme se v hlavní sezoně vždy po měsíci střídali ve všech třech areálech - v Dřevěném městečku, Valašské dědině a Mlýnské dolině. Zázemí průvodců se nacházelo v každém z výše jmenovaných. V Dřevěném městečku to byly komory ve fojtství z Velkých Karlovic. Ve Valašské dědině nám poskytl útočiště komora ve fojtství z Lidečka. Tam jsme čekali na telefonické upozornění organizátora, který sídlil v Hodslavské stodole, kde se shromažďovaly skupiny návštěvníků. Ty nám pak předával u pajty, odkud jsme vycházeli na prohlídku celé Valašské dědiny. Nejdříve jsme se vydali ke kolibě z Černé hory, která dokumentuje život a práci na salaši. Hospodář Blinka se svou rodinou pečoval o stádo valašek – ovcí s hrubou vlnou. Pocházel ze staré bačovské rodiny, jejíž dvě generace v této kolibě hospodařily. Návštěvníci tak měli možnost sledovat ho přímo při práci. Stánisko z Karolinky – Rákošového nebylo tehdy přístupné, neboť sloužilo jako zázemí pro rodinu Blinkovu. Z kovářny se tak jako i dnes ozýval

zvuk kovářského kladiva. Bylo možno sledovat každodenní práce na polích, která jako obvykle obdělávali pracovníci zemědělského oddělení. Prohlídku jsme končili ve fojtství z Lidečka, kde byla umístěna stará škola.

I v Mlýnské dolině měli průvodci samostatné zázemí. U současného parkoviště stály dvě dřevěné buňky, v jedné z nich byla pokladna a místnost pro průvodce, ve druhé občerstvení. Začínalo se tenkrát provázet u valchy, pokračovalo se ke mlýnu, pile a dál k olejňě. Prohlídka končila v hamru. Chodilo se opačným směrem než nyní.

Stejně jako dnes i v minulosti pomáhali v průvodcovských službách v hlavní sezoně studenti. Nežádka se mezi nimi našli členové folklorních souborů nebo takoví nadšenci, kterým Valašské muzeum tolik učarovalo, že se po ukončení studií stali jeho stálými zaměstnanci. Vzpomenu např. Marii Adámkovou a Milenu Bahounkovou. Obě jmenované byly členkami folklorního souboru Radhošť a jako studentky pracovaly v průvodcovských službách v době, kdy jsem i já patřila mezi stálé průvodkyně. Vždy se nám podařilo se studenty dát dohromady skvělou partu a na konci sezony se náležitě rozloučit. Byly to moc příjemné chvíle a ráda na ně vzpomínám. Na

Sbor Polajka v rožnovských krojích před budovou ředitelství, zleva: I. Děcká, M. Kopecká, V. Koláčková, J. Štefela, E. Porubová, D. Čechová, J. Štruncová, J. Maleňáková a E. Štiková, 1975

takové společné posezení pod pajtou a opékání ži-
váňské se nedá zapomenout.

V zimních měsících jsem pracovala v Dílně lidové
umělecké výroby. Vedoucím byl Václav Žitník, který
úzce spolupracoval s prof. Karlem Langrem, jenž mi-
mo jiné navrhoval upomínkové předměty. V této
dílně jsme sestavovali miniatury staveb Dřevěného
městečka, slepovali miniaturní nábytek, který byl
určen jako hračky pro děti a kompletovali další upo-
mínkové předměty. Umělecké dokončení těchto su-
venýrů bylo na malířkách Zdence Toflové a Jarce
Vaškové. Zdobily je buď vypalovací jehlou, nebo ma-
lovaly přímo temperami. Předlohou pro ně byly ori-
ginály ze sbírek Valašského muzea.

Při práci v dílně jsme se dozvídali od starších
kolegyň spoustu zajímavostí nejen o historii muzea,
ale celého kraje a hlavně o minulosti městečka Rož-
nova pod Radhoštěm. Hlavní přednášející této
„lidové univerzity“ byly Zdenka Bulawová a Irča Drá-
palová. Další lektorkou o životě a zajímavosti va-
lašských umělců, malířů, politiků i bratří Čapků byla
Marie Seidlová – Schneiderková, manželka malíře Jo-
sefa Schneiderky. Ta pracovala v hlavní sezoně jako
průvodkyně. Její vzpomínky byly obdivuhodné. Od
těchto lektorek jsme se opravdu hodně dozvěděli
i naučili.

Provádělo se i mimo hlavní sezonu. V zimě pra-
videlně dojížděly každý týden na prohlídku Valaš-

Se sborem Polajka a muziganty na Starodávném jarmarku při zpěvu kramářských písní, 1978

ského muzea skupiny zájemců z okolních rekreačních středisek. Přijížděli jak domácí, tak i zahraniční rekreanti. Ti byli většinou z tehdejšího SSSR. Po ukončení prohlídky se na nás obraceli se slovy: „Můžete vám *padarit* značky?“ A tak jsme záhy od nich měli doma početnou sbírku odznaků a upomínkových předmětů.

Nejraději jsem návštěvníky prováděla po Valašské dědině. Vždyť jsem vyrůstala na tylovských pasekách a práce na poli i celkový život na dědině mi byl vždycky velice blízký.

I když jsem v roce 1986 přešla pracovat do školství, ve Valašském muzeu jsem byla stále častým návštěvníkem – spolupracovníkem. Jako členka muzejního spolku i jako členka ženského pěveckého sboru

Mandlování prádla na programu Velké prádlo, 1985

Polajka, jehož vedoucím byl ředitel Valašského muzea dr. Jaroslav Štika. S Polajkou jsme vystupovaly nejen na „prknech, která znamenají svět“, ale i v obyčejných kulturních domech nebo hospodách na vesnicích i v městečkách. Pan doktor Štika mívá různé tematické přednášky o Valašsku a lidové kultuře, k nimž dokázal vybrat vhodné písně, které jsme zpívaly. Nejdříve jsme se je ale musely naučit. Zkoušky jsme mívaly podle potřeby jednou i vícekrát týdně.

*Paní učitelkou ve škole z Velkých Karlovic ve Valašské dědině,
2017*

Před Vánocemi jsme zažívaly obzvláště krásné chvíle při zpívání koled. Zpívaly jsme při oslavách a ukázkách lidových zvyků – vynášení Morany, velikonoční balady, koledy při vánočních programech. Ve Valašské dědině jsme zpívaly při polních pracích – seno-seči, pasení, vynášení hnoje. Při programech Národopisného léta, později Valašského roku to byly jarmareční písně a spousta dalších tematických vystoupení. Reprezentovaly jsme Valašské muzeum na různých festivalech, ať už to bylo doma či v zahraničí. Natočily jsme také spoustu písní pro československý rozhlas i televizi.

Ráda vzpomínám na spolupráci při Rožnovských slavnostech i na dalších národopisných programech.

*Přástky na programu Vánoce na dědině,
2017*

Přestože jsem už nebyla zaměstnána v muzeu, stále jsem tam často docházela a cítila se zde jako doma.

Vždy jsem věděla, že až budu v důchodu, chci se do muzea vrátit. Vždyť moje spolupráce s muzeem vlastně nikdy neskončila a i nyní stále pokračuje. Jsem velice ráda, že Valašský muzejní a národopisný spolek nabízí spoustu zajímavého a užitečného uplatnění pro všechny členy – dobrovolníky. S potěšením toho využívám.

Už jednou jsem uvedla, že jsem nejraději provázela ve Valašské dědině. A to stále platí. Od roku 2012 tam s malými přestávkami opět pracuji. Systém prohlídky Valašské dědiny je dnes ale úplně jiný. Návštěvníci jí procházejí samostatně a přizpůsobují

si prohlídku svému zájmu a času. V rámci oživení Valašské dědiny jsou na chalupách „tetičky“. To je nyní i moje práce, místo provázení jednotlivých skupin návštěvníků. Vzhledem k tomu, že jsem léta pracovala ve školství, je pro mne zajímavou výzvou být v roli učitelky ve škole z Velkých Karlovic – Miloňova. Zažívám tam velice hezké chvíle.

V Almanachu z roku 2000 Jarka Štruncová, dlouholetá sekretářka ředitele Jaroslava Štíky ve svých vzpomínkách napsala: „Když se povýší vztah k muzeu nad finanční efekt, tehdy se stává z pracovníka teprve „muzejník“, který i přes všechna ostatní negativa zůstává muzeu věrný“.

Plně s ní souhlasím.

Vánoční koledování se sborem Polajka v kostele sv. Anny v Dřevěném městečku, 1990

Oldřich Kramoliš * 1957

Ve Valašském muzeu v přírodě pracoval v letech 1983–1991 na oddělení propagace nejprve jako redaktor, později se stal vedoucím tohoto oddělení. Podílel se na přípravě programů Národopisného léta a publikoval řadu drobných popularizačních článků v dobovém tisku. Od roku 1991 působí jako odborný asistent na katedře filozofie Ostravské univerzity s hlavním zaměřením na dějiny antické filozofie.

Muzeum, skanzen – filozofická anamnésis

Oldřich Kramoliš

Muzeum, skanzen a filozofie se dle současného prapopisu píší s písmenem z. Původně, rozhodně s větší logikou, zde všude figurovalo písmeno „s“. Muzeum a skanzen novou formou zápisu příliš netrpí, horší je to ovšem s filozofií. Filozof je dle tradice milovníkem moudrosti – *sofia*, oproti tomu slovo *zofos* označuje mráкотu či zatemnění. Filozof tedy miluje zatemnění? Ale co, držím se pravidel, když alespoň výraz *anamnésis* můžu uvést „klasicky“ jako filozofický termín označující schopnost rozpomínání.

Mou nynější profesí je výuka filozofie, ale dříve jsem řadu let pracoval ve Valašském muzeu v přírodě. Proto mne přátelé z muzea požádali o několik vzpomínek. Pokusím se o ně, jen doufám, že nedopadnu jako můj soused, který s humorem říká, že ze spousty exponátů z muzea v Louvru si vybavuje jen jednu věc, ale na tu si právě nedokáže vzpomenout.

Docela s překvapením však zjišťuji, že jsem po třiceti letech schopen vyvolat v paměti jména více než sedmdesáti kolegů z tehdejší zhruba stovky stálých zaměstnanců, přitom nepočítám řadu sezonních zaměstnanců, průvodců, řemeslníků či dodavatelů zboží do muzejní prodejny. Vybavují se mi také rozmanité situace a příhody. Není to tedy úplně zlé. Přesto rozpomínání raději otevřu z druhého konce.

Nehodlám rekapitulovat známou historii, když uvádím, že při vzniku Valašského muzea v přírodě hrál stěžejní roli muzejní spolek. Spíše zdůrazňuji fakt, že spolek sdružoval rožnovské občany rozmanitých profesí, které pojila společná idea. Idea bytostně důležitá. Nabádá mne k prodloužení *anamnésis* hlouběji do minulosti a přivádí k připomenutí legitimního předka muzejního spolku.

Ve starověkém Řecku to byl *Thiasos*, náboženský spolek soustředěný kolem určitého kultu. *Thiasy* se dělily dle profesí a povolání. Byly spolkem přátel se společnými zájmy. Nejstarší byly například zasvěceny Dionýsovi a sdružovaly herce, jiné byly zasvěceny Múzám. Také řecké filozofické školy (Platónova Akademie, Peripatetická škola Aristotelova, Epikúrova Kepos) měly formu *thiasu*. Staly se vzorem pro podobná „vědecká pracoviště“, chrámy Múz. Nejznámější *Múseion* v Alexandrii mělo velkou knihovnu a sbírky, bylo střediskem antické vědy se zaměřením na filologii, filozofii, matematiku, zeměpis, přírodní vědy a medicínu. Považuje se za předchůdce vysokých škol a muzeí.

Současná muzea v tradici pokračují, stala se místem pro demokratizaci, inkluzi a multikulturu. Umožňují kritický dialog o minulosti, současnosti

a budoucnosti. Chrání rozmanité vzpomínky pro budoucí generace.

Muzeum v přírodě je také spojováno s pojmem skanzen. Pochází od názvu muzea lidových staveb založeného roku 1891 ve Stockholmu, které je nejstarším muzeem v přírodě na světě. Slovo skanzen (*skansen*) ve švédštině označuje hradby, šance – opevnění, násep, valy, a protože muzeum bylo vybudováno právě na místě bývalých hradeb, zdědilo po nich pojmenování. Pojmenování velmi přiléhavé. Stručně řečeno, muzeum v přírodě má plot, který ho odděluje od okolního světa. Filozof geometrií ví, že jde o takzvanou hranici vlastní, která patří k muzeu samotnému. Na rozdíl od hranice nevlastní, kterou by byl například sousedův plot, vlastní hranice více uzavírají daný jev ve vlastním prostoru. V souvislosti s ideou muzea nejde o jakési uvěznění, ale především o symbol ochrany. Hradby tlumí rušivé vnější vlivy, umožňují uchovávat tradici, nechávají prodlévat vzpomínku všem, kdo vstoupí dovnitř jejich ochranného pásma. V živém muzeu v přírodě ožívají vzpomínky a obyčeje. Hranice poukazuje na kontakt mezi světy „tehdy a nyní“, které se vzájemně ovlivňují. Minulé životodárně vstupuje do přítomnosti, vtiskává, vychovává a poučuje, ale bez uzavřenosti a moudré ochrany by to vskutku nebylo možné.

Valašské muzeum v přírodě je skanzen ochraňující dvojím způsobem. V první řadě poskytuje profesionální péči o „paměť národa“, ostrahu dědictví předků, na druhé straně poskytuje azyl členům muzejního společenství, chrání je před vnějšími vlivy a zdůrazňuje solidaritu zaměstnanců, jež spojuje společná idea „*thiasu*“.

Na některé z bývalých kolegů bych chtěl nyní vzpomenout. Není možné připomenout všechny, ale pokusím se alespoň o drobnou *anamnēsis*.

Vzpomínka první – Láďa a Ivo

Někteří z nás nemohli najít zaměstnání v oborech, které byly jejich profesí. Týkalo se to i mne, protože bez stranického průkazu tehdy filozofie vyučovat nešla. Nestěžuji si, jen konstatuji fakt a naopak vzpomínám na laskavý muzejní azyl. V muzeu ovšem pracovali více „postižení“ kolegové. Jmenuji alespoň Láďu Buzka a Ivo Stolaříka. Profesionály, kteří po roce 1968 ztratili svá zaměstnání. Ne proto, že by byli normalizací postiženými komunisty, ale naopak proto, že jimi nebyli. Ve skanzenu našli ochranu a vykonali zde spoustu dobré práce. Oba naštěstí po změně poměrů dosáhli jistého zadostiučinění. Ivo se vrátil k vedoucím postům ve filharmonii v Ostravě a nezapomenu na jeho srdečné objetí, když jsme se u koncertního sálu potkali při prvním svobodném uvedení Dvořákovy Novosvětské symfonie. Láďa, který po dlouhé době mohl vyrazit za západní hranice, se i v pokročilém důchodovém věku stal velmi oblíbeným a žádaným průvodcem cestovních kancelářů. Vzpomínám na oba s ohromným respektem.

Láďa byl můj skvělý přítel. A popravdě řečeno, nepoznal jsem nikoho jiného, s kým bych si tak dobře rozuměl bez potřeby ustupovat ze svých názorů, bez potřeby obhajovat se a přít se. Shodovali jsme se ve všem podstatném a moc mi to dodnes chybí.

Ale zvesela. Tak vzpomínám na Láďu, jak jednou při společné návštěvě restaurace komentoval tančící mládež u „juboxu“. Čekal jsem, že něco podotkne, protože v tom ohromném rockovém hluku se nedalo

Ladislav Buzek s Jaroslavou Štruncovou zpívají kramářské písně na Starodávném jarmarku, 1980

vůbec bavit. A Láďa v klidu pronesl „národopisnou“ poznámku: „*To jsem zvědav, co si nechají zahrát na pohřbu.*“

S úsměvem vzpomínám na naše výstupy na muzejních jarmarcích. Láďa hrál na housle, Ivo na klavír a společně s paní Harokovou jsme uváděli módní přehlídku v historických kostýmech. Láďa dokázal sehnat kvalitní kostýmy, a to nejen na přehlídky. Nezapomenutelná byla jeho jarmareční inscenace hry o svaté Dorotě. Netušil jsem, jak dokonalé může

být její zpracování a jak výborné výkony pod Láďovou taktovkou vydají amatérští herci národopisného oddělení. S Jarkou Štruncovou také nastudovali a návštěvníkům muzea předváděli jarmareční písně. Jejich profesionální nahrávky se staly trvalou součástí archivu ostravského rozhlasu.

Láďa byl „renesanční osobností“. Měl hluboké znalosti historie, umění, kultury. Skvěle fotil, miloval vážnou hudbu, v muzeu spravoval část sbírek, tvořil průvodce, byl autorem obdivovaných výstav. Měl dar vysvětlující zkratky, ale byl především pokorný, nikdy se nevyvyšoval.

Protože uměl dokonale německy a byl také výborným kunsthistorikem, byl vyslán do Prahy, aby přivítal ředitele finského skanzenu s manželkou. Měl pokyn, aby vzácné hosty dopravil služebním autem ještě ten den do muzea, kde již byla připravena cimbálovka s hostinou. Láďa se tedy snažil vodit hosty Prahou tak, aby viděli co nejméně a nezdržovali odjezd. Nemohl ale zabránit řediteli v jeho přání navštívit Karlův most. Tam už to Láďa nevydržel a začal s odborným výkladem. Z osobní zkušenosti vím, že excelentním. Nakonec se z jednoho dne stala třídní procházka Prahou. Po příjezdu do Rožnova si ředitel s manželkou vymohli, že je Láďa bude všude provázet. Spřátelili se, Láďa dostal pozvání do Finska, ale z politických důvodů nemohl s českou muzejní výpravou vycestovat. Jeli jiní. Finský ředitel pochopil. Oficiální jednání proběhla korektně, ale k sobě domů, do soukromí dostal pozvání pouze rovnocenný partner, ředitel rožnovského muzea. Zbytek komunistického doprovodu musel zůstat za dveřmi.

Vzpomínka druhá – Jožkové

V muzeu pracovalo více Josefů, ale dva z nich pobývali v mé bezprostřední blízkosti. Jožka Stromšík, šéf ekonomického útvaru a Jožka Maléř, vedoucí propagačního oddělení, kde jsem pracoval.

Jožka Maléř měl muzeum také za azyl. Jako straník se v rožnovské Tesle příliš angažoval pro socialismus s lidskou tváří a po osmašedesátém byl jako mnoho jiných zbaven všech funkcí. Nemohl publikovat pod svým jménem. V muzeu „díky němu“ bylo naše propagační oddělení pod stálým dohledem příliš uvědomělých občanů. Pamatuji se, jak jednou na jejich pokyn putoval celý náklad propagační brožury zpět do tiskárny. Důvod? Na titulní straně byla fotografie muzejního dřevěného kostela. Museli jsme horní část přetisknout páskem syté barvy, aby nebyl vidět kříž.

Angažovanost byla Jožkova typická vlastnost. Zapáleně uměl jít za svým cílem. Jeho jméno bylo spojeno s tvorbou programů Národopisného léta, přípravou výstav, starostí o muzejní prodejnu i řemeslníky, organizací propagačních akcí jakými byla například pravidelná setkání s novináři či zaměstnanci ČEDOKU. Vymyslel soutěž *Zlatý kolovrat*, v níž cestovní kanceláře soutěžily o co největší počet zájezdů vyslaných do muzea. Každý rok se uskutečnilo vyhodnocení. Vítěz získal kolovrat a následovalo „posezení“ u muziky. S úsměvem vzpomínám na jeden takový večer. Za muzeum jsme tehdy předávali cenu společně s Jožkou Stromšíkem a Jožkou Maléřem. Kromě cimbálovky a nás tří byla v hospodě Na Posledním groši už jen třicítka zaměstnankyň cestovních kanceláří, třicet tancechtivých žen. Orosil jsem

Josef Maléř se sborem Polajka zahajuje Vánoční výstavu obřadního pečiva v radnici Dřevěného městečka, 1982

se potom. Naštěstí se Jožkové čestně zhostili svých povinností. Obzvláště Jožka Maléř, jenž vždy patřil za vyhlášeného tanečníka, provedl po parketu většinu přítomných.

Příjemné vzpomínky mám na Etnofilm, který oba Jožkové založili a aktivně se na něm podíleli tvorbou vlastních národopisných filmů. Jožka Stromšík byl výborný kameraman, Jožka Maléř scénárista a režisér. Jsem rád, že mne vzali do party. Největší úspěch sklidil náš film o „metlářce“ Barborce Holíšové ze Starého Zubří. Získal hlavní cenu nejen na Etnofilmu Rožnov, ale také na celostátní přehlídce.

Připomínám si také dobrodružnou cestu s Jožkou Stromšíkem do Prahy. Jeli jsme vyzvednout profesionální nahrávací studio. Zařízení bylo v autobusu, který již delší dobu nevyjel do akce a chátral před

Josef Stromšík při promítání filmu na pořadu muzea Končí valašská zima, 1985

budovou Českého rozhlasu. Prázdné pneumatiky, vybitá baterie. Takže, kola jsme nafoukli a zaměstnanci rozhlasu do nás strčili. Bus se rozjel z kopce a nastaroval. Stromša řídil v pohodě, ale nikde jsme nesměli zastavit. Motor by znovu nenaskočil. Proto jsme naftu tankovali proti předpisům za chodu. Nakonec vše dobře dopadlo a muzeum získalo špičkové zvukařské studio.

Jožka Stromšík byl tehdy také straník, jinak by ani nemohl zastávat funkci ekonomického náměstka. Ale byl dobrý šéf, uměl být tolerantní, a pokud vím, po nikom se nevozil. Přesto po sametové revoluci sám jako jediný dospěl k nelehkému rozhodnutí, odešel

Bedřich Chuděj v promítací a zvukařské kabině Janíkovy stodoly, 1990

z muzea a věnoval se jiné profesi - výrobě keramiky. Rozhodně nemusel odejít. Nikdo to po něm nechtěl, nikdo ho neobviňoval. Musím říci, že si jeho rozhodnutí dodnes velmi vážím.

Vzpomínka třetí – Bedřich a Jarda

Bez Bedřicha Chuděje a Jardy Jaroně by nebylo jediného národopisného pořadu. Jako zvukaři odváděli svou práci vždy profesionálně. Bedřich je dodnes po právu nejčastěji vyhlášeným nejlepším pracovníkem muzea. Kdykoli se s Bedřichem potkáme, s nostalgii vzpomínáme na minulé časy, na Jožku Maléře, na společně strávené hodiny při programech Náro-

dopisného léta, koncertech, Rožnovských slavnostech. Vskutku šlo o slávu. Jsem rád, že Bedřich byl jejím přímým svědkem, svědkem neutuchající přízně diváků. A protože Valašské muzeum v přírodě patřilo mezi nejnavštěvovanější muzea v republice, spokojení návštěvníci vždy dodávali smysl naší práci.

Vzpomínka čtvrtá – ředitel

Jaroslav Štika byl ve své době asi tím nejlepším možným ředitelem. Se ctí dokázal chránit ty, kterým muzeum poskytlo azyl. Byl také dobrým národopisným pracovníkem, miloval muziku a našel by se málokdo, kdo by neslyšel o „jeho“ ženském sboru Polajka a stejnojmenné cimbálové muzice.

Oceňoval jsem ředitelův smysl pro humor. Jednou si nás s přítelem architektem Jarmilem Sedláčkem pozval na kobereček. Upozornil nás, že jsou mezi zaměstnanci tací, co si stěžují na naše časté pobyty v muzejní hospodě. Užíval si chvíli našich obav, aby posléze podotkl, že si máme dát lepší pozor, aby nás donašeči neviděli. Nakonec vytáhl láhev slivovice pro hosty a dal si s námi po štamprli.

Tradovalo se, že byl jednou ráznější a vydal zákaz. Lépe řečeno, spíše žádost o utlumení aktivity knihovnice Vandy Vrlové. Paní Vanda, jedna z nejlepších kuchařek v celém kraji, řediteli výrazně napomohla k vydání knihy o stravě na Valašsku. Samozřejmě zkoušela recepty i v praxi a muzejní administrativní budovou se pravidelně linuly ty nejlíbeznější vůně. Pan ředitel usoudil, že jeho významní hosté netuší, zda vkročili do vybrané restaurace nebo prostoru muzejních kanceláří a jemně zakročil.

Kromě řady jiných představení ředitel připravil a aranžoval vystoupení valašských tanečníků na me-

Jaroslav Štika s dcerou Evou Porubovou, Zuzanou Vaškovou a Jiřím Černým, 1988

zinárodní přehlídce folklorních souborů v Mnichově. Měl jsem to štěstí, že jsem tehdy dostal na starost naše „lidové výrobce“ a mohl poprvé vycestovat směrem na západ. Galakonzert se konal v hale „Krone“ nedaleko budovy rozhlasu Svobodná Evropa. Potvrdilo se, jak jsou naše soubory v zahraničí uznávané a že vystoupení právem sklidilo neutuchající potlesk.

Při zpáteční cestě autobusem jsem řediteli neúmyslně oplatil jeho výše zmíněnou lekci z humoru. Kamarád, který před lety emigroval do Německa, po mně poslal rodině do Karlovic dvě dosti výkonné vysílačky. Potřebovali je jako chovatelé ovcí, aby se mohli domlouvat na větší vzdálenost. Před hranicemi jsem se ředitele zeptal, zda mám vysílačky za-

psat do celního prohlášení. Myslím, že jsem nikdy neviděl vyděšenější obličej. Naštěstí vše dobře dopadlo, bylo těsně před listopadovými událostmi a celníci byli přátelštější a benevolentní.

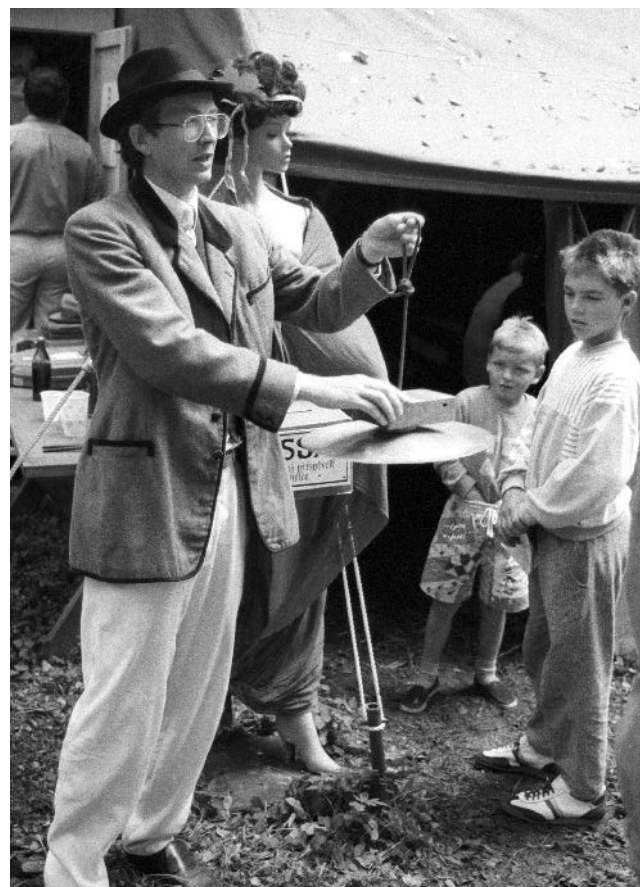
Vzpomínka pátá

Nelze zapomenout na žádného z kolegů, na dobrou atmosféru u konzervátorů Michala Chumchala, u stolařů Vaška Žitníka, na profesionalitu muzejních tesařů či zemědělských pracovníků Vaška Tetery, na Jirku Šimurdu a jeho ekonomické oddělení, na dopravní oddělení Ivana Vaculína, na průvodce, na ostatní zaměstnance národopisného, ekonomického či stavebního útvaru.

A pokud již vzpomínám „celkově“, cením si právě zmíněné plurality profesí, rozmanitosti a zároveň potřeby vzájemně spolupracovat. Někdy nemuselo být snadné dohodnout se na společném naplňování ideálů skanzenu a muzea, ale pravdou je, že jednoduchá řešení buď neexistují, nebo jsou kontraproduktivní. Ozdravující a občerstvující je pluralita názorů.

Rožnovští jistě prominou. Ale pro muzeum bylo vždy blahodárné, že bylo řízeno odjinud. Spadalo přímo pod Prahu, potažmo Ostravu. Také proto se stalo skvělým azylem a místem pro svébytné rozhodování a suverenitu, která nepodléhala místním „malým poměrům“. Nemyslím to pejorativně, ale místní poměry jsou v jistém smyslu vždy malé a někdy je dobré být součástí větších vzdálenějších celků. Umožňují nadhled a větší míru objektivity. Abychom nechodili daleko, z dochovaných zpráv je zřejmé, že vybudování skanzenu v Hájnici, části „nedotknutel-

ného“ městského parku, provázela svého času nevole řady rožnovských obyvatel. Ale muzeum naštěstí vychovává, také díky tomu je dnes situace diametrálně jiná.

Oldřich Kramoliš v představení Bio Illusion na Starodávném Jarmarku, 1990

*Jiřina Veselská * 1943*

Do Valašského muzea nastoupila podruhé v roce 1995 a rok spravovala sbírku lidového umění a keramiky. V letech 1996–2003 byla náměstkyní ředitele pro odbornou činnost. Zaměřila se zejména na metodickou práci se sbírkami. Do programové nabídky muzea zařadila nový pořad – Hejův nožík, věnovaný řezbářům. Ke konci svého působení připravila rozsáhlý projekt financovaný z tzv. norských fondů, zaměřený na dostavbu muzejních areálů, realizaci stálé expozice o dějinách Rožnova a rekonstrukci centrálního depozitáře ve Frenštátě pod Radhoštěm.

Jiné muzeum, jiné problémy

Jiřina Veselská

Když jsem se po více jak 35 letech, v roce 1995 do muzea vrátila, už to byla jiná instituce. Byla mezi ostatními paměťovými institucemi specifická a přece prožívala stejné problémy. Klesala roční návštěvnost, která až do počátku devadesátých let atakovala každoročně nejvyšší místa republikové statistiky. Areály stále nabízely řadu různorodých programů, z nichž některé byly neopakovatelné díky zaujetí každého pracovníka, který se na jejich tvorbě podílel. Jejich příprava a realizace byla zároveň komplikací soustavné odborné práce, protože se na ní všichni pracovníci útvaru podíleli jako autoři a zároveň demonstrátoři. Kvalitu péče o návštěvníky na vysoké úrovni udržovaly demonstrátorky v objektech a zejména zasvěcení průvodci věnující každé skupině pozornost.

Už v následujícím roce jsem také já dostala možnost vytvořit víkendový program. Nazvala jsem ho *Hejův nožík* jako připomenutí vynikajícího řezbáře Josefa Heji z Halenkova. Při koncipování jsem mohla využít své předcházející kontakty s několika desítkami neprofesionálních řezbářů z Valašska, Těšínska i Slovenska. Ti velmi rádi přijímali pozvání k vzájemnému setkání spojenému s nabídkou svých tvůrů i předváděním vlastních tvůrčích postupů. Po

několika letech považovali program natolik za svůj, že se dohodli na vytvoření společného betléma, na němž se podílelo téměř dvacet z nich.

Od poloviny šedesátých let stále trval nedostatek místa pro sbírky. Provizorní sklady, půdní prostory expozičních objektů, samotné hospodářské stavby a betonové haly tvořily seznam různorodých depozitních prostor. Přitom to bylo období posledních možností získat i rozměrné předměty, bez nichž se instalace neobešly. Také konzervátorská dílna se potýkala s nedostatkem vybavení a prostor, stále sídlila v Jaroňkově galerii bez možnosti dalšího rozvoje. Ke změnám došlo také v roli zřizovatele, kterým se stalo Ministerstvo kultury sídlící v Praze, mnohem dále než byl ostravský Krajský národní výbor. Dlouho budované osobní kontakty umožňující jednodušší úřední jednání byly zpřetrhány. Nový zřizovatel přistupoval k „venkovanům přijíždějícím zdaleka“ značně rezervovaně. Mnozí z jeho pracovníků se setkávali se specifiky muzea v přírodě jen jako příležitostní návštěvníci a zákulisí komplikovaného provozu jim bylo zcela neznámé. Muzeum si spojovali pouze s pověstnými koláči. S tím souviselo také mzdové ohodnocení odborných pracovníků. U mnohých základní plat s minimem odměn byl pouze

75% platů obvyklých v regionálních muzeích zřizovaných okresy a později kraji.

Záhy po mém příchodu na místo kurátorky sbírek se dostalo muzeu významného ocenění – areály včetně nedávno převzatých Pusteven byly vyhlášeny Národní kulturní památkou. Na první pohled významný počín, který ale přinášel také řadu dalších úkolů. Revitalizace zdevastovaných Jurkovičových staveb vyžadovala nejen investiční prostředky a specifické stavební postupy, ale také zpracování odborných podkladů pro restaurátorské práce.

V polovině roku 1996 jsem byla ředitelem muzea dr. Štikou vybrána na uvolněné místo vedoucí etnografického útvaru a zároveň statutárního zástupce. Toto jmenování mi přineslo nové úkoly, při jejichž plnění jsem mohla více využít své zkušenosti z frýdeckého muzea, kde jsem zastávala stejnou pozici. Mohla jsem se opřít o spolupráci s kolegy, kteří útvar tvořili, podařilo se přijmout nové kvalifikované absolventy muzeologie. Následující roky jsem se snažila některé problémy řešit, zejména v oblasti péče o sbírky a jejich ošetření. Na přelomu tisíciletí se naskytlo řešení tohoto kardinálního problému z místa, které jsme neočekávali.

V květnu 2001 upozornil ředitel Moravského zemského muzea PhDr. Petr Šuleř ředitele muzea Ing. Koukala, že Ministerstvo kultury nabídlo některým státním institucím možnost získat vybrané objekty na celém území republiky, které byly dosud ve správě Ministerstva zdravotnictví – Zdravotnického zabezpečení krizových stavů Příbram. Jako bývalého odborného pracovníka rožnovského muzea ho mezi objekty zaujala budova zdravotnického skladu a polní nemocnice ve Frenštátě pod Radhoštěm, nacházející

Pečení vdolečků se Sylvou Mikušiakovou na programu Jaro na dědině, 1995

se v těsné blízkosti restaurace Siberie. Ač nebylo muzeum s nabídkou osloveno, podali jsme žádost na MK o přidělení objektu do naší správy. Nabízela se totiž možnost získat velmi vhodné depozitní prostory v ploše více jak 4000 m² poměrně blízko Rožnova. Žádost na MK nebyla právě vítána, přes mnohé urgencye jsme se nedočkali žádného vyjádření. Spojili jsme se proto přímo s úřadem Zdravotnického zabezpečení krizových stavů, který sídlil na utajeném místě v lese v blízkosti Příbrami. Po naší osobní návštěvě jsme dostali povolení objekt našeho zájmu navštívit a prohlédnout si ho za doprovodu správce budovy. Prohlídka nás nadchla. Čtyřpodlažní budova s velkými místnostmi, podsklepením, prostorným výtahem, operačními sály v přízemí, bytem domovníka, temperovaná, s úplnými sociálními zařízeními na

každém patře. Problémem byl stav nejvyššího podlaží, kde díky rovné střeše při tání velkého sněhu prosakovala voda na strop. Jednotlivé místnosti byly vyklizené, s řadami oken, všude čisto díky permanentní práci dvou uklízeček. Kolem objektu oplocený pozemek s lesními stromy, garáže a samostatný sklad chemikálií, dobrý přístup.

Nebylo divu, že o objekt mělo eminentní zájem město Frenštát pod Radhoštěm, za které lobovali zejména úředníci Ministerstva zdravotnictví pocházející z Ostravy. Jejich úmyslem bylo umístit sem Městskou policii, záchranku, knihovnu, muzeum a další subjekty. Část měla také sloužit Krajské knihovně jako sklady. Problém byl, že Frenštát náležel do nově ustaveného Moravskoslezského kraje, kdežto muzeum územně náleželo do kraje Zlínského a to hovořilo v náš neprospěch. Za naší návštěvy v Příbrami jsme přesvědčili odpovědné úředníky, že muzeum jako státní instituce by bylo odpovědným a vhodným správcem objektu, a proto podnikali sami některé kroky v náš prospěch, ale zejména nás informovali o probíhajících zákulisních jednáních. Ministerstvo kultury se o celou záležitost příliš nestaralo. To vyprovokovalo téměř partyzánskou akci, která všechno posunula kupředu. V závěru července se konal jako každoročně program *Romská píseň*, jejímž hostem byl ministr kultury Pavel Dostál s rodinou. Ředitel Koukal ani dr. Štika nebyli přítomni, ale nechali na mně, abych ministra provedla po muzeu zejména depozitářích a upozornila na to, o jaký objekt máme zájem a nevíme, co stojí v cestě kladnému rozhodnutí o jeho přidělení. Po okamžitém kontrolním telefonátu pana ministra vyšlo najevo, že naše žádost byla založena do zásuvky na samotném od-

boru muzeí s tím, že není důležitá. Mým úkolem bylo do pondělí napsat podrobnou zprávu o našem zájmu jak objekt využívat, postupu dosavadních jednání a výsledcích. Ministr Dostál jako velký příznivec muzea si vzal řešení za své, někteří jeho úředníci se proto na nás dlouho zlobili. Napsal dopis ministrovi zdravotnictví o naší žádosti, kterou doporučil k projednání ve vládě. Následovalo naše velmi nepříjemné jednání na ministerstvu zdravotnictví za účasti úředníků Moravskoslezského kraje, města Frenštát a Úřadu pro krizové stavy. Zápis, který z jednání vyšel, nebyl pro nás právě příznivý. O tom, co následovalo, víme jen z líčení úředníků z Příbrami. Protože z ministerstva zdravotnictví nepřišla ministrovi Dostálovi žádná odpověď, vypravil se na počátku září po naší další urgenci za ministrem zdravotnictví Fišerem osobně. Ten zjistil, že dopis na jeho úřadě zůstal bez vyřízení, cítil se provinile a ještě téhož dne připravili pro jednání vlády materiál, který doporučoval předání objektu do správy muzea. Rozhodnutí jsme dostali na počátku prosince. Zápis do katastru nemovitostí, který potvrdil správu základního objektu, navazující technické stavby, skladu chemikálií a pozemku o rozloze více jak 1000 m² Valašskému muzeu v přírodě byl proveden v únoru 2002. Začala projektová příprava jednotlivých prostor, postupné vybudování nového konzervátorského pracoviště a další stavební úpravy. Většina těchto prací se však konala už v době, kdy jsem svůj pracovní poměr v muzeu odchodem do důchodu ukončila.

Souběžně s aktivitami na poli péče o sbírky probíhala poměrně složitá jednání k naplnění ustanovení prvního zákona o sbírkách muzejní povahy 122/2000 Sb., který začal platit v roce 2002. Jeho ob-

*S Jaroslavem Štikou na pořadu Receptář na Valašsku,
1997*

sah byl pro nás velkým zklamáním, neboť jednotlivé paragrafy nebraly na vědomí specifika sbírkových fondů muzeí v přírodě, jež vytvářela pomocné kolekce s předměty určenými pro demonstraci činností, vybavení exteriérových expozic včetně náhrady některých výjimečných exponátů v instalacích, kde mohly být poškozeny. V muzeu byla vedena jejich samostatná prvostupňová evidence s číselnou řadou s předznamenáním „C“. Jednání byla dlouhá a sporná, zejména s autorem zákona dr. Žalmanem, téměř nekonečné. Ten považoval tento početný sbírkový soubor za předměty krátkodobé spotřeby s povinnou každoroční fyzickou inventarizací. Takový úkol ne-

bylo možné při počtu téměř 20 000 položek zvládnout. K problematice jsme uspořádali seminář, kterého se zúčastnili kolegové z ostatních muzeí v přírodě i správci instalovaných soliterních objektů, abychom objasnili, s jakými problémy ve správě sbírek se potýkáme. Pochopení jsme však nenašli. Nakonec jsme přišli na kompromisní řešení – celý fond označovaný jako „C“ byl zapsán v Centrální evidenci jako třetí podsírka pod názvem „Dokumentace muzea v přírodě“. Řešení velmi krkolomné, ale vyhovující liteře zákona.

Po přelomu tisíciletí s příchodem nového ředitele Ing. Vítězslava Koukala se pozornost soustředila na zlepšení péče o návštěvníky a vytvoření kvalitnějšího zázemí muzea. Na pořad dne se dostala dlouho odkládaná rekonstrukce budovy Sušáku na výstavní prostory, služby návštěvníkům a konferenční místnosti. Poprvé by tak mohlo muzeum využívat své bohaté sbírkové fondy nejen v interiérových a exteriérových instalacích, ale vytvořit i stálou historicko-etnografickou expozici věnovanou Rožnovu a nabídnout každoročně několik na lidovou kulturu zaměřených výstav. Otevření objektu a jeho předání do provozu mělo pro mne osobně zvláštní význam. Byla to první akce, které jsem se zúčastnila po náročné operaci srdce.

Posledním úkolem, jenž mně byl svěřen, bylo zpracování projektu pro čerpání tzv. norských fondů zaměřených na podporu aktivit v oblasti kulturního dědictví. Muzeum bylo vybráno jako jeden z potenciálních žadatelů a následně příjemců prostředků k realizaci investičních akcí zejména v areálu Valašská dědina, aby byl naplněn scénář zpracovaný již v sedmdesátých letech minulého století. Svitla tak

Křest publikace Uzlík vzorů bílé výšivky z Rožnovska – J. Veselská s autorkami M. Brandstetrovou a J. Zastávkovou, 2005

naděje, že bude-li naše žádost akceptována, dojde nejen k dostavbě objektů ve Valašské dědině a Mlýnské dolině, ale i vybudování moderního konzervátorského pracoviště ve Frenštátě pod Radhoštěm. V letech 2004–2005 jsme spolu s kolegy připravili projekt pod názvem *Muzeum v přírodě a lidová kultura v nových formách prezentace kulturního dědictví*. Se zpracováním jsme neměli pochopitelně žádné zkušenosti, na řadu otázek, které obsahovaly podkladové materiály, jsme neuměli odpovědět. Dlouho chyběl příslib

S řezbářem Karlem Chovancem na programu Hejčův nožičk, 2003

finanční saturace ministerstva kultury ve výši 20% rozpočtovaných prostředků. Se stejnými problémy se ale potýkaly i ostatní instituce, které viděly, stejně jako my, možnost získat poměrně štědré prostředky na své projekty. Námaha se ale vyplatila, když předložená žádost byla kladně posouzena a muzeum tak mohlo v letech 2007–2011 realizovat řadu akcí, na něž by za tehdy obvyklého financování investic nebylo možné ani pomyslet. Naplnění projektu jsem už dále sledovala pouze zpovzdálí.

Závěrem

Petr Lid'ák

Valašské muzeum v přírodě si letos připomíná 95. výročí svého založení a za pět let oslaví sto let od zpřístupnění prvních staveb v městském parku Hájnice. A tak se můžeme připojit k přání jeho zakladatele Bohumíra Jaroňka, který v roce 1928 napsal:

*„Přeji Tobě, mé dílo,
jemuž jsem věnoval mnoho šťastných i rmutných chvil svého života,
abys zkvétalo a bylo všemi milováno!“*

Naplnit jeho srdečné přání by nebylo možné bez všech „dělníků“, kteří ač neviděni a často i neznámí, vytvářeli a stále tvoří muzeum a jeho obraz na veřejnosti, zajišťují jeho odbornost i popularitu.

Tento památník je tak jen jejich drobným připomenutím, „abychom na ně nezapomněli!“

Přejme Valašskému muzeu v přírodě i do budoucna mnoho takových pracovníků, kteří stejně jako zakladatelská generace před nimi, se zaujetím budou pokračovat v budování a rozvíjení jedinečné instituce, jež se podílí nejen na vytváření identity obyvatel regionu, ale má věhlas po celé České republice.

Přejme si také, aby návštěvníci a obdivovatelé Valašského muzea v přírodě našli v jeho areálech nejen pobavení, ale aby se pokusili vidět za všemi muzejními předměty člověka, který je vytvořil a užíval.

Člověka s jeho úspěchy i starostmi, s nimiž se denně potýkal.

At čtenářům muzejní ohlédnutí za minulostí přinese nejen pobavení,
ale i poučení!

Výběr z literatury

Almanach k 75. výročí založení Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 1925–2000. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2000, 162 s.

Almanach k 70. narozeninám PhDr. Jaroslava Štíky, CSc. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2001, 103 s.

BUZEK, Ladislav, ed. a LANGER, Jiří, ed. *Valašské muzeum: oživené chalupy a lidé.* Ostrava: Profil, 1975. 23, [77] s.

BUZEK, Ladislav. *Valašská dědina.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, 31 s.

HABUSTOVÁ, Milena. *Vaškova hospoda.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, 55 s.

HAROKOVÁ, Emílie. *Malovaný nábytek.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1996, 20 s.

KUMINKOVÁ, Eva (ed). *Uchováno budoucím generacím: devadesát let sbírkotvorné činnosti Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2015, 335 s.

LANGER, Jiří. *Mlýnská dolina 1, Tomkův mlýn.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1983, 46 s.

LIĐÁK, Petr a kol. *Upomínka z Rožnova. Padesát let Dílny lidové umělecké výroby Valašského muzea v přírodě.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2018, 264 s.

Museum vivum I. Konference muzeí v přírodě 28. – 30. 9. 1983. Rožnov pod Radhoštěm, 1985.

Museum vivum II. Agrikultura Carpatica IV. Rožnov pod Radhoštěm, 1987.

Museum vivum I–X. Sborník Valašského muzea v přírodě. 2005–2015.

Museum vivum 11–14. Časopis českých muzeí v přírodě. 2016–2019.

Rožnovská konference. Místo a poslání muzeí v přírodě v socialistické kultuře 14.–16. 10. 1978. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1979.

SMAHEL, Rudolf a ŠTIKA, Jaroslav. *Valašské muzeum v přírodě.* Martin, Ostrava, 1976.

ŠTIKA, Jaroslav. *Československá muzea v přírodě.* Martin: Osveta, 1989, 160 s.

ŠTIKA, Jaroslav. *Valašské muzeum v přírodě Rožnov pod Radhoštěm.* Praha, 1991, 47 s.

ŠULEŘ, Oldřich. *Vitajte ve Valašském muzeu v přírodě.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, 215 s.

TICHÁ, Jana a LIĐÁK, Petr. *Malovaná jizba. Umělecké řemeslo a užitě umění ve sbírkách Valašského muzea v přírodě (18. – 1. pol. 20. století).* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2012, 143 s.

Valašské muzeum v přírodě. Průvodce. Rožnov pod Radhoštěm, 1973, 16 s.

Valašský rok 1985. Programový sborník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1985.

Valašský rok 1995. Programový sborník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1995.

VESELSKÁ, Jiřina. *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 1925–2005.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, 123 s.

VESELSKÁ, Jiřina. *Bibliografie sborníku Museum vivum 2005–2015.* Museum vivum 2014/2015. roč. 10, s. 200–231.

Podrobný přehled literatury: <http://muzeavpriode.cz/literatura/>

Prameny

Národní muzeum v přírodě – Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace:

RYŠICOVÁ, Lenka. *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm v letech 1960–1990.* Rukopis, inv. č. R 349.

RYŠICOVÁ, Lenka. *Dobudování Valašského muzea v přírodě v letech 1965–2000.* Rukopis, inv. č. R 462.

Fotografie

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně: s. 24, 26

Národní muzeum v přírodě – fotoarchiv Valašského muzea v přírodě, autoři fotografií:

Baduříková, Marie: s. 13, 51

Bečák, Jan Rudolf: s. 33

Bělunek, Alois: s. 55, 67

Doupovec, Karel: s. 37

Hlavatý, Ivan: s. 15, 86, 159

Hanáček, Antonín: s. 30

Haroková, Emílie: s. 165

Kolář, Jan: s. 20, 178

Langer, Jiří: s. 84, 95, 105, 110, 116, 118, 120, 134, 149, 164, 184

Matocha, Karel: obálka, s. 96, 140, 142, 161, 174, 193

Parma, Mikuláš: s. 78, 89

Porubská – Ondrušková, Edita: s. 81, 94, 98, 141, 142, 150, 158, 188, 192

Příkryl, Bedřich: frontispis, s. 6, 8, 17, 28, 39, 41, 43, 59, 63, 72, 74, 76, 79, 80, 86, 90, 92, 93, 99, 100, 109, 112, 117, 122, 123, 124, 125, 126, 132, 136, 137, 138, 140, 143, 144, 146, 148, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 162, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 176, 177, 179, 180, 183, 185, 186, 187

Salichová, Marie: s. 63

Štrunc, Ctimír: s. 45, 83, 166

Tetera, Václav: s. 129, 130, 131, 133

Veselská, Jiřina: s. 66, 70, 71

Vrlová, Vanda: s. 10, 11, 12, 27, 32, 35, 38, 40, 46, 49, 51, 53, 57, 60, 62, 67, 68, 69

Závada, Antonín: s. 113

Soukromý archiv Aleny Jeřábkové: s. 22

Soukromý archiv Evy Porubové: s. 25

Soukromý archiv Drahomíry Hrubanové: s. 139

Muzeum v srdci

*Půlstoletí
Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách
pracovníků*

Odpovědný redaktor: Ing. Jindřich Ondruš

Editor: Mgr. Petr Lidák

Spolupráce: Mgr. Marie Brandstetrová, Mgr. Jiřina Veselská a Vanda Vrlová

Jazyková korektura: Mgr. Marie Kopecká

Vydalo: Národní muzeum v přírodě

Rožnov pod Radhoštěm, 2020

Vydání první

Náklad: 400 výtisků

Grafická úprava a sazba: Břetislav Vašek

Tisk: Grafia Nova s. r. o., Zašová

ISBN: 978-80-87210-81-9

Muzeum v srdci

*Půlstoletí Valašského muzea v přírodě
ve vzpomínkách pracovníků*

Jaroslav Štika / Vanda Vrlová / Michal Chumchal / Jiřina Veselská /
Marie Brandstetrová / Milena Habustová / Jiří Langer / Petr Šuleř /
Václav Tetera / Drahomíra Hrubanová / Emílie Haroková /
Doubravka Vejmelková / Irena Děcká / Oldřich Kramoliš

Národní
muzeum
v přírodě

